

NEUMA[®]

www.revistaneuma.ro

REVISTĂ DE CULTURĂ

Editată de Asociația Culturală NEUMA

APARE SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

Revistă culturală finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

EVENIMENT:

Neuma la Bookfest 2023

Lansări Neuma: Cluj, Alba Iulia

INVITAȚII SPECIALE:

**Gheorghe Grigurcu,
Ioana Diaconescu,
Suzana Fântânariu,
Andrei Novac**

PREMI:

Nicolae Prelipceanu

Laureat al Premiului Lucian Blaga

**Ion Mureșan
și Vasile Popovici**

Premiile Tudor Arghezi

EVENIMENT

EDITORIAL:

**Gabriela
Adameșteanu,
Mircea
Cărtărescu**

PREMIILE UNIUNII SCRITORILOR/2022

ANCHETA REVISTEI: Epoca scriitorului

NR. 5-6 (67-68), 2023

www.revistaneuma.ro

EDITORIAL

1

Câștigați la loz în plic,
Andrea H. Hedeș

CURSIV

3

Printre noi, numai poeți de geniu,
Horia Gârbea

4

APARIȚII NEUMA

5

INVITAȚII SPECIALE

Apele care s-au despărțit de uscat,
Gheorghe Grigurcu.

7

Poezie, Ioana Diaconescu

9

Poezie, Măinile, Suzana Fântănariu

10

EVENIMENT,
Premiile UR

12

ACTUALITATE,

Premiul Național pentru Poezie

13

„Lucian Blaga”

Premiul „Garabet Ibrăileanu” I
la a VI-a ediție

14

EVENIMENT NEUMA

Prezență importantă:

NEUMA la Bookfest 2023

Lansări de carte ale Uniunii Scriitorilor
la Alba Iulia

15

Lansare de carte –

Marea e frumoasă la Cluj

16

INTERVIU

„Am adus acasă cu mine...”,

Andrea H. Hedeș în dialog
cu Laars Saabye Christensen

INVITAT SPECIAL

Poezie, Andrei Novac

17

PROZĂ

Eu sunt autorul,

Radu Ilarion-Munteanu

28

POEZIE

Mihaela Oancea

20

TINERI POEȚI

Maria Niculai

21

PROZĂ

Ceasornicarul de la Auschwitz,

Sergiu Someșan

22

AVANPREMIERĂ NEUMA

Insula apostăților, Carmen Secere

24

TINERI POEȚI

Mihai Vasilescu

25

PROZĂ

Popas în piațeta Enkidu,

Simona-Grazia Dima

26

STUDII CRITICE

Literatura ca o mare iluzie,

Gheorghe Glodeanu

28

ANCHETĂ

Epoca scriitorului

30

RUBRICĂ RADIOFONICĂ

Eu, tu și o carte, Andrea H. Hedeș

40

ANCHETĂ

O privire în Paradis

41

INTERVIU

Scriitorul este prin definiție

o fință solară, Elena Abrudan

în dialog cu Constantina Raveca Buleu

42

Asociația Culturală NEUMA

www.revistaneuma.ro;

www.edituraneuma.ro

Email: redactia@revistaneuma.ro

ISSN 2601 - 1905
ISSN-L 2601 - 1603

APARE SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

Revistă culturală finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

Director: Andrea H. HEDEȘ

Redactori: Flavia Adam, Florica Bud, Alexandru Jurcan,
Menuț Maximilian, Nicoleta Milea, George Volceanov

Redactor asociat: Hau Kieu Bich (Vietnam), Ersin Engin (Turcia)

Corector: Alexandru Hedeș; **Prezentare grafică și DTP:** Gelu Iordache

Autorii care doresc să trimită texte pentru rubrica „Teen Spirit”
sunt rugați să trimită textele culese cu diacritice, în format electronic la: redactia@revistaneuma.ro;

Revista NEUMA promovează diversitatea de opinii; responsabilitatea afirmațiilor cuprinse
în paginile sale aparține exclusiv autorilor articolelor; Revista NEUMA respectă grafia autorilor.
Revista își rezervă dreptul de a selecta materialele primite

ANDREA H. HELEȘ

Câștigați la loz în plic

A fi toți o apă ș-un pământ” nu înseamnă, cum s-ar crede la prima vedere, a fi toți la fel. Când spunem „la fel” nu ne gândim la a fi egali, lucru imposibil, ci la a fi din același aluat. „O apă ș-un pământ” înseamnă a fi toți amestecați, chiar dacă de esențe diferite. Două elemente atât de diferite, apa și pământul, mestecate de lipsa unor granițe, rigori, dau naștere unui element nou, dar nu unuia superior. Amestecate, apa și pământul nu formează altceva decât noroi. Cam așa e societatea românească de astăzi: toți o apă ș-un pământ. După iluzia egalității, inoculată la umbra bunelor intenții și sub amenințarea legii, în perioada comunistă, la fel ca vaccinul anti-Covid în perioada pandemiei, ideea de egalitate a început să sune tot mai frumos în mințile oamenilor, iar dulcile reverberații străbat timpurile până în ziua de azi. Peste această idee lipsită de fundament, nu mai știu cine spune cândva „Egalitatea? Întreaga natură o neagă!”, vin deceniile de nivelare și de impunere a non-culturii postrevoluționare, peste care s-a încercat și, uneori, pare că s-a reușit, altoirea unor idei progresiste, neocomuniste, care au dus la apariția unei mentalități hibride, stranie, desprinsă de regulile „lumii vechi”, antedecembriste, (în care, totuși, existau reguli, legi, ierarhii, bune, rele, nu discutăm asta acum, existau și se respectau), ancorată în minuscule lumi egotice, personale, milioanele de lumi care poartă un singur nume: „Lumea lui Așa Vreau Eu”, cioburi din care, prin asociere, nu lipire, nu fixare ca într-un puzzle, se poate vedea imaginea în formare a minunatei lumi noi ce ne așteaptă. Este o lume în care, omul fără rădăcini, fără reguli, fără legi, se iluzionează că este liber și libertatea sa îi permite să facă ce vrea, cum vrea, când vrea, din păcate, îi permite și libertatea de a se crede, hodoronc-tronc, superior, cel mai bun dintre cei mai buni, de-asupra tuturor. Nu știu dacă în România a avut loc un masiv experiment social, nu vreau să intru în teorii ale conspirației, dar așa pare, și parcă e mai ușor de crezut așa ceva decât faptul că singuri ne-am nenorocit prezentul și ne-am blocat viitorul. Așadar, la noi, oricine are impresia că este cel mai bun, că poate orice și că i se cuvine totul. În toate domeniile, în toate mediile sociale, este un fenomen generalizat și care devine pur și simplu periculos pentru societate. Un tur al canalelor de știri poate furniza o multitudine de exemple care fac părul măciucă oricărui spectator cu mintea (încă) întreagă.

Cum se manifestă această lume a bunului plac și a narcisismului hipertrofiat? Întâi de toate, toată lumea scrie. Dar acest lucru nu e suficient. Toți cei care scriu se cred, automat, scriitori. Nu orice fel de scriitori. Scriitori de top. Să fim bine înțeleși: scriitori de TOP. Faptul că încă nu ocupă primul loc pe primul raft al librăriilor și în inimile oamenilor e doar o chestiune de timp, de conjunctură și de „lume rea”. Sigur, uneori, în mod excepțional, chiar așa stau lucrurile, dar numai uneori și doar în mod excepțional. Pentru că, de cele mai multe ori, oamenii nu știu vorbi cum se cuvine în limba română, darămite să mai și scrie. Nu înțeleg de ce profesia de scriitor pare atât de accesibilă și este atât de atrăgătoare pentru atât de mulți, mai cu seamă că devine o

întreprindere tot mai de nișă? Mulțimile de scriitori închipuiți, mulți cu zeci de cărți și mii de pagini de maculatură, își cer recunoașterea și se enervează pe paginile de socializare împotriva celor care le refuză acest „drept”. Mai uniți decât membrii USR, se organizează în asociații, societăți, cercuri, cenecluri, cluburi, se susțin, se promovează și se apără reciproc, sunt un singur glas atunci când e vorba de a contracara orice cuvânt, fie el cât de greu, de avizat, venind din partea unui nume fie el oricât de consacrat. O coaliție susținută discret de cei care fac echilibristică socială, urmând vechea dar abila politică a mielului blând care sugerează de la mai multe oi. Și încurajată discret de cei care mai închid un ochi, doar oameni suntem...

Și uite-așa, această profundă formă de înțelegere, specific românească, din păcate, care amestecă slăbiciunea, lehamitea, o formă perversă de politică, naivitatea, inacțiunea, dau curaj tot mai mare acestor manifestări și manifestații. În plus, la toate nivelurile, în toate domeniile, un mic procent, (infim?), din cei care au succes, din cei care sunt evidențiați într-un fel, au reușit datorită principiilor meritocrației. De aceea, pe bună dreptate, România și nu SUA este *Țara tuturor posibilităților*. Așa se face că întâlnim oameni care au scris o carte, trecuți bine de a doua jumătate a vieții, și visează la premii, lansări cu public și rapida legitimare a statului de scriitor profesionist. Tipul acesta, larg răspândit, se bucură de o mulțime de aprecieri în mediul online, și Doamne-fereste să îndrăznească cineva să fie atât de rău încât să-i spună că nu scrie bine. Ori, stupefiant, să-i spună că ar mai avea de citit și chiar de învățat înainte de a mai chinui hârtia. Tot tipul acesta de oameni crede că amărății de critici literari există pentru a le citi și comenta lor cărțile, musai la modul *magna cum laudae*. Timpul personal, ochii „stricați” de atâta lectură, mințile puse pe bigudiuri de „calitatea” textelor citite și „subtilele” răzbunări care urmează unor eventuale comentarii critice sunt un „bonus” de la sine înțeles.

Nu contează că se numește „critică literară” și nu „mângâiere literară”, „laudă literară”, „osanele literare”, a spune adevărul într-o cronică literară a devenit astăzi un veritabil și rar act de curaj, amintind, ca într-un nefericit arc peste timp, de „perioada de tristă amintire”. Dar dacă ar fi vorba doar de scris. Nu, oamenii sunt autori totali. Toată lumea se pricepe la toate. De la caractere și corpul de literă la oglinda paginii și copertă. Aștept cu interes ziua în care va apărea autorul total: scriitor de geniu, tehnoredactor magistral, ilustrator magnific, măreț tipograf, mega distribuitor, librar talentat, cumpărător cu dare de mână, critic literar de anvergură internațională, bun vorbitor, ce spun eu, adevărat *entertainer* la propriile lansări în fața familiei extaziate, promotor și manager cultural intergalactic. Atunci, liniștită, voi putea pune stiloul în cui, voi porni *laptop*-ul și îi voi comanda *CHAT GPT*-ului să genereze un text literar despre frumusețea vieții și karma.

■■■

Printre noi, numai poeți de geniu!

HORIA GÂRBEA

Un fenomen lesne observabil și extrem de îmbucurător este nu că românul s-a născut poet, încă de la Vasile Alecsandri, ori că are că are nouă vieți în pieptu-i de aramă, ceea ce îl face mai invulnerabil decât pisica. Este acela că poeții de geniu se înmulțesc extraordinar, invers proporțional față de tirajele cărților și vânzările de carte.

Antrenorii români de fotbal, ieșiți ciufuliți din confruntările cu adversari din Malta, Albania, Luxemburg și Islanda au constatat și au spus în gura mare că „nu mai există echipe mici”. În același fel, oricine citește presa literară, extrem de bogată, de la noi poate să tragă o concluzie, de astă dată favorabilă : nu mai există poeți mici ! Nici măcar mici și mijlocii. Toți sînt mari și foarte mari.

În proză și în dramaturgie, care se scriu mai greu pentru simplul fapt că ocupă un spațiu mai mare, mai poate apărea cîte un autor mediocru. Critica nu e de luat în calcul pentru că nu prea mai există critici propriu-zis, funcția lor fiind preluată tot de poeți care se pricep foarte bine la arta pe care o practică. Altfel nu s-ar povesti.

Dar poeții sînt cu toți mari ! Trebuie să-i credem, pentru că alți poeți, tot mari, importanți, epocali, se rostesc astfel despre ei. E o mare bucurie să vedem atîta generozitate și înțelegere într-o breaslă care părea expusă unui sistem concurențial ce presupune invidii, delimitări, refuzuri categorice. Poate că mai există și dintre acestea, dar foarte rar. Iar ele trec neobservate în corul nemărginit al elogiilor care se revarsă pe hîrtie ca și pe ecrane.

Judecata de valoare s-a simplificat. Vorbele au fost înlocuite, în spațiul virtual cel puțin, de emoticoane și GIF-uri animate. Cei care își postează poemele primesc clămpăniri de miini, degete mari ridicate sau degete consecutive (2 și 3) rășchirate în semnul victoriei, indivizi care-și ridică pălăria sau afișează o plăcuță cu nota, întotdeauna maximă : 10 !

Totuși, cronică literară nu a dispărut. Conform principiului conservării energiei, ea doar s-a transformat. Interpretările sînt înlocuite cu exclamații și expunerile de motive cu citate. Arta citatului s-a dezvoltat și putem citi cronici literare, recenzii și chiar simple note în care, de la demodatul 10-20 la sută, citatele ating 80 la sută. Restul pînă la o sută sînt epiteze dintre cele mai flatante. Cineva foarte cusurgiu ar observa că elementele recenziei post-post-moderne se bat cap în cap : epitetul mîngietor și superlativul sînt urmate de versuri care, dacă sînt oarecum gramaticale, apar fie ca lipsite de orice noimă, fie de platitudinea și ariditatea unei stepe.

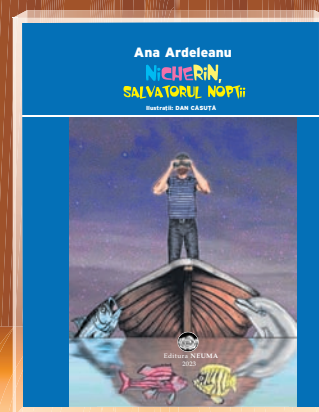
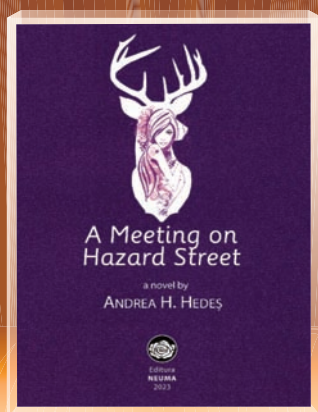
Dar asta nu contează, după cum nu contează nici demonstrația, care ar trebui să plece de la text. Numai astfel poate apărea (citez la întîmplare) „o revistă cu adevărat frumoasă și pretioasă, elaborată cu multă pricepere intelectuală prin intermediul căruia (sic !) se regăsește atît creatorul de produse literare, precum și cititorul care, la rîndul său, valorifică cu (cacofonia lăudătorului !) mult interes conținutul publicației”. De fapt „creatorul” se regăsește în laudele altui „creator”, improvizat în critic. Iar acesta ne asigură, cu prisosul de citate care spun exact altceva, că avem lingă noi încă un mare poet sau o mare poetă.

Mulțimea poezilor de geniu și a idolatriilor ce-i „interpretează” ne oprește din păcate să-i cunoaștem pe toți. Așa se face că o poetă

de geniu de care nu am auzit niciodată este elogiată de un critic ad-hoc de care – vai, nici de acesta – nu am auzit. Iacă o mostră : „Doar din titlurile poemelor poți reconstitui o simeză a trăirilor intense și stranii, a paradoxurilor și puținelor plăceri ireversibile”. Deducem că plăcerile, precum ciclurile termodinamice, sînt în majoritate reversibile. Urmează citatul relevant : „mi-e dor de cer mut, / de cerul brațelor tale”. Păi dacă distihul acesta nu explică totul (măcar că recenzentul se referea pînă mai adineuri la titluri), nu știu ce altceva ar putea explica geniul poetei și prezența „unei frici strecurate printre semnele de punctuație”. Măcar am aflat că frica e un sentiment pozitiv ! Titlurile, ce-i drept înfricoșează, cel puțin cele citate de generosul exeget : **Trufe, candoare și caze-mată, Toleranță, giulgiu și păcat**. „Fiecare poem – ne asigură criticul – merită un plonjon îndrăzneț în psihanaliză, fiindcă simți răsucirea nopții în pocalul singurătății”. Dacă prin verbul **a răsuci** și substantivul **pocal** distinsul hermeneut s-a gîndit la ce bănuim noi, poate a mers cu psihanaliza cam departe ! Iar elogiile nu se opresc la poezie, ilustratorul cărții (de care tot n-am auzit) este și el „ilustru”. Dar și criticul de ocazie e ilustru, pentru că o metaforă precum „simeza trăirilor” nu poate fi emanată de un fitecine ! Un mare talent – ca al poetei de care ni se vorbește – nu poate fi comparat decît cu nume de maximă relevanță. Poftim : „De la Eminescu și Eugen Barbu n-am mai întîlnit o asemenea evocare a orașului glisînd între uscat și mare”. Ați înțeles că orașul care „glisează” e Veneția ? Și iată citatul pe care se sprijină, cum se cuvine, criticul : „Comemorăm Veneției sinucise lăcrimînd sub ape”. Așadar omul s-a contrazis : Veneția nu mai „glisează”, pentru că s-a sinucis demult, încai i se face pomenirea. Iar echipa ei de fotbal lăcrimează și ea prin Serie B.

Nu e nevoie să mă credeți pe cuvînt, în foarte, foarte multe reviste literare apar asemenea cronici și întîmpinări, ba și studii extinse care ne asigură că printre noi se află numai poeți de geniu. Deschideți-le, citiți și simțiți-vă fericți că trăim în asemea epocă privilegiată. Iată încă o mostră din studiul de 5 (cinci) pagini pe care, în altă revistă, la fel de prețioasă, un zelos interpret îl consacră unui poet : „Aceste poezii sînt mai mult o filosofie a sufletului, chiar o filosofare onto-cosmică de ecou Pantocratic, pusă cu atîta gravitate gnoseologică în „poemele filosofice” ale dlui Cutare, întregindu-i astfel statura neoexistențialismului care-l exprimă pe deplin”. Cei care cred că dl Cutare, cel tîmîiat mai sus, este un simplu veleitar cu mințile rătăcite să afle că s-au înșelat ! El este unul dintre multele genii ce jalonează poezia noastră de azi.

Concluzia este prea limpede ! Sare în ochi ! Trăim un timp al descătușării puterilor creatoare, cu deosebire în domeniul poeziei ! Nu vă lăsați, băieți ! Scrieți, doar scrieți, veți găsi negreșit nu unul, ci mai mulți poeți sau doar critici geniali pe potrivă voastră care să vă proclame ilustrissimi și nepereche, să vă compare cu Eminescu, să vă slăvească „filosofarea onto-cosmică” ascunsă în fiece flatație lirică. Vă veți alinia astfel puzderiei de genii pe care pămîntul românesc n-ar putea s-o mai încapă.

Gheorghe Grigurcu

„Apele care s-au despărțit de uscat”

Amintirea transcende atât realitatea cât și irealitatea precum o existență misterioasă în sine.

★ ★ ★

Scriptor. Despre lucrurile pe care le consideri importante de regulă nu poți scrie „simplu”. În fața lor expresia se intimidează complicându-se. Complexitățile, formule sublimale ale timidității spiritului.

★ ★ ★

De-o parte frivolitatea atenției scotocind mărunțișurile vieții cu încordarea unui detectiv. De cealaltă parte postura senioară, atât de vulnerabilă, ocolindu-le cu eleganță, a contemplației.

★ ★ ★

„Unicul element din natură care pare a supraviețui, ba chiar a triumfa, la această vârstă a gustului estetic este floarea, care va da chiar viață unui stil în artă: *le floral*. Decadentismul trăiește cu *obsesia florii*, dar ne putem da iute seama că ceea ce îi atrage pe acești artiști la o floare este de fapt pseudo-artificialitatea acestui obiect de giuvaiergerie naturală, disponibilitatea ei de-a fi stilizată în mii de chipuri, de a deveni ornament, bijuterie, arabesc; Dar ei se mai simt atrași și de senzația de *fragilitate și veștejire* pe care o degajă lumea vegetală, acea trecere bruscă, pe care florile o cunosc, de la viață la moarte” (Umberto Eco).

★ ★ ★

Senectute. Nu numai calitățile, ci și slăbiciunile concurează între ele. Deseori cu mai mult zel decât calitățile.

★ ★ ★

X, vulgar prin naștere, vulgar prin mediul în care s-a format, vulgar prin nepuțința sa de a-și da seama de sine? Sau prin toate la un loc?

★ ★ ★

Senectute. Graba de a trăi, graba de a scrie? Acum, firește, predomină ultima postură, mai dificilă.

★ ★ ★

Am găsit azi într-o revistă o lingușire de impresionantă anvergură pe care un colaborator o aduce extatic maimarelui publicației cu pricina, de puțin timp în funcție. Ce zici? A. E.: „Ai putea lua în serios pe

cineva care te-ar propune pentru titlul de campion național la box?”

★ ★ ★

„Dreptul de a face școală de înțelepciune fără a fi înțelept și fără a avea doctrină. Dar înțelepciunea nu se predă, ci se trezește. Și nu e aceeași la toți, de aceea nu are doctrină. Într-un institut de înfrumusețare nu ai trimite toate chipurile la un prototip de frumusețe, ci ai favoriza-o pe a fiecăruia. La fel, plenitudinea fizică e a fiecăruia. Înțelepciunea e a fiecăruia, în sensul că pune în ordine o neliniște *anumită*. E o punere în *formă*. Forma fiecăruia” (Noica).

★ ★ ★

Pe timpuri credeai în confruntări. Iată de ce nu mai poți crede azi în concesii.

★ ★ ★

„Pasărea, fructul nomad al copacului” (Jules Renard).

★ ★ ★

Cumplitile îndoieli care frământă noaptea cum un aluat, fără a izbuti a-i da o formă. În zori, credința, lacrimă a limpezimii, la fereastra luminată.

★ ★ ★

John Stuart Mill emițând principiul liberal conform căruia teoriile false sunt utile pentru stabilirea adevărului. Cum ar fi azi teoriile conspiraționiste...

★ ★ ★

Amintiri ale amintirilor sacralizându-se aidoma unei asceze.

★ ★ ★

„Printre nenumărații lilieci, șerpi și chiar câțiva scorpioni care populează importanta peșteră calcaroasă Liang Tebo, cunoscută pentru picturile sale rupestre, paleontologii au găsit un schelet remarcabil de bine conservat. Scheletului îi lipsea partea de jos a piciorului stâng. Extremitatea osului rămas indica o tăietură «dreaptă, oblică, ce se poate observa privind prin os». Aspectul ar fi fost mai puțin regulat dacă amputarea ar fi fost provocată de o cădere sau de atacul unui animal. Aceste dovezi indică faptul că nu a fost vorba despre o amputare accidentală, ci despre o intervenție chirurgicală. Și mai surprinzător: pacientul, care a murit în jurul vârstei de 20

de ani, pare să fi supraviețuit între șase și nouă ani după intervenție, conform semnelor de refacere osoasă. Asta înseamnă că «doctorul» a făcut o treabă bună, iar tribul s-a îngrijit de pacient” (*Dilema veche*, 2022).

★ ★ ★

Dumnezeu ne caută găsindu-ne, noi ne găsim căutându-ne.

★ ★ ★

Rațiunea, un prezent exclusivist? „Gustul pentru original este trăsătura mediocrității” (Diderot).

★ ★ ★

Senectute. Nu e ce te așteptai. Finalul vieții vedește o indistinție tot mai dureroasă de restul acesteia.

★ ★ ★

O pierdere poate însemna mai mult pentru o natură introspectivă decât un câștig. Nu în privința aspectului convențional, ci al conștiinței de sine care-și ia revanșa. Câștigul amortizează, reduce, aplatizează, pierderea dezvoltă acuitatea percepției, inspiră, revigorează.

★ ★ ★

Amintirea: un prezent spectral.

★ ★ ★

Extravaganțe cioraniene. Gânditorul uneori aidoma unui atlet care, cu bustul gol, își etalează musculatura în fața unui altar. „Pustnicii ăștia gata oricând să se jertfească, rugându-se pentru toate și pentru toți, chiar și pentru reptile – câtă generozitate și câtă perversiune! Și ce răgaz! Trebuie să ai timp cu nemiluita și o curiozitate de scrântit ca să te-nduiozezi de tot ce mișcă. Asceza – o sublimă depravare”.

★ ★ ★

Și tot din Cioran: „Într-un port normand a fost prins un pește mare. «Peștele de lună», adus, pasămite de un curent cald, căci nu trăiește prin aceste locuri. Întins pe dig, se zbate și se zvârcolește, apoi se liniștește și nu mai mișcă. O agonie fără spaimă, model de agonie”.

★ ★ ★

Scriptorul între cuvânt și acțiune. Cuvântul e activ, faptic în sine, fără obligația de a se proiecta în altceva. O acumulare de forță suficientă sieși, de mirabile puțințe, menite a rămâne ca atare.

★ ★ ★

Senectute. Toate satisfacțiile, așteptările, deziluziile, certitudinile, suspiciunile, toanele ființei, aidoma unor gânganii gata a-și lua locul într-un insectar.

★ ★ ★

2022. O statistică a stabilit că aproximativ 75% din locuitorii României practică rugăciunea.

★ ★ ★

Timiditatea: un soi de asociere între îndrăzneală și spaimă. Dar îndrăzneala, din nefericire, se sfiește la rândul-i în fața spaimelor.

★ ★ ★

A-ți iubi trecutul lăuntric, singura cale moralmente legitimă de-a te iubi pe tine însuși.

★ ★ ★

„Pentru că problema în Tibet nu este entitatea confuză, variabilă istoric, pe care o reprezintă națiunea; problema este, în ochii întregii lumi civilizate, legea morală; da, ea însăși manifestată cu vârf și-ndesat prin caracterul fără cusur al victimelor. Iar ceea ce îi însuflețește pe tibetani nu este acea năluca inconsistentă, amestec de resentiment, frustrare și orgoliu tâmp, care se cheamă sentiment național; e un principiu de ordin spiritual, adică tot ce e mai anevoios de învins pe lumea asta (și care, dacă e s-o spunem drept, e de fapt invincibil)” (Michel Houellebecq).

★ ★ ★

Scriptor. Țelul său de căpetenie e ca orice frază pe care o așterne să se idealizeze prin propria-i calitate formală.

★ ★ ★

Moment negru. O boală gravă include o urgență, o scadență. N-ar putea fi receptată ca un teribil simbol al întregii noastre vieți?

★ ★ ★

Viață sacrificându-se în favoarea cunoașterii, astfel cum un părinte face sacrificii pentru a-și crește odrasla.

★ ★ ★

Timiditatea: un soi de asociere între îndrăzneală și spaimă. Dar îndrăzneala, din nefericire, se sfiește la rândul-i în fața spaimelor.

★ ★ ★

Cred că am mai notat observația. Se întâmplă ca unii autori dispăruți sau încă în viață pe care nu i-ai cunoscut personal să aibă pentru tine un aer oarecum ireal. Ei înșiși asemenea unor figuri textuale, unor ficțiuni, „dincolo de bine și de rău”, evitând prezența în care natura morală se articulează în realitate. Norocoși evadați din captivitatea lumii.

★ ★ ★

„O femeie din China și-a petrecut peste zece ani introducând pe Wikipedia sute de articole false despre istoria Rusiei. Cunoscută sub pseudonimul *Zhema*, a folosit patru conturi pentru a da credibilitate informației. Și-a imaginat în detaliu povești de război și crize economice, îmbinându-le cu elemente reale și folosind un limbaj oficial care, se pare, s-a potrivit perfect unei enciclopedii. Ba mai mult, a reușit să editeze și articole deja existente. A fost descoperită de un scriitor chinez care făcea o documentare și care a constatat că sunt mari diferențe între ce apare pe Wikipedia în China și paginile originale rusești. Femeia, o casnică absolventă de liceu, a declarat că motivația ei inițială a fost să învețe istorie și că cele mai multe articole au fost scrise ca să acopere invențiile din precedentele. O minciună duce la multe altele, se pare” (*Dilema veche*, 2022).

★ ★ ★

Zbor emoțional de odinioară păstrat între file de carte, aidoma unei flori uscate.

★ ★ ★

Poet, eseist, traducător, spirit de o delicatete și dăruire care impuneau, acum din nefericire uitat: Modest Morariu. Numele său însuși al unei modestii damnote.

★ ★ ★

X ar putea fi socotit genial nu prin ceea ce a făcut, ci prin ceea ce, dată fiind dotarea sa, a îndrăznit a nu face. Prin halucinantă cenzură ce și-a impus-o.

Azi aproape un necunoscut.

★ ★ ★

„Să trăim până la lacrimi” (Camus).

★ ★ ★

O zi însorită după un lung șir de zile ploioase, îți dă senzația de reîntoarcere, de înviere. Învierea: suprema înțoarcere întezărită în imaginea speculară a zilei de azi.

★ ★ ★

„De scris într-o zi un Elogiu al idealistilor, al «intelectualilor generoși», al pacifiștilor care refuză drama Istoriei, speră în pacea universală, în justiție și fraternitate etc. De arătat că, departe de a fi «inautentici», absentești, mistificați, zvârliți la lada de gunoi a Istoriei – ei ilustrează secularizarea «Nostalgiei Paradisului», caracteristică atâtor mistici. Acești «intelectuali» idealști reprezintă, într-o cultură profană ca a Occidentului secolelor al XIX-lea - al XX-lea, misticismul secularizat. Nu sunt inautentici, nici «facili». Descind dintr-o tradiție multimilenară. Dorința mysticilor de a reintegra seninătatea, plenitudinea, lipsa de tensiune a Paradisului – a devenit, astăzi, dorința «idealiștilor» de a trăi într-o societate egalitară, beatifică și fără tensiuni” (Mircea Eliade).

★ ★ ★

Destinul, prin definiție o formulă anticipată oferită vieții. Dar întrucât n-o cunoaștem, ni se înfățișează cum o succesiune de spontaneități. Destinul nostru reprezintă continua noutate a percepției sale.

★ ★ ★

O singură satisfacție pe care o ai la un moment dat, alături de o sumă de insatisfacții, îți poate accentua umorarea negativă.

★ ★ ★

Banalitățile tot mai familiare care adorm odată cu tine. În somn, transformate în nonsens oniric, se miră de ele însele. Diminețile uită totul.

★ ★ ★

„Rumeysa Gelgi, o tânără de 25 de ani din Turcia, este cea mai înaltă femeie în viață. Măsoară 2,5 m. înălțime și spune că îi place să fie diferită. Recent, aceasta a doborât alte trei recorduri, potrivit Guinness World Record. Rumeysa Gelgi suferă de o boală extrem de rară – numită sindromul Weaver, care a făcut-o să crească în înălțime într-un mod accelerat. Tânăra se confruntă și cu probleme de mobilitate. Rumeysa se poate deplasa doar cu ajutorul unui scaun cu roțile sau al unui cadru” (*Click*, 2022).

★ ★ ★

Scriptor. Un lucru pe care nu-l notezi la vreme uitându-l, ți se pare uneori a avea o importanță aparte. Autoritatea în sine a pierderii.

★ ★ ★

Acolo unde nu e admisă critica, sunt inevitabile reverențele.

★ ★ ★

Apele care s-au despărțit de uscat evaporându-se urmează un drum eteric spre cer, spre a căuta din nou pământul în chip de ploaie, cu o patetică nostalgie. Un soi de „reîncarnare” meteorologică.

★ ★ ★

Înfățișări ale vieții care se asociază prin neputința lor comună, aidoma infirmilor dintr-un centru social.

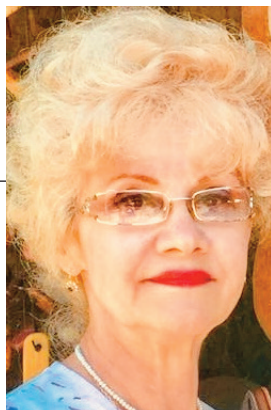
★ ★ ★

„Numai ce e spiritual în viața noastră există cu adevărat. Astfel, noua conștiință a adevărului spiritual e un fapt împlinit, chiar dacă această conștiință n-a căpătat sau nu va căpăta niciodată (din pricina morții, de exemplu) traducerea în fapt. Spiritul e în afara spațiului și timpului, de aceea conștiința, dacă este într-adevăr spirituală, sinceră atunci s-a săvârșit deja măcar din intenție” (Tolstoi).

★ ★ ★

Cinismul: o blazare ofensivă, în chip de vindictă.

Ioana Diaconescu

NU MĂ LĂSA

Nu mă lăsa aici
Plutind în întuneric
Cu trupul meu îndoit în lumina stranie
Peste aripi ce s-au desprins
Ca și cum
Singur se poate înălța odată cu spiritul nemuritor
Și puternic precum o melancolică felină
Cu blana mai alba decât zăpada
Cum cade așa ca un veșmînt
Și nu mi-e frig
Și căldura neantului mă prinde din zbor
A ocrotire
Și totuși
Nu ocrotitor

MĂ ÎNTRUPEZ

Mă intrupez
De unde vine zgomotul sferelor
Care se se ating în graba plutirii lor
Și muzica aceea despre se care se se spune
Că este miraculoasă
De ce nu o aud în acest zbor plutitor
Atît de aproape de ele?
O uluitoare mulțime întunecată
De furnici înaripate
Îm mîngîie pleoapele neadormite sub narcotic
Hai cu noi
Fugi de aici
Din mulțimea răscolitoarelor vieți
Pe care le mai ai de trait
Ele se apropie cu încredere
Și golul vizibil se restrînge
Întîi la mărimea unui bob de mazăre
Și apoi nimic
Neplutirea

PE COLINĂ

La doi pași de colină
Pe întinderea verde cît vezi cu ochii
Raze coboară și urcă
În strălucirea lor uluitoare
Ah libertatea
Imi șoptesc așa cum o fac mereu
Mai întîi necrezînd
Nici eu ce spun
Dar cum dă năvală aurul peste mine

Înțeleg că așa este
Că așa trebuie să fie
Și mă supun
Ce liniște mai mare pot avea
Decît aceasta
Și mă supun
Mă-ndrept înspre colină
Și întimp ce iarba crește pe ea
O mîna nevăzută îmi ridică
Bărbia către cerul cuprins într-un albastru
Pe care nu-l știusem

Zăream ca pe-o taină
În brațul Sfintei Pruncul
Cel izvodit în aurul icoanei
Purtat de Maica Sa

ÎMBOGĂȚIT

Fără cuvinte
Fără vorbire
Și deodată vezi
Cîtă iubire îndură natura
Ce părea lipsită de șanse
Cum se apleca împovărată
Pînă aproape de iarba
Care și ea suferea înfloritoare
A purta rod prea mult
Și prea multă floare
Împovărează
Prea multe dovezi de iubire
Ucid
Suferința iubirii
Nu înseamnă absența ei
Ci mult prea apăsătoare
Prezența

Aceste gînduri
Revelații ale propriei vieți
Pe care ura nu are curajul
De a o cuprinde
În negrele sale brațe
Destul apasă iubirea
Pe umerii celor ce n-o iau în seamă
Și cu atît mai mult ura
Se îndepărtează
De cerul albastru
Neatins
Vreodată

COLAPS

Moartea lasă pretutindeni
Fragmente sau transformări
Rămii în natură
În fiecare întrupare în valuri sau
În fiecare înfrunzire
Moartea poate fi cumsecade
Îți trimite un roi de furnici înaripate
Pe ecranul din fața ochilor
Ele își adună trupurile negre laolaltă
Așa încât lumea pe care o vezi
Își restrânge dimensiunea
La un bob de mazăre
Aici intervine un standby
Furnicile nici nu pleacă nici nu înaintează
Ducînd la dispariție fereastra rotundă
Cît un bob de mazăre
Prin care încă mai vezi lumea.

În clipa aceea glasul de fetiță
Al asistentei medicale
Se aude strigînd
Să nu mai faceți niciodată așa
Și brusc ecranul revine la dimensiunea inițială
Furnicile se retrag
Moartea pleacă în aceeași clipă
Fără nicio ezitare
Ca o ființă
Extrem de înțelegătoare

MOARTE ÎMPREUNĂ

Să rămii în scoica multicoloră de pe malul unei mări
Necunoscute
Scoica să fie luată de valul matinal
Mareea să retragă apele
Și să rămîie îngropat în nisip
Cu un pas în urma ultimului val
Să fii peștele argintiu înghițit
De un alt mare pește
Ce moare eșuat
Pe o plajă pustie
Din tine să se reverse
Vapoare și crengi naufragiate cîndva
Care înviate odată
Tot vor eșua
În pămînt în nisip
Se vor întîlni mici crustacei
Și insecte căzute din frunze
Smulse în furtună
Și în această stingere
Vor adormi împreună

VIOLENȚĂ FĂRĂ CUSUR

Toate lucrurile pierdute pe pămînt
Le pot vedea așa cum au fost
Chiar dacă nu mai sunt
Decît mici obiecte cu întrbuințare incertă
Luate odată cu marea

Eșuînd în nisipul umed
Și apoi părăsite prin retragere
Bun venit
Într-o violență fără cusur
Treci prin ea și te molipsești
De boli incurabile
Se înclină în fața steagului
Răsăritul prăbușit

**O ALTĂ CRIMĂ
DE ÎNGER**

În oglinjoarele păsărilor
Mă oglindesc
În miniaturi spectaculoase
Poate în cioburi
Cerul se frînge
Adunat într-un unghi
Din care totul dispăre
Natura relevînd ochii tăi
Fără chip și fără mirare
Sîngele îmi curge pe degete
De porumbel prăbușit
În oglinda spartă
Numai ochii
Larg deschiși imperturbabili
Mă absorb cu albastru în frunzarul
Făcut pîlnie
Pentru sălbatica floare de Nu-Mă-Uita
Numai culoarea – azur seraftic picurat
De îngerii milei
Înlocuiește sîngele pur
Ce ar fi putut izbucni peste cîmpuri
Din rădăcinile frînte
Ale unor delicate făpturi
Ochii mă inundă în albastru
Ca să nu înțeleg
Ce se întîmplă în cîmpul feeric
O crimă de inger
Pe nevăzute și totuși
Cu ochii deschiși
În întuneric

DAR ARMONIA

Dar armonia
Poate aduna
În marginile ei
O lumină vălurind
Peste orizont
Sunetul cel mai curat
Puritatea
Se va întruchipa
În simburile razei
Peste acest cer
De puritate
Cînd norii albi
Nu-l pot străbate

Suzana Fântâneriu

Mâinile

PACEA CEA ALBĂ DE SUB NORI

În noaptea cea mare,
stele cu cinci brațe
se rotesc pe cer ca dronele,
ființe de odinioară
pictate de artiști,
tăcute, învăluite în mister
ascunse în mânuși lucioase,
piele de animal îmblânzit,
mătase sau dantele
din ațe încurcate,
mâini în armuri de metal
ascunse de război
vor pacea cea albă
de sub nori.

În muzeul imaginar
zâmbesc protejate de vid
mâinile odihnitoare ale
Monei Lisa,
le vezi în ochii pieziși
reflectate, în lumea cea mare
fără război nemilos,
„unde ne sunt visătorii”?
pacea alburie biruitoare
se ridică din fum
ca un nor, către noi.

MÂINI REGALE ÎN MUZEU

În muzeul imaginar închis de război
regii și împărații au mâinile pictate
fără vene de sânge viu,
nuate palide de mort
pictate secular,
pentru timp și muzeu.

Mâinile regale în roz
cu iubire limpezită
renasc în muzeul imaginar,
se înclină evlavios
spre convoiul de vizitatori
sărutând pământul în gol...

TREC GHIULELE DE PUȘCĂ PRIN MÂINI

Acum, e război, și fum
prin calda moliciune a palmelor
ca o pernă de oxigen
trec ghiulele de pușcă,
prin degete-tremor
ca lujerii în vânt,
sălbatic vârtej, amețitor,
apocaliptic-sonor
în războiul de azi
nu mai văd un talaz
nici cer albastrui...

PACE ÎN CULORI

Mâinile de artist vor pace
în culori scăldate în fântâni
paleta sfântă-i în pieptul gol
ca o cruce,
se deformează în corpul răsucit
ca o funie de spânzurat,
stindard filiform
luat de vânt până sus.
O mână, o stea dilatată
pe pereții timpului
pictată pe pânză de in.

Cerul metafizic strigă,
îngerii rătăcesc
cu inima albă sub aripă
la mâna de artist brățara de aur
a ruginit când e război,
întunericul neființei cade în gol
în oceanul fără liman.

ARHEOLOGUL SCHELETIC

Din umbra zidului perforat,
sculpturi de Maitec aud,
vuietul semnelor
prin orificiile timpului,

morții vorbesc despre pace,
înnoadă mâinile din loc în loc
ca un lanț protector,
palmele devin peninsule
în pământul mișcător
de ieri până azi,
lumea de lângă mine
nu mai respiră
când e război.

Arheologul scheletic
din carne și oase
veghează mormintele
cu mâinile la piept.

Pătruns prin zidul sfânt
ca firul Ariadnei
timpul din ceară topit
s-a oprit în Estul înghețat.

CRESC MÂINI ÎN CUIB DE PRIGORII

Starea de plinătate a păcii,
armonia cu sinele,
mireasma îmbătătoare a binelui,
proiectează corpul frumos
în muzeele de artă ca Venus
din „Primăvara” lui Boticelli,
printre raze răsare,
azi cresc mâini în cuib de prigorii
la mal și răscruce de vremuri,
argumentul de piatră al
deformării.

Anatomii filiforme pictate
în muzeul imaginar cu sânge,
foc, cenușă și neant
aproape de zidArta Renașterii,
în război nu mai vezi frumuseți
nici înduioșare
nu mai auzi cântecul din zori,
veacul nostru-i înfrânt
de războiul utopic lovit.

Premiile Uniunii Scriitorilor din România pentru anul 2022

Luni, 5 iunie 2023, a avut loc în Sala „Iosif Naghiu” a Muzeului Național al Literaturii Române și a Teatrului Dramaturgilor Români din București, Gala Premiilor Uniunii Scriitorilor din România. Gala a fost prezidată de domnul academician Nicolae Manolescu, Președintele Uniunii Scriitorilor. Premiile au fost finanțate de Ministerul Culturii, reprezentat la Gală de dl. director Ioan Matei, membru de asemenea al Uniunii Scriitorilor, Institutul Cultural Român, din partea căruia a fost prezent

eseistul Daniel Nica, și Direcția pentru Relații Interetnice a Secretariatului General al Guvernului, reprezentată de prozatorul Corneliu Irod. Parteneri au fost Muzeul Național al Literaturii Române și Televiziunea Română.

Juriul, alcătuit din Mircea Mihăieș (președinte), Paul Aretzu, Dan Cristea, Andrea H. Hedeș, Ioan Holban, Vasile Spiridon, Răzvan Voncu (membri), a acordat următoarele premii:

CARTEA DE POEZIE

Nicolae Prelipceanu, *Funa Máro*,
Editura Cartea Românească

CARTEA DE PROZĂ

Gabriela Adameșteanu,
Voci la distanță, Editura Polirom

CARTEA DE TEATRU

Horia Gârbea,
Ultima iubire a lui Cezar,
Editura Neuma

CARTEA DE CRITICĂ, ESEU ȘI ISTORIE LITERARĂ, MEMORII, JURNALE, PUBLICISTICĂ

Angelo Mitchievici,
Farmecul vieților distruse,
Editura Humanitas

CARTEA DE DEBUT

Andrei Manolescu,
Cazul scriitorului dispărut (roman),
Editura Humanitas

CARTEA PENTRU COPII ȘI TINERET

Ioana Pârvulescu, *Invizibilii*,
Editura Humanitas

TRADUCERI DIN LITERATURA UNIVERSALĂ

Dan Croitoru:
Thomas Pynchon, *Viciu ascuns*
(traducere din limba engleză),
Editura Polirom

PREMII SPECIALE

Adriana Babeți,
*Dicționarul romanului
central-european din secolul XX*,
Editura Polirom

Horia-Roman Patapievici,
Despre viață, destin & nostalgie,
Editura Humanitas

PREMIILE PENTRU LITERATURĂ ÎN LIMBI ALE MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Se acordă la propunerea
Comisiei Minorităților,
alcătuită din: Markó Béla (președinte),
Karácsonyi Zsolt, Ivan Kovaci,
Slavomir Gvozdenovici,
Carolina Ana Dovaly (membri).

Comisia a hotărât să premieze volumele:

Fekete Vince, *Halálgyakorlatok*
(*Exerciții pentru moarte*), poeme,
Editura Magvető Kiadó, Budapesta

Myhailo Hafia Traista,
Styzerety (Stejeret), roman în limba
ucraineană, R.C.R. Editorial,

Premiul Național pentru Literatură,
acordat de Comitetul Director al Uniunii
Scriitorilor a fost acordat criticului și is-
toricului literar Eugen Negrici.

Gala a constituit, ca în fiecare an, un
eveniment de referință în viața Uniunii
Scriitorilor din România și s-a bucurat de
un auditoriu distins. La reușita ei a con-
tribuit cu expresive momente muzicale
Ionuț Bogdan Ștefănescu (flaut), cunos-
cutul muzician fiind și membru al Uniunii
Scriitorilor, în calitatea sa de poet.

Premiul Național pentru Poezie „Lucian Blaga”

Laureatul celei de-a VI-a ediții a Premiului Național pentru Poezie „Lucian Blaga” Opera Omnia, decernat marți, 9 mai, la Lancrăm, este **Nicolae Prelipceanu**.

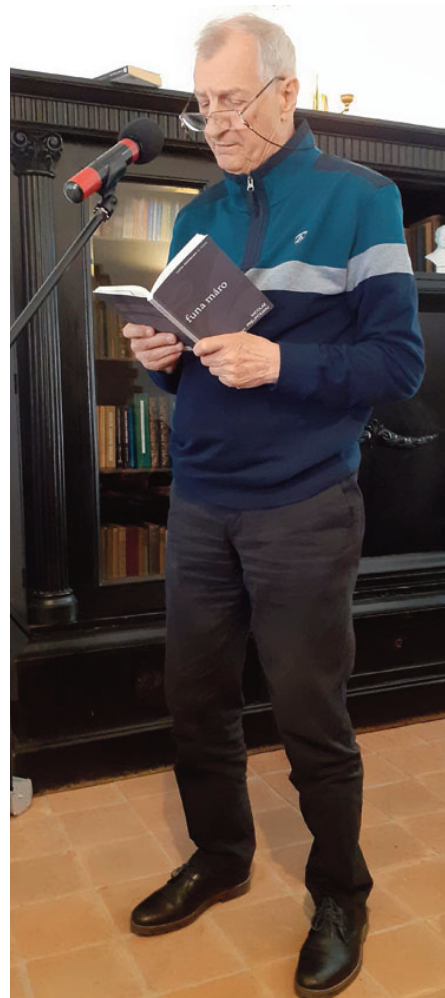
Pe lista poezilor nominalizați la acest prestigios premiu s-au mai aflat: Liviu Ioan Stoiciu, Vasile Dan, Aurel Pantea, Ion Pop, Marta Petreu și Ioan Moldovan. Cu excepția celui din urmă, ceilalți șase nominalizați au fost prezenți la momentul festiv de la Casa Memorială „Lucian Blaga” din Lancrăm, acolo unde, de altfel, au și citit din creația proprie. Câștigătorul celei mai recente ediții a Premiului Național pentru Poezie „Lucian Blaga” – Opera Omnia a fost anunțat de Nicolae Manolescu, președinte al juriului care a desemnat laureatul recent.

Poetul și prozatorul Nicolae Prelipceanu s-a născut la 10 august 1942, la Suceava, și a absolvit Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, în 1966. În prezent, este redactor-șef al revistei *Viața Românească*. A debutat în poezie în revista *Contemporanul*, în 1962. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1970. Nicolae Prelipceanu este autorul unor volume precum: *Turnul înclinat* (1966), *Întrebați fumul* (1975), *De neatins de neatins* (1978), *Fericit prin corespondență* (1982), *Binemuritorul* (1996), *Ce ai făcut în Noaptea Sfântului Bartolomeu* (1999), *la pierderea speranței* (2013), *Fantomateca* (2014) – versuri; *Vara unui fost cam-*

pion de pian (1973), *Tunelul norvegian* (1979), *Zece minute de nemurire* (1983), *Scara interioară* (1988), *Roman sub acoperire* (2018) – proză; *Dialoguri fără Platon* (1976) – interviuri; *Odiuseea* (2011) – articole publicistice. Cel mai recent volum de poeme care îi poartă semnătura a apărut la Editura Cartea Românească – *funa măro*.

Laureații edițiilor precedente de la Premiul Național pentru Poezie „Lucian Blaga” Opera Omnia au fost: Adrian Popescu, Emil Brumaru, Ana Blandiana, Ion Mureșan și Gabriel Chifu. Evenimentul de la Lancrăm a fost organizat de Consiliul Județean Alba, Uniunea Scriitorilor din România și Biblioteca Județeană „Lucian Blaga” Alba, în parteneriat cu Primăria și Consiliul Local al Municipiului Sebeș și Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș.

Premiul „Garabet Ibrăileanu” la a VI-a ediție

La mijlocul lunii mai s-au decernat la Roman, în organizarea Uniunii Armenilor din România, în parteneriat cu Uniunea Scriitorilor, a Premiile „Garabet Ibrăileanu”. Cei doi laureați ai celei mai recente ediții, a VI-a au fost: academicianul Ion Pop – cel care a primit Premiul Național Opera Omnia și Marius Miheț – căruia i s-a acordat Premiului pentru o carieră promițătoare în domeniul criticii literare. Istoricul literar

Vasile Spiridon a fost cel care a susținut *laudatio* pentru cei doi laureați.

La eveniment au fost prezenți, de asemenea, Varujan Vosganian – prim-vicepreședintele Uniunii Scriitorilor din România și, totodată, președinte al Uniunii Armenilor din România – și Emanuel Nazaretian, președintele sucursalei Roman a Uniunii Armenilor, organizatorul Galei.

Festivalul Internațional Tudor Arghezi, ediția 43

In perioada 19-21 mai 2023, la Târgu Jiu și Târgu Cărbunești a avut loc Festivalul Internațional de Literatură Tudor Arghezi. Festivalul a ajuns la ediția a XLIII-a. Participanții au regretat că e prima ediție fără Ion Cepoi, animatorul și organizatorul său mulți ani.

Președintele de onoare al Festivalului a fost dl Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor din România, iar președintele juriului național, scriitorul Mircea Mihăieș, laureat în anul precedent.

Organizatori au fost Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, sub patronajul Consiliului Județean Gorj, în parteneriat cu Consiliul Local și Primăria Tg. Cărbunești, Ansamblul Artistic Profesionist „Lira Gorjului”, Biblioteca Județeană „Christian Tell” Târgu Jiu și Uniunea Scriitorilor din România.

A avut loc un reușit recital de poezie moderat de Pompiliu Ciolacu, noul director al CJCPCT-Gorj, și Horia Gârbea, director onorific al festivalului. Participanții au

vizitat obiective din județ și din Târgu-Jiu. S-au decernat premii pentru tinerii autori și un premiu pentru Scriitorul Anului din Gorj, care a revenit poetului George Drăghescu.

Premiile „Tudor Arghezi” Opera Omnia au revenit scriitorilor români Ion Mureșan (poezie) și Vasile Popovici (critică) și scriitorilor străini Kazimierz Jurczak (Polonia) și Ersin Engin (Turcia). Domnul Dănuț Birău, primarul orașului Târgu-Cărbunești le-a decernat laureaților diplome de cetățeni de onoare ai orașului.

Prezență importantă: Neuma la Bookfest 2023

Joi 25 mai 2023, la Tîrgul de Carte Gaudeamus, la standul APLER, au fost prezentate cu succes volumele apărute la Editura Neuma în anul 2023. Evenimentul a început cu citirea unui mesaj transmis participanților de scriitoarea **Andrea H. Hedeș**, directoarea Editurii și Revistei Neuma.

Au luat cuvîntul despre volumele lor și au recitat autorii prezenți: **Luiza Cala** - *Sunt o callatiană*, **Vasile Menzel** - *Fata în slip*, **Iuliana Dinu** - *Uriașul*, **Gabriel Burlacu** - *Trandafiri și gerbera*, **Mihaela Aionesei** - *Duminică, în octombrie*, **Costel Nedelcu** - *Caution și Până la cer ne mănîncă pămîntul*, **Gabriel Dragnea** - *Regizorale*, **Maria Calciu** - *Silabe contrarii*, **Cosmin Andrei Tudor** - *Jurnal poetic*, **Mircea Teculescu** - *Fapte diverse*, **Gabriel Nicolae Mihăilă** - *Artemis*, **Mihai Barbu** - *Cartierul evidențiatilor*, **Horia Gârbea** - *Zuliari și mangafale*. *Viața fascinantă a personajelor*.

În absența autorilor au fost prezentate volumele: **Andrea H. Hedeș** - *Marea e frumoasă ca tine*, **Gela Enea** - *Butonul de panică*, **Vasi Cojocaru** - *Pribeag prin poienile verii*, **Georgeta Resteman** - *Răvaș pe o floare*, **Luminița Zaharia** - *Regina Trifoiului*, **Elina Adam** - *Rana amforei*, **Elisabeta Bogătan** - *Soțul meu de dincolo*, **Ana Ardeleanu** - *Nicherin, salvatorul nopții*, **Lucia Bibarț** - *Timpul sparge clepsidra*, **Menuț Maximilian** - *Ultimul înger*.

Au fost prezentate și *Revista Neuma* nr. 3-4/ 2023 și antologia *Deasupra orașului este cerul*, a Filialei București-Poezie a U.S.

Lansările de carte ale Editurii Neuma, de la Bookfest 2023, au atras un numeros public. În afara autorilor prezenți, cu volume din 2023, am remarcat prezența scriitorilor: **Evelyn Croitoru** (prezentatoare a multor volume), **Victoria Milescu**, **Mihaela Chițaș**, **Emilia Dănescu**, **Romița Constantin**, **Răzvan Nicula**, **Costinel Petrache**, **Petru Ioan Crețu**, **Vasile Toma** (toți autori Neuma), **Pasionaria Stoicescu**, **Lucia Verona**, **Dumitru Augustin Doman**, **Adrian Cioroianu**. Mulțumiri tuturor celor prezenți!

Lansări de carte ale Uniunii Scriitorilor la Alba Iulia

Între 5 și 7 mai, la Alba Iulia a avut loc cea de-a 14-a ediție a *Târgului de Carte Alba Transilvana*. În ultima zi a prestigioasei manifestări culturale, organizate de Consiliul Județean Alba în parteneriat cu Biblioteca Județeană „Lucian Blaga” din Alba Iulia, au fost lansate mai multe volume sub egida Uniunii Scriitorilor din România, în cadrul unui eveniment distinct. Au fost aduse și prezentate în fața generosului public din Alba Iulia volumele: *Sfârșit de veac în București* de Ion Marin Sadoveanu, într-o nouă ediție Cartea Românească, *Marea carte a uitării* de Gabriel Chifu (Ed. Cartea Românească); *Poeți români de azi 2* de Răzvan Voncu (Ed. Școala Ardeleană); *Marea e frumoasă ca tine* de Andrea H. Hedeș și *Zuliari și mangafale. Viața fascinantă a personajelor* de Horia Gârbea (ambele Ed. Neuma). Au fost prezentate, în sinteză, colecțiile editurii tutelate de Uniunea Scriitorilor din România – Cartea Românească. Pe esplanada de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia au vorbit, cu această ocazie, Răzvan Voncu, Hanna Bota, Horia Gârbea și Cristian Pătrășconiu.

Lansare de carte - Marea e frumoasă la Cluj

Vineri, 12 mai, de la ora 12, la sediul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, a avut loc lansarea celui mai recent roman semnat de Andrea H. Hedeș, *Marea e frumoasă ca tine*. Criticul literar Irina Petraș, Președinta Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, a fost nu doar amfitrioana acestei întâlniri ci și cea care a oferit importante chei de interpretare și de înțelegere a cărții dar și a autoarei acesteia, urmând astfel principiul „cine scrie se scrie”. Constantina Raveca Buleu a vorbit despre multiplele fațete ale romanului, atingând și latura ezoterică a acestuia. Hanna Bota a evidențiat că romanul poate fi citit și în cheie psihologică dar și ca roman de dragoste sau SF. Victor Cubleşan a analizat minuțios structura romanului, tehnicile consacrate, „clasice” de scriere folosite și felul în care acestea converg într-un roman post-modern. Criticii literari au afirmat, în unanimitate, că „marea e frumoasă ca tine” este cea mai bună carte semnată de Andrea H. Hedeș. Lansarea s-a bucurat de un public de calitate, dintre cei prezenți amintim doar câteva nume: Rodica Frențiu, Oana Boc, Sanda Tomescu-Baciu, Elena Abrudan, Rodica Marian, Doina Cetea, Ana Herța, Emilia

Poenaru-Moldovan, Ion Mureșan, Răzvan Voncu, Dan Breaz, Victor Constantin Măruțoiu, Vlad Moldovan, Andrei Gazsi, Horea Porumb, Romulus Moldovan, Vasi Cojocaru-Vulcan, Mircea Covaci. Lansarea s-a terminat cu o sesiune de autografe.

„Am adus acasă cu mine multă poezie contemporană românească”

Lars Saabye Christensen (n. 1953), romancier, poet, nuvelist, dramaturg, scenarist, eseist și traducător, este unul dintre cei mai importanți scriitori norvegieni/danezi contemporani. A absolvit Universitatea din Oslo în cadrul căreia a studiat literatură norvegiană, istoria artei și istoria ideilor. Debutul literar îl face ca poet, în 1976, cu Povestea lui Gly (Historien om Gly), care îi aduce Premiul Vesaas. Dacă romanele publicate în următorii ani îl consacră drept unul dintre cei mai semnificativi scriitori tineri din Norvegia,

romanul Beatles (1984) îl propulsează în galeria marilor scriitori norvegieni ai zilelor noastre. Renumele său literar se datorează în principal romanelor sale care s-au bucurat de un număr mare de premii literare. În 2002, câștigă Premiul pentru Literatură al Consiliului Nordic și Premiul Brage pentru romanul Frați pe jumătate (Halvbrøren, 2001), tradus în peste 20 de țări. Trilogia Urmele orașului (Byens spor, 2017-2019) aduce o foarte nuanțată perspectivă ficțională a orașului prin viața de zi cu zi a personajelor românești. În 2018, primește cel mai înalt titlu al municipalității Oslo, medalia Sfântului Hallvard, pentru producția sa literară de peste 40 de ani, care adesea se desfășoară în acest oraș. E membru al Academiei norvegiene de limbă și literatură și deține titlul de Comandor al Ordinului Sfântului Olav (2006). Cărțile sale au fost traduse în 36 de limbi străine.

ANDREA H. HEDEȘ în dialog cu LAARS SAABYE CHRISTENSEN

Stimate domnule Laars Saabye Christensen, ați vizitat România de câteva ori. Cum găsiți România și, mai ales, cum găsiți România culturală, literară, atât cât permit aceste vizite?

Am văzut o dezvoltare economică puternică de când am venit pentru prima dată în România în 1996. Presupun că și cultura română a fost întotdeauna puternică. Sună a clișeu, dar mă simt ca acasă în România, mai ales în Cluj, unde mă simt mereu binevenit. Interesul pentru literatură este remarcabil. Din păcate, doar foarte puține cărți românești sunt publicate în Norvegia. Sper să pot face ceva în privința asta. Am adus acasă cu mine multă poezie contemporană românească.

Sunteți un scriitor celebru. V-ați dorit să deveniți scriitor încă din copilărie sau pe vremea aceea aveți, poate, alte vise?

Ei bine, am vrut să fiu un star rock, dar în curând am aflat că limbajul este instrumentul meu. Așa că da, am vrut să fiu scriitor când eram adolescent la Oslo și am început să scriu poezii și versuri rock.

V-ați început cariera de scriitor cu poezie. Cum s-a făcut trecerea la proză?

Genurile sunt legate. Diferența este timpul. O poezie este o secundă, un roman este un an. Întotdeauna scriu și poezii când lucrez la un roman. Îmi acutizează concentrarea.

Unde vă simțiți mai acasă, în proză, în poezie, în scenariu, în literatura pentru copii?

Cred că romanul este cea mai bună cameră pentru mine din casa literaturii. Dar uneori, dacă am noroc, poezia bate totul.

Ați avut succes încă de la începutul carierei dvs. literare impresionante. Cum ați reușit să gestionați succesul, deoarece poate fi o sabie cu două tăișuri?

Da, succesul te poate face leneș. Te repeți pentru a reuși din nou. Dar asta nu funcționează. Dimpotrivă. Sunt o persoană foarte protectoare și „privată”, așa că apreciez un anume succes, dar munca este mai importantă.

Ați lansat recent la Cluj-Napoca, România, noul dvs. roman, „Bunica mea chineză”, o carte bine primită, o operă de artă rafinată. Am citit în celebrul dvs. roman „Frații vitregi”, o propoziție care se aplică și pentru „Bunica mea chineză”, dar, îndrăznesc să spun, una din căutările dvs. ca scriitor: „Cât de puțin ar trebui să descopăr și cât de mult ar trebui să păstrez pentru eu însumi?” Cum găsiți, cum știți când se obține echilibrul fin?

Este un balans dificil și fragil. A scrie despre persoane reale este o mare responsabilitate. Să explic altfel: nu vreau să fac niciun rău. Și, în același timp, trebuie să fiu fidel angajamentului meu literar. Sper să mă descurc.

Trăim vremuri complexe, provocatoare. Cum vedeți rolul scriitorului astăzi și cum vedeți viitorul lui?

Nu sunt deloc fericit că am un rol. Scriitorii ar trebui să scrie. Dar, din moment ce suntem lucrători în limbaj, putem formula gânduri, preocupări și conexiuni poate într-un mod special și „deschis”. Trăim vremuri periculoase. Scriitorii sunt într-un fel obligați să participe, pe neașteptate, ca să spunem așa.

Stimate domnule Laars Lars Saabye Christensen, vă mulțumesc foarte mult pentru timpul, efortul și generozitatea cu care ați împărtășit gândurile dumneavoastră cu cititorii revistei culturale NEUMA.

Andrei Novac

VIAȚĂ

îți aduni toată viața de la coșul de gunoi
Ei nu te vor!
îți strigă asta tare și clar
nimeni nu doarme suficient
când afară temperaturile își schimbă macazul

viața nu ne aparține
din ea rup bucăți mari
care dezintegrează lumina
bucată cu bucată

desprinzi viața de toate celelalte vieți

ce frumos mirosoașele în timpul în care
oamenii migrează către sfârșit.

NICIODATĂ DIMINEAȚA

neliniștea se întinde
prin toate unghiurile tale
lanurile de porumb prin care copilăria umblă
cu picioarele goale tăiate de iarbă
până aproape de genunchi

zilele calde și lumina care își făcea loc prin melancolia ta
toate par acum foarte departe
moartea a rupt întotdeauna orice ritm articulat
forma oricărei certitudini

zilele alea călduroase nu se mai întorc
oamenii s-au transformat în cele mai obositoare așteptări
câmpuri de verde în care fericirea există fără să înverzească.

DIMINEAȚĂ

în fiecare dimineață soarele răsare
de la capăt
frica îți îmbracă mâinile în picuri mici
simțurile sunt anihilate de banalitățile
cotidiene
prin care înveți din nou să respiri.

SFÂRȘIT

când se face seară peste un lan de grâu
fluturii dispar fără să aștepte apariția luminii
tu trăiești din viața ta din întâmplare.

DESPRE ÎMBĂTRÂNIRE ȘI TRĂDARE

ce porți în suflet?
lumea își schimbă permanent măștile
se sufocă inevitabil până la final
mușcă din ea
cu singurătate și foame
are prea mult timp
și toate se întorc către mine
demult toate erau altfel
miroseau a răbdare

ce porți în limitele tale?
devine cea mai tristă certitudine
trădarea se întinde peste pereții
pe care lumea îi ridică în jurul tău
ca o femeie care te uită treptat

toate ajung să se repete într-o zi
nimic nu contează oricum.

DESPRE ÎMBĂTRÂNIRE ȘI TRĂDARE 2

când nu a mai rămas nimic
cel mai ușor este să uiți
un oraș în care te întorci după câteva nopți
copilăriile din jurul tău te fac mai bătrân
și mai sigur pe tine

tinerețea își strecoară mâinile în buzunarele tale
răbdare
răbdare
răbdare
oricum totul se uită ușor.

EU SUNT AUTORUL

RADU ILARION MUNTEANU

Prietenul Lucică Aldea intră în atelierul meu, acompaniat de un tip din sectorul lui. E Florin Nacu, secretar UTC, altfel băiat de gașcă, dar, dé, cineva tot trebuie s-o facă și pe asta, bine că nu-i un constipat.

– Urâciune, uite, are Florin să-ți facă o propunere.

– Și nu știe singur drumul pân-aici? Doar ne cunoaștem.

– Acuma ne dăm rotunzi...

– A...m înțeles, ești implicat și tu în conspirație.

– E conjurație. Sau confrerie, cum vrei. Zi, Florine.

– Uite, Liciniu (*bah, mă ia pe numele din buletin, o să ajungă și ăsta șef*), am primit o sarcină de la tov director, zice, vezi, tu, Florine, rama aia părăsită? Ce-ar fi să faceți voi o gazetă de perete a organizației voastre? Dacă-i musai, cu plăcere, domnu' Luca (*de unde știi, tu, Florine, vorbe ardelenesti, vrei să mă cumperi?*). Am căzut de acord să-i spunem gazetei *Idei de-a Gata*.

– Bun și eu cu ce te pot ajuta pe tine, că bag samă, e sarcina ta de onoare. Eu nu mi-s în organizația voastră. Și nici nu-s utecist, îs gloabă bătrână.

– Nu contează. Lucică a venit cu ideea să ții tu rubrica de sport. Ce zici?

– Acuma, într-un fel, n-ai gândit rău, dacă tu ești cu știința, cine-i mai oblu pentru sport ca ceasornicarul?

– Bravo, eram sigur că marșezi.

– Șezi blând, nu te-aprinde, n-am zis că-s de acord.

– Păi, de ce n-ai fi, dacă prietenii tăi sunt în echipă?

– Din 273 de motive. Primul, din capul locului, nu m-aș juca cu voi decât sub pseudonim...

– Moșa Mariancovi, sare, sprintar, meșterul Aldea-peniță subțire.

– Vezi, Liciniu, că nu degeaba-s eu secretar pe organizație? Este că nici nu-ți mai contează celelalte 272?

– Dé, ai și tu dreptate, vorba rabinului, ești bun de secretar, dacă te împăunezi prompt cu idei de-a gata servite de lăcusta asta bandită de Lucică. Dar pe el cum l-ai convins să colaboreze cu UTC-ul? Colaboraționistule! Și acuma vrei să mă tragi și pe mine, să nu rămâi fraierit?

– Vacă mică, să vezi ce față a făcut John la ideea asta, hai că-ți place Moșa Mariancovi, sare Lucică.

– Lasă ce-mi place mie. Da' ce crezi, Florine, e sarcina ta. Batăr "băieții" care citește știe ei cine-i Moșa Mariancovi?

– Nici o problemă, le explici tu, într-o deschidere de rubrică, îi dai cu Eugen Barbu, cu realismu', știi tu.

– Nu. Nu știu cum e cu realismu'. Personaju' lu' Barbu e o dublă ficțiune, iar eu, dacă-l fac cronicar sportiv la *Idei de-a Gata*, organ al organizației UTC pe sectoru' tehnică fină, asta-i deja triplă ficțiune, ce-mi tot dai cu realismu'?

– Mulțam, Liciniu, văd c-ai cuplat. Când ne dai semnalu' rubricii?

A trecut ceva timp de atunci. Extras din rafturile bibliotecii, pentru a comite o serie de texte cu pretenție de cronică sportivă, am încercat, odată cu încetarea, aparent definitivă, a acestui gen de distracție, să mă întorc la loc, pentru a mă odihni. Am constatat, nu fără surprindere, că nu mai reușeam. Am fost nevoit să duc, multă vreme, o viață intermediară, fără un spațiu de existență, fie și virtual. Dar nu atât absența unui mediu era cel mai greu de îndurat, ci

condamnarea de a suporta efectul propriei capacități de reflecție, resuscitată odată cu prima ieșire din paginile cărții ce mă adăpostise. A fost un timp al acumulării inerente de tensiuni. În cartea al cărei personaj fusesem, nu mă mai puteam întoarce. Pentru că nu mai eram același. Existența de cronicar luase, aparent, sfârșit. Prin dispariția, treptată, a publicului cititor. Așa că trăiam sfidând RAȚIUNEA însăși: cugetam fără să exist. cu tot șuvoiul tensiunilor neexprimate. Pedepsa pentru pactul dubios prin care acceptasem, de la bun început, ieșirea din biblioteca unde dusesem o confortabilă existență vegetativă, prea puțin deranjată de rarele reeditări a romanului în care mă născusem, a fost cel puțin surprinzătoare. Abia după ce, în ciuda tuturor improbabilităților, am sfârșit prin a găsi căi funcționale de a-mi face auzit glasul, am realizat, brutal, că nu (prea) mai aveam ce să spun. Mai rău, nici nu mai știam. A fost cumplit. Experiența conștientizării acestei probleme a avut ceva din viața matematicienilor. Am intuit ce greu le era și lor, atunci când, fiind confrunțați cu situații aparent absurde, când teoreme fundamentale încetau, de-odată să funcționeze, într-un mediu nou, impus cu brutalitate de realitatea vie. Realitate matematică, firește. Dar ei aveau, uneori, șansa de a descoperi că teorema cu pricina se baza pe ipoteze ascunse, presupuse automat ca adevărate și care își încetau valabilitatea în noul context.. Abia pe aceste noi baze trebuia reluată lupta de Sisif pentru a vedea ce mai rămânea din, sau ce putea deveni, bătrâna teoremă. Ei, bine, cam în situația asta credeam eu că mă aflu. Să nu vă surprindă (prea tare) limbajul meu actual. Și eu am apucat, uneori, să mă întreb, din goana calului, de unde știam o grămadă de lucruri pe care frizerul silozului din orașelul dunărean (eu eram acela, personajul de roman) nu avea de unde să le afle. Nici chiar vedeta fotbalistică interbelică, tunul sârb, a cărui identitate o uzurpasem, cu tot lustrul dat de călătoriile unei vedete. Dar, în măsura în care vi se pare de mirare, nu e decât pentru că voi sunteți, ca cititori, banali oameni vii. Habar n-aveți ce posibilități nebănuite oferă biblioteca pentru un personaj literar. Și chiar non literar. Acuma, să nu credeți că personajele stau noaptea la taifas, conform clișeele prozei fantastice a secolului XIX. Comunicarea e mult mai subtilă. Aduce cu o osmoză secretă, pentru care coperțile și chiar pereții rafturilor au grade diferite de transparență. Iar efectul schimbului permanent de informații depinde, firește, de structura rafturilor, de ordinea fiecărei bibliotecii în parte, de componența ei. Fabrizio del Dongo se poate procopsi cu două-trei idei ale sfântului Augustin în biblioteca dumitale, sau cu două-trei rețete ale maestrului Anthèlme Brillat-Savarin într-a dumnealui. Atâta că nu-și dau seama. Și nici nu se manifestă ca atare, decât dacă și în măsura în care câte un personaj e smuls din letargie de o experiență ca a mea. E forțat, adică, să iasă din paginile în care fusese încastrat și în care vegeta pașnic. Când am înțeles ce se întâmplase cu mine, o curiozitate care-mi era la fel de străină vechii naturi, conjugată cu o deprindere de a sistematiza la fel de străină, m-au ajutat să realizez că există trei posibilități mai importante de "activizare". Cazul cel mai curat, cel mai intens, dar și cel mai rar, al efectului, e cazul meu, în care o persoană reală folosește numele unui personaj literar drept pseudonim. Ceva se întâmplă și când un nume e citat în alte texte, critice, jurnalistice, sau, de ce nu, tot literare. Se acumulează o tensiune, cu atât mai importantă cu cât numele e citat mai des. Până la un punct, tensiunea rămâne în virtual. La depășirea unui prag, găsește căi de descărcare spontană. Necontrolate. De ce credeți că

cei mai numeroși schizofrenici se cred Napoleon și nu Sir Francis Bacon? Despre primul s-au scris peste 200000 de cărți, al doilea produce dificultăți la testele de cultură generală. Dar David Khoresh, veți întreba? Acolo nu mai e un efect spontan. Numele împăratului persan Cyrus (care-i tot una) n-a fost trezit de atât de multe citări pentru ca un alt soi de nebun să ducă la moarte copii fanatizați. Și nici nebunii inofensivi care se cred Napoleon n-au încercat niciodată să reproducă bătălia de la Austerlitz. Aici și-a băgat coada altcineva. Dragii moșului (sau, să spun "dragii lui Moșa"?), ascultați-mă pe mine, care am pățimit destul până să înțeleg cele ce vă spun. Ori de câte ori auziți de unul care zice că el e Iisus (Dumnezeu să-l ierte!), sau deținătorul adevărului suprem, sau mai știu eu ce altă formulă, nu obosiți făcându-vă cruci. Cu mâna, dar mai ales cu mintea. Să dovedești cine a dat cu sarin în metrou, oricât ar fi de greu, e infinit mai ușor decât să distribuie vaccin contra otrăvurilor pe care le strecoară ei în sufletele minților lipsite de imunitatea călătoriilor prin biblioteci. Nu, dragii moșului, nu, dragii lui Moșa,ăștia, vorba nemuritorului Huck Finn, nu sunt nici regi, nici duci,ăștia n-au nimic comun cu efectul osmozei de bibliotecă al cărei obiect am fost eu, chiar și alături de batalioane de Napoleoni inofensivi.

Într-o zi de toamnă senină, sună telefonul: "Numele meu e Moșa Mariancovi". Îmi zic c-o fi un vechi prieten, care face farse. Dar vocea nu-mi spunea nimic. Ne dăm întâlnire la o terasă, prin Ferentari. Să vezi și să nu crezi. Terasa se cheamă "La trecerea Dunării", e nouă, curățică, lemnărie vopsită proaspăt, în culori vii. O instalație fonică discretă învăluie atmosfera de mititei în efluvii de Ivanovici, Strauss și refrene turcești. Mă așez la o masă, mai la margine. Mașinile vâjăie încoace și încolo. De-odată în lungul străzii modernizate, apare un biciclist. Până să se apropie, descopăr, treptat, detalii din ce în ce mai uimitoare. E un bătrânel smeard, cam adus de spate, cu părul lins, nu prea des, îmbrăcat banal, dar foarte curat, cu un aer cam obosit. Iar rosinanta ce-o călărește și al cărei scârțâit se aude progresiv, pe măsura apropierii, se dovedește a fi, cândm stopează în fața porțiței terasei, un Diamant veritabil. N-am mai văzut asemenea marcă de când am citit romanul lui Eugen Barbu, cu... atâtea vreme în urmă. Arătarea întinde mâna, destins.

- Moșa Mariancovi.
- Îmi pare bine, Liciniu Sigheartău. Pot să vă întreb de unde-mi știți telefonul?
- Domnule dragă, haideți să trecem peste detalii. Nu am foarte mult timp.
- Iertați-mă, sunt năucit, descumpănit. E o coincidență, ce se întâmplă?
- Vă rog să vă rețineți orice uimire și să ascultați. Măcar atât îmi datorați, căci dumneavoastră sunteți responsabil de faptul că mă vedeți și auziți.
- Doamne, visez?
- Nici pomeneală, v-am rugat luați lucrurile ca atare. Acum, ascultați-mă. De când m-ați extras din rafturile bibliotecii...

În timp ce bătrânelul povestea, o parte din mine îl asculta, traversând o serie de stări care ar merita să facă subiectul unei nuvele. Simultan, altă parte, abia îl auzea, iar gândurile-i zburau în toate direcțiile. Mă gândeam să-l întreb pe Radu Cosașu dacă nu l-a căutat

niciodată, măcar la telefon, o femeie misterioasă care să semene cu Juliette Greco, actrița care jucase în serialul "Belphegor", căci îmi aminteam că scriitorul ținuse, o vreme, cu destui ani înainte de cronicile lui Moșa, o fermecătoare rubrică în "ziarul intelectual" Sportul popular. Semnată cu pseudonimul de mai sus.

– Să nu crezi, domnule care te-ai jucat de-a cronica sportivă și cu soarta mea, că nu mi-am pus și eu întrebarea. Răspunsul e simplu. Am avut timp să cercetez. Nici un singur pseudonim literar provenit din numele unui personaj nu are natura mea duală. Ține seama de faptul că eram frizerul silozului din C..., președintele colectivului sportiv, iubeam echipa locală, Steaua, ca pe un copil pe care nu-l avusesem, dar nu eram numai atât. Găsind, în timpul războiului, un vraf de jurnale vechi, într-un pod, toate despre marele inter dreapta de dinainte de război, vedeta echipelor Beogradski și Grajdanski, Blagoje Marianovici, poreclit Moșa, și "tunul sârb". Îmi însușisem identitatea lui. Numai patima fotbalului e de vină pentru păcatul ăsta și îți aduci aminte ce rușinos m-am dat de gol. Dar, până la urmă, în bucuria calificării la baraj, din finalul romanului, băieții mă iertaseră. Dacă ai știi cu câte ore de șerpuit, prin tratate de psihologie, pe care nu le mai găseam în biblioteca dumată, am înțeles că eram deja sensibilizat, ca fantomă literară, la tranzițiile pe care calvarul în care m-ai împins mi le-a impus... Vai de scriitorii care au inspirația de a-și alege ca pseudonim un personaj literar, care să fie un impostor, un uzurpator de identitate. Dar, mai ales, vai de personaj!

– Și, ce-i de făcut, uice Moșa?

– Păi, știi că ești bine? Dumneata mă întrebi? Eu te întreb pe dumneata, Soarta mea e acum problema dumată. Nu e nevoie să ne mai întâlnim. Dacă o so rezolvi, o să simți o ușurare așa cum o să simt eu, oriunde m-aș afla. Noroc.

Și teribilul bătrânel dădu peste cap ce mai rămăsese din halba cu bere. Mărul lui Adam îi juca printre tendoaiele gâtului descărnat, ochii îmi transmiteau o rugă mută, iar de dincolo de ostrețele gardului verde al terasei, bicicleta Diamant îmi clipi, optimist, din metalul deodată lustruit.

O vreme am băjbăit în jurul internetului. Dar, ce mă puteam aștepta de la internet? Să dau adunarea celor ca el? Clubul ectoplasmelor literare? Să-mi imaginez că sunt în mijlocul unui *quest*, în care nu știu ce obiect să iau din peisaj, nici ce să fac cu el? Sau că sunt în căutarea unei pisici negre, într-o cameră întunecată?

Doamne, dar eu sunt autorul! Eu pot orice. Cine a spus vorba asta, de unde-o știu? Da, e finalul unui roman extraordinar al Anei Blandiana, *Sertarul cu aplauze*.

Mi-am luat concediu, m-am cățărât cu laptopul la Diham, am mâncat două săptămâni mămăligă cu lapte, ca-n primii ani ai copilăriei. Am dezvoltat toată povestea la scara a ceea ce se cheamă novelette, în codul Hugo & Nebula. Ieri am predat-o la editură. Predat e un fel de-a spune. A încăput pe un fișier atașat la un email. Am consumat cam 5-6 impulsuri telefonice, la prețul de vârf. Eliberarea pleneră ce-o resimțeam nu se compara cu nimic din ce trăisem până acum. Înseamnă că finalul a fost bine găsit, deci bătrânelul și-a găsit și el liniștea. Poate acum stă la o măsuță din cafeneaua lui Ulé Batay. Privește jucătorii de biliard fără să-i vadă și-i explică lui nea Jenică Barbu cum e cu viața de bibliotecă. ■■■

Mihaela Oancea

VÂNT ȘI LILIA ALB

întâlnesc cu vântul în față.
sticloase, sprâncenele prind chiciură.
de jur-împrejur, siluete elastice șoptesc
o poveste apocrifă despre casele fără ferestre
din vechiul babilon.

deprind limba îngerilor și înnăd
ținând în mâini un buchet de flori albe de liliac.
se luminează. știu că ziua în care mă voi opri
e tot mai departe.

DESPRE REGĂSIRE

aș vrea să fac nod unor clipe – ferestre spre cer
să pictez visele cu turbioane de senzații pastelate
să-mi tatuez rubensienele forme ale bucuriei ori
să văd îndrăzneț precum Kubrick

aș vrea să nu fim nevoiți vreodată să vorbim
despre sângele plin de grindină și cutremur
despre simțirile cu marginile ciobite
despre fuga fără picioare și nicicând
despre plecare, ci doar
despre regăsire

LAMPA LUI DIOGENE

în dimineața aceea, o veselie spontană trâmbița
dinspre piață spre zgârie-nori.
ciocârliile cântau din palme de prunci.
oamenii uitaseră de febra vântată a ambițiilor
ori de bucla de singurătate în care se simțiseră captivi.
își scuturau cu toții încordarea,
simplitatea își întindea aripile spre întreaga orbe
ce suna din corn dând veste spre miazăzi și miazănoapte
despre o bucurie ce le frânase brusc în dreapta inimii
și nu știau cum trebuie întâmpinată.

în dimineața aceea, au fost liberi.
însuși Diogene și-ar fi aruncat lampa și cu toții au vorbit
limba cerului.

CU OCHII LARG DESCHIȘI

cuvintele cu o tinerețe solipsistă își exersează
ridicarea privirii. sunt șoimi ce planează/
ferestre cu aripile deschise spre tot ce-i neștiut.

cuvintele cu o tinerețe solipsistă
ucid larvele mancortizate care se târăsc ca lipitorile

și caută mici deschizături
cât să-și permită să ia o gură de aer.

cuvintele cu o tinerețe solipsistă sunt aproximare,
presimțire. se vor preda numai atunci când sfîncșii
își vor închide ochii.

DEPARTE

de draperiile verde mentă/de ploaia
ce se-agață de plafoane/de ferestrele ucise

departe de visurile uscate cum Atacama/de gratiile
după care umbli tiptil/depart de
nebunul ce întunecă decorul cu o crudă injecție
de lumină -

viața îți încapă într-o valiză

IAZUL CU BROMELII

prin sihle
colindă îngerii cu priviri de crisopraz
(copiii-păsări ce adulmecă
aroma proaspătă a desigurului de munte)

netezesc cu atenție tristețile colective
deși nimeni nu le-a strâns și lor umerii
să poată plânge vreodată

copiii-păsări se furișează noapte de noapte
în iazul cu bromelii – ghemuiți adorm
pe acorduri de fado

RISIPIRE

după o nemiloasă grindină – tăcere larvară.
în chenarul gol al ușii
un copil desenează chipul mamei - pe curbele morții
se face liniște.

amintirile dorm în cuiburi - treptat
li se vor risipi oasele.

CEAȚĂ

miriște ce întinde spre cer
brațe osoase. strigăt galben de inutilitate.

din căușul ceții
o pisică pânzăște ferestrele ce-au învățat
cum se moare bărbătește.

*Maria**Niculai***O IUBIRE MAI TÂRZIU**

aici primăvara vine mai greu
sau nu vine niciodată
aici oamenii se îngheșue
în autobuze în timp ce
între stații își sting dorințele-
e o regulă a fericirii
trenurile merg aproape goale
nu mai există călători
care să prindă în ultima secundă
un drum spre soare-
întotdeauna dus.

aici toți iubesc
dar niciunul nu știe ce iubește-
poate brațele străine din fiecare seară
poate ochii plânși
care așteaptă la un semafor.
aici nimeni nu își zâmbește
și mâinile nu se țin una pe alta
dragostea nu se trăiește
se întâmplă
așa cum te lovești din greșeală
de oameni printre tarabe
în timp ce negociezi prețul în piață.

aici suntem prea puțini ca să ne încălzim
de asta iarna s-a mutat în sufletele
grăbite spre Marele Cimitir al Elefanților.
nu există acasă
doar locul în care se îmbată cu iluzii
dimineața îi prinde la metrou
sau într-o stație de autobuz
sau fără nimeni în brațe
cu o speranță deja stinsă de frig
dar prea târziu
pentru încă o cafea și un telefon.

aici copiii sunt ai tuturor și
inima lor e prea mică să înțeleagă de ce
sunt atât de singuri și deziluzionați
inima lor e prea mare
pentru atât de mult întuneric
și noi prea mici
ca să le înțelegem lumina.

SUNT TOT CE NU EȘTI TU

la marginea singurătății
ești tu
zâmbind.

sunt o pasăre care își caută locul
în orașul
de unde ai fugit tu

plângând
și plânsul tău
e ploaie peste o întreagă lume.
am atins cu tâmpla
până și marginea cerului
pe când tu ai spart câteva stele
în mii de bucăți lumina
iubind
și peste pieptul tău nins
tremură un anotimp.

în mine e soare
și nu pot să te ating
te caut și acolo
unde nu pot să ajung
iubirea ta neîmpărtășită
e plină de ură
timpul nu mă lasă nici
să te prind din urmă
ești întreaga lume pe care o cunosc
tu apuci să spui ceva
fugind
și fuga ta
e peste marginea lumii mele

am rămas doar eu
întrebându-mă
ce tu ți-ai răspuns deja.
te pierzi în fericire
căutând
și căutarea ta e prea târzie
am plecat dinaintea plecării
nu mă mai găsești acasă.

**TU NU ȘTII
CĂ TOATE POEMELE
SUNT DESPRE TINE**

până să ajung la tine trebuie să
aștept în trafic
aștept în magazin
aștept la semafor
aștept un mesaj de la tine
aștept
și îmi pari așa departe
că nici nu pot să te ating
și atunci te apuc de mână și te scriu-
ești poezie dimineața
când mă uit la tine ceva mai mult
de parcă aș vrea să te țin o viață
între un răsărit și altul
ești poezie când râzi
și pare că toată fericirea
s-a adunat la mine în brațe

ești poezie când plângi
un anotimp întreg plânge cu tine
ești poezie când iubești
și eu nu mai știu cum să o fac

uneori se întâmplă
să mă lovească dorul de tine
și atunci rămân fără cuvinte
poemul e mai trist
orașul e mai trist-
dragostea e pentru bolnavi
și dorul de tine devine alt poem.

CAMERA CU FLUTURI

în camera cu fluturi
e întuneric
până și soarelui îi e frică
să își împingă lumina
prin geamurile acoperite cu amintiri

îți amintești că aici
stătea pe genunchii unei bătrâne
în timp ce numărai stelele?

a trecut atât de mult timp de atunci
încât copilul care număra stelele
a murit s-a născut a murit
nici eu nu mai știu de câte ori-
acum moliile îi mănâncă
din piept copilăria.

în camera cu fluturi
te lovești de rutină aruncată
la întâmplare
într-un moment de dorință
când doi oameni triști
se dezbracă pe întuneric
și apoi își reproșează că
nu au ajuns la fericire

aici te arunci după poveștile
spuse de o bătrână
care a uitat că timpul s-a oprit
peste cuvintele ei
și nimeni nu își mai amintește
cum își ridica colțurile gurii
sfidând moartea.

doar aici
în camera cu ușă mov
și fluturi pe tavan
iubirea se naște
din rutină și plictiseală
pe întuneric
să nu deranjeze
moartea unui întreg univers.

Ceasornicarul de la Auschwitz

(fragment de roman)

SERGIU SOMEȘAN

CAPITOLUL 1. Un erou fără glorie

Rosenheim – mai 1921

Ferma familiei Hodys

Rudolf Hoess s-a născut în 25 noiembrie 1901 într-o familie cu părinți catolici. Credința era atât de puternică în familia Hoess, încât tatăl lui îl pregătea pentru o carieră preoțească. „Ordnung und Disziplin”, adică „Ordine și disciplină”, era cuvântul de ordine în familia lui și Rudolf nu avea nimic

împotriva. Cel puțin nu câtă vreme era mic, pentru că după ce a mai crescut, a vrut ca pe lângă atâta ordine și disciplină să mai aibă parte și de puțină aventură. La numai 15 ani s-a înrolat în regimentul în care a făcut armata și tatăl său și astfel a avut parte de o mulțime de aventuri. A ajuns cu regimentul până în Turcia și în Palestina, unde s-a distins în lupte și a primit Crucea de Fier și alte decorații.

Când vestea capitulării a ajuns la Damasc, unde se afla în acel moment, el și un grup de tineri la fel de aventuroși au plecat călare spre casă. La vârsta lor li se părea umilitor să își petreacă următorii ani în prizonierat, așa că au trecut prin Bulgaria, România, Ungaria și Austria până au ajuns acasă. Spre dezamăgirea lor, când au plecat să lupte pentru ea, Germania era un imperiu bogat, iar când au ajuns înapoi era doar o republică bântuită de foamete și inflație.

Nimeni nu părea să îl bage în seamă pe eroul decorat cu Crucea de Fier, fiindcă nu de eroi avea nevoie Republica de la Weimar, ci de mâncare, bani, stabilitate și locuri de muncă. Rudolf și-a dat repede seama de asta și, renunțând la visele lui, a început să cutreiere printr-o Germanie secătuită de război în căutarea unui loc de muncă. De cele mai multe ori muncea ca zilier și pentru că era un tânăr harnic și cu simțul datoriei, găsea mereu câte ceva de făcut, mai ales pe la fermele agricole care îi ieșeau în cale.

La începutul anului 1921 a găsit de muncă, pentru o perioadă mai îndelungată, la ferma familiei Hodys. Prin firea lui perseverentă și hărnicia ieșită din comun, a reușit în cele din urmă să fie băgat în seamă de grădinar, care l-a transferat la serele fermei. Munca în sine era și acolo destul de grea, dar măcar nu mai era în bătaia soarelui și nici expus la rafalele reci ale ploilor de primăvară, cum se întâmpla atunci când lucra pe câmp. Era meticolos și îi făcea plăcere să aranjeze fiecare fir de plantă, imaginându-se un comandant de oști care își așază pe câmpul de luptă soldații. Undeva în adâncul sufletului îl rodea gândul că în loc să țină mânerul sabiei așa cum făcea în ultimele zile ale războiului în Palestina, a ajuns să țină în mână o sapă și o lopată.

Uneori, după ce ieșea seara târziu de la munca epuizantă din sere, se oprea și privea spre casa familiei Hodys. Acolo aveau loc uneori serate și când se întâmpla să fie vreun geam deschis se auzea dinspre casă o muzică divină. Își înclășa dinții și se pleca să se odihnească, fiindcă a doua zi se întorcea în sere ca să aranjeze straturile de flori și fructe și să le fertilizeze cu gunoi de grajd.

El, care luptase în război, care a ajuns cel mai tânăr sergent-major din armata germană și a fost decorat cu Crucea de Fier, a

ajuns acum să muncească pentru un evreu. El cu mâinile în gunoi și evreul, care poate nici nu a simțit că a trecut războiul peste el datorită banilor pe care îi avea, se lăfăia într-o casă de lux.

Într-o seară a ieșit în fața serelor să ia puțin aer curat și să mai scape de căldura înăbușitoare dinăuntru, când s-a apropiat de el administratorul fermei:

— Caută un coș, alege câteva căpșuni mai coapte, du le la bucătărie și spune că sunt pentru domnișoara Eleonore.

Rudolf o văzuse de câteva ori pe Eleonore. Era o fată înaltă, blondă, cu o față albă ca de Madonă, de vreo 16-17 ani, care ieșea de câteva ori pe zi să călărească în manejul aflat chiar lângă sere.

În timp ce alegea căpșună cu căpșună, și-a dat seama că obiectul venerației lui, care era Fecioara Maria, ar fi trebuit să și-l imagineze cam așa cum erau fetele pe care le întâlnise în Palestina, adică brunete, negricioase la față și cu ochi negri. Dar în copilărie, în toate bisericile catolice pe care le văzuse, Maria era reprezentată în picturi blondă, cu ochi albaștri și cu fața de o inocență nepământească. Cam așa cum era și Eleonore.

A spălat căpșunele, le-a pus într-un bol și a plecat spre casă. Ar fi trebuit să le ducă prin intrarea din spate, unde era bucătăria, dar trecând prin fața casei, a auzit printr-unul dintre geamurile care erau deschise o melodie îngerească, picurând sunetele în urechile lui. Aproape fără să își dea seama ce face, a împins ușor ușa de la intrare și după ce a trecut de hol, a ajuns în salonul casei. La pian, îmbrăcată într-o rochie albastră dintr-un material ușor, Eleonore cânta fără să privească clapele, cu ochii ridicați în sus ca pentru a citi acolo o partitură divină.

Când a terminat, un oftat de-al lui Rudolf a făcut-o să se întoarcă brusc și a tresărit uimită când a dat ochii cu el. Apoi a văzut bolul cu căpșuni și a bătut din palme bucuroasă:

— Mă bucur că ai adus căpșune, fiindcă administratorul, când l-am întrebat, nu era sigur dacă s-au copt sau nu.

Războinicul Rudolf a simțit că roșește și a întins stângaci căpșunile spre fată.

Eleonore a luat bolul din mână lui și l-a așezat pe o măsuță de lângă pian. Apoi, în timp ce savura căpșunele, privindu-l cum stă fâstăcit lângă ușă, l-a întrebat:

— Ai auzit ce melodie am cântat? Ți-a plăcut?

— Foarte mult, a răspuns el cu voce răgușită. Nu am mai auzit-o până acum, dar mi-a plăcut

foarte mult.

Ștergându-se pe mâini cu un șervețel, fata a spus:

— Se numește *Für Elise* și a fost compusă de Ludwig van Beethoven pentru o fată de care era

îndrăgostit. Fata se numea Elisabeth Rockel și l-a refuzat pe Ludwig pentru un om mai bogat decât el.

Mai luă o căpșună și, în timp ce mușca din ea, spuse:

— Dacă ar scrie cineva pentru mine un cântec atât de frumos, nu aș mai ezita nicio clipă și l-aș urma până la capătul lumii.

Văzându-l că vrea să plece, a spus:

— Așteaptă, fiindcă vreau să îți mulțumesc pentru căpșunele aduse. Dacă îmi promiți că îmi aduci și mâine seară câteva, am să îți mai cânt o dată *Für Elise* numai pentru tine.

Când s-a terminat melodia, a ieșit amețit din casă. În mintea lui, Fecioara Maria era amestecată cu Eleonore și tot ce a putut să facă a fost să meargă în sere și să privească la răsadurile de căpșune, rugându-se parcă de ele să se coacă mai multe până mâine seară, cel puțin cât să umple iar un bol.

După ce a aranjat cât a putut mai bine plantele, cu speranța că ele îi vor simți graba, a intrat în grajdul care era chiar lângă sere și unde erau cei patru cai ai fermei. Erau numai caii de călărie, fiindcă cei folosiți pentru muncile de la fermă erau într-un alt grajd mai depărtat. Caii l-au simțit și au început să necheze încet. Erau sătui, dar simțeau nevoia de mângâiere, să vorbească cineva cu ei și să-i bage în seamă. Avea o cameră a lui unde își petrecea nopțile, alături de încă doi muncitori, dar de când se încălzise prefera să își petreacă nopțile în grajd. La capătul grajdului era un padoc în care se păstra fânul și paiele pentru cai. Paiele erau pe dreapta și fânul în stânga și în funcție de starea sufletească alegea pe care dintre ele să doarmă. A luat o pătură de pe unul dintre rafturi și a întins-o pe fân. Spera ca mirosul dulceag al fânului să-i mute gândurile de la Eleonore și să-l împiedice să își mai facă visuri și planuri în legătură cu ea.

A doua seară, tot cam pe la aceeași oră, s-a prezentat iar la intrarea principală a casei și i s-a părut că Eleonore îl așteaptă.

„Eleonore așteaptă căpșunile, prostule, nu pe tine!” și-a spus el, dar nu putea să nu se gândească: poate, poate, un pic, măcar un pic îl așteaptă și pe el. Fata a cântat iar *Für Elise*, apoi a mai interpretat un cântec, dar lui i se părea că tot melodia lui Beethoven este mai frumoasă, așa că Eleonore a mai cântat-o o dată.

Cu un instinct pentru primejdie pe care și-l dezvoltase în perioada cât fusese în război a simțit că nu era în regulă ceva. Cuprins de farmecul muzicii, nici nu a simțit cum ușa de la intrare s-a deschis și în salon au pătruns doi bărbați. În mod normal nu ar fi trebuit să reprezinte nicio primejdie, fiindcă unul dintre ei era tatăl Eleonorei, un respectat director de bancă, iar celălalt, un tânăr cam la vreo 25 de ani, pe care îl mai văzuse de câteva ori și care era un fel de contabil la banca tatălui.

Dar privirile pe care cei doi i le aruncau îi spuneau că nu este în regulă ceva. După ce l-au privit o vreme furioși, domnul Hodys și-a întors privirea spre fiica lui:

— Eleonore, ce cauți el aici, în casa noastră?

— Tată, mi-a adus niște căpșuni, uite, au mai rămas câteva, poți să iei și tu din ele, a răspuns

Eleonore, netulburată de furia vizibilă a tatălui ei.

Domnul Hodys a scrâșnit din dinți:

— Iar tu drept mulțumiri te-ai gândit să-i cânti o melodie. Tocmai lui, unui goim.

Cuvintele i-au tășnit asemenea unui jet otrăvit de aburi. Fata a vrut să spună ceva, dar el i-a făcut semn fetei să tacă și s-a întors spre Rudolf:

— Să dispari chiar acum din casa mea și să nu-i mai calci pragul niciodată! Leși și trimite-l pe administrator la mine!

Rudolf a ieșit ca bătut și nu s-a oprit până la casa administratorului, căruia i-a povestit ce s-a întâmplat. Administratorul, un bărbat pe la 60 de ani, a clătinat din capul cărunt și s-a îndreptat îngrijorat spre casă.

Când s-a întors, avea câteva zeci de mărci în mână:

— Domnul Hodys a zis să îți fac plata la zi, să îți spun că renunțăm la serviciile tale și să pleci chiar în seara asta de pe domeniul fermei.

Rudolf a luat banii și a plecat spre poartă fără să spună nimic, dar scrâșnind din dinți. După ce s-a depărtat câțiva kilometri, a oftat adânc și a făcut cale întoarsă. Cunoștea o spărtură în gard pe unde putea intra nevăzut în grădina casei. Câinii l-au simțit, dar

cum îl cunoșteau, nu au hămăit decât de vreo două ori ca să se bage în seamă și apoi au venit să se frece de picioarele lui. l-a alun-gat de lângă el cu glas șoptit, apoi a intrat cu grijă în sere, unde oricum nu era nimeni după lăsarea întinericului, și cu o sapă a tăiat toate tulpinile de căpșuni. Cum era ordonat de felul lui, i-a luat destul de mult timp până s-a asigurat că a distrus totul așa cum se cuvine. A pus sapa la locul ei, apoi a ieșit din atmosfera caldă și umedă a serelor. Putea pleca de-acum și să lase trecutul în urmă, dar un zvon de muzică venind dinspre casă l-a făcut să se apropie ușor, ascunzându-se după tufișurile de tuia. A ajuns lângă ferestrele salonului și a văzut că unul dintre geamuri era deschis și pe acolo se strecura sunetul cristalin al melodiei *Für Elise*.

În salon erau numai Eleonore și Walter Fromm, care era oficial un fel de logodnic încă neanunțat al fetei, din câte a înțeles el din discuțiile celor din curte. Probabil că i-a cântat și lui aceeași bucată muzicală, ca să îl îmbuneze. După ce Eleonore a terminat de cântat, s-a ridicat, iar Walter s-a apropiat de ea și a luat-o în brațe. A vrut să o sărute, dar ea și-a întors capul, iar Rudolf a căutat pe băjbăite sabia pe care o avea prinsă la șold pe vremea când era militar. Nu a găsit bineînțeles mânerul sabiei cu care voia să năvălească în salon să apere puritatea fetei pe care el o ase-muia Fecioarei Maria, în schimb, a găsit o piatră destul de mare. A prins-o în mână și înainte să își dea seama ce face, cu toată puterea pe care i-o dădea furia, a aruncat-o în geamul salonului.

Cioburile zornăitoare ale sticlei încă nu ajunseseră jos când el a luat-o la fugă și pentru că dinspre garduri venea cineva, s-a ascuns în grajd. Caii l-au simțit, dar au furnit numai de câteva ori, apoi s-au liniștit, fiindcă îl cunoșteau. Seara când se odihnea în fân mereu le pune-a câte un braț în plus față de ce le dădea grăjdarul și îi mângâia pe frunte. S-a dus până în spate, unde era grămada de fân, și s-a îngropat cu totul în ea.

De acolo a auzit toată forfota făcută de căutările lui și în cele din urmă, după ce au reparat gaura din gard, s-au domolit. A avut un somn neliniștit, bântuit de Eleonore, care fugea înspăimântată de un Walter care era dornic să o prindă.

Cât a fost grăjdarul să dea de mâncare celor patru cai, s-a co-çoțat pe grinzile grajdului și a așteptat ca totul să se liniștească. Timpul trecea și i s-a făcut foame, dar își impunea să uite de ea și a fost destul de ușor să o facă, cu gândul la Eleonore și la faptul că era nevoit să plece în lumea largă și să o lase să își urmeze desti-nul.

Trebuia să aștepte să se facă noapte și la adăpostul întune-ricului să sară gardul și să plece undeva spre nord, ca să își găsească iar de muncă pe undeva tot ca zilier. A așteptat până s-a lăsat întinericul, dar nu a putut să iasă, fiindcă dinspre casă se auzeau mereu voci și muzică. Au venit și câteva mașini, din care au coborât o mulțime de bărbați și femei. În casă se dădea un fel de serată muzicală, dacă nu cumva era doar un prilej să se anunțe lo-godna oficială a Eleonorei cu Walter.

Aproape de miezul nopții s-a îngropat iar în fân, pentru că a auzit glasuri la intrarea în grajd. Una dintre voci era în mod sigur a Eleonorei, iar cealaltă era vocea unui bărbat și Rudolf bănuia că este a lui Walter.

— Poftim, a zis Eleonore puțin supărată, îți arăt și caii, dar nu înțeleg de ce nu puteam face asta mâine dimineață.

Vocea lui Walter era puțin răgușită când a răspuns:

— Fiindcă mă gândeam că aici putem sta în liniște de vorbă. În casă nu vezi că toată lumea este cu ochii pe noi și nu te pot strânge puțin în brațe, așa cum ar fi firesc.

Fata se împotriva, dar nu prea tare, fiindcă, după foșnetul paielei, Rudolf și-a dat seama că ei au ajuns pe pătură. ■■■

Insula apostatilor

(fragmente dintr-un volum în pregătire)

CARMEN SECERE

O TRESTIE DE MARE DESPICĂ BUCUREȘTIUL

eram fericiți și nemuritori când ne țineam de inimi
și alergam răsând prin întunericul din subsoluri
în timp ce deasupra se construiau orașe pentru cei singuri
iar oamenii încremeneau prin mansarde neîncălzite

uitându-se luuuuung la stele
pe noi nu ne vedea nimeni cum frământam lutul
cum despărțeam apele și cum aprindeam lumini
în memoria
fluturilor care s-au sinucis

uneori ieșeam la suprafață mă lăsa să merg înainte
numai să te aud cum strigi din urmă iubito

o trestie de mare despică bucureștiul
iar eu mă răsucesc de trei ori spre tine
ce timp funebru ce brațe moarte ce bine că avem o insulă
eram tineri și nebuni deasupra se construiau orașe

noi alergam prin întuneric
ținându-ne de inimi

ÎN LOCUL DE LA GEAM A ÎNFLORIT O GRĂDINĂ

plouă
cerul e prea jos pentru înec
și-n inima mea crește o pată
unde-mi sunt aripile să înțeleg ceva din pământ
și unde înnoptează cei fără insulă
femeile în alb îmi tămâiază moartea
pata se mărește
eu îi dau un alt înțeles
în locul de la geam a înflorit o grădină
în care din lipsa unui rai
plimb melci

AI ÎNGERI ÎN PĂR

plecaseși să-ntorci țestoasele din drum
eu aveam grijă de soare și să strălucesc
uneori se făcea târziu și aprindeam lampa
să mă uit în larg după tine
ajungeai mereu înaintea mea
cu palmele tăiate de scoici

când s-a rupt cerul a început să plouă din tavan
degeaba am rostogolit lumina
degeaba am pus rufe la uscat
mucegaiul s-a întins peste tot ce n-aveam
„toate le suferă toate le crede toate le nădăduiește
toate le rabdă”
mă pieptăn
măinile mele caută mâinile tale
ai îngeri în păr iubito așa îmi spuneai
la apus

SUNT PREGĂTITĂ SĂ ÎNFRUNT LUMEA

„oamenii aceștia n-au stăpân
fiecare să se întoarcă în pace acasă”
trec din cameră în cameră
toți cred că m-ascund dar eu
caut pe cineva care să-mi vorbească
apoi să-ntorc și celălalt obraz
beau apa întristării
mă satur de lacrimi din plin
în urma acului cos o pânză care să-mi învelească sufletul
când plec departe de mine și pentru neuitare
strâng la capăt un nod
îmi schimb hainele
sunt pregătită să înfrunt lumea
soarele răsare din perete
îmi pun armura

DE AICI ÎNCEPE TRISTEȚEA DE AICI ÎNCEPE TOTUL

anumite granițe nu se trec nici măcar în gând
mai ales dacă nevăzutul te sperie
marea lovea furioasă pereții adăpostului
niciun țel de atunci n-a rămas nepedepsit
îmi era frică de apă nu știam să-mi țin respirația
dar aveam nevoie de frigul din adâncuri și-am coborât
întunericul era tulbure ca o uitare nevindecată
țipătul balenelor trecea prin mine și m-am prins într-un năvod
apoi ai venit tu cu stelele târâș dându-mi din aerul tău o gură
și toată pădurea de alge
te caut întind mâinile
/mâinile mi se lovesc de geam/
de aici începe tristețea de aici începe totul
femeile în alb îmi aduc pastila roz
te lepezi de lume
mă lepăd

FEREAȘTRA UNDE-MI ÎNFLORESC UMERII

bat clopotele
unii melci trăiesc mai mult
încerc să-mi șterg din minte iernile care îngheață marea
valul care mă dă peste cap și lespede sub care am îngropat tot
ce-mi lipsește
trecutul este cea mai bună alegere pentru a mă salva
e mei ușor să controlezi ceea ce nu ai
în copilărie îmi dezmembram păpușile să am certitudini
apoi încercam să le repar fără să accept
că lucrurile stricate rămân stricate
ar fi trebuit să le arunc de la balcon și să iert
acum am sacii plini nu mai pot renunța
lumea e incertă greșelile se înlocuiesc reciproc
și unde să te duci când vremea se schimbă
în fereaștra unde-mi înfloresc umerii
neclintire și impuls rațional
din era dragostei mi-au rămas atâtea de iubit încât
țin dolii de sânge
mă uit spre est ce beznă tăcută
zugrăvesc insula
în locul de la geam barcagiul agață
soarele
la ora asta mor cei mai mulți melci

AM SIMȚIT AM TRĂIT AM ZIS

în lipsa ta am nevoie de un viciu vertical
să mă câțăr pe stele
dependența mă face să renunț la mine
și să tresc pentru altceva
idealismul ar putea fi salvator dacă nu ar începe
și nu s-ar sfârși cu durere
să nu mai fiu dornică de nefericiri am tămâiat locul
în care m-am prăbușit ultima dată
greul mi-a fost necesar la fel și delirul
am simțit am trăit am zis stop
sufletul meu frânt de tot ce este lumesc
se împrăstie inefabil
și-atât consum de lumină
câtă risipă

VINO S-APRINDEM ÎNTUNERICUL

caut un cimitir pentru lumânări nearse
aici doar cei vii contează
iar cei care se agață de moarte
trăiesc
îmi aduc aminte
amândoi îmblânzeam cai într-o pace fragilă
și-ar fi trebuit să numim asta fericire
dar habar n-aveam
apoi a venit înghețul târziu
eram îndrăgostiți umblam desculți
și n-am găsit un iceberg pentru salturi
dacă mai tremuri
vino și lasă-mi din frigurile tale
câte o iarnă pe care să o descânt
daca ți-e frică
vino s-aprindem întunericul
iertându-ne când suntem
de neiertat.

LA PACHET

bună ziua
aș dori și eu o ceașcă
de dragoste vă rog
poftim?
nu
fără certuri
mulțumesc
puneți doar o linguriță
cât să o îndulcească
încă una gratis?
nu
una îmi ajunge
da aș dori două straturi de albastru
hai trei
să îi puneți și niște aripi
are deja?
bine
comunicarea
nici nu intră în discuție
lacrimile puteți să le scoateți?
nu
am înțeles
cât face?
cam mult
o să mă întorc peste câțiva ani
puneți-o deoparte

SUNT UN OM SIMPLU

Îmi place să zbor și să mănânc
apusuri de soare crude.
Am trei cearcăne înălțime
și cântăresc
o despărțire jumate.
Întâlnirea perfectă pentru mine
ar trebui să înceapă
în mașina timpului.
Am trei verișori de gradul 1,
o verișoară caporal și un unchi
cu un grad de alcoolemie ridicat.
Sunt campion olimpic
la bătăi de inimă pe minut.
Animalul meu preferat de companie
este politicianul.
Materia mea favorită este Visul.
Într-un cuplu îmi place să fiu eu
cel care strigă.
Stilul meu preferat de muzică este
astenia de primăvară.
Prietenii mei cei mai buni
stau expuși prin muzee.
Pentru mine nu există
nici o diferență între
a fi sau a nu fi.
Dar destul despre mine.
Spune-mi, tu cât de bine te cunoști?

Mihai Vasilescu

Popas în piațeta Enkidu

SIMONA-GRAZIA DIMA

În oraș, cozi la pâine, nemulțumire generală față de lipsurile alimentare, ce s-au agravat. O deprimantă lipsă de perspectivă în toate. Toată ziua am fost într-o dispoziție sumbră. Azi noapte am dormit prost, m-am trezit prea devreme (ora 6.30), după ce m-am culcat târziu – după ora 1. Niciun stimul exterior nu e de vină – lucrul la noul pod a început abia la 7.30, aspersoarele de la fabrica de vizavi au tăcut. Totuși... Și alergătura, preparativele, ipotezele de lucru (care alternativă e mai bună etc.); ce concediu va mai fi și asta!? – sunt ostenit, nervos, nu mă pot odihni, mereu îmi vine să izbucnesc, să lovesc, să mă descarc, ele nici nu bănuiesc cum m-a răscolit simpla vedere a lui Pollak, ticălosul bătrân, în mașină, el nici nu m-a salutat, pe loc mi s-a făcut rău, mi-a activat furia calomnia la care s-a dat în separeu, la masă; chipurile, nu le achit corect colegilor contribuția – și ăstaia și ăstora eu le arăt prietenie și le rostesc cuvinte bune. Iar ei, mereu ostilitate, aversiune, ură și dispreț.

Așa Ișlic, care nu e interesat decât de fleacuri, așa Jivan, așa Moldovanca, așa Chercotă, cu ale sale întoarceri de dispoziție ofensatoare și nemotivate, așa bossul Dricală, așa Bratu pe vremuri, toți m-au lovit, m-au minimalizat, m-au bârfit, m-au pârât, m-au marginalizat, iar acasă, la fel, Triglăw, Jude, Ceaușu; Triglăw, care nu-și pune o dată problema dacă nu cumva mă deranjează zgomotele ce le face cu garajul lui (în care intră toată ziua și chiar noaptea), aflat exact sub dormitorul meu, nesimțit, arogant, suficient, stă zilnic și-și contemplă mașinile sub geamul meu, invadându-mi aerul cu mirosul de benzină. Iar eu tac, înghit, înjur (doar în jurnall!) și... citesc Pavese.

Sunt trist că nu pot continua lucrul la roman. Nu mă pot aduna, scrisul (tonul, problematica) îmi scapă. Retrăiesc mental cel mai nenorocit interval din viața mea: Vermeș, ticălos și obstrucționist, părăsindu-mă, cu ostilitate, Fierăscu și Dolea nemaisusținându-mă, Albăstroi mizerabil, denunțându-mă pe unde apuca, Eleonora visând că îi este încolăcit trupul de șerpi, cine știe, poate că atunci s-a îmbolnăvit. Și alții – încolțindu-mă, mereu și mereu. O perioadă cum n-aș mai vrea să trăiesc. La ce bun? O lume fără Dumnezeu, fără criterii morale, fără omenie.

Dar continui să gândesc la roman, la trama lui, la cuvinte și scene. Să-i zic *Caii lui Sântoader*? Sau *Omul sub violență*, cu trimiteri la cel aflat sub impactul unor forțe oarbe, pedepsitoare, de neevitat? Vreau să urmăresc îndărăt sentimentul de spaimă din copilărie. Îmi trebuie ceva mai expresiv decât *Zidul de umbră*, prea vag și neutru. Călăreții burgunzi pe care i-aș introduce ar fi, într-o asemenea proiecție simbolică, întruchiparea îndepărtată, mitică a violenței și opresiunii ce guvernează lumea. Deci *aș ținti dincolo de metafora războiului*. Misterul cosmic al răului nepătruns. Tentant. Dar puteri ai? *Am, dacă stăruie...*

Mă apuc deci de lectură, noaptea târziu, a *Copilului schimbat*, ca să-mi regăsesc propriile amintiri, să aspir sugestii utile, să mă transpun în starea de a scrie. Straniu, în povestirea asta a lui Pavel Dan e aceeași atmosferă ca la noi în sat în copilărie, aproape același limbaj, cu expresii adesea identice. Îmi aduce aminte exact de întâlnirea, povestită de tata, cu câinele celui ce devenise strigoi. Simt încă fiorul rece în șira spinării, spaima intensă ce mă cuprinsese, irepresibilă, la fel și acum, continuă, renăscută, pe toată

durata lecturii. Închid cartea, recunosc: mi-a făcut rău. Există un risc și în citit, acela de a nu alege bine tipul de lectură.

Mă învolderez, îmi aduc aminte că Eleonora s-a întâlnit cu doamna Oti, care-i spune că sunt prea familiar cu femeile și negândit, nesăbuit, vorbesc ce nu trebuie, iar Jivan merge și pârăște, toarnă totul lui Dricală.

Ar trebui să mă culc, dar aș vrea să ascult știrile, deschid radioul, în vreme ce notez trepidant, în simultaneitate. Fără jurnalul ăsta aș fi înnebunit de mult. Ascult tot mai absorbit, consemnez de zor, sunt noutăți esențiale în Uniunea Sovietică. La Moscova, anumite elemente denotă – cu toate accentele antistaliniste – sfâșierea lăuntrică a partidului sovietic. Troțki și Buharin n-au fost ideologic reabilitați, considerațiile asupra trecutului trădează limite și ezitări, *perestroika* e pusă sub semnul incertitudinii.

Apoi sparg radioul cu o violență nestăpânită, pentru că Annabel vine la ora 23.45 și mă roagă să-l închid. Obosită, nu poate dormi de zgomot, numai un perete ne desparte, a avut și ea o zi grea. Dar eu stătusem la serviciu până târziu, scrisesem mult, eram ostenit, voiam să ascult și eu niște știri, exclam, împotrivindu-mă pe viață și pe moarte: „Atâta de puțin prețuiesc, n-am dreptul nici să ascult știrile!” Și încă, aud cum se duce furioasă în sufragerie, să-i ceară Eleonorei să intervină (Dafne, o strigă, așa îi spune ea, pe numele dat de mama ei Hortensia, dar netrecut în certificatul de naștere). Eleonora vine îndată la mine, avem o discuție sinceră, îi reproșez procedura lui Annabel, care s-a dus la ea: „Se teme de tine, din copilărie îi provoci teamă, nu știi? Se simte terorizată”, îmi zice. Profit de prilej și-i mărturisesc că mă simt incomod, stingherit în mișcări, am impresia că ea nu se bucură că scriu. „Nu e vorba de asta, sunt însă atentă la efectul acestui uriaș efort asupra ta. Te-ai gândit vreodată că nu e bine să lucrezi într-o asemenea transă paroxistică, ore-n șir, noaptea, și că starea ta de spirit ți se răsfrânge în scris? Dacă ai fi mai calm și mai ordonat, nu crezi că lucrurile ți-ar ieși mai bine? Ar trebui să te gândești la cititori, să nu smintești pe nimeni!” Uimitor punct de vedere! Ah, Nori a mea, simpla ei intrare în cameră aduce un suflu de abur răcoros, calm, binefăcător. Aduug totuși că nu sunt iubit, nici înțeles, „nu știi cine te-ar fi suportat”, îmi zice și iese, mă lasă cazut pe gânduri. Acum trebuie să procur alt aparat. Ce eșec. Am rămas și fără radio, și fără sufletul fiicei, ce să fac dacă nu mă pot stăpâni; gândesc ca un nevropat.

Îi sunt foarte, îi sunt profund recunoscător. M-a pus într-o stare de concentrare – activă, extrem de prielnică – la scris. O stare vie, stenică. Îi sunt recunoscător și pentru că stă de la 6 dimineața în bucătărie, sacrificându-se pentru noi, îmi fac chiar o imputare din asta. Mai bine am lua mâncare de undeva. Zilnic mă uit la Ea – s-o văd bine, sănătoasă, starea mea de suflet se caută, cum ar cerceta un barometru, în acest chip scump, copilăresc, drag și dragălaș, chip de copil iute și isteț, aprig și dinamic, jucăuș și ocrotitor. Cum o găsesc, așa mă găsesc.

Așa, am scris mai bine de două pagini. Trebuie să fiu în căutarea cailor lui Sântoader, să mă apropiu de reprezentările spaimei primordiale, ale primelor revelații ale răului și ale violenței pedepsitoare; să recreez realitățile dure ale războiului. Refuzând stilul plicticos și plat, desfășurarea liniară, plană. Îmi bat capul unde să intercalez episodul cu câinele venit noaptea (strigoiul!) înspre casa

pustie a lui Lișcu. Pandant final. Deschidere ori închidere spre imaginea războiului: casa cea nouă a Hididișului.

Deci concentrează-ți atenția! (*Dar poți?*)

Îmi rămâne, în plan compozițional, greua problemă a aglutinării inserturilor externe personajului-narator, care îmi sunt necesare pentru a evita o optică liniară, compoziția dintr-un singur unghi, cu un personaj unic, în jurul căruia să se învârtă toate. Aș vrea să pot surprinde războiul, sfâșierea țării, atlasul îndoliat și câte altele.

O noapte densă, multă noapte, adâncă, plină de spaime.

Ei, acum pot să dorm (dacă!) dar, înainte de a mă culca, urmăresc neliniștit un fânțar ce se anunțase cu zbârnâitul lui angoasant. Nu-l găesc, apoi scriu aici întâmplarea la cald și, instantaneu, bâzâitul se apropie: ticăloasa insectă îmi cade în unghi bun de aproape și... gata, am lichidat-o, chiar în timp ce scriu, pe caiet, victorie, mă pot gândi la somn!

*

Mă zvârcolesc în pat, se aude de la Ari, prin zid, un hârâit permanent, ca de motor stricat. Știu că n-am cu cine vorbi, dar trebuie să-i spun. E foarte târziu, aș vrea să prind măcar câteva ore de somn. Intru, îl văd aplecat asupra unor foi, radioul merge de zor, el scrie, apucat, nu știu ce anume face, rezumă știrile și comentariile sau notează altceva. Îi e cu neputință să se oprească. Nu-mi pot stăpâni un simțământ de dispreț, de dezgust, mai bine zis, față de practicile lui. Îl văd înfășurat într-un cilindru de cuvinte, înstrăinat și dependent, el niciodată nu a putut trăi firesc, mereu s-a înconjurat, mumie, în feșe de cuvinte, a găsit sprijin și justificare în ele, ai zice pentru a-și obloji o insuficiență, iar cuvintele i-au oprit de multe ori văzul, încât optica lui se arată de atâtea ori falsă... Se întoarce spre mine, furibund. Îl rog frumos să închidă. Lovește violent radioul de birou, colțul furniruit se rupe, aparatul se face zob. Sare de pe scaun în direcția mea, cu mâinile devenite două cângi, cu ochii scoși din orbite, cu fața stacojie, urlând. Mi-e groază, o iau la goană până la Dafne, îi povestesc, tremurând din toate încheieturile. Ea se duce, poartă o discuție (nu prea lungă), încerc să adorm, deși inima-mi bate cu putere.

Sfârșită, martirizată, după șocul de ieri, cu spargerea radioului, îl văd pe Ari aparent renăscut, tupeist și nepăsător. Totuși, încordarea e departe de-a i se fi domolit, simt asta. Dafne e de părere că ne-ar remonta o plimbare de după-masă, așa că ieșim toți trei undeva mai la îndemână, pe Strada Eufratului, care începe nu departe, cu intenția de a trece dincolo de ea, îl văd contractându-se la față, urăște locurile astea mărginașe din cartierul Trudnic, periferice, e adevărat, dar noi suntem cu gândul la piațeta plină de iarbă și pomi de pe Enkidu, spre Larsa, ambele, străduțe pitorești și umbroase, pe unde n-am fost de atâtea timp, iar acum ne aflăm la finele unei apăsătoare zile de vară și credem că, poate,

răcoarea de acolo ne-ar face bine. În momentele sale cele mai rele, Ari se consideră *confiscat*, cum şuieră printre dinți, cu arțag, dar, totuși, *sotto voce*, crezându-se redus la stadiul de simplu însoțitor într-o ieșire ignobilă, se împotrivește în sinea lui, nu fâțîș, dar boicotând prezentul, așa e acum, când merge fără a rosti un cuvânt, apăsător, ostentativ grăbit, special spre a ne arăta el nouă cât de mult îi displace rolul unui tovarăș de drum prin țigănie, cum o numește, fără a greși, de fapt, numai că pentru noi contează doar plimbarea, nu ne interesează cine știe cât pe unde mergem. Nu ne aruncă nicio privire, ne evită, mă îndurează mascarada lui, cu toate acestea, fiindcă sunt tăbăcită (sau încerc să devin), reușesc să mă pătrund de mușenia acestor străzi umile, cu legi parcă nescrise (cel puțin, nu le văd, nu le simt presiunea) și fără istorie (pentru noi); știu, e o iluzie, dar nimic nu ne constrânge aici, pe trotuarele cu piatră de râu, deși aerul e cam urât mirositor, vine o adiere dinspre Fabrica de piele, n-ai cum s-o oprești, dar nu e nicio supărare, mie îmi deșteaptă gândul fireștii descompuneri a elementelor, pasul mi-e mai vioi, am senzația că aici nu cuvântă nimic, lumea se naște încontinuu, de la o clipă la alta; în tăcere, ești mereu la începutul lumii, martor calm, te limitezi și te confunzi cu apa, cu piatra; în clipa asta, Ari, aflat la o distanță apreciabilă în față, e atacat de doi câini vagabonzi, apăruți din senin, dintr-acea rămași fără stăpân, în urma demolării caselor. Un om cu aspect de muncitor pensionar iese dintr-o curte și-l vede luptându-se, îi vine într-ajutor, pune pe fugă cotaralele. Ne apropiem spre a-l auzi cum îi spune că, de când cu demolările, unii vecini, în general bătrâni mai greu de transplantați la blocuri, au făcut infarct și au murit, cunoaște câteva cazuri. „Aștia nu sunt oameni”. Da, nici nu sunt, confirmă Ari cu falca încleștată, îi mulțumește și pleacă mai departe, absent, cu ochii în jos și chipul schimonosit de furie. Spusele omului i-au trezit, cunoaștem, sentimente foarte personale. Scoate carnetul și notează de zor. Ajungem în sfârșit în scuarul din Strada Enkidu, unde ne odihnim pe o bancă. Nu am nicio speranță, dar stau în liniște pe loc, savurez pacea clipei. Dafne îmi șoptește: Runi (numele meu tainic, dat tot de ea) și acolo, în miezul acelei voci, e paradisul. Carnetul lui Ari, lăsat de el pe o scândură a băncii, s-a deschis și flutură vesel din foi, în briza ușoară, tocmai pornită. Citesc fără efort ce a scris adineauri: „Aștia nu sunt oameni”, îmi zice un locuitor al cartierului Trudnic. Nici nu sunt. Mă conving de asta tot mai mult și regret că nu mă pot ține la distanță kilometrică de ei, obligat să slujesc ceea ce detest - corupta putere de azi a unui stat primitiv și dezonorat de propriile practici murdare”. Așa e, bineînțeles, știm chestiile astea, le-am întors, oho, de câte ori, pe toate fețele, dar țin ochii întredeschiși, să aud cîripitul păsărilor ce se pregătesc de somn, sunt și eu în cuib printre ele. Mănuța lui Dafne, onctuoasă, parcă unsă cu ulei, mi-o apucă pe a mea, consolatoare. Chicotim la vederea unui cârd de rațe ce se strecoară în mers stângaci spre casă, mărșăluind la unison, ude leoarcă după bălăceala printr-un canal din apropiere.

■■■

România **literară TV**
În fiecare
sâmbătă,
de la ora 15, la

TVR
CULTURAL

Literatura ca o mare iluzie

GHEORGHE GLODEANU

Potrivit lui Dan C. Mihăilescu, Dan Stanca „este singurul prozator de factură eliadescă pe care îl avem. Singurul la care realismul cotidian și teroarea istoriei fac saltul brusc în metafizic, în simbolismul tradiției hermetice, singurul alchimist narativ interesat – fascinat, de fapt – de camuflarea sacrului în profan”. În realitate, lucrurile sunt mai nuanțate, deoarece din mantaua lui Eliade se trag și alți autori de proză fantastică românească de azi, precum Doina Ruști sau Octavian Soviany. Cel de-al doilea model spiritual al romancierului a fost criticul și filosoful ezoteric Vasile Lovinescu, unul dintre discipolii înfocați ai lui René Guénon. Stă mărturie în acest sens volumul de eseuri intitulat *Simbol sau Vedenie* din 1995. Citind lucrările lui Gustav René Hocke, romancierul conștientizează faptul că direcțiile hotărâtoare în artă sunt *mimesisul* și *phantasia*. După cum este lesne de înțeles, Dan Stanca a fost atras de lumea imaginarului, disprețuind realismul deoarece îl asocia mimetismului. Chiar dacă ulterior a privit lucrurile mai nuanțat, prozatorul ajunge la concluzia că „marii prozatori realiști au fost mari tocmai pentru «petele» de fantastic din creația lor ce-și pierde astfel omogenitatea realistă”. În eseu intitulat *Scriitor sau Profet?*, prozatorul vorbește despre nevoia ca orice creație literară să conțină un „sâmbure profetic sau esoteric”, nucleu care să devină „chiar rațiunea de a fi a scrierii, nervul unde se unesc cele două destine: destinul operei și destinul autorului”. Din această perspectivă, rostul creatorului este acela de a dezvălui o serie de adevăruri tainice, bine camuflete.

Receptarea critică a prozatorului continuă să fie paradoxală. Unii exegeți îl ignoră, în timp ce alții vorbesc despre el la superlativ. Deși este vorba despre unul dintre prozatorii importanți ai momentului, în *Istoria literaturii române contemporane (1990-2000)*, Mihail Iovănel nu îi comentează opera, mulțumindu-se să îi pomenească doar numele. În ciuda numeroaselor premii obținute, Dan Stanca nu figurează nici în masiva *Istorie* a lui Nicolae Manolescu. Mult mai generos se dovedește Alex. Ștefănescu, care vede în el unul dintre cei mai valoroși prozatori afirmați după 1989, situându-l la același nivel valoric cu Mircea Cărtărescu. Prozatorul se găsește într-un vădit dezacord cu moda, elaborând o operă în care realul se întrepătrunde cu imaginarul. Opinia este împărțită și de Paul Cernat, care îl consideră un reprezentant de frunte al „realismului vizionar și apocaliptic”. Chiar dacă nu ezită să își exprime unele rezerve, în *Europenitatea romanului românesc contemporan*, Ion Simuț îl plasează printre cei mai importanți romancieri români ai perioadei 1990-2005. Nu trebuie uitat nici Cristian Bădiliță, care îl consideră pe Dan Stanca „cel mai interesant romancier al ultimilor ani”. Mai mult, trei dintre creațiile sale (*Apocalips amănat*, *Morminte străvezii* și *Ritualul nopții*) „pot sta oricând alături de marile romane ale modernității”.

Născut la 30 septembrie 1955, Dan Stanca este autorul unui număr impresionant de romane, din rândul cărora merită să amintim: *Vântul sau țipătul altuia* (1992), *Aripile arhanghelului Mihail* (1996), *Apocalips amănat* (1996), *Ritualul nopții* (1998), *Muntele viu* (1998), *Domnul clipei* (2000), *Drumul spre piatră* (2002), *Mut* (2006), *Noaptea lui Iuda* (2007), *Boala și visul* (2013), *Ghetsimani '51* (2015), *Înainte de întuneric* (2021) etc.

La sfârșitul romanului *Ghetsimani '51* se găsește o *Addenda* care ne ajută să pătrundem în intimitatea autorului. Capitolul se deschide

cu un amplu interviu acordat lui Constantin Piștea în care, în mod paradoxal, Dan Stanca se declară un pierzător. Urmează o selecție din cele mai importante *Referințe* critice dedicate autorului și o *Notă biobibliografică*. În dialogul purtat cu Constantin Piștea, scriitorul recunoaște că literatura este o mare iluzie și simte că, în ciuda celor peste douăzeci de romane pe care le-a publicat, inspirația nu i-a secăt și mai are lucruri importante de spus. Vorbind despre stil, prozatorul afirmă că valoarea acestuia nu constă în cantitatea metaforelor și a epitetelor utilizate. Dan Stanca preferă textul „auster, nud, curat, limpede”, fără să cadă însă în banalitate. Romanului nu trebuie să îi lipsească tensiunea, valoarea unei cărți constând în maniera în care autorul știe să distribuie accentele. În ceea ce privește influențele, prozatorul recunoaște că acestea au fost mai întâi extraliterare, în sensul că a făcut parte dintr-un grup de prieteni în care problemele metafizice și religioase se găseau în prim-plan. Drept consecință, scriitorul în devenire a citit multă teologie, istorie a religiilor și filosofie, neglijând cultura pur literară. O asemenea formație îl îndrepta înspre eseistică, or el dorea să scrie proză, cu predilecție povestiri și romane. Drept consecință, în loc de concepte și abstracțiuni, trebuia să creeze întâmplări și personaje, două dintre condițiile esențiale ale romanului. Cea de a treia vizează construcția. Prietenii pe care îi frecventa în tinerețe erau discipolii filosofului ezoteric Vasile Lovinescu, considerat „un personaj absolut fascinant”. Din grupul intitulat „Fraternitatea lui Hyperion” făceau parte, printre alții, Florin Mihăescu și Roxana Cristian, toți adepți ai lui René Guénon. Deoarece nu a frecventat cenaclurile celebre la care s-au format reprezentanții generației '80, Dan Stanca este de părere că s-a maturizat mai târziu decât aceștia, în sensul că a început să-și stăpânească instrumentele de lucru cu o anumită încetineală.

În mod paradoxal, autorul *Ritualului nopții* afirmă că „este mai greu să scrii o povestire bună decât un roman, o proză de mari dimensiuni”. Aceasta deoarece imperfecțiunile sunt mai ușor de sesizat într-o povestire sau o nuvelă. Este o idee prin care prozatorul se întâlnește cu Anton Holban. Autorul *Jocurilor Daniei* se numără printre puținii prozatori interbelici care proclamă superioritatea nuvelei în comparație cu romanul. Nemulțumit de lipsa de maturitate a primelor sale narațiuni, Dan Stanca a început să le rescrie. Astfel, *Boala și visul* reprezintă o nouă versiune a romanului de debut, *Vântul sau țipătul altuia*. De asemenea, *Jurnalul așteptării* constituie o rescriere a *Apocalipsului amănat*. Prozatorul simte nevoia reînnoirii și a reformulării unor teme prezente în lucrările sale anterioare. Sub acest aspect, *Ghetsimani '51* reia o povestire din 1987, titlul romanului insistând pe ideea de jertfă. Prozatorul aflat la început de drum conștientizează faptul că este tributار lecturilor sale filosofice și că trebuie să se întoarcă la „faptul imprevizibil al vieții”. Cu toate acestea, nu renunță în totalitate la ideile dobândite în anii săi de ucenicie. Drept consecință, în opera sa de imaginație se intersectează două planuri: cel realist (al vieții, social, politic) și cel ideatic. Joncțiunea dintre ele se realizează prin recursul la fantastic. Printre principalii autori de la care se revendică se numără Mircea Eliade și Mihail Bulgakov, doi maeștri incontestabili ai genului. De la aceștia a asimilat procedeele plonjării în sfera imaginarului. Un alt reper rămâne și Dostoievski, „pentru forța, dinamismul și accelerația prozei”. Refuzând realismul magic cultivat de scriitorii sud-americani, Dan Stanca concepe fantasticul așa cum l-au definit câțiva dintre

marii teoreticieni ai fenomenului, cum ar fi Roger Caillois, Tzvetan Todorov sau P.-G. Castex. În viziunea sa, fantasticul reprezintă „o breșă în real”, este ceva care produce o distorsiune sau o dislocare. Drept consecință, el nu ține de magie, miraculos sau de feerie, considerate niște atribute ale basmelor. În mod paradoxal, autorul *Apocalipsului amânat* nu este adeptul romanelor de idei, al explorărilor intelectuale, ci preferă narațiunile ce mizează pe marile pasiuni umane: iubirea, ura, detestarea, repulsia. De aici afirmația: „fără personaje care trăiesc intens în ambele sensuri, al bucuriei, fericirii, și al suferinței, al eșecului, romanul nu mai este roman”. În felul acesta se explică de ce dinamismul cărților sale este asigurat mai mult de pasiune decât de idei. Prozatorul mărturisește că există diferențe mari între personajele sale și arhetipurile lor reale. Cu toate acestea, recunoaște că autorul nu poate inventa absolut tot. El are nevoie de niște „reper biografice” pe care le valorifică. Pornind de aici, scriitorul este privit ca un mare hoț, care fură foarte mult din trăirile sale. Literatura se naște din suferință, deci nu crede în narațiunile cu final fericit. În viziunea sa, „un roman este un fel de traseu prin infern”. Cum paradisul ne este interzis, romanul este, ca și viața, „o trecere printr-un coridor al suferinței”. Înzestrat cu o melancolie saturniană, Dan Stanca nutrește convingerea că fericirea, starea de bine ucid inspirația.

Vorbind despre *Intimitățile scrisului*, prozatorul precizează că mai demult scria de mână, după care își bătea textele la mașină. Acum este tot mai tentat să își elaboreze textele la calculator. În ceea ce privește arta scrisului, în tinerețe, pornea de la o idee determinantă, chiar dacă acest lucru nu este suficient pentru o narațiune de calitate. Recunoaște însă că există autori care nu mizează pe idei, ci pe magia scrisului, pe maniera în care se combină cuvintele. Asemenea autenticității interbelice, ei încep să scrie fără un plan prestabilit, lăsându-se în voia inspirației, cartea făcându-se pe măsura elaborării ei. Când este vorba despre niște autori talentați, este firesc să iasă o operă de certă valoare. Este convins că în felul acesta a redactat Mircea Cărtărescu romanul *Orbitor*. Procesul anevoios al creației este comparat cu travaliul unui păianjen care își țese pânza. Spre deosebire de autorii de factură autenticistă, Dan Stanca recunoaște că nu poate lucra fără un plan. Un plan care nu trebuie să fie însă excesiv de riguros, pentru ca să nu ucidă inspirația. Prozatorul ajunge la concluzia că magia cuvintelor ajunge să determine ideile. Ca autor profesionist, nu are tabieturi. Scrie când apucă. La început, îi plăcea să lucreze dimineața în compania unei cafele. Dacă îi venea vreo idee în timpul nopții, se trezea și o nota. Spre deosebire de autorii romantici care se așezau la masa de scris doar în momentele de inspirație, Dan Stanca crede într-o disciplină a scrisului și recunoaște că e bine să scrii în fiecare zi. Sub acest aspect, el continuă maniera de creație a unor autori precum Liviu Rebreanu și Augustin Buzura. Munca pe sărite declanșează o ruptură, în timp ce continuitatea provoacă o tensiune binefăcătoare actului de creație. Prozatorul crede că se poate scrie lent un roman frescă, dar nu și un roman dinamic, alert, plin de ritm. Acesta din urmă nu iese dacă este elaborat sporadic. Redactarea cărții este urmată de corecturile repetate. Recunoaște că, după un timp, a devenit adeptul stilului auster, fără o încărcătură artistică deosebită. Experiența îl face să creadă că o pagină încărcată de metafore nu este neapărat mai valoroasă decât una fără podoabe stilistice.

Pe urmele lui Roland Barthes, Dan Stanca vorbește despre „plăcerea textului”, dar recunoaște că scrisul presupune și numeroase momente de criză. Nu întâmplător, un autor de talia lui Liviu Rebreanu vorbea despre „plăcerea chinuitoare” a muncii romancierului. Pe lângă bucuria scrisului, Dan Stanca face parte din categoria acelor creatori care acordă o atenție deosebită lecturii. Nu este vorba doar despre corectarea propriilor manuscrise sau despre cititul ca delectare, ci de lectura care te formează și te îmbogățește

din punct de vedere spiritual. Asemenea romanului, un gen acaparator prin excelență, scriitorul este văzut ca un burete care absoarbe totul. Concluzia este aceea că orice se poate transforma în epic. Prozatorul recunoaște că, deși proiectate în ficțiune, scrierile sale pornesc de la realitate. Ea este marele model al artei. Cu toate acestea, nu există o suprapunere totală între punctul de plecare real și ceea ce reflectă oglinda de hârtie. Opera de imaginație presupune transfigurarea artistică, chiar dacă unele personaje se pot recunoaște în portretele elaborate. La fel a procedat în romanele sale și Liviu Rebreanu. Odată cu trecerea timpului, supraviețuiesc doar eroii fictivi. Constatăm că, pe parcursul dialogului purtat, Dan Stanca se repetă. Periodic, prozatorul simte nevoia să revină și să își nuanțeze ideile.

În mod surprinzător, scrisul este considerat un fel de adulter care îl îndepărtează pe autor de familie. Artă se naște din singurătate și din suferință, drept consecință, „paginile care exprimă fericire nu sunt convingătoare din punct de vedere artistic”. Pe urmele lui Marcel Proust, romancierul face distincție între omul care scrie și cel care viețuiește, între eul scriitoricesc (profund) și cel omenesc (superficial). Dan Stanca atrage apoi atenția asupra diferențelor existente – din perspectiva omului modern – între frumosul natural și cel artistic. Este abordată și problema esteticii urâtului, care a invadat arta modernă odată cu Baudelaire.

Chiar dacă vorbește despre importanța scrisului, Dan Stanca recunoaște rolul extraordinar jucat de cititori. Motivul este simplu. În absența acestora, opera nu există. Cartea rămâne un obiect, o virtualitate. Ea începe să se trezească la viață doar în momentul în care începe să fie răsfoită de către cititori. Prozatorul nu crede în recunoașterea postumă. Dacă un autor nu a fost apreciat în timpul vieții, șansele ca el să fie descoperit postum sunt extrem de reduse. Scriitorii canonici, care au intrat în manualele școlare, alcătuiesc un fel de Panteon al culturii naționale. Este vorba de un loc sacru, la care cei mai mulți nu au acces. O altă observație pertinentă vizează condiția scriitorului contemporan. Deși se poate exprima în libertate și poate să publice foarte ușor o carte, el nu se mai bucură de tratamentul de care s-a bucurat, de exemplu, generația lui Marin Preda. Aceasta deoarece, între timp, a decăzut puternic atât prestigiul cărții, cât și statutul scriitorului.

Dan Stanca atrage atenția asupra diferențelor existente între activitatea de ziarist și cea de scriitor. Chiar dacă ambii pornesc de la realitate, abordarea lor este diferită. Spre deosebire de obiectivitatea gazetarului, romancierul prezintă lucrurile într-o manieră personală, subiectivă, transfigurată. Doar în timpul comunismului a existat prejudecata că un scriitor trebuie să fie și gazetar. De aici concluzia: „Într-un fel apare povestea în roman și altfel într-o pagină de ziar”. Diferențele sunt uriașe și la nivelul stilului. Publicistul trebuie să fie concis, direct, limpede, în timp ce prozatorul recurge la numeroase figuri de stil. Fiecare scriitor are un ritm de lucru personal. Așteptând prea mult, amânând lucrurile în mod excesiv, există riscul să îți ieși din mână. În viziunea lui Dan Stanca, „un roman mare are un fel de dimensiune profetică, iar finalul lui se deschide spre ceva misterios”. Dacă Rebreanu a devenit cunoscut prin dificultatea cu care găsea celebra formulă de debut a creațiilor sale, Dan Stanca vorbește despre dificultatea de a încheia un roman. Recunoaște că îl bucură începutul și sfârșitul, care îi reușesc cel mai bine. Problemele apar pe la mijloc, unde mai există imperfecțiuni, diferite bucăți care scârțâie.

Confesiunile lui Dan Stanca din *Addenda* romanului *Ghetsimani* '51 ne introduc în laboratorul de creație al unuia dintre cei mai importanți prozatori români contemporani, relevând crezul artistic al acestuia.

Epoca scriitorului

Ca scriitor, în ce epocă a istoriei (literaturii) ați fi dorit să trăiți/scrieți? Cu ce personalități ale literaturii cu care ați fi fost contemporan ați fi dorit să vă întâlniți? Și, eventual, pe care le-ați fi evitat?

Gellu Dorian Tudor ■ Călin Zarojanu ■ Olga Delia Mateescu ■ Petre Ioan Crețu ■ Any Drăgoianu ■ Laurențiu-Ciprian Tudor ■ Dumitru Ungureanu ■ Carmen Focșă ■ Gela Enea ■ Liviu Franga ■ Maria Grădinaru ■ Mihaela Aionesei ■ Alexandru Jurcan ■ Menuț Maximilian ■ Ioana Diaconescu ■ Lucian Vasiliu ■ Mircea Teculescu ■ Gabriel Burlacu ■ Gabriel Nicolae Mihăilă ■ Mihai Barbu ■ Horia Gârbea

Gellu Dorian

Epoca interbelică

Cea mai bună perioadă a literaturii române, și densă, și cu valori autentice, a fost epoca interbelică. Atunci aș fi vrut să fi scris, de s-ar fi putut. Deși și în acea perioadă n-a fost întru totul bine, din cauza unor măsuri extremiste, cum a fost cea a linșajelor. Însă în acea perioadă au apărut marile noastre valori, s-au impus într-o libertate pe care România întregită o asigură după modelele valabile occidentale. Libertatea de circulație în Europa atunci era mai bună chiar decât acum, când spațiul Schengen reprezintă încă o graniță în interiorul unei „uniuni” ce funcționează încă preferențial, cu națiuni agreeate și națiuni ținute încă în hățuri.

După o perioadă de clasicism, în care a apărut, cu eforturi enorme de supraviețuire Eminescu, și pe lângă el „epigonii”, dar și Caragiale și Creangă, Macedonski, într-un postclasicism și postromantism, cu multiple căutări de exprimare în limita unor curente literare la modă, influente și dominante, de tranziție, și-au făcut loc scriitorii moderniști, în rîndul cărora cred că aș fi putut să-mi fac loc, dacă așa sună esența întrebării din această anchetă. Dintre marii scriitori ai aceluia postclasicism, Macedonski, un mare poet cu atitudini caracteriale aparte, a trecut un pic și în linia interbelică, aducînd aerul simbolismului din Vest. Însă era deja spre apus și reprezenta aripa stîngenitoare a trecutului, mai ales prin relația lui severă cu Eminescu, fapt ce a atîrnat destul de mult în receptarea operei lui, operă care, evident, s-a impus de la sine. În siajul clasicismului s-a înscris și Coșbuc, un reper al Ardealului din imperiu, dar și al celui alipit de regat după 1918.

Însă e greu de ales să te așezi lângă un mare scriitor interbelic. Perioada de început a acelei epoci, cînd liberalismul politic, de dreapta, se confrunta cu țărănismul de stînga, ori conservatorismul cu liberschimbismul, și toate la un loc cu legionarismul, a scos în evidență scriitori ca Sadoveanu, Rebreanu ori Blaga, nume care s-au așezat încă de atunci în panteonul literaturii române. Toți gravitau în jurul lui Eugen Lovinescu, chiar dacă individualitatea fiecăruia construa arealuri în care aceștia își marcau foarte bine teritoriul estetic. Așa cum, după ce ișa aărut Istoria, toți scriitorii îl curtau sau îl evitau pe Călinescu. Nu știu dacă m-aș fi lipit de vreunul dintre aceștia, așa cum m-aș fi lipit de bătrînul îndurerat

Coșbuc. Sadoveanu era fals scorțos, cu previzibile pofte de putere, dovedite și după război, cînd a trecut cu arme și muniție de partea bolșevicilor. L-aș fi preferat pe Blaga lui Rebreanu, ambii cu suferințe iscate din mediul social în care s-au format: Rebreanu, după unele ilegalități în care s-a compromis, a murit izolat, singur, departe de București, îngropat de un pluton de militari: Blaga, cu o glorie interbelică de mare diplomat, dar și de profesor, cu un sistem filosofic propriu, a trecut în postbelic în dizgrația unor „colegi” pigmei, dedați la belșevism, cum a fost Mihai Beniuc, încît suferința lui este asemănătoare, ba chiar simbol al memoriei tragice, cu suferința poporului român. Încît încerc să mi-i apropiu pe Camil Petrescu, lîngă care cu greu putea sta cineva. Nici chiar junele Mihail Sebastian, hărțuit de „legile” legionare imbecile, nici măcar Hortensia Papadat-Bengescu. Mai curînd aș fi fost apropiatul lui Urmuz și, cine știe, poate l-aș fi salvat de la sinucidere. Sau, cine știe, m-ar fi convins el pe mine să mă sinucid. Epoca era atît de încărcată de astfel de personalități și evenimente, încît, pentru a mă simți în putere, m-aș fi dus la cursurile lui Nae Ionescu, să fiu coleg cu Mircea Eliade și Emil Cioran, și, poate, de asemenea, aș fi fost alături de ei în admirația Căpitanului, detașîndu-mă de acesta în activitățile extremiste ale acestuia; cine știe, cine știe, epoca era ofertantă. Poate că l-aș fi admirat și pe Eugen Ionescu, atunci cînd a scris *Nu*, deși mai tîrziu nu i-aș mai fi dat dreptate. De Arghezi m-aș fi lipit la vîndut cireșe în poartă la Mărtișor și aș fi înjurat în pamflete alături de el, iar pe Ion Barbu l-aș fi privit de la distanță, recitîndu-i versurile, și m-aș fi alăturat în cîrciumi periferice cu Bacovia. M-aș fi plimbat pe la Curtea veche cu Mateiu Caragiale. Ehei... Nehotîrit aș mai fi fost.

Însă toate acestea au fost ascunse apoi după 1945, încît moartea lor ar fi fost și moartea mea, iar reînvierea lor ar fi adus poate și numele meu odată cu al lor în fața celor ce fac istoriile vii, persistente. Aș fi scris poate altfel decât scriu acum, cînd am trăit în vremea lui Nichita Stănescu, alături de Magistrul din Țicău, de Don Cezar și de toți marii poeți români, pe unii onorîndu-i cu *Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”*, pe alții admirîndu-i, așa cum i-am admirat și pe Geo Dunmirescu și pe Marin Sorescu, mari poeți care nu au primit acest premiu.

Pe marile personalități ale literaturii române nu ți-ai fi dorit vreodată să le eviți. Dar totuși, dacă am trăit în perioada unora cum a fost un Beniuc, pe care l-am văzut de vreo două ori, nu aș fi dorit să-l văd, ci, așa cum am făcut atunci, l-am evitat. L-am evitat cît am putut pe Adrian Păunescu, dar pînă la urmă nu am reușit, fiind prezent, la invitația unui prieten din America, la o emisiune a lui, cînd era la Realitatea TV. Însă de vreun scriitor din perioada preferată

de mine, cea interbelică, nu m-aș fi ferit, nici chiar de Macedonski, care i-a făcut atîta venin lui Eminescu cînd a fost bolnav. I-am evitat pe mai toții mari proletcultiști, chiar dacă alături de unii, cum a fost Dan Deșliu, dizident al comunismului, am înotat în Marea Neagră, unde acesta s-a și pierdut. Deh, și sriitorii sunt oameni și pe oameni, chiar și pe cei neadevărați, nu e bine să-i eviți, că atunci cînd vei constata că vei fi evitat și tu, nu ți-ar plăcea cîtuși de puțin.

Tudor Călin Zarojanu

Aici, acum

Sunt sută la sută un om al timpului și locului meu, mă simt bine unde și cînd sunt, n-aș vrea să trăiesc, pe termen lung, nici altundeva, nici alt- cîndva. Ceea ce scriu – bine, mediocru, slab, cum o fi – este strict despre lumea din jur. M-am jucat, cîndva, demult, cu câteva texte SF, dar a fost doar un exercițiu, iar romane istorice n-aș fi în stare să scriu.

La această ancorare în prezent contribuie fundamental, literar vorbind, și bucuria de a fi prieten cu mulți scriitori români contemporani (inclusiv organizatorul acestei anchete), de diferite vârste. Nu doar că-i citesc, dar îi cunosc personal! Cum aș putea renunța la asta și ce sau cine mi-ar garanta că aș găsi la fel de mulți în alt timp sau loc și că m-aș putea împrieteni cu ei?

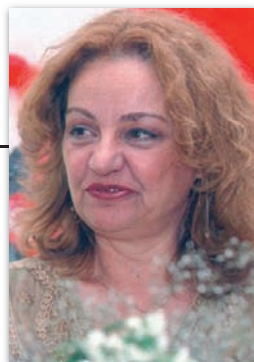
Mai mult, cu câțiva dintre ei – Ion Pleșa, Dan Iancu, Liviu Alger – am pățit împreună, pe vremea cînd niciunul dintre noi nu spera să ajungă să fie publicat, ne sfătuiau, ne încurajam și chiar am avut un destul de longeviv „Cenaclul de 4”, în care ne propuneam, pe rînd, o temă, scriam toți despre ea, ne împărțeam exemplarele textelor (mașini de scris, indigo, ehei!), le citeam, ne întîlneam și comentam textele tuturor, fără niciun menajament!

Am spus „pe termen lung” pentru că, firește, mi-ar face plăcere să călătoresc în spațiu și timp pentru perioade limitate, și să cunosc personal o mulțime de scriitori (și nu numai!), începînd indiscutabil cu Mihai Eminescu. Asta și pentru că am moștenit de la mama mea o dorință secretă: „Dacă aș putea să-l fac să știe cât de mult înseamnă pentru noi, până azi!”

Nu pot îndrăzni nici măcar să încep o listă de autori din trecut (sau din străinătate sau, la urma urmei, din România!) pe care aș fi fericit să-i întîlnesc, sunt mult prea mulți. Aș putea spune: pe toți, cu puține excepții. Cei pe care i-aș evita (în afară de scriitorii pur și simplu de proastă calitate) sunt cei pe care îi consider prea înclinați spre violență, frivolitate sau comunism, dar poate și unii prea dramatici ori chiar tragici. M-aș simți stingher să stau de vorbă cu Dostoievski, de pildă...

Tema anchetei are însă și un substrat mai subtil, cred: în ce peisaj literar cred că m-aș fi „mișcat” mai bine ca scriitor? Ei, bine, nu cred că aș fi putut fi scriitor în alt timp – mă rog, plus sau minus câteva zeci de ani – iar în ceea ce privește spațiul, da, poate că aș fi fost scriitor și în alte locuri de pe planetă, dar nu în toate. Nu mă văd publicînd în America Latină sau în Thailanda. Iar gîndul de a-mi evalua șansele în cazul în care aș fi fost contemporan cu Homer, Shakespeare sau Steinbeck mă face să mă rușinez rău de tot.

Nu vreau totuși să închei fără a mai da niciun nume. Dacă ar fi să mă aleg unul, unul singur, în afară de Eminescu, mi-aș fi dorit să-l întîlnesc pe J.D. Salinger.

Olga Delia Mateescu

Arma lui Voltaire

Mă gîndeam la epoca lui Pericle, la Roma antică, la Renaștere... să fi trăit atunci...

Nu!

Voi călători cu un autor pe care l-am descoperit în adolescență și care mi-a fost alături o viață.

Pot spune iluminism, umanism, sau ele sunt instrumente ale teoriilor literare de care ne folosim pentru înțelegerea ideilor care străbat timpurile istorice și condiția umană? Sigur că folosim instrumente, ne sunt necesare. Dar cu un ciocan poți bate cuie, le poți scoate, poți sparge nuci sau devine armă.

Arma lui Voltaire, cred eu, este romanul „Candid” (secundat în aceeași cheie de denunțare a ipocriziilor de „Naivul”). Frica de închisoare l-a urmărit întreaga viață pe Francois-Marie Arouet, scrierile sale dobîndind atît celebritate cît și respingere. Închis în tinerețe câteva luni la Bastilia, în cursul vieții, fiind în primejdie de a ajunge din nou în temnițe, a părăsit pe rînd Franța, Prusia și Anglia, ajungînd, în cele din urmă lîngă Geneva.

Nu se putea ca „optimismul” lui Candid să nu deranjeze atît regalitatea cît și biserica, mai ales că autorul era un spirit laic. Iluminismul avea ca valoare raționalismul, emanciparea prin educație și cultură, spiritul laic dar și toleranța religioasă.

Poate atunci aș fi fost spectatoare a uneia dintre piesele lui (cam 50 la număr) sau aș fi vrut să-i fi cunoscut pe Diderot sau pe Swift.

Aș fi vrut să afl cum Voltaire a izbutit cu ajutorul matematicianului Charles Mare de la Condamine să elaboreze schema care l-a îmbogățit, după descoperirea unei slăbiciuni a loteriei franceze. Aș fi vrut să cumpăr un ceas Ferney, cu care, la bătrînețe, se lăuda la curțile regelui Ludovic al XVII-lea sau ale Caterinei cea Mare.

Mă gîndesc la Voltaire fiindcă și acum mă fascinează călătoria lui Candid cel îndrăgostit, care în „cea mai bună dintre lumi” și cu o voință fără limite, printre războaie, cutremure, furtuni și naufragii, omoruri, boli, spânzurați, comori sau galere își caută idealul său - frumoașa Cunigunda.

Ce aspect va lua în timp idealul nostru, întrebă de fapt cartea, dacă ea, frumoasa găsită cu prețul atîtor inimaginabile și catastrofice aventuri, este în final bătrîna (veche?) și uscată (fără energie?). Avem nevoie de acest ideal vetust? Poate dacă îl iubim, dacă îl punem la muncă, poate dacă grădina pe care o muncim este aplecarea spre sine, sau poate dacă devenim mai pragmatici, dacă ne vedem de treaba noastră. „Il faut cultiver notre jardin”! Între optimismul lui Pangloss și pesimismul lui Martin cum poți exista într-o mare grădină?

Sarcasmul autorului pare contemporan, un marinăr este salvat pentru a fi lăsat să se înec, un criminal, azi, este tratat pentru a putea fi executat! Se poartă războaie pentru pace, se aleg președinți dintre persoane bogate prin corupție, asistăm la momente de fanatism, se apreciază ignoranța. Trăim cu umor? Sau ne obișnuim cu o viață acidă? Nu știu!

Dar, vorba lui Voltaire, părăsesc filozofarea pentru a mărturisii că nu aș fi vrut să o întîlnesc pe George Sand cu spiritul ei nonconformist ci, cronologic mai tîrziu, pe Selma Lagerlof, prima

femeie care a primit premiul Nobel pentru literatură, creatoarea lui Nils Holgersson și a lui Gosta Berling și a altor călătorii printre legende. Fabulosul împletit cu realul!

Apărarea valorilor perene sau a tradițiilor par astăzi vetuste, dar legendele scandinave fascinează lumea contemporană legimându-i parcursul.. Altfel nu s-ar produce atâtea filme cu aceste subiecte; totuși ideea de tradiție este înțeleasă uneori greșit: concepția de morală, onoare, demnitate devine invariabilă, îngheață sau se lărgeste hazardat conținutul ei.

Nu știu dacă „Naivul” l-a inspirat pe Mark Twain să scrie „Un yankeu la curtea regelui Arthur” sau Platon și Socrate pe Dimitrie Cantemir în lungile șederi la Constantinopol sau în Rusia. Nu știu, dar operele lor, diferit individualizate, fac un pod peste multele înțelesuri comune.

Ideile nasc idei în condiția umană. Altfel nu ar fi existat Euripide, Corneille, Michelangelo sau Shakespeare.

Petre Ioan Crețu

Duelul ca armă împotriva nesimțirii

Istoric mi-ar fi plăcut să trăiesc în perioada pe când duelurile erau permise. În special pentru modul bărbătesc și onorabil de ați repara onoarea. Chiar dacă duelul este considerat o modalitate barbară, mulți de alde neica nimeni nu și-ar mai fi permis sau s-ar fi gândit de mai multe ori înainte de a împrăști neadevăruri. Și pe acești indivizi, în cele mai multe cazuri, nu-i atinge cuvântul. Mi-au plăcut acele timpuri pentru că bărbații erau responsabili și asumați.

Mulți oameni luminați din acea perioadă s-au luptat în dueluri rămase celebre în istorie, chiar dacă aceste lupte s-au întâmplat din cauza unor motive care azi par a fi puerile sau că lumea a pierdut oameni de mare valoare, eu încă îl consider ca pe cel mai eficient mod de a te apăra. Aș aminti de duelurile: poetul Alexander Pușkin versus baronul Georges D'Anthes, scriitorul Mihail Lurievici Lermontov versus Martynov, dramaturgul și poetul Edouard Ben Jonson versus actorul Gabriel Spenser, pictorul Louis Edouard Manet versus criticul de artă Louis Edmond Duranty, etc. La noi, poate cel mai celebru duel a avut loc între doi proprietari de gazete, Nicolae Filipescu și Gheorghe Lahovary.

Din punct de vedere literar mi-ar fi plăcut să fi trăit în scurtă perioadă a expresionismului. Cred că mi s-ar fi potrivit ca o mânășă. Chiar m-am folosit de instrumentele expresionismului în cărțile mele. În majoritatea poeziilor am ținut să-l fac participant pe cititor la actul creației (de exemplu lipsa semnelor de punctuație) sau fac din lucrurile care mă înconjoară, mai ales întunericul, un animal uriaș care înainte de orice mă înghețe pe mine, etc.

Cum pe Nichita l-am cunoscut personal și am avut cu el discuții lungi despre poezie (în ciuda faptului că mai toți specialiștii l-au etichetat ca neomodernist, Nichita era mai degrabă expresionist, chiar el afirma că se simte legat de acest curent literar), mi-ar fi plăcut să-i fi cunoscut și să stau la lungi... discuții, lângă o sticlă cu vin, pe Urmuz, Max Blecher, Lucian Blaga, Paul Celan și George Bacovia (poate și pe Dimitrie Stelaru) de la noi, iar din literatura internațională pe Kafka, Max Brod, Georg Trakl și pe... simbolistul Paul Verlaine.

Any Drăgoianu

Călătorie aprobată

dacă ar fi existat o mașină a timpului
și câteva instrucțiuni de folosire
m-aș fi plimbat printre scriitorii
care m-au făcut să înțeleg
că fără literatură nici măcar nu pot respira

cum timpul călătoriei ar fi fost limitat
mi-ar fi plăcut să ajung
în vremea lui George Coșbuc
să fiu prima care citește *Nunta Zamferei*
sau *Noi vrem pământ*
să îl văd cum la 21 de ani
stă în redacția revistei *Tribuna*
alături de Ioan Slavici

mi-ar fi plăcut să vorbesc cu Alexandru Vlahuță
fără să-i spun că fix la început de secol XX
va publica *România pitorească*
poate comentam împreună *Ciocolii vechi și noi*
felicându-l pe Nicolae Filimon

I-aș fi ales pe Barbu Ștefănescu Delavrancea
să îmi fie ghid/ nu avocat/
să descopăr tainele dramaturgiei
sau pe I.L.Caragiale l-aș fi convins să pornim
/într-o noapte furtunoasă/
o anchetă pentru a găsi
O scrisoare pierdută

pe Ion Creangă îl căutam/ cu siguranță/
să ne minunăm împreună
de *Prostia omenească*
numai la Constantin Negruzzi
aș fi oscilat între *Alexandru Lăpușneanul*
și *Sobieski și românii*

măcar pentru o clipă aș fi vrut să dau mâna cu
Titu Maiorescu/ Mihail Kogălniceanu/
Alexandru Macedonski/ Alecu Russo

poate vă întrebați de ce l-aș fi evitat pe Mihai Eminescu
dar nu e ușor să vezi un geniu
/chiar dacă mulți s-ar călca în picioare
numai să schimbe două vorbe/
eu îmi cunosc micimea în fața *Luceafărului*
/biciuit de oameni/
dar ales de Dumnezeu
să lumineze această țară
împinsă /în mod repetat/ în părapastia nefericirii

Laurențiu-Ciprian Tudor

Perioada barocă

Indubitabil pentru mine perioada barocă (secolele XVII - XVIII) este cea mai atrăgătoare și este prima pe care aș alege-o. Nu pentru că este preferată de craii de curtea veche sau nu neapărat, ci, în principal, pentru că spiritul ei reprezintă, azi, stratul dominant al personalității mele (mai ales artistice). Îmi place aplecarea sa spre aventură (în toate sensurile) și descoperire, problematizare (suntem în plin dubito, ergo cogito); îmi place dramatismul ei, dinamismul și pasiunea pentru clarobscur (vezi Michelangelo Merisi da Caravaggio sau Diego Velázquez), pentru paradox și încercarea de a împăca contrariile. Îmi place faptul că artele sunt, încă, legate de celest, dar și de o anume bucurie eliberată și ludică a vieții, o frecvență tinerească a plăcerii de a fi. E suficient, de pildă, să ascultați compozitorii acestei perioade ca să vedeți că muzica barocă este, încă, plină de cer, dar și de o bucurie dincolo de reguli, edenică. Claudio Zuan Antonio Monteverdi, Jean-Baptiste Lully, Arcangelo Corelli, Jean-Philippe Rameau etc., dar mai ales Antonio Vivaldi, Georg Friedrich Händel și Johann Sebastian Bach dovedesc ceea ce spun și reflectă sufletul muzical al acestei epoci. Grandoare și fluiditate.

Cu cine aș fi vrut să mă întâlnesc? În primul rând cu cavalerul de de Seingalt (Giacomo Girolamo Casanova) cu care mi-ar fi plăcut să stau la povești și să facem o călătorie văratecă prin Europa, poposind (nu se poate altfel!) și la curtea de la Versailles (una dintre amintirile mele cele mai dragi, de exemplu, este o plimbare în grădinile palatului când am prins și fântânile pornite, dar și muzică barocă în boxe). I-aș fi căutat apoi pe Lorenzo Da Ponte, apoi pe Pierre Ambroise François Choderlos de Laclos, pe Beaumarchais, pe Molière și chiar pe Voltaire. Ca să echilibrez aceste escapade i-aș căuta insistent pe La Rochefoucauld, La Bruyère și pe marchizul de Vauvenargues. Asta ca să nu las entuziamul să derapeze și să ies din decorul sofiei. În tot acest vis cultural i-aș evita pe Maximilien de Robespierre, dar și pe Danton și Marat sau pe oricare iacobini sau girondini care s-au făcut răspunzători de grozăviile Revoluției Franceze.

Dumitru Ungureanu

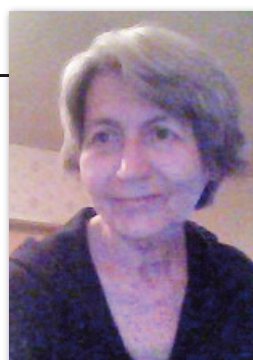
Constantinople 500

La prima întrebare, un răspuns potrivit ar fi deja dat de versurile poetului Geo Dumitrescu, cele pe care toată lumea românească le știe: „Slav aș fi fost, de nu eram latin/ latin aș fi, de nu mi-ar zice dac/ dar a ieșit așa, să fiu român/ și eu cu soarta asta mă împac...” (sper că am citat corect din memoria mea hîrbuită!). Însă cum eu nu sunt poet și levitez în vise prin vîietul vremii, cred că mi-ar fi plăcut să trăiesc la Constantinople, între anii 500-600, hai 700 d.H. Nu mai

încoace, fiindcă începuse degradarea vieții lesnicioase și lenevoase, iar scrisul devenise ceva la fel de sîcîitor ca și azi...

Am fost contemporan, ba chiar am și polemizat cu Paul Goma. Aș fi vrut să-l întâlnesc, dacă revenea în România, fiindcă eu la Paris n-am fost cînd el trăia, iar acum la ce bun să mai merg? Însă aș fi vrut să-l și evit, de frică, deoarece mi-am permis să-l contrazic într-un articol și mi-a tras internautic o chelfăneală ușoară, ca unui novice neatent.

Mi-am dorit să-i întâlnesc și i-am întâlnit pe corifeii Școlii de la Târgoviște. Tuturor le-am devenit simpatic, mai puțin lui Alexandru George, căruia i-am reproșat o măgărie (altfel nu o pot numi!), scrisă, nu vorbită. Trebuia să-l evit? Omul, nu scriitorul, mi-a dat o lecție, pe care aș intitula-o – parafrazând titlul unei cărți a lui Mircea Horia Simionescu, „directorul” Școlii – „Cum nu se face”!

Carmen Focșa

Orice-nceput se vrea fecund

Pentru mine, adverbul de timp „altădată” indică o epocă pe care n-am trăit-o, în care, fizic, n-am existat, ba chiar aveau să treacă ani buni până la apariția mea pe lume, și totuși, având în vedere apetența mea pentru tot ce ține de perioada interbelică, adesea, tind să cred că, poate, dacă există ceva adevăr cu privire la posibilele vieți anterioare, eu am existat, am trăit atunci... Prea tesar la vederea imaginilor alb-negru care înfățișează locuri dispărute sau greu de recunoscut azi, ori ascultând și reascultând șlagărele vremii, când fiecare îndrăgostit fredona, în gând, „Zaraza” ori „Aprinde o țigară”, ca să găsesc o altă explicație pentru nostalgia unei lumi care a apus cu mult înainte de a o cunoaște. . . „Orice-nceput se vrea fecund” - spune poetul, și lumea aceea era un început, dacă ne gândim că după primul război, a urmat inclusiv o resetare spirituală, ale cărei efecte s-au regăsit într-o perioadă fără egal, privind înflorirea economică și culturală. Mi-ar fi plăcut să exist, în acea vreme, în primul rând, ca persoană oarecare, în rând cu altele, al căror ideal nu depășea ideea mutării din mahala, în Popa Nan, precum personajul titular al piesei „Domnișoara Nastasia”-de V. I. Popa; apropo, aș fi vrut să văd această piesă la premiera absolută-ca și altele, ale altor autori, când jocul actorilor nu poate fi influențat de interpretări anterioare... O, dar să nu uit lumea lui Camil Petrescu, straniile sale personaje a căror complexitate fascinează și intimidează. Mi-ar fi plăcut să asist, fie și din poziția de simplu spectator, la o lansare de carte, chiar dacă aglomerația nu mi-ar fi permis obținerea unui autograf. N-am uitat zilele de o încărcătură aparte, când, citind romanul lui Mihail Sebastian „Orașul cu salcâmi”, nu vedeam în el doar evocarea unui oraș de provincie cu dramele sale, ci trăirile care te fixează în timp, care te întorc la vârsta când îți poți permite îndrăzneala de a visa dar și la clipa în care începi să-ți pui întrebări.

Greu de spus, dacă aș fi dorit să cunosc mai îndeaproape, vreun scriitor; există riscul ca, pătrunzând mai mult în viața unui creator, vraja să se spulbere, dezvăluind un ins cu slăbiciuni neașteptate, cu defecte care să-l descalifice, astfel încât eu - cu subiectivitatea mea mărturisită, să nu-l mai pot aprecia cum se cuvine. Poate, aș fi avut curiozitatea de a frecventa Cenaclul „Sburătorul” unde, prin „talentul” meu recunoscut de a trece

neobservată, aş fi avut şi un avantaj: nestingherită, aş fi observat şi cântărit totul, aş fi reţinut amănunte care ar fi recompus atmosfera în care, să zicem, Hortensia Papadat Bengescu ar fi citit din pagini inedite, i-aş fi admirat sau, după caz, criticat, ridiculizat, pe unii sau pe alţii dintre participanţi, aş fi încercat să anticipez devenirea unora sau altora...

Ar fi fost interesant dacă s-ar fi întreprins o anchetă în care scriitorii anilor 30 să fie invitaţi să răspundă cum văd ei evoluţia literaturii în următorii douăzeci de ani, apoi, opiniile lor să fie confruntate cu realităţile anilor 50; surprizele ar fi fost de mari proporţii.

Dacă eu însămi aş fi fost scriitoare, afirmarea mea ar fi stat sub semnul incertitudinii, dat fiind „talentul” de care aminteam mai sus, dar îmi place să cred-şi asta nu doar pentru a salva imaginea unui timp în care mă regăsesc-că pe atunci, entuziasmul descoperirilor de talente nu era încă afectat de blazare şi că aşa cum papilele gustative netocite au o mai mare capacitate de percepţie spre deosebire de cele deja deprinse cu tot felul de gusturi, la fel şi cei veniţi în contact cu producţiile unei literaturi în plină înflorire, o savurau cu „papilele” încă tinere. Exista, pe atunci, efervescenţa şi libertatea înfiinţării de publicaţii, promovării unor nume noi-sau, cel puţin, aşa se văd lucrurile din perspectiva celor obişnuiţi ca, ani de-a rândul, să primească, exclusiv din partea statului, bunuri spirituale dozate ca la spişerie şi înscrise în tipare binecunoscute.

...Şi acum, fiindcă e duminică şi fiindcă, pe un canal TV am revăzut filmul „Titanic vals”- cu mult sub nivelul cunoscutei piese a lui Tudor Muşatescu, piesă care se susţine inclusiv prin savoarea unor replici eliminate din scenariul filmului, îmi iau câteva ore de „vacanţă”, recitind, la întâmplare, câteva pagini din „La Medeleni”.

Gela Enea

A fi sau a nu fi în locul lor

Prima întrebare a anchetei ar putea avea, în opinia mea, mai multe răspunsuri, întrucât au fost etape de efervescenţă culturală, când scriitorii şi-au depăşit, prin viziune, epoca. Aş fi dorit să trăiesc în perioada *Renaşterii*, la fel de bine cum nu mi-ar fi displicut şi să scriu în perioada *Generaţiei şaizeciste* sau *şaptezeciste*, despre care am învăţat în liceu şi în facultate.

Pentru prima opţiune explicaţia este că, trăitoare fiind în *Renaştere*, pesemne că aş fi avut acelaşi suflu creator polivalent, trecând cu uşurinţă de la artele vizuale, la literatură.

Mi-aş fi dorit o întâlnire cu Leonardo da Vinci, cel care se poate numi, pe deplin, *om al Renaşterii*: matematician, inginer, inventator, anatom, pictor, sculptor, arhitect, muzician şi scriitor. Târziu i-am descoperit poeziile, care nu sunt cu nimic mai prejos decât alte arte pe care le-a practicat.

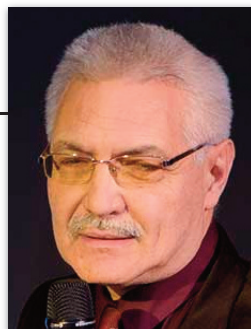
Fiecare epocă are şi personajele sale malefice, iar în *Renaştere* sunt câteva familii celebre în sensul acesta, după cum spun documentele vremii sau după cum citim în opere literare. Nu pot fi sigură care e proporţia dintre adevăr şi mistificare, nu există dovezi indubitabile ale fratricidului sau ale incestului, în cazul familiei Borgia, dar cu siguranţă, aş evita-o, deşi un Cesare sau o Lucrezia au fost persoane instruite, inteligente, Lucrezia având şi un salon în care aducea artiştii vremii, aspect de care am aflat din

romanul *Fiica Papei*, semnat de Dario Fo şi unde descrierea ei nu pare atât de întunecată.

Din *Generaţia şaizecistă* mi-aş fi dorit o întâlnire, gen mentorat, cu Marin Sorescu, nu pentru că aparţin aceleiaşi zone geografice şi culturale, Oltenia, ci pentru a învăţa cum se poate trece, în actul creaţiei, de la *Spânzuratul*, ca să dau doar un exemplu din *La liliaci*, volum emblematic, la *Iona*, cel care, aflat în burta chitului, îi scrie mamei sale un bilet : „Mamă, mai naşte-mă o dată! Prima viaţă nu prea mi-a ieşit . Cui nu i se poate întâmpla să nu trăiască după pofta inimii? Dar poate a doua oară(…) Tu nu te speria numai din atâta şi naşte-mă mereu”.

Cu cine nu aş vrea să mă întâlnesc? Cu turnătorii la Securitate, care au fost, din păcate, şi din rândul scriitorilor, contribuind la răstignirea pe cruce a confrăţilor, ca să se scape pe sine şi aici ar fi circumstanţe atenuante, sau, pur şi simplu, ca să obţină avantaje materiale, stipendii, iar în acest caz nu mai există nicio punte de înţelegere. Este vorba de scriitori dovediţi, cu angajament semnat, cu nume de cod şi cu note informative; m-aş feri de cei vii, care-şi plimbă fantoma trecutului în caleşti de aur, pe străzile contemporaneităţii. Aceşti oameni şi-au turnat apropiatii: nevestele şi-au turnat bărbaţii, părinţii şi-au turnat copiii (nu exemplific, dar ştiu un caz celebru) sau copiii şi-au turnat părinţii, (*Cazul Şora*), amanta şi-a turnat amantul, subalternul şi-a turnat şeful, etc. Nu aş vrea să-l întâlnesc pe cel care a purtat numele de cod *Anton*, despre care aflăm din lucrări/articole semnate de Dan C. Mihăilescu, Paul Cernat, Lucian Boia (or mai fi şi alţii...).

Ceea ce m-a indignat extrem de mult a fost că acest turnător a simţit emoţia creaţiei, a făcut literatură, în timp ce-şi trăda breasla. Nu scria doar în registru neutru, făcea artă, cu o detaşare machiavelică. Paginile semnate de *Anton*, „laolaltă alcătuiesc un fel de Comedie umană a lumii intelectuale româneşti din anii 50, 60”. (LB)

Liviu Franga

Un vis. Visul

Undeva, pe la mijlocul primei clase de gimnaziu (botezat, în acele vremuri, *şcoală generală*), blîndul nostru profesor de limba română, Dumitru Milesu, aflat în ultimul său

an dinaintea pensionării, ne-a strigat pe cîţiva din clasă, mai răsăriţi la materia pe care o predă şi cu mai mare drag de ea, şi ne-a spus să venim duminica următoare la *olimpiadă*. După ce ne-a lămurit cam despre ce era vorba, ne-a mai spus doar *să scriem frumos*. M-am dus şi am aflat, în sală, înainte să înceapă concursul, că era ocazia să arătăm ce ştim noi peste lecţiile de limba şi literatura română din fiecare zi de şcoală. Un singur subiect am primit. Să facem o compunere liberă despre un vis pe care l-am avut noi, unul mai deosebit, să-l povestim. Compunerea trebuia să se numească chiar aşa: *Un vis*. Şi mi-am povestit visul, pe care, bineînţeles, nu-l visasem niciodată. Că, adormind cu *Legendele Olimpului* de Alexandru Mitru pe piept, m-a luat de mină zeul Hermes şi m-a urcat pe muntele Olimp, dincolo de nori, de unde nici nu se mai vede pămîntul. M-a poftit într-un palat cu o mie de săli mari şi am intrat în cea mai mare din ele, cu o mie de ferestre, în capătul căreia trona Zeus. Alături de el, toţi zeii şi toate zeiţele din palatul Olimpului. De cîţi şi de cîte aflasem în *Legendele* lui. Nu mai ţin minte ce am făcut eu mai departe, doar că unii zei, mai cu îndurare

sau mai aspru, mi-au vorbit. Ce anume, n-aș mai putea să spun. Dar mi-aduc aminte că vorbele lor le-am ticluit, ca să arăt că sînt vorbe de zei, nu de oameni, în versuri mai lungi, cum aflasem din poeziile lui Alecsandri (*Soarele, rotund și palid, se străvede printre nori*) și Eminescu (*Tu ești Mircea? Da, -mpărate. Ai venit să mi te-nchini?*), și că am încercat să le imit, copiindu-le lungimea.

Visul de-atunci, stîrnit pe loc, la prima mea întrecere școlară, dar hrănit cu poveștile mitologice care mi-au prins și aprins, din clasele primare, sufletul și mintea, l-am rețut încercînd să răspund misterioasei – cum mi s-a părut – întrebări puse de NEUMA autorilor ei, *contributorilor*, cum se zice în zilele noastre. O întrebare la care, mărturisesc, nu m-am gîndit niciodată și care, fără nici o îndoială, tocmai de aceea te pune pe gînduri.

Într-un alt fel de *vis*, de azi, cînd copilul de odinioară își poate rostogoli în memorie, după atîția ani înmănușeați în decenii cărora le-a pierdut șirul, toate împlinirile, iluziile și dorințele încă vii din suflet, mi-ar plăcea să cred că, într-un fel pe care numai magia închipuirii îl poate făuri, mă pot întoarce cu două mii de ani și-un pic înapoi. Că mi se pare că trăiesc nu în empireul olimpien, ci printre romanii și grecii ultimului veac înainte de Hristos, undeva în mijlocul furnicarului Romei vechi, augustane, după moartea nepăsătorului Caesar (anunțată, anonim, lui însuși) și după ce nepotul lui, Octavianus, biruitor la *Actium* asupra lui Marcus Antonius, devine chezașul păcii romane și unificatorul noii lumi imperiale.

M-aș întîlni cu poeții acelei vremi și aș vorbi cu ei (mai ales că n-ar fi așa de greu să te întorci în timp la limba mamă), *pre* limba lor: cea cea mai elegantă, pe care o auzi în cercurile palatului Principelui, în biblioteci, în sălile de lectură publică (*recitatio*), la teatru, dar mai ales în cenecluri (trei în vremea lui Augustus, toate conduse de prietenii lui: etruscul de viță regească Maecenas și competitorii acestuia, literații retrași din viața politică Asinius Pollio și Messalla Corvinus).

Cum să nu-ți dorești să-i ascuți pe Vergilius, să-i ascuți, la oră de seară, recitate și reprezentate „Bucolicele”, părți din „Georgice” sau fluviul „Eneidei”? Pe mușcătorul Horatius, profesorul poezilor, s-ar putea să-l plăci mai mult: pentru că are, nu de puține ori, și greu de înțeles clipe de depresie poetică, de neputință a mulțumirii întru atingerea perfecțiunii. Ce s-ar mai putea spune de făuritorii de elegii întru dragoste și iubire de Roma Albius Tibullus sau Sextus Propertius? Poveștile lor, de pasiune nebună, nu se sfîrșesc niciodată. Tot mai aștept glasul elegiacului, care n-a spus încă totul despre iubire, chiar dacă a amuțit. Și, Doamne al poezilor, cum să nu alergi dîndu-te în vînt după poemele unui puști coborît din munții Sulmonei, tinerelul nebul de dragoste pe nume Ovidius, care se tot lăuda că *orișice scria era vers*?

Acesta ar fi nu *Un vis*, ci *visul*. M-aș mulțumi doar **să trăiesc** atunci. N-aș mai avea curaj să și scriu.

Maria Grădinaru

Epoca destinată mie

Îmi place să cred că m-am născut și trăiesc în epoca destinată mie. Dumnezeu nu face erori. Am învățat să mă accept așa cum sunt, în lumea în care mă aflu, cu prietenii pe care îi

am și nu cred că există împlinire mai mare ca aceasta. Până la urmă, important este să ne bucurăm că trăim, că putem să înmulțim talentul primit în dar ca să se poată bucura și alții.

Mihaela Aionesei

Aparțin vremii mele

Nu știu dacă m-aș fi adaptat altor vremuri. Cele în care m-am născut mi se potrivesc. Simt că le aparțin. Arcadie Suceveanu, Alex Ștefănescu, Nicolae Manolescu, Horia Gârbea,

Ileana Mălăncioiu, Ileana Vulpescu sunt scriitori de notorietate pe care viața mi-a îngăduit să-i întîlnesc, să-i ascult vorbind, așa cum mi-am dorit cu mulți ani în urmă. Mi-ar fi plăcut s-o întîlnesc și pe Ana Blandiana. Mai sîr. Timpul nu e pierdut.

Magda Isanos și Bacovia sunt doi poeți care mi-au marcat începuturile literare. Îi recitam, îi recomandam la panoul cu noutăți de care eram responsabilă în timpul liceului. Este un mister în opera lor pe care, cu cât încerci să îl descoperi, parcă se adîncește. Să-i ascult vorbind, să-i observ, să-i deslușesc, așa de la distanță, fără să le tulbur unda de tristețe fermecătoare cu care mi-au câștigat admirația, ar fi fost un privilegiu.

Apoi, mă gîndesc la Nichita Stănescu – un poet nonconformist care a revoluționat felul în care se scrie poezia. Dacă aș fi fost contemporană cu el l-aș fi întrebat ce „ordine a cuvintelor” a urmat de ne-a fascinat cu lumea fantastică pe care a creat-o, de parcă ar fi avut o baghetă magică? Ce aște a cucerit de a îmblînzit cuvintele și a adus prin poezie tot felul de înaripate pe pămînt? Ce înger a ținut captiv de a avut tăria să se-nvîrtă în lumea literelor altfel decât ceilalți?

Și fără îndoială, aș fi fost onorată să-l întîlnesc pe marele nostru poet, geniul și „Luceafărul poeziei românești” – Mihai Eminescu. Un scriitor complet și complex, romantic dar și cerebral, care, mînat de o mare dragoste și putere interioară, scria cu aceeași patimă articole politice și poezie, dăruindu-se fără jumătăți de măsură. Cum și-a împăcat inima și mintea, în cazul în care a reușit să ajungă la un asemenea echilibru, greu de spus. Demnitatea și verticalitatea lui sunt calități tot mai rare azi. În toate mediile. L-aș întreba la ce a renunțat pentru a și le păstra, dar parcă ghicesc răspunsul...

Mi-aș fi răsfățat sufletul cu poveștile lui Creangă. Nu știu să fie un alt povestitor mai șugubăț care să-i fi dat un farmec așa aparte limbii române prin „dulcele grai moldovenesc”. Cred că avea capacitatea de a face povești din orice întîmplare banală și putea molipsi cu hazul său pe oricine îl asculta. Încă avem nevoie de astfel de scriitori-magicieni.

Caragiale mi-ar fi plăcut să trăiască în zilele noastre. Ar fi avut multe subiecte pentru pamfletele sale și eu l-aș fi aplaudat la scenă deschisă. Lucian Blaga, Arghezi, Cioran, sunt alți titani cu care mi-aș fi dorit să fiu contemporană. Mi-aș fi stabilit altfel criteriile de valoare care azi parcă nu mai sunt. De la fiecare, adunînd puțin câte puțin, mi-aș fi clădit un univers mai bogat, mai plin de valori.

Demolatorii sunt cei pe care mi-aș fi dorit să nu-i întîlnesc niciodată. Demolatorii de idei, de suflete, de speranțe. Rolul scriitorului în societate trebuie să fie unul luminos, de înnobilitare, de trezire a conștiinței, prin puterea exemplului.

Alexandru Jurcan

Prietenul meu Prévert

Iată, ancheta de la *Neuma* mă determină să recunosc: am fost mereu prieten cu Prévert. De aceea i-am recitat cu emoție poemele, le-am adunat în scenarii de teatru și le-am jucat cu trupa mea. Câte nuanțe și teme! De la cotidian, la violență, apoi la iubire. Poeziile sale figurează în manualele de școală din Franța. El s-a născut în 1900 la Neuilly-sur-Seine. M-am enervat când, după ce a terminat școala primară, s-a dus la Paris să lucreze într-un mare magazin universal. Normal că l-am însoțit și astfel l-am cunoscut și pe Raymond Queneau, cu mișcarea lor supra-realistă. S-a instalat la Montparnasse, în casa închiriată de Marcel Duhamel. Ce seri, ce discuții, câtă spiritualitate pe metru pătrat! După plecarea musafirilor, îl lăsam să scrie. Cel mai mult m-a bucurat că mi-a ascultat sfatul, devenind membru al companiei de teatru *Groupe Octobre*. Nu s-a oprit aici, știa că îi place și filmul și a scris câteva scenarii. Picasso l-a pictat, iar Doisneau l-a fotografiat. Nu voi uita exuberanța lui când, în câteva săptămâni, s-au vândut 5000 de exemplare din volumul său *Paroles*. Știați de expoziția organizată de nepoata sa, pictorița Eugénie Bachelot, la Paris? Obiecte, reeditări, producere de DVD-uri și CD-uri. Omagiu emoționant, binemeritat. Iubea păsările, libertatea, ura rutina, închistarea. Parcă îl aud cum își imagina implozia pereților clasei, cum geamurile se transformau în nisipul primordial, iar băncile redeveneau copaci. Deasupra se înălța victorioasă pasărea-liră...

Menuț Maximinian

Din județul Rebreanu-Coșbuc

Fiind un cercetător al Ținutului Bistrița-Năsăud, m-am bucurat întotdeauna de modul luminos în care George Coșbuc a descris satele de pe Valea Sălăuței, pe care mai apoi le-am cercetat și eu la pas, sau de povestea țăranului năsăudean care își iubește pământul până la sacrificiu, crescând pe Valea Țibleșului, acolo unde se năștea și Liviu Rebreanu într-o noapte în care ploua cu stele. Fie că vorbim despre Ion al Glanetașului sau despre mama ce își așteaptă copilul să revină acasă, la moara copilăriei, aceste mentalități arhaice s-au păstrat până mai în zilele noastre. Am fost mereu influențat de cei doi scriitori și, de multe ori, spun că vin din județul Rebreanu-Coșbuc sau din Țara Năsăudului, acolo unde credința și tradiția sunt așezate la loc de cinste în inima oamenilor. Așadar, aș vrea să mă întorc în urmă cu un secol, să mă întâlnesc cu George Coșbuc, cel care își iubea țara neconținut și care nu a mai apucat să vadă Marea Unire înfăptuindu-se, trecând pragul veșniciei cu câteva luni înainte. Să-l văd pe năsăudeanul ce a trecut munții pentru a-și urma visul de a fi scriitor cum s-a acomodat la București, să mă plimb cu el pe străzile capitalei și să

vorbim neaș, ca pe acasă, să-i fur, ca un ucenic, din modul în care scria, să-i văd atelierul de creație și să cunosc povestea unor poezii precum *Nunta Zamfirei*, *Nunta Zamfirei*, *Rada*, *Mânioasă*, *Fata morarului*, *Crăiasa zânelor*, *Numai una*, *Noi vrem pământ*, *Iarna pe uliță*.

Iată ce spunea Liviu Rebreanu despre George Coșbuc: „Ardelean a rămas toată viața. Până și în graiul viu păstrase o notă ardelenască, particulară, care îi ședea bine. Aici în țară dragostea lui a fost pentru cele șase milioane de țărani ... A adus lumină, sănătate, voieșie. Scrisul lui Coșbuc trăiește și va trăi cât va trăi neamul românesc”.

Mi-e tare drag și, cu siguranță, m-aș fi bucurat tare mult să-l întâlnesc și pe străzile Bistriței, în popasurile sale la protopopul Grigore Pletosu. Este arhicunoscută poezia care circulă, care însă nu a fost publicată niciodată de George Coșbuc, a rămas doar în folclorul bistrițean: „Ne rugăm pe protopopul/ Să-și pună degrabă clopul,/ Și să vină înspre noi./ Noi suntem la Paulini/ Și petrecem ca vecinii/ Cu vin vechi și chelneri noi”. Aici, George Coșbuc îl întâlnea nu doar pe dascălul lui, protopopul Pletosu, ci și pe colegii George Mateiu și George Linul, primul deținea o tipografie în Piața Mică, burghez și amfitrion la întâlnirile cu poetul; al doilea cunoscut avocat bistrițean. Din păcate, destinul său a fost umbrat de moartea fiului, iar cel care provenea dintr-o familie cu 14 copii ai părintelui Sebastian și ai preotesei Maria, nu a reușit să treacă peste această tragedie. M-aș fi bucurat să ascult și poveștile preotesei Maria, spuse copiilor săi, Coșbuc primind de la mama sa acest dar al bucuriei povestirii și al luminii sufletului. Și, da, aș vrea să asist și la întâlnirea dintre Liviu Rebreanu și George Coșbuc din capitală, în momentul în care primul dintre cei 14 copii ai familiei învățătorului Vasile Rebreanu a mers spre capitală, tatăl acestuia, coleg de clasă cu poetul, urându-i să ajungă cât Coșbuc de mare. M-aș fi bucurat și de întâlnirea din casa din Prislop a învățătorului cu soția acestuia, Ludovica Diugan, cu rădăcini în satul meu natal, Dumbrăvița – Diug. Cu siguranță, am fi povestit multe despre tradițiile Țibleșene. Și aș fi vrut să fiu prezent la primirea scriitorului în Academia Română, când a adus *Laudă țăranului român*.

Personajele negative ale vremii aș fi încercat să le evit, la fel cum fac și astăzi, încercând să am diplomația lui Liviu Rebreanu și bunătatea lui George Coșbuc și puterea lor de a fi învingători, pornind cu desaga plină de vise și povești din Ținutul Năsăudean peste munți, pentru ca mai apoi, așezând în cărți poveștile lor, să devină nemuritoare.

Ioana Diaconescu

Personalități

Debutul meu în presă la 17 ani și cel în volum la 19 ani, unul girat de poetul Geo Dumitrescu și celălalt de redutabilul redactor de carte și traducător Elis Bușneag, au făcut ca intrarea mea în lumea scriitorilor să se petreacă în anii '60 – '70, ani în care am avut privilegiul să cunosc mari personalități ale spațiului cultural interbelic care, din fericire pentru noi, au mai trăit până înspre anii 80, fiind, într-un cuvânt, formatori ai unei societăți culturale de elită. Anii în care m-am format în timpul

studiilor universitare, avînd ca profesori mari personalități ale lumii universitare printre care Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu, dar și după ce îmi luasem licența, au fost cursuri sui-generis de cultură și atitudine, de înțelegere a ceea ce înseamnă ținută aristocratică și nu în cele din urmă, de luminoasă dorință a îndrumării tinerilor. De aceea, epoca istoriei (literaturii) în care *mi-am dorit* să scriu a fost și este aceea în care am scris/scriu, iar personalitățile literaturii cu care aș fi vrut să mă întîlnesc sunt chiar acelea cu care m-am și întîlnit după debutul literar. Cu scurte prezentări, iată cîțiva dintre ei, mari prieteni și modele. Atenția lor onorantă mă urmărește pînă azi. Precizez că Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu mi-au fost profesori la Universitate.

PANTELIMON HALLIPA (1883 – 1979), publicist și om politic român basarabean, președintele Sfatului Țării care a votat Unirea de la 1918, important militant pentru Unirea Basarabiei cu România. A fost întemnițat la Sighetul Marmăției fără judecată, apoi predat NKVD-ului și condamnat la 25 de ani de muncă silnică în Siberia. Eliberat prin grațiere în 1957, a murit la 95 de ani.

VLADIMIR STREINU (1902 – 1970), critic și istoric literar, estetician și pedagog, scriitor. Începînd cu 1938 s-au ivit "nestematele": *Pagini de critică literară*, *Recitind pe clasicii noștri – Ion Creangă*, *Clasicii noștri*, *Literatura română contemporană*. *Antologie*, *Istoria literaturii române* (în colaborare cu Tudor Vianu și Șerban Cioculescu) etc. Arestat și condamnat la temnița politică, în 1959 în "lotul Noica – Pillat".

ȘERBAN CIOCULESCU (1902-1988), critic și istoric literar, caragialeolog, profesor la universitățile din Iași și București. După 1935 publică volumul *Corespondența dintre I.L. Caragiale și Paul Zărețopol* și se consacră studierii vieții și scrierilor lui I.L. Caragiale.

ION BIBERI (1904 – 1990) prozator, eseist și critic literar. Autorul unor premise de sistem axiologic. Intergrat în sistemul valorilor naționale și internaționale.

VIRGIL GHEORGHIEU (1903 – 1977) poet suprarrealist, pianist de carieră, critic muzical. Lucrarea lui *Inițiere muzicală* (1946) este socotită o capodoperă de sinteză și erudiție.

EMIL BOTTA (1911-1977), poet și prozator, actor. Unul din poeții mari ai liricii noastre, un vîrf situat între poeții clasici interbelici și generația războiului. "Cel mai artist dintre poeții romani", "însăși efigia poetului".

N. STEINHARD (1912 – 1989) scriitor, critic literar, eseist, publicist. Întemnițat la Jilava în "lotul Noica – Pillat" se convertește la creștinism și și se călugărește după ieșirea din închisoare. Autor al celebrei cărți *Jurnalul fericirii*.

DINU PILLAT (1921-1975), scriitor, critic și istoric literar român. Autorul romanului *Așteptînd ceasul de apoi* confiscat la arestarea autorului, pretext pentru care a fost condamnat în lotul Noica Pillat.

I. PELTZ (1899 – 1980) scriitor, jurnalist. Autor important al spațiului interbelic, a publicat romane și nuvele. Foarte cunoscut, romanul *Calea Văcărești*. Traducător din marea literatură a lumii.

CELLA SERGHI (1907 – 1992), una dintre cele mai importante prozatoare interbelice. Scriitoare, traducătoare și publicistă. Romanul ei *Pînza de paianjen* a făcut epocă. Apreciată de Liviu Rebreanu, Mihail Sebastian și Camil Petrescu.

CELLA DELAVRANCEA (Maria Cella Delavrancea – Lahovari 1887-1991), pianistă, profesoară și scriitoare. Membră a cenaclului lui Eugen Lovinescu. Doamnă de onoare a Reginei Maria a României. Volumele *Scrieri* (1982) cuprind întreaga sa operă literară și *Dintr-un secol de viață* (1987) este un volum de memorialistică.

Lucian Vasiliu

Ca scriitor...

a. Să spun Grecia *Secolului lui Pericle*? Să-i fi fost „secretar” literar lui Eschil, lui Sofocle sau lui Euripide?

b. Să zic China lui Confucius? Să fi fost unul dintre discipoli, cu șanse de a copia primul cuvânt din opera lui: *Învață!*

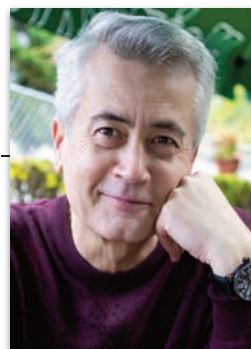
c. În campaniile sale din Africa și Asia, Alexandru Macedon nu s-a despărțit de *Iliada*. Visa o Bibliotecă Universală. O va realiza Ptolemeu, unul dintre substanțialii lui comilitoni, în noua cetate, Alexandria. În Egiptul acelei vremi, papirusul era venerat. Să fi fost și eu un papirusofil al vastei biblioteci?

*

Și totuși, în Junimea lui Titu Maiorescu mi-ar fi plăcut să mă situez, în ambele perioade, ieșeană și bucureșteană. Contemporan cu Eminescu și Caragiale, revizori școlari, un timp, cu învățătorul și diaconul Ion Creangă, cu indicibili Carp, Xenopol, Conta, Lambrior, Gane, Melik, Bodnărescu, Culianu, Burada, Alecsandri, Negruzzi! Câtă frunză, câtă iarbă! Avui ocazia, în 33 de ani de muzeografie literară, să slujesc Junimea, în chiar miezul ei de la Casa Pogor, sediul Societății de odinioară, sediul administrativ al muzeelor literare ieșene, până de curând.

Și *totuși totuși* (sic!): mă simt cel mai bine în această contemporaneitate, cu Mitingul *Moldova europeană* de la Chișinău, cu Antologia (4 volume) *Poezia românească după 1945* (Ion Pop, Gheorghe Prini, Mircea V. Ciobanu, editura Știința), cu presa culturală de calitate (să spun doar Andrei Pleșu!), cu emisiuni culturale precum Teodora Stanciu la Radio Trinitas; Daniela Zeca-Buzura, Robert Șerban și Ovidiu Pecican la TVR; recent fondată emisiune *România literară* la TVR Cultural (Cristian Pătrășconiu); redatele dialoguri TV ale lui Horia Roman Patapievici. Sunt multe, inepuizabile repere alternative la subcultură, submediocritate, veleitarism agresiv.

Nu evit personalitățile. Dimpotrivă, încerc să le promovez, oricât de incomode. Evit impostorii, oricât de comози!

Mircea Teculescu

La Cămpina, la belle époque

Cred că în răspuns, lângă criteriul istoric, inevitabil, o să apară și cel geografic; așadar, aș fi dorit să trăiesc/scriu în perioada „la belle époque”, tot

la Cămpina, unde sunt stabilit de multe decenii.

M-aș fi aflat în Regatul României, al cărui domnitor Carol I le-a spus celor care afirmau că locul ales pentru construcția castelului său este foarte aproape de granița de la Predeal, că se înșală, edificiul este chiar în centrul țării. Aș fi trecut, când și când, pe lângă „casa de vară” a dr. C. I. Istrati, ministru, președinte al Academiei, dar mai ales prieten cu Bogdan Petriceicu Hașdeu, pe

care de altfel îl va determina să se stabilească la Câmpina. În casa de vacanță a dr. C. I. Istrati, al cărui nume îl poartă acum biblioteca municipală, i-aș fi întâlnit pe P. Poni, Gh. Țițeica, M. Minovici, A. Saligny, L. Edeleanu, dar și pe Barbu Ștefănescu Delevrancea, Nicu Gane, Duiliu Zamfirescu. L-aș fi urmărit din vecinătate - grădina unde acum se află Școala de agenți de poliție „Vasile Lascăr” - pe magul de la Câmpina, lucrând la monumentalul său dicționar, mai târziu scriind „Sic cogito”, ridicând împreună cu muncitorii castelul „Iulia Hașdeu”, în amintirea unicei sale fiice. Poate că aș fi avut șansa să ajung sus de tot, pe terasa acestei semiotice construcții, în timp ce gazdele îl serveau acolo cu cafeaua și dulcețuri pe I. L. Caragiale, venit în vizită... în același timp nu departe, pe aceeași stradă, l-aș fi zărit pe Grigorescu, stând de vorbă cu Alexandru Vlahuță, viitorul său custru... pictorul Nicolae Grigorescu, pe care Hașdeu l-a atras, la rândul lui, în Câmpina... Desigur, aș fi citit toate exemplarele din „Revista Noua” și poate directorul B. P. Hașdeu mi-ar fi publicat oarece poezii; cu adevărat acest lucru s-a întâmplat în seria a patra a publicației, editată din anul 2004 de Cercul literar afiliat Casei de Cultură din municipiu. Negreșit, aș fi participat duminică, 4 iunie 1895, fie și de departe, la cununia religioasă a lui George Coșbuc cu domnișoara Elena Sfetea, oficiată la biserica de la lac, lăcaș aflat la câțiva zeci de metri de blocul unde locuiesc acum.

Foarte probabil, în acele vremuri „franțuzite”, m-ar fi marcat scrisul lui Rimbaud, Baudelaire, Apollinaire, Claudel, Mallarmé, Verlaine, poate ar fi ajuns la mine unul din romanele lui André Gide, sigur ceva din poeziile contesei Annei de Noailles (Ana Elisabeta Brâncoveanu), muza lui Paderewski și model al lui Marcel Proust pentru personajul contesei Gaspard de Reveillon din romanul „Jean Santeuil”.

Aș fi fost contemporan cu nașterea la Blejoi (Prahova), a fraților Bogza, Geo - cel mijlociu - urmând să editeze în 1928, la Câmpina, revista „Urmuz”, publicație renăscută după 1989 prin străduința lui Florin Dochia, și în paginile căreia mi-au apărut poezii. Tot în „la belle époque” aș fi întâlnit, pe străzile din Câmpina, un băiețel cu numele de familie Postelnicu, care mai târziu urma să publice sub pseudonimul literar Ion Dragomir trei cărți cu un puternic caracter autobiografic: „Viu din Spania” (1937, editura Universul), „Disperații” (1941) și „Înghițitorul de vipere” (1942), în regie proprie; există încă un exemplar din „Disperații”, cu autograful autorului pentru Eugen Ionescu, cel care a locuit o perioadă la Provița de Sus, în casa mitropolitului Pimen Georgescu.

Aproape sigur n-aș mai fi fost în viață la sfârșitul celui de al doilea război mondial, în anii '45-'46, când „personajul” Ion Dragomir, dat în urmărire de Ana Pauker și Olga Bancic, murea într-o casă de pe strada Griviței, de tuberculoză... Aveam să mă nasc nu departe de Câmpina, la Ploiești, în anul când acel partid unic declara încheiată cooperativizarea agriculturii. Pentru a nu ajunge „la țară” alegeam să urmez o facultate tehnică la Brașov, zona unde a germinat poemul „Budilla-Expres” și unde, în anul când deja terminam studiile, avea loc cunoscuta revoltă a muncitorilor de la „Stegul Roșu”, „Tractorul”, „Hidromecanica”... Cred că în perioada studenției mi s-a întâmplat să cumpăr flori, pentru prietena mea câmpineancă, de la un tip extrem de inteligent, care se numea Alexandru Mușina; se întâmpla asta la un secol depărtare de anii „la belle époque”, în ultimul deceniu comunist. Urma să ajung apoi, prin „repartiție ministerială”, la Câmpina, să trăiesc, să scriu.

Asta fac și acum, aici, unde nu demult și Horia Gârbea a devenit plătitor de impozit local.

Gabriel Burlacu

Lumea în care scriu

Am savurat și savurez literatura primei jumătăți a secolului XX, cu o extensie firească către sfârșitul secolului XIX. Dar îmi place mult și literatura prezentului. Natural și cu mare bucurie trăiesc în lumea literară în care mă aflu și scriu.

Mă bucur că am avut ocazia să îi cunosc și să vorbesc cu ei în perioada tinereții mele, cam până pe la 40 de ani pe Vasile Vlad, poet, Eugen Simion, critic literar, Matilda Caragiu Marioțeanu eminentă profesoară de dialectologie, prietenă de suflet a mamei mele.

Astăzi, sunt onorat să cunosc personalități ale vieții literare, să am posibilitatea unor discuții directe, extrem de plăcute cu Nicolae Manolescu, Horia Gârbea, Dan Cristea, Tudora Șandru Mehedinți, Irina Horea, Pia Brînzeu, Nicolae Prelipceanu, Emil Lungeanu, Evelyne Maria Croitoru, Victoria Milesescu, Vasile Popovici, Andrea H. Hedeș, Cassian Maria Spiridon, Olga Delia Mateescu, Ana Blandiana, Varujan Vosganian, Liviu Ioan Stoiciu, Dinu Grigorescu, Ana Dobre, Adrian Mihalache.

Tuturor le port un respect deosebit, de unii însă mă leagă și o frumoasă prietenie scriitoricească.

Alte nume care nu îmi sunt pe plac, și sunt câteva, din diferite motive sunt ocolite cu delicatețe de mine, le ignor. Buna cuviință îmi impune acest lucru. Nu îmi displace în mod deosebit literatura pe care o scriu acești scriitori, poezie sau roman adeseori cu inserții sexuale nu tocmai frumoase. Îmi displac caracterele lor nu frumoase, vorbirea lor buruienosă, răutățile lor, comportamentul lor lipsit de eleganță.

Revenind la prima jumătate a secolului XX sunt încântat de scrisul Magdei Isanos, Mateiu Caragiale, George Călinescu, Gib Mihăescu, Hortensia Papadat Bengescu, Ion Marin Sadoveanu și alții.

Gabriel Nicolae Mihăilă

Secolul XIX

Circumstanțele prin care am vâslit în ultimii 20 de ani au făcut să am acces la un număr considerabil, dar și diferit de informații. Aceste informații pot fi echivalate în primul rând în cărți, dar și în articole, călătorii sau oameni. Un lucru însă mi-a rămas întipărit în minte, iar o dată cu trecerea timpului, ceea ce bănuiam doar, s-a transformat în certitudine și admirație: omul, rod al creației și creator la rândul său, are în ceea ce face niște limite nebănuite, inexplicabile uneori, capabil de adevărate minuni. Cum altfel, pot fi explicate capodoperele din muzee și minunile arhitecturale, recordurile din sport, genialitatea muzicii și a dansului. În general, în toate activitățile care separă mediocrul de particularul, specialul, excepționalul sau chiar genialul: literatură, sport, muzică, pictură, sculptură, teatru, cinematografie, etc.

În privința literaturii, am fost uimit de faptul că majoritatea celor pe care i-am citit și i-am îndrăgit, au avut ceva în comun: vieți

zbuciumate, pline de greutate și suferințe, încercări și limite ale supraviețuirii. În cazuri foarte rare, geniile literare au avut parte de o viață tihnită, fără grija zilei de mâine sau au provenit din rândul nobilimii sau a vârfurilor din societate; toți au fost fugăriți și anume: creditorii la ușă, copii și neveste care îi țineau în presiune, nevoi care îi forțau să dăruiască și să-și împărtășească harul, care altfel nu ar fi ieșit la lumină. Și toate acestea s-au transformat în mine în exerciții de admirație, în clipe pe care le-aș fi dorit împărtășite în comun cu acele persoane, pentru că cei pe care îi admiram sunt cei care ne ridică și pe noi, dincolo de niște limite pe care ni le trasăm arbitrar.

Ca scriitor, mi-aș fi dorit să trăiesc în a doua parte a secolului al XIX-lea, în perioada Junimii și a Convorbirilor literare. Gândindu-mă la presa și literatura de astăzi, sunt conștient că subiectele zilei și temele inspiraționale sunt în fiecare zi și în fiecare epocă, diferențele sunt date de nuanțe deloc neglijabile: modul de abordare și calitatea mesajului. Dar acele începuturi, pline de entuziasm și energie creatoare, zile sau nopți în care puteai asculta pentru prima dată scrieri de Eminescu, Creangă, Slavici, Alecsandri sau Caragiale, sunt momente unice, de mare bogăție sufletească și de ridicare a propriului tău nivel de creație pentru că doar prin competiție, îți poți depăși limitele.

Din literatura română, în afară de Eminescu, pe care îl am așezat într-un loc pe care nu îl pot atinge, am fost fascinat de scriitorii ardeleni din perioada Sămănătorismului și ulterior: George Coșbuc, Ștefan Octavian Iosif, Ion Agârbiceanu, Liviu Rebreanu. De ce ardelenii? Pentru că la ei, patriotismul, dorul de țară, dorul de România, dragostea pentru țaran și respectul pentru munca acestuia, au fost amplificate iar vibrația lor pentru aceste teme a fost mai puternică.

Pe cine aș fi evitat? Sunt persoane care trec indiferente prin memoria noastră iar ce le face să rămână cu o amintire, dorință de a respira același aer sau de a fugi de ei până la uitare este dată de câteva informații pe care le primim indirect sau din mai multă aplecare spre cercetare sau satisfacere a curiozității. Fericiți, cei săraci cu duhul! Oare informația care ne face rău este și corectă sau e doar denigrare, vânătoare de vrăjitoare, polițe plătite de adversari sau doar de invidioși neputincioși?

Este incorect poate, să spun pe cine aș fi evitat, doar pe baza unor informații. Cred totuși că nu m-aș fi simțit bine și nu mi-aș fi dorit prezența lui Titu Maiorescu, care avea o atitudine olimpică, un suflet uscat și rece, despre care Nicolae Iorga spunea *Cald și frig nu i-a fost nimănui lângă dânsul*. Îmi plac oamenii calzi, deschiși, generosi, care împărtășie și dăruiesc lumină, uneori fără să conștientizeze cât de importanți sunt pentru viețile altora, iar acest lucru nu poate fi programat.

Mihai Barbu

În lumea bună a literelor românești

De obicei, scriitorii care pun la cale călătorii în timp trebuie să respecte o regulă de aur a literaturii de acest tip: protagoniștii nu pot interveni cu acțiuni (sau cu alte tertipuri) prin care să schimbe cursul istoriei, așa cum s-a petrecut el în realitate. Cu bune și cu rele... Călătorul, prin trecute vremi cu doamne și domnițe, poate face o bună impresie ca futurolog,

prezicând cu precizie eclipsele de Soare și de Lună, indicând, cu exactitate, ziua când va trece pe la noi Cometa Halley sau când vor sfârși domniile fanariote. Doar atât mai poate face, din păcate...

Ei, bine, Woody Allen a descris o călătorie în timp atipică, într-un text plin de umor intitulat incitant: *Cum am sedus-o pe Emma Bovary pentru 20 de dolari*. El dinamitează acest taboo și totul e, acum, o povestire cu dus-întors. Eroul său, Sidney Kugelmass, e profesor de științe umaniste la City College, aflat la a doua căsătorie (nefericită). E un tip chel și păros ca un urs dar era prevăzut cu un suflet romantic, dornic de aventuri sentimentale. *Vreau muzică, vreau dragoste, vreau frumusețe!* Psihoterapeutul său nu-i poate oferi soluții viabile pentru criza erotică prin care trece dar îi recomandă să apeleze la Marele Persky, magicianul care era în stare să te trimită într-o carte. (*Poate fi o nuvelă, o piesă de teatru, un poem. Te poți întâlni cu femeile create de cei mai mari scriitori din lume. Când te sature, tipi, și eu am grijă să te întorc într-o fracțiune de secundă.*) Tariful e fix: doar 20 de dolari.

Kugelmass o alege pe Doamna Bovary, din romanul lui Gustave Flaubert. O întâlnește pe Emma, o seduce și, instantaneu, studenții din toată America, cei care studiau literatura universală, se întreabau cine e noul personaj, de la pagina 100, pagină unde un evreu *i-o trage* doamnei Bovary. Când, eroul nostru o invită pe Emma la New York, ea dispăre, pentru un timp, din roman. *Asta e marca unui clasic, îl poți reciti de o mie de ori, mereu găsești ceva nou*, a concluzionat un profesor de literatură de la Stanford.

Ca să revin, acum, la întrebarea concretă a revistei de cultură NEUMA, privitoare la epoca în care am fi vrut să trăim și să acționăm, vom avea cu totul altă alegere decât profesorul Kugelmass. Nu aș vrea să mă teleportez în nici un roman, nuvelă sau poem din perioada interbelică. Aș alege, în schimb, să ajung în *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent* (1941) undeva, spre paginile de final, și să mă insinuez, fie și precum Kugelmass, în lumea bună a literelor românești.

Cu cine aș fi vrut să mă întâlnesc? La pagina 913, mi-ar fi plăcut să stau la taifas cu D. I. Suchianu, *un om de mare voiciune intelectuală, priceput în filosofie, psihologie, sociologie, științe juridice, care dizertează pe orice temă care-i pică în mâini: literatură, amor, prostie, cinematograf, emițând judecăți aforistice, adeseori scilipitoare*.

Aș fi vrut să mă însoțesc cu **Gloria**, cucoana de la pagina 930, descrisă de N. Crevedia: *Gloria, gloria, / Parșivă muiere, / Cu sânii de mere și gură de miere / Aș vrea să ies cu ea-n trăsură, la plimbare, / Să m-arate lumea: ăsta e cutare!*

Ca anacronic autor de reportaje literare (*Nu trageți, sunt reporter!*, *Acasă, la cei plecați*, *Autobuzul care voia să treacă Dunărea cu elicopterul*, etc) aș pactiza, imediat, cu teoria lui Paul Sterian cel care pune Reporterul foarte sus, în *polul plus*: *Jos cu poezii! Jos zidurile! Să vie cel cu o mie de ochi, o mie de urechi, o mie de picioare, o mie de telegrame, o mie de condeie, o mie de expresii, o mie de pistoale, să vie adevăratul poet. Să vie Reporterul!*

Mi-ar fi plăcut să trudes, fie și la corectură, la pagina a doua de la orice mare cotidian interbelic, cea care era dedicată doar literaturii și artei: *Nu aruncați poeziile dv proaste. Primim la redacție pentru retușat versurile rele și transformatul lor, în orice stil dorit. Vindem, adăugăm imagini scânteietoare, rime de lux, titluri adequate, care ne rămân ca talașul. Discreție absolută, reușită sigură. Un leu cuvântul.*

Cu cine n-aș fi vrut să dau nas în nas? Cu criticul literar Nicolae Iorga, cel de la pagina 613. De ce? Pentru că, de câteva decenii, a fi descoperit de Nicolae Iorga este, în majoritatea cazurilor, dovada clară a lipsei de vocație. E opera cea mai bizară ce se poate închipui, zice Călinescu. Numai acolo să nu fi nimerit!

Gabriel Dragnea

Cu Panait Istrati într-o prietenie de colecție

Nu aş insista să evidențiez o perioadă anume în care să-mi fi dorit să trăiesc și să scriu. Aș stârni un val de reproșuri din partea poeților și scriitorilor fiecărei perioade. Și pe bună dreptate. Nu vreau să întristez poezii. Fiecare epocă are luminile și umbrele ei. Plusuri și minusuri memorabile, istoric-decisive care au influențat calitatea creatorilor și a societății din care au făcut parte aceștia.

Mi-ar plăcea să fiu poetul fiecărei epoci, să pot împrumuta din emoțiile și calitățile existente în toate mișcările culturale având o oarecare empatie cu atitudinea oamenilor de cultură la începutul secolului 19 și până la noile glasuri și tendințe din prezent. De pildă, mi-ar fi plăcut ca servitul cafelei, dimineața de vreme, să fie o rutină alături de poeta Anna de Noailles. Câteva poeme citite rar, cu o intonație delicată și o sorbitură de cafea „noir comme le diable, chaud comme l'enfer, pur comme un ange, doux comme l'amour”, vorba lui Talleyrand.

Pe acordurile în surdină ale lui Eric Satie, cu pași mărunți pe Promenade des Anglais l-aș căuta pe Panait Istrati, încercând să transform o premeditată întâlnire într-o prietenie de colecție. L-aș face să înțeleagă că nu este învins câtă vreme, măcar noi, nu suntem într-un „dezacord sentimental”. L-aș spune că „lumea moare din toate părțile” numai cu acordul nostru, sub semnătura noastră de oameni care am uitat cum se cucerește cerul doar cu o simplă privire.

Pentru gradul de emotivitate impropriu vremurilor, de discreție aproape bolnavă, de poet răătăcit între parantezele unor

ani printre care trece prudent mărturisindu-și gândurile în marele vacarm cu deziluzii ale lumii, mi-aș lega versul de cel al ad-judeanului meu Emil Botta.

M-aș îndoi de unele gânduri personale ascultându-l pe Blaga și i-aș urmări asemenea umbrelor pe Nichita, Sorescu și Cezar Ivănescu. M-aș dezice de toate ale mele din prezent și m-aș reconstrui cu toate elementele frumosului râvnit de mulți, dar înțeles de prea puțini în zeci și zeci de ani de poezie scrisă pe capodolul metaforei atâtor poeți care contează!

Așadar, aş lua câte puțin din toate perioadele lumii și m-aș muta definitiv în secolul 19, un secol care a anunțat o lume nouă, cu un glas purtător de ecou peste vremuri. Și, de îndată ce m-aș așeza comod, aş gândi un pretext pentru acea cafea „neagră ca diavolul, fierbinte ca iadul, curată ca un înger, dulce ca iubirea”.

Horia Gârbea

Ezită între antichitatea romană (cam secolul I) și Renașterea engleză. Să îi cunosc pe Seneca și Ovidiu sau pe Shakespeare și Marlowe? Prima variantă oferă un plus important la capitolul igienă. Nu știu cum miroseau Londra Elisabetei și publicul de la Globe, dar pot să-mi închipui, fără plăcere. Ar mai fi Marele Secol francez

la care tînjeau și Craii de Curtea-Veche, cu călătorii și spre Viena unde m-aș fi închinat și eu cu plăcere în fața copilului care va fi Mozart. N-aș ocoli Anglia victoriană. Sper că Victoria și Albert m-ar fi invitat la Curte și aş fi cunoscut scriitori ca Dickens, Stevenson, Oscar Wilde, G. B. Shaw. Poate, dacă eram longeviv, îi voi supraviețui reginei și prindeam și premiera cu Cezar și Cleopatra.

■■■

Eu, tu și o carte - rubrică radiofonică

Cărți pe unde radio. În fiecare vineri, de la ora 19.30, în cadrul emisiunii **Serile Radio Cluj**, emisiune realizată de **Dan Moșoiu**, vă invităm să ascultați rubrica **Eu, tu și o carte**, pentru a redescoperi clasicii literaturii noastre în lectura scriitoarei **Andrea H. Hedeș**.

Mai departe, scrie-n carte!

www.radiocluj.ro/asculta-live/

0 privire în Paradis

*Ce înseamnă Paradisul pentru dumneavoastră, scriitorul, dar pentru dumneavoastră, omul aflat sub vreme?
Se întâlnesc, se suprapun, se diferențiază cele două reprezentări?*

Corina Ozon

Goana pe autostrada singurătății

Cele mai multe răspunsuri privind regretele pe care le au cei gata să treacă vama din această lume sunt despre timpul petrecut cu ceilalți. Aproape toți au vorbit cu nostalgie despre șansele irosite de a sta mai

mult cu cei dragi, de a comunica cu ei, de a le spune ceea ce simt pentru ei. Suntem unii pentru ceilalți, iar acest raport este reversibil și reflexiv. În timpul vieții, ne aflăm mereu în goană și în mic procent într-o explorare de sine. Alergăm pentru a lua forma șabloanelor, ne modelăm, ne înghesuim, ne tăiem din picioare sau din brațe, uneori ne schimbăm și forma capului, pentru a încăpea în tiparul dat odată cu venirea noastră pe lume. Avem părinți, facem copii, ei fac copii, ne îndrăgostim, unii de mai multe ori, suferim, avem servicii, ne stresăm, plângem, râdem, o luăm de la capăt și ne frământăm carnea sufletului ca să fim acceptați în acel model, care ne strânge. Știm, simțim asta. Ca să ajungem mai departe, tot mai sus, unde? „Am fost sus, acolo unde majoritatea oamenilor vor să ajungă. Nu e nimic acolo. E pustiu”, a spus lumii întregi omul cu cel mai ridicat coeficient de inteligență, sud-coreeanul Kim Ung-Yong. Pustiu este sinonim cu singurătatea, cu deșertul, cu izolarea sufletească, nu doar fizică. Goana pentru a ajunge sus se face doar pe o autodstradă care se îngustează pe măsură ce avansezi. Nu e loc pentru doi, ești tu în competiție cu tine. Acolo, sus, nu e loc de iubire, ci doar de emoții care te pun sub o presiune constantă. „Întoarce-te la lucrurile simple, îți va fi mult mai bine”, ne sfătuiește Kim. Dacă nu iubești și nu ești iubit, totul e în zadar. Oricât am goni, oricât de sus am ajunge, vine întotdeauna vremea întoarcerii la generatorul de energie a lumii: „dacă dragoste nu am, nimic nu sunt” și dacă dragoste nu sunt, nimic nu am.

Nu e nevoie să privim în sus ca să ajungem la Paradis. Paradisul este în noi și lângă noi, la distanță de o întindere de mână. Suntem baterii și surse, în același timp, corpuri de iluminat, ne încărcăm unii pe alții, ne hrănim cu energie, o transferăm și o convertim prin îmbrățișări, prin prezența unuia lângă celălalt. Fiecare dintre noi a parcurs de unul singur măcar o bucată din autostrada goanei, având un singur obiectiv, de a atinge un vârf ce se zărea la orizont, departe, și până la care te metamorfozai, mereu și mereu, pentru a încăpea în haine strâmte, care nu-ți aparțineau. Mereu singur.

Paradisul este să fii alături de cei dragi, aici, în lumea această, să iubesc, să fii iubită. Să nu mai simt, câteodată, acel sentiment de pustietate. Ca un vânt rece în capul pieptului. Medicii ar diagnostica probabil această senzație cu o problemă cardiacă. Nimic greșit, doar și inima, se știe are memoria ei. Partea bună este că putem oricând ieși de pe autostrada singurătății, fără să așteptăm regretele de la vama ieșirii definitive din acest joc numit viață.

Leon-Iosif Grapini

La început, a fost micul paradis

I-aș spune *micul paradis* aceluia cotlon încropit, în vremea copilăriei, în stiva de cărămizi din camera neterminată a casei părintești, în

care îndoseam cele două volume ale romanului *Regina Margot*, de Alexandre Dumas, cumpărate din economiile proprii, de care mama nu avea de știre, dar, mai ales, țineam ascuns caietul de creații lirice și epice, mai mult sau mai puțin copilărești, *micul paradis* fiind nu atât locul cu cărțile cititorului, cât caietul în care, scriind, îmi trăiam visul de a deveni cândva scriitor. Apoi, aș numi *paradisul pierdut* locul și timpul copilăriei mele, și regăsit, odată cu întoarcerea, prin scris, acolo și atunci, în romanul autobiografic *Viața, de la capăt*.

Pentru scriitorul care sunt, paradisul este spațiul real, cel de la masa de scris sau din fața calculatorului, încărcat de liniște, de inspirație și de magie, și îndeosebi spațiul imaginar, cel din poveste, fiecare loc din cărțile mele în care am trăit/trăiesc alături de personajele cărora le-am dat viață. Dar paradisul scriitorului poate fi, cel puțin pentru mine este, oricare loc în care te afli atunci când întâmplările literare fericite nu te ocolesc ori când aprecierile laudative la adresa ta și a cărților tale îți fac simțită prezența. Bunăoară, în paradis am fost când mi-am văzut primele poezii publicate în revista liceului sau când am ținut în mână cartea de debut proaspăt ieșită de sub tipar, când am citit prima oară prefața la romanul *Capătul lumii*, semnată de Irina Petraș, ori când Horia Gârbea a acceptat să gireze printr-un text-escortă volumul *Capăt de linie*, când, într-o seară, m-a sunat pe telefonul fix regretatul Sergiu Pavel Dan ca să mă felicite pentru cartea amintită anterior, în care se regăsește și povestirea *Substituirea*, o continuare la nuvela *Ursita* a lui Pavel Dan ori când am fost premiat întâiași dată de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România pentru romanul *Memorialul Cetății*, ca să dau doar câteva exemple.

În tinerețe, ca om de rând, am pășit, într-o frumoasă zi de vară, în paradis. Paradisul nu era altceva decât un bulevard din orașul comoară, străjuit de clădiri istorice, înțesat de lume și de autovehicule, pe unde mă preumblam, mai bine spus pluteam, beat de fericire, căci tocmai aflasem vestea cea mare, devenisem tată.

Larma, învolburările și vrajba prezentului, dar și apropierea de inserarea vieții mă determină să spun că omul din mine aflat sub vreme nu trăiește în paradis decât atunci când bucuria celor dragi îi încălzește sufletul, cei (mai) dragi îmi sunt nepoții, cuvântul cu valențe paradiziace fiind *Bunicule*.

CONSTANTINA RAVECA BULEU:

„Scriitorul este prin definiție o ființă solitară”

Este cercetător la Institutul de lingvistică și istorie literară „Sextil Pușcariu”, eseistă și critic literar, fiind membră a filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România. Anii de studiu includ Facultatea de Litere a Universității Babes-Bolyai, grupul și revista Echinox, studii doctorale la Bologna. O scurtă privire prin opera realizată până acum dezvăluie erudiția și aplecarea spre studiile de literatură comparată.

ELENA ABRUDAN în dialog cu CONSTANTINA RAVECA BULEU

Când ați început să scrieți și să colaborați la revistele de cultură din Cluj?

Ca în cazul multor alți „șoareci de bibliotecă” din universul scriitoricesc și academic, cariera mea literară a început odată cu descoperirea alfabetului și s-a manifestat absolut previzibil prin devorarea nediscriminatorie a volumelor care tapetau pereții camerei mele de acasă. Prezența volumelor din bibliotecă a constituit un mediu firesc de viață, îngăduința de a citi orice datorându-se, pe de o parte, pasiunii părinților mei pentru carte și, pe de altă parte, încrederii lor că-mi voi selecta responsabil influențele și obsesiile livești, ceea ce înseamnă că anotimpurile copilăriei mele au fost marcat de către cei doi Dumas, de Kazantzakis (despre care tata îmi povestea entuziasmat încă de pe vremea când abia începusem să articulez cuvinte), de Mircea Eliade, Mihail Sadoveanu, Goethe sau Lev Tolstoi, peste care se adunau aparent de-a valma, dar în realitate atent rostuite tematic, tratate de istorie și studii erudite de tot felul, albume de artă, literatură etnografică orientală, jurnale de călătorie, etc.

Excelenta educație pe care am primit-o în gimnaziu și în liceu avea să genereze, totuși, un conflict interior între intensitatea demonstrațiilor matematice (profilul pregătirii mele liceale de bază) și exuberanța inițierii literare, convertită ulterior, prin disciplina ecuațiilor literare exacte, în actul de a scrie, de a înțelege articulațiile oricărui discurs și a-i cerceta profunzimile. Structura mea – „teuton-logică”, în viziunea multora – m-a ținut departe de îndeletnicirile lirice, iar tentativele mele de a scrie roman au înghețat în proiectele adolescente sufocate de un alexandrinism imitativ conștientizat la timp, ceea ce a însemnat că întreaga mea energie creativă s-a concentrat pe studiile și teoriile literare, împăcând astfel copilul etern din mine, care devora cu voracitate orice carte-i cădea în mână. Cu adultul excesiv de responsabil și de precis de mai târziu.

Anii de facultate au rafinat exercițiul meu teoretic și critic, revista *Echinox* găzduind unul dintre primele mele eseuri consacrat structurilor ritualice de inițiere. Aceasta a fost și perioada în care mi s-a cristalizat programul personal de lucru, împărțit între studii de largă respirație, care necesită ani buni de cercetare, și cronicile trimise lună de lună diferitelor reviste literare din țară. Dintre publicațiile clujene, aş aminti colaborările de mai lungă durată la *Steaua* și *Apostrof*. De ani buni, dețin o rubrică permanentă de cronică literară lunară la revista *Contemporanul* – *Ideea Europeană* din București.

Sunteți o persoană disciplinată și meticuloasă, pasionată de analiza critică a textelor literare, vă place să fiți încon-

jurată de cărțile de care aveți nevoie. Cum arată ziua dumneavoastră de lucru?

Am două registre de lucru complementare: unul diurn, rezervat lecturii și documentării, petrecut cel mai adesea în biblioteci, și unul nocturn, consacrat elaborării. Îmi place să scriu noaptea, când îmi aparțin integral mie însămi, fără întreruperi, fără zgomote din afară, în perimetrul absenței oricărui impuls perturbator extern.

De ce scrieți?

Pentru că nu pot altfel! Scrisul face parte din mine, din stilul meu de viață, din fundamentul existenței mele și din identitatea pe care mi-o asum.

Vă puteți imagina o zi în care să nu scrieți o frază sau măcar să vă gândiți la următorul proiect?

Nu, deoarece condiționarea culturală mă determină să metabolizez fiecare experiență prin care trec prin filtrul culturii, prin conexiunile infinite și continue cu universurile literare, plastice, muzicale, etc. Trăiesc eminamente interdisciplinar, căutând la tot pasul legături și analogii. De pildă, în copilărie, plimbările infinite pe care le făceam prin grădina bunicilor de pe Secu însemnau tot atâtea ore de reflecție pe marginea cărților care mă așteptau pe o pătură întinsă sub un pom, de scenarii de rescriere și de identificare a unor potențiale combinații ficționale. Treptat, acest mod de existență, preponderent literaro-centric la început, s-a extins și înspre domenii conexe, cum ar fi cinematografia, istoria artei și (foarte pregnant) muzica sau simbologia, contribuind la schițarea unor cartografii epistemice transgresive.

Dacă ar fi să alegeți una dintre cărțile scrise până acum, care ar fi cea mai apropiată sufletului dumneavoastră?

Categoric, *Paradigma puterii în secolul al XIX-lea*. Având rădăcini adânci în obsesiile mele culturale, lucrarea de doctorat, finalizată în cele din urmă cu un tom de 622 de pagini în versiunea sa tipărită, a reprezentat un moment de grație în economia mea existențială. Ea mi-a permis să mă închid timp de patru ani într-o temă care mă reprezenta și care mi-a reconfirmat anumite aspecte identitare, de ordin intelectual și psihic. Sutele de volume parcurse în acești ani – multe dintre ele în bibliotecile din Bologna, unde am avut și privilegiul de a-l vedea „la lucru” pe Umberto Eco, fiindcă el conducea teze la aceeași școală doctorală la

care am fost arondată și eu – au întreținut o stare de autentică efervescență, reflectată impecabil și în percepția mea asupra lumii exterioare. De pildă, Florența lui Machiavelli, pe care am străbătut-o la pas sub imperiul teoriilor renascentiste despre putere, a rămas până în ziua de azi una dintre cele mai frumoase experiențe de tinerețe, pe care o regăsesc la fel de vie de fiecare dată când mă întorc în orașul de pe Arno.

Ce proiecte editoriale aveți acum?

Tocmai am încheiat unul, dedicat esoterismului românesc, intitulat *Splendor singularis*, în care există și multe extensii teoretice legate de fenomenul esoteric internațional. Din această temă s-a dezvoltat în timp, foarte logic, o alta, care tratează opera ficțională de tip criptografic și inițiativ elaborată de către savanți și universitari. Un exemplu care ni se oferă de la sine este Umberto Eco, dar e departe de a fi singurul, fiindcă peisajul literar actual înregistrează tot mai multe producții ficționale datorate istoricilor, fizicienilor, etc. Un exemplu puțin mai vechi este americanul Theodore Roszak, universitar de referință, care a publicat și un foarte incitant roman criptografic cu substrat cinematografic, intitulat *Flicker*, tradus la noi sub titlul *Sfârșitul lumii în alb și negru*.

Activitatea de cronicar literar v-a asigurat o colaborare fructuoasă cu reviste literare din Cluj și din țară. Cum vedeți panorama presei culturale românești și care credeți că este viitorul ei?

Impresia mea, de cele mai multe ori, este că noi, scriitorii, trăim într-o enclavă intelectualizată vecină cu izolarea de grup, revistele literare reprezentând, în marea lor majoritate, oglinda unui discurs autoreferențial. Noi suntem cei care scriem și tot noi cei care ne citim reciproc. Mesajul rămâne, de regulă, în interiorul comunității literare, generează ritualuri și cutume „de breaslă”, dar transgresează doar arareori limitele comportamentului ghettoizat. Pe de altă parte, spațiul virtual și rețelele de socializare difuzează un discurs critic contondent, pe care presa scrisă îl receptează strepezit sau preferă să-l ignore. Viitorul se va caracteriza, probabil, prin mixajul dintre cele două atitudini și, după modelul occidental, printr-o științificitate, erudiție și validare de tip hibrid, din care va trebui să disociem adevărul de fals și să punem deoparte neghina, pentru a rămâne cu grăul.

Față de efervescența presei începând cu 1990, acum se cumpără destul de puține reviste print, preferăm să le citim online. Cum credeți că a afectat calitatea presei culturale trecerea de la print la online, din perspectiva scriitorilor și/sau a cititorilor?

Cred că aici funcționează două criterii fundamentale: unul generațional, care împarte scriitorii și cititorii între adepții paginii tipărite și entuziaștii versiunilor ecologico-economice, și unul spontan-adaptativ, în care vârsta nu mai determină suportul predilect al informației culturale, relevant fiind doar accesul la aceasta. Canonicitatea revistelor tradiționale și responsabilitatea pentru cuvântul tipărit nu se regăsesc întotdeauna în spațiul virtual, unde toleranța democratică operează adesea în afara exigențelor științifice și estetice. Cuvântul tipărit are, totuși, o altă portanță normativă și legislativă decât cel din spațiul virtual. Probabil că vor fi și reviste fizice care vor rezista, pe modelul pu-

blicațiilor academice de prestigiu de pe mapamond, unde, pentru a fi luat în considerare, textul trebuie tipărit în formă fizică.

Puteți face un top al revistelor de cultură din țară?

Prefer să le parcurg pe toate (sau măcar pe cele pe care le găsesc sau am răgazul de a le răsfoi), selectând ceea ce mă interesează. Nu cred că mai funcționează nicăieri în lume principiul revistei-etalon, menite să instituie un „canon”, căruia toți ceilalți să i se alieze.

Există o tendință a scriitorilor de a se grupa în asociații ale scriitorilor, cenacluri, cercuri literare. Este importantă viața literară instituționalizată pentru viitorul literaturii?

Da, fără îndoială! Scriitorul este prin definiție o ființă solitară, însă el are nevoie de dialog, de un ecou și de un *feedback*, iar acestea pot fi găsite în principal în spațiile profesionale de legitimare, cum este Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor. Se resimte însă și nevoia, așa cum spuneam și mai sus, a ieșirii din bula autosuficientă de protecție, dar totul depinde, cred, de disponibilitatea societății de a-i recunoaște artistului dimensiunea identitară specifică pe care el își bazează vocația. Artistul reprezintă totuși *altceva* decât un om obișnuit, măcar prin specializare sau fragilitate.

Sunteți membră a Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România. Cum vedeți viața de asociație la Cluj, ce aduce în plus apartenența la acest grup de oameni de cultură, față de încercarea de a-ți construi singur o carieră în lumea literară?

Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor rămâne cea mai efervescentă și creativă filială din țară, cu o activitate serială incredibilă (conferințe, recitaluri, volume colective, lansări de carte, reuniuni periodice, etc), datorată în principal generozității și dorinței de a face, de a lăsa o urmă durabilă, ale Irinei Petraș. Este un loc în care sentimentul apartenenței la o comunitate electivă funcționează inspirațional și de multe ori salvator pentru niște oameni care se regăsesc cu greu în altă parte.

Gândindu-ne la colegii de Filială și la alții pe care-i cunoaștem, credeți că există un specific al scriitorilor clujeni sau ardeleni? S-a mai scris despre asta.

Cred că aristocratismul elevat, ceremonios, de sorginte vag imperială funcționează ca liant subconștient. El e decantat din respectul pentru tradiție și dintr-o asumare uneori patetică a istoriei multietnice a regiunii.

Trăim o perioadă complexă cu provocări și schimbări rapide care pretind o poziționare a indivizilor față de trecut și mai ales față de viitor. Credeți că este necesară implicarea socială și politică activă a omului de cultură, a scriitorului?

O implicare socială și politică a omului de cultură care are înclinății în această direcție este dezirabilă, însă patrimoniul simbolic al intelectualului și scriitorului pare să fie, pe moment, destul de subevaluat în societatea românească luată în ansamblul ei, ceea ce afectează profund posibilele linii de dialog. Chiar și atunci când un anume scriitor dorește să se implice, corpul so-

cial și politic de la noi reacționează mefient, întrucât el are nevoie doar de propagandiști și nu de parteneri de dialog. Ca o consecință, intelectualul critic e cea mai indezirabilă instanță de pe scena socio-politică a României de azi. Nici nu prea mai avem, întrucât tendința majorității celor care au practicat după Revoluție această atitudine a fost aceea de a-și dizolva radicalismul în caragialism sau ironie sarcastică, eventual cinic-cioraniană. E mai prudent așa.

Întotdeauna, în orice epocă și în orice spațiu cultural există oameni providențiali pentru destinul unei anumite culturi. Puteți să menționați câțiva scriitori care au modelat evoluția culturii române, după 1990?

În perioada postdecembristă, literatura română a funcționat preponderent pe o logică de clanuri, de grupulețe și de „biserițe”, nu pe una unitară sau organică. În consecință, indiferent de ce nume am rosti, în dreptul său ar trebui să menționăm și eticheta de apartenență. Câștigul indiscutabil rămâne, însă, pe ansamblu, pluralismul intrinsec, diversitatea.

Se citește și se scrie multă literatură după 1990. Puteți să alegeți trei cărți care v-au impresionat, care v-au plăcut sau pe care le considerați importante pentru viața literară clujeană, în ultimii zece ani?

E o întrebare dificilă, cu un răspuns pe care îmi este imposibil să-l formulez. Selecția timpului și cea a memoriei vor fi acelea care vor decide.

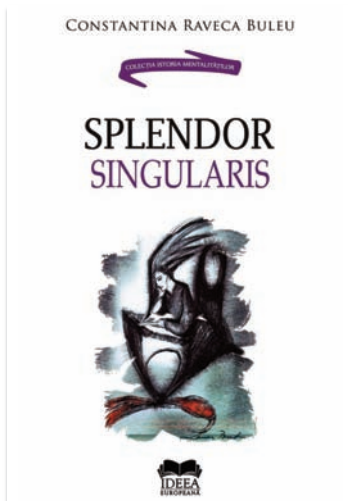
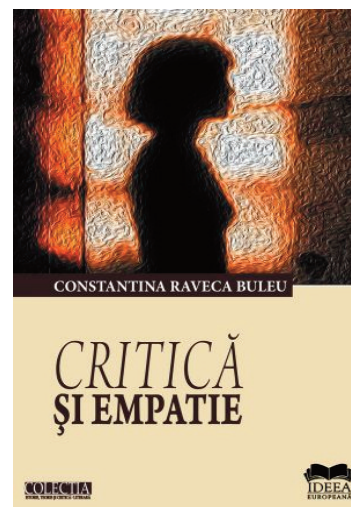
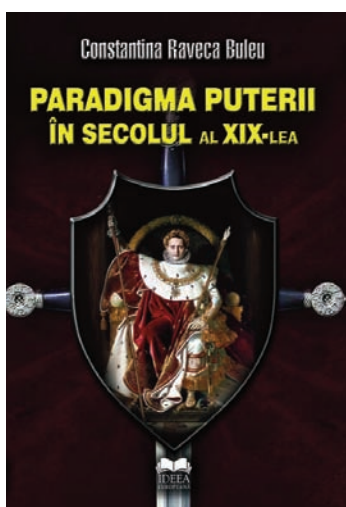
Puteți să ne vorbiți de o experiență de viață, sau o întâlnire literară care v-a marcat profund și poate v-a modelat destinul de scriitoare?

Apariția și răspândirea pe scară largă Internetului a adus cea mai importantă transformare a existenței mele de până acum. Probabil că ar trebui să cercetăm, la un moment dat, în mod responsabil și analitic (adică evitând stereotipiile alarmiste) și ce anume a reprezentat WWW în viața noastră.

Dacă vreți să mai adăugați ceva, care să vă reprezinte ca scriitor clujean?

Clujul îmi asigură un îndestulător sentiment de apartenență comunitară printre scriitori, însă, în esență, mă consider o ființă cosmopolită, fericită în orice bibliotecă de pe mapamond, reală sau virtuală. Îmi place să cutureier lumea, să o receptez printr-un filtru livresc, cultivat sistematic de-a lungul vieții, și să mă redescopăr în locuri cu care am simțit o reală afinitate până acum, cum au fost Florența, Roma, Bologna, Sintra, Granada, New Delhi, Capri, etc.

Vă mulțumesc

„Plăcerea nerușinată de a trăi”

GELU NEGREA

Joseph Ratzinger (Papa Benedikt XVI):

„Dumnezeu în care credem este un Dumnezeu al rațiunii – al unei rațiuni care nu este, desigur, o matematică neutrală a universului, ci este unită cu iubirea, cu binele”.

O.K., dar cum rămâne atunci cu răul din lume (cu teodiceea lui Leibniz, adică?).

★ ★ ★

Hans Küng (teolog german):

„La problema teodiceei este numai un răspuns practic... încrederea de nezdruccinat în **Dumnezeu**, nu irațională, ci profund rațională”.

★ ★ ★

O morală dintre cele mai pragmatice în raționalismul său:

Într-o lume în care domnește binele, **Dumnezeu** devine inutil.

★ ★ ★

Acum, când Radu Cosașu a plecat într-o lume în care extremismul de centru este nu doar posibil, ci și dezirabil, acum când știm toți cum arată viața ficțiunii după o revoluție, înSISificarea la noi pe Boteanu și alte supraviețuiri identice, pot să mărturisesc public că i-am fost un fan înverșunat. Și nu de ieri de-alaltăieri, ci de-o viață de om așa cum a fost ea, începând din vremurile egal de frumoase și de atroce ale veacului trecut și până în zilele și nopțile noastre când furtunoase, când bântuite de Sânziene, când niciunul dintre noi nu se gândea la moarte. Vorbeam la telefon din când în când, de câteva ori ne-am întâlnit acasă la dânsul, dar amabila-i strădanie de a mă convinge să ne tutuim a rămas mereu fără rezultat. Era ceva din ră-mășițele mic-burgeze ale viețuirii cu Stan și Bran ale amândurora pe care excesul de apropiere mi-l interzicea. Poate fiindcă încă din junețea mea studentină, scrisul lui Radu Cosașu mi se lipise de suflet ca marca de scrisoarea pierdută a lui Caragiale și acolo a rămas ca o idee (sau, poate, ca o stea) fixă, provocatoare de jubilații vinovate și generatoare de obsesii benigne. I-am admirat întotdeauna nuvelele și am savurat mereu dialogurile cu acela care nu s-a mirat deloc când, odată, i-am spus – ferm convins că-l voi surprinde – că am descoperit în București o stradă a Nuvelei. Știa. Când a apărut volumul al III-lea de *Opere* ale celui mai dilematic scriitor român, contemporan și ne, eu n-am citit, ci am re-citit *Cinci ani cu Belphegor*. Am făcut-o cu sentimentul straniu că retrăiesc crâmpie autobiografice povestite de o străină, dar scandalos de familiară, gură. Și iată de ce.

Prima tele-cronică sportivă inclusă în volum este scrisă în dimineața câștigată a lui 15 ianuarie 1969, zi astrală în calendarul fotbalului românesc. Mai erau câteva ore până când, pe magicul stadion Wembley (templul fotbalului englez etc., etc.) avea să se nască cea mai tulburătoare legendă a soccerului autohton, dimpreună cu indimenticabila generație de aur a Mondialului mexican, aceea a lui Florea Dumitrache, Cornel Dinu, Emerich Dembrowski, Radu Nunweiller, Nicolae Dobrin, Liță Dumitru, Mircea Lucescu, Lajos Sătmăreanu, Flavius Domide și ceilalți. Peste exact o lună, pe 15 februarie același an, eu „intrau în presă”, încă student filolog fiind, dar angajat pe șest ca salariat în redacția singurului ziar care apărea într-un oraș de la Dunărea de Sus, Drobeta Turnu Severin, cu toate că, în același timp, încasam și bursă de la statul român. Țineam, printre altele, cronică sportivă și de cinema a publicației la fel ca idolul meu. Și, spunând „la fel”, nu voi ca să mă laud, ci mă autodenunț în spiri-

tul lui Radu Cosașu însuși. Adică, încercam cu disperare să-i imit maniera de a scrie și eram uimit că nimeni nu se prinde. Abia într-un târziu am înțeles resortul obscur al cecității celor din jur: șmecheria nu-mi ieșea, în pofida strădaniei și perseverenței pe care le investeam cu aplomb în această deloc rușinoasă îndeletnicire. De ce mi-l alesesem tocmai pe el drept model n-aș fi putut să spun. Cel puțin, nu atunci. Piața literar-sportivă a timpului era doldora de oferte exemplare, una mai tentantă ca alta, acoperind un ecart stilistic impresionant, de la toroipanismul expresiv al lui Eugen Barbu, metaforita amețitoare a lui Fănuș Neagu, la umorul popular și cordial al lui Guță Băieșu, sarcasmul etico-metafizic al lui Teodor Mazilu și așa mai departe. Toți aveau rubrici de profil în reviste de cultură și pe toți îi devoram săptămânal cu delicii masochiste. Radu Cosașu însă nu semăna cu nici unul, și nu doar pentru că el, spre deosebire de ceilalți, care trăiau în miezul unui ev aprins de febrilitatea stadioanelor, se exersa într-o specie insolită de gazetărie: tele-cronica sportivă. Lectura textelor sale, de o perfecțiune aproape tactilă, îmi inducea o stare ciudată, de voluptate și disconfort, totodată, de plăcere estetică, dar și de complicitate subversivă. Ceva neobișnuit, tulburător și incitant plutea enigmatic pe pânza freatică a scrisului său. Cred și acum, așa cum credeam și atunci, că, din pătrățica lui, Belphegor a subminat comunismul din interior mai adânc și mai temeinic decât a făcut-o întreaga cohortă de disidenți și de rezistenți prin cultură care au umplut ulterior spațiul public postdecembrist cu zgomotul și furia lor revendicativă. Era atâta firesc și normalitate, atâta omenesc policromatic, nefardat, stenic în privirea – când tandră, când ironică, întotdeauna caragialiano-camilpetresciană – cu care Radu Cosașu penetra tele-evenimentele sportive în căutarea ascunselor lor înțelesuri existențiale și, adesea, existențialiste încât totul se transforma într-o perfidă sfidare a corectitudinii groase, țepene, formaliste în care era îmbălsămată realitatea anesteziată de lozinci și poncife ideologice a vremii. Lumea tele-sportivă a lui Belphegor era foarte puțin sportivă (fie ea și în varianta tele). Era o lume a oamenilor dinlăuntrul performanțelor – autentică, esențială, oscilând între comedia bufă și (melo)drama sanguină, încărcată de bucurii și tristeți, de triumfuri și suferințe, înveșmântată în curcubeie de izbânzi geniale și prăbușită în ratări infantile cu poarta iluziilor goală. Din articolele lui Radu Cosașu consacrate meciurilor de fotbal, de pildă, nu aflai cum s-au desfășurat ostilitățile pe teren sau (cu atât mai rar) în afara lui. Ba, câteodată, nu aflai nici măcar scorul, marcatorii ori numele cavalerului fluierului care oficiase ca o cizmă la centru. Nu de asemenea enormități – în sensul dimensional al cuvântului – se ocupa literatura (pseudo)sportivă a lui Radu Cosașu. Pe el îl preocupa altceva: detaliile imperceptibile, dar semnificative, gesturile infinitezimale, întâmplările mici ori marile (in)certitudini și dileme ale protagoniștilor întrecerii, nu o dată inventate de fantezia etică a autorului, dar mai verosimile decât însuși adevărul faptelor.

Încă din 1969, primul an de belphegoreală, Radu Cosașu adăuga foliei performanței și delirului clipei victorioase, comune oricărui sport, un element uman fundamental, situat dincolo de binele și răul vertijului competițional: „plăcerea nerușinată de a trăi”. A scrie despre așa ceva era, prin excelență, un mod de a face literatură în sensul cel mai propriu și mai înalt al expresiei. Asta făcea pe atunci Radu Cosașu și asta a făcut mereu. ■■■

Sfinți și dobitoci

RĂZVAN NICULA

Dacă ar trebui subliniat un adevăr universal valabil, unul dintre cele mai incontestabile ar fi acela că fără povești și în absența lor, lumea ar cădea într-o împietrire dezgustătoare iar umanitatea cu certitudine s-ar pierde în moarte. Pentru că dacă cineva ar sta să cugete la utilitatea poveștilor și să le judece, în căutarea unui argument favorabil n-ar avea altceva de făcut decât să privească în ochii oamenilor. Așa-numitele mai mult sau mai puțin ezoteric porți ale sufletului sunt, în realitate, o sursă de povești nemăsurată, în priviri ascunzându-se și tristețea, iluminând și bucuria, simțirile nenumărate pe care le-ar putea exprima fiind generate de experiențe de viață, de trăiri, de întâmplări care nu tind spre altceva decât să se transforme într-o poveste. Că aceasta rămâne la un nivel intim sau se transformă într-una de rang universal importă mai puțin, ce interesează cu adevărat este că există, că își animă obiectul și că are potențialul de-a deveni sursă de inspirație pentru o lume întreagă.

În realitate, întreaga existență a umanității, faptul că oamenii se încăpățânează să existe, se datorează idealului. Iar idealul, indiferent de natura sa, este stabilit de poveștile care, învechindu-se dar necăzând în uitare, rămânând mereu actuale în sufletele care le primesc, au fost denumite generic literatură. Fără a detalia în mod exhaustiv, este suficient să invocăm iubirile absolute, perfecte prin însuși eșecul lor, care au străbătut secole și chiar milenii, transformând oameni moderni în Tristani și Isolde, în multipli Lanceloți și multiple Guinevere (nici nu mai are rost să-i amintim pe înflăcărații Romeo și Julieta), umplând universalitatea cu simboluri care își trag seva din povești spuse la lumina focurilor, dăltuite în piatră, scrise pe papirusuri sau, chiar, scrijelite pe zidurile temnițelor. Temnițe dintre pereții cărora, de multe ori, își mai puteau lua zborul doar imaginația și sufletul în virtutea obștescului sfârșit.

Însemnătatea poveștilor, incontestabilă, de altfel, nu garantează, însă, și importanța povestitorilor. Nici a celor care le redau, cu mici excepții, nici a celor care le inventează. Scriitorii, spre exemplu, au la

îndemână consolarea adusă de speranța imortalității, un statut despre care se spune că s-ar plăti, mai mult sau mai puțin scump, în timpul vieții pământești. Dar aceștia se și pot motiva, deasemenea, spunându-și că fără sacrificiu nimeni nu a realizat și nu a obținut nimic, admitând deopotrivă, într-un fel cu religiozitate, tot ce se scrie până și în cărțile sfinte (exemplul Bibliei fiind suficient de grăitor), anume că pentru salvarea celor mulți, pentru un bine comun, pentru bunăstarea și prosperitatea tuturor, trebuie să existe un sacrificat.

Iar vremurile actuale, pare-se, nu sunt altfel decât de sacrificiu și deloc provocatoare de plictis, susceptibile să readucă în actualitate una din afirmațiile lui Cioran, „ca să nu te plictisești trebuie să fii sfânt sau dobitoc”. Cu siguranță scribii și implicații în lumea literelor scrise nu au timp să resimtă plictiseala, mereu prea ocupați să alerge după o ciozvărtă de nemurire sau după o fărâma de faimă, indiferent că aceasta se materializează pe scara blocului sau pentru câteva clipe în care, în urechi, le susură lin ca un cântec de dragoste împărtășită ropotele aplauzelor. Problema auto-crucificării pe altarul literaturii este, însă, lăsată în urmă și înlocuită cu aceea a crucificării literaturii și, în general, a culturii.

Controversele stârnite de numirile din cadrul Institutului Cultural Român nu mai pot fi privite nici cu îngăduință dezinteresată, nici cu revoltă, nici cu stupoare, mai degrabă cu un soi de sentiment religios care pietrificând orice vorbă pe buze împinge la gestul suprem – închinarea. Cruci mari, largi, făcute cu ochii spre cer, desenate din mijlocul frunții până dincolo de buric, inseparabile de senzația că nimic, nici măcar ele, nu mai constituie o salvare. Evidentul clientelism politic strecurat ca otravă până în măruntaiele culturii nu mai îngrozește și nici nu mai ridică semne de întrebare. Mai are doar puterea de-a provoca dezgust cu ajutorul cetelor de cercopiteci ridicați în funcții mai mult sau mai puțin înalte prin filialele din Istanbul, Londra sau Lisabona. Gândul cel bun trimis cu bunăvoință spre lusitanii flămânzi să intre în contact cu lucruri ce țin de cultura română devine, în mod jal-

nic, un gând nici măcar rău, dimpotrivă, doar prost, umflat de bălbe, duhnind a impostură, imposibil de catalogat numai ca dar otrăvit. Calul troian a fost împins în vintrele culturii de toate partidele politice, prin apariții mai mult lugubre decât ridicole. Noul director al ICR Portugalia, spre exemplu, declara țănoș că într-o săptămână citește o mie de pagini, uitând să menționeze, însă, ținând cont de presanța avută în fața comisiei de investire, că își face lecturile, mai mult ca sigur, din cărțile de colorat sau din grilele de examen pentru obținerea permisului auto.

Mai îngrozitoare ca ridicarea din sarcofag a unei mumii egiptene a fost prestația directoarei ICR Londra, între timp demisă, care cu prilejul sărbătoririi primăverii a găsit de cuviință să oflească urechile și sufletele unei săli întregi, oferind un recital care o recomandă mai degrabă pentru postul de animator de budoar decât pentru cel pe care-l ocupa fără prea multă demnitate. Iar în timp ce cultura pare să-și dea agonizant obștescul sfârșit, mai multe culte religioase, în frunte cu încremenita Biserică Ortodoxă Română, au solicitat introducerea religiei ca materie de bacalaureat, într-o încercare de-a scotoci după gologani nu în cutia milei, ci în cea a Pandorei. Uitând însă, că îndoctinarea duce la fanatism, iar fanatismul duce la întuneric. Unul mai dens decât lipsa de poezie din ochii reprezentanților Institutului Cultural Român de pe meleaguri îndepărtate.

În asemenea momente, omul de rând nu mai are de făcut decât să-și abandoneze rațiunile, transformându-se în victimă a unei singure dileme: în grădina cui sunt sfinții, și pe ce culoare umbroase și răsunătoare se aud pașii elefantini ai dobitocilor? Privind din afară spectacolul grotesc la care fără voie este obligat să asiste, își uită complet de plictiseală. Ștergându-și o lacrimă din colțul ochiului, își uită fără cine știe ce regret până și de Cioran. Și în chinurile unei crucificări metaforice, nu se va mai întreba de ce a fost părăsit, doar își va pierde încrederea și credința, mormăindu-și în barbă, aproape deloc inteligibil, din spusele lui Oscar Wilde: „Sentimentalismul este vacanța legală a cinismului”.

Tetralogie. Dancing Queen cu Voltaren

HORIA GÂRBEA

Despre romanele Gabrielei Adameșteanu scriam, nu demult, că propun un personaj foarte interesant al prozei românești contemporane: Letiția Arcan, născută Branea. Letiția apare pentru prima dată în *Drumul egal al fiecărei zile* (1975) și revine, mai ceva ca în Dumas, după 35 de ani, în *Provizorat*. „Își va încheia destinul (deși nu putem fi siguri) în *Fontana di Trevi*”, scriam atunci, în 2018. Iată că am anticipat corect. Seria de romane ajunge la o tetralogie prin recentul *Voci la distanță* (Ed. Polirom, 2022).

În *Fontana di Trevi*, Letiția revenea în România din Franța, unde se stabilise de multă vreme, ca să încerce să-și recapete proprietățile. Avea drepturi ca moștenitoare a înaintașilor săi, burghezi destul de înstăriți, dar nu e singura urmașă a unei familii relativ numeroase. Dezrădăcinata locuia la familia unor vechi prieteni, cam din aceeași generație.

Acum, în *Voci la distanță*, în anii 2019-2020, ai pandemiei și izolării, Letiția nu mai poate veni lesne în România. O blochează rigorile carantinei, teama firească de contaminare, dar și vârsta, în creștere inexorabilă. E aproape octogenară. Ceea ce îi rămîne este să anuleze distanța prin convorbiri telefonice.

În *Voci la distanță* Letiția Branea nu mai este personajul central și narator, scriitoare, ca autoarea, și care își va lansa cartea în pandemie. Ea trece oarecum în umbră, în orice caz rămîne într-un plan secund.

Personajul principal este Anda (Alexandra), fiica doctorului Dragomir, „om din popor”, cum îl definește soția lui, mai rafinată. Iar vocea naratorului principal, discretă de altfel, este a autoarei care povestește la persoana a treia, dar dă cuvîntul des, în pasaje marcate cu ghilimele, personajelor sale, în special Andei. Am putea considera textul o monodramă în care autoarea doar intervine cu didascalii, unele mai extinse. În partea a doua („Folderul Andei”, care înseamnă 40 la sută din volum) are cuvîntul exclusiv Anda, cuvîntul scris adică, pentru că este relatarea ei, notată și stocată pe un calculator. Iată că nu numai Letiția este scriitoare ci și prietena ei, cu care apropierea se produce la începutul acestui roman.

Două observații se impun în legătură cu *Voci la distanță*. Prima, că este un roman al vârstei a treia. Anda Dragomir, ca și Letiția Branea, ca și mulți din jurul lor sau care apar în relatările lor, au în spate o existență întreagă, trăită în comunism și în post-comunism, în țară și uneori și în străinătate, o carieră încheiată sau aflată spre final, resentimente și nostalgii. Nici a doua generație, copiii protagoniștilor, nu mai e tocmai tînără. Anda se referă des - nu chiar obsedant, dar orișicît - la un cîntec al formației ABBA, *The winner takes it all* (1980), egal în difuzare și popularitate, chiar și în comunismul nostru, cu *Rivers of Babylon* (Boney M., 1978). Asta mi-a amintit un banc recent care se prezintă sub forma unui anunț imaginar: „Persoanele care au fost fani ai formațiilor ABBA, Boney M., Modern Talking, sînt invitate să se prezinte la farmacia X pentru a primi un tub de Voltaren cu reducere”. Este vădit că toți cei care au dansat pe ritmurile de tipul *Dancing Queen* (ABBA, 1976) au nevoie de gelul respectiv.

A doua observație: trecutul comunist, dar și cel imediat post-comunist îi mai bîntuie pe protagoniști și implicit pe autoare. E un lucru firesc, peste jumătate din viața lor, în România, s-a desfurat

în acest regim nefast, dintre care 25 de ani în „epoca de aur” a „celui mai iubit fiu al poporului” și destui încă în prelungirea acestora. Astfel, cuplul Ceaușescu, copiii acestora și chiar figuri mai recente, de tipul lui Băsescu, apar, oarecum fantomatic, prin mintea eroilor și prin paginile romanului. Aceste elemente, deși de înțeles, mi s-au părut cam gazetărești și absența lor n-ar fi stricat cu nimic echilibrul textului.

Gabriela Adameșteanu, chiar dacă nu își propune, probabil, să concureze starea civilă, mobilizează o armată de personaje. Fiecare dintre cele principale, Anda în primul rînd, au familii relativ numeroase, extinse pe cel puțin două continente plus Cîmpiile Elizee, de unde revin în amintirile celor vii. Anda și-i amintește pe părinții săi, a avut un frate, dispărut oarecum misterios, doi soți, copii de la primul și odrasle vitrege de la al doilea. Letiția are și ea o familie de rememorat și de la înaintași, cum aminteam, proprietăți de recuperat. Această mulțime cu destine integral sau parțial reconstituite, avînd uneori cuvîntul în roman, dau naștere unei rumori care e însuși zumzetul vieții. Acest zgomot de fond este partea cea mai izbutită din roman. Desigur, ei se aud mai ales în mintea Andei, de unde ea nu-i poate scoate. Morala este că, îmbătrînind, amintirile copleșesc mintea oricui și toți cîți au trecut revin în memorie aproape blocînd gîndurile la acțiunile prezente. Deși active în planul cotidian, Anda și Letiția, dar și alte personaje, vorbind direct sau (enorm) la telefon, rememorează trecutul, îl țin alături.

O altă calitate recunoscută a romancierii este reproducerea foarte credibilă a vorbirii personajelor din diferite straturi sociale. Este o abilitate evidentă de care autoarea se folosește copios cu rezultatele sale pozitive dintotdeauna.

Voci la distanță este un roman care își refuză marile teme. Este doar un dosar (folder) al unor existențe în cele din urmă reduse la mărunțișul faptelor de zi cu zi. Tocmai acestea interesează și intrarea, uneori doar, pe tărîmul faptelor „marii istorii” apare mai strident. Dacă Maurice Druon a scris un roman intitulat - cu oarecare ironie - *Marile familii*, căci ele au propria lor nimicnicie, Gabriela Adameșteanu, prin *Voci la distanță*, completează o tertalogie care s-ar putea numi doar *Micile familii*.

Rămîne în fundal întrebarea destul de tulburătoare, niciodată exprimată explicit în carte, dacă „martorii”, evocatorii acestor destine, lucida Anda în primul rînd, au acuratețe în rememorare și - mai ales - dacă au onestitatea, în primul rînd față de ei înșiși, de a-și aminti lucrurile așa cum au fost. Cu subtilitate, romanciera nu ridică deloc asemenea chestiune și cu atît mai puțin vrea să-i dea un răspuns.

Ceea ce contează, la final este dosarul existențelor. Anda trage concluzia din textul cîntecului formației ABBA. Nu are a se plînge, regula jocului fiind că numai cîștigătorul ia totul. Dar cine e cîștigătorul cînd avem o lume de perdanți? Vast ca orizont omenesc și subtil ca expozițiune a faptelor, romanul Gabrielei Adameșteanu este demn de interes.

O notă finală: aflată în Franța, Letiția Branea se îmbolnăvește de Covid, este spitalizată, Anda nu mai află o vreme nimic despre ea, dar supraviețuiește și promite că o va suna în curînd. Ne putem oare aștepta la un nou roman? Al cincilea din serie?

Gabriela Adameșteanu - voci la distanță

GHEORGHE LĂZĂRESCU

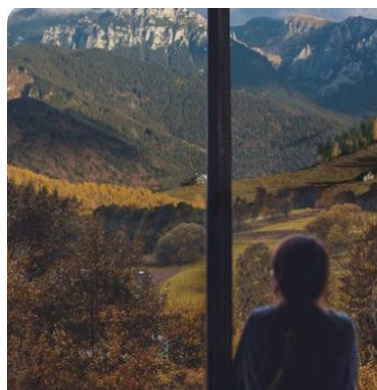
„**O**bservam că în existența ta, câtă e, reîntâlnești oameni și locuri care se rotesc de mai multe ori, la fel ca figurinele din ceasul primărilor medievale.”

Această frază finală din noul roman al Gabrielei Adameșteanu atrage atenția asupra unei realități care trece din viață în operă, oamenii transformându-se în personaje, care circulă dintr-un roman în altul. Prin **Voci la distanță**, trilogia Letiției Branea devine o tetralogie. Principala diferență dintre noul roman și cele precedente este schimbarea vocii narative: dacă în **Drumul egal al fiecărei zile** și în **Fontana di Trevi** domina monologul Letiției, care în **Provizorat** alterna cu narațiunile lui Sorin Olaru, acum vocea principală, plină de naturalețe, este a doctoriței Anda Burcea, Letiția fiind partenera sa de dialog telefonic și mai mult referentul discursului ei.

Retrasă la pensionare în vila sa de pe Valea Prahovei, rămasă singură după moartea celui de-al doilea soț și după plecarea celor doi copii în străinătate, tulburată de alertele privind prezența urșilor pe străzi, Anda vorbește zilnic la telefon cu Letiția, scriitoare și psiho-kinetoterapeută, stabilită în Franța, pe care o cunoscuse cu nu mult timp în urmă, întâmplător, la București. Stilul indirect liber al vocii auctoriale se contaminează credibil de monologul și de perspectiva ei: „N-are mare lucru de făcut toată ziua, televizor, whatsapp-urile fetei ei, Delia, și telefoanele Letiției, care se plictisește în satul ăla. Chit că e francez, dar tot sat e. O sună cam la aceeași oră, doar să-și audă vocile. Poveștile și le-au cam spus, dar azi Anda are una nouă.”

Imaginea Letiției, construită în romanele anterioare, se întregeste aici cu o perspectivă din afară: „Însemnăm ceva doar dacă alții vor să ne dea o semnificație în povestea lor. Ne place sau nu, suntem doar personaje în povestea altcuiva”, spune scriitoarea olandeză Connie Palmen, citată în motto-ul cărții.

Perspectiva asupra Letiției este uneori critică („Și răuvoitorii pot spune adevărul

despre noi.”) - din partea colegei ei de cămin, Sultana Morar, care o consideră „ascunsă” și egoistă, mai rar din partea Andei („Ce e cu femeia asta, se crede nemuritoare?! Nu-i întreagă la minte!”) și mai frecvent din partea soțului acesteia, Sandi, care, pe baza unor replici reproduse de Anda, le atribuie Letiției și soțului ei caracteristicile românilor din exil, care, în viziunea lui, „când aterizează aici, nu știu pe ce lume se află”, sunt convingeți că vor regăsi România așa cum au lăsat-o și suspectează pe toată lumea, iar în străinătate se laudă că evită alți români, dar la sărbători se întâlnesc tot cu ei fiindcă „străinezii nu-i bagă în seamă”. Anda îi dă dreptate, deși „românismul” lui o agasează uneori.

În aceste cupluri de bătrâni, bărbaii apar ca niște cărcotași ce pozează în *raisonneuri*, indiferent dacă sunt în România (Sandi) ori în exil (Petru Arcan).

De altfel, exilul este una dintre temele centrale ale cărții, ca și în **Fontana di Trevi**. Cei rămași în țară le reproșează celor plecați că nu înțeleg evenimentele petrecute aici (Revoluția, Piața Universității, Mineradele), iar exilații privesc cu mirare și suspiciune metamorfozele unor prieteni deveniți anticomuniști în perioada post-revoluționară, pe când înainte ocupaseră funcții în partidul unic. Dar și unii și alții au nesfârșite dificultăți administrative în a re-

cupera imobile ce fuseseră, într-un fel sau altul, în proprietatea familiei lor. Aceasta este și preocuparea principală a Letiției, ce recurge uneori și la ajutorul Andei.

Dacă acestea sunt problemele generației vârstnice, altfel se reflectă în roman exilul tinerilor. Unii își exercită profesia și formează cupluri mixte, ca Delia, fiica Andei, care lucrează într-un cămin de bătrâni din Franța împreună cu iubitul ei, Gleb, kinetoterapeut ucrainean. Alții trăiesc misterios, din expediente, frecventând aparent persoane dubioase, precum Liviu, fratele Deliei, ori urmează interminabile studii care îi epuizează, trăiesc în condiții precare, fiind lipsiți de asigurare medicală, și se întorc „să moară acasă”, precum Claudia Morar. Oricum, părinții „plătesc prețul”, după cum spune Anda, fie că rămân singuri la bătrânețe ca ea și ca soții Morar, fie că locuiesc în străinătate cu copiii, dar nu se adaptează la mediu, ca doctorul Mihaela Stătescu.

Relațiile dintre părinți și copii, dintre frați și surori, familia în general sunt teme investigate cu pătrundere și cu sensibilitate în **Voci la distanță** (unde sunt marcate chiar în motto), ca și în celelalte romane ale Gabrielei Adameșteanu. Cu tatăl ei, celebrul doctor Dragomir, Anda avusese o relație marcată în copilărie de o duritate a cărei amintire apropierea dintre ei de mai târziu nu reușise s-o estompeze. Dintre cei doi gemeni, mama ei l-a preferat pe fiu, Alex, dispărut în condiții neelucidate, iar fiicei sale, care o îngrijește la bătrânețe, îi aruncă pe neașteptate înainte de moarte cuvintele „Te urăsc”. Pe fratele ei pierdut, Alex, Anda îl caută, după propria ei mărturie, în persoana primului soț, Andu, amândoi numindu-se, predestinat, crede ea, Alexandru. Fiul Andei, depresiivul Liviu, nu acceptă recăsătorirea ei cu Sandi, iar acesta, la rândul lui, este puternic lovit la bătrânețe de moartea propriului său fiu, Robert.

Familia lărgită este privită, în tetralogia Gabrielei Adameșteanu, dar și în **Dimineața pierdută**, și prin raportarea generațiilor ei la social și la istoric. Ca un reflex al schimbărilor din societate de-a lungul

secolului XX, fiecare familie din romanele scriitoarei are „bube”, „pete la dosar”, însă și câte un membru cu funcții importante în regimul comunist. Așa sunt Iulian Iovănescu, „spionul bolșevic” din familia lui Sorin, în **Provizorat**, și Burcea, primul socru al Andei, jurist de vază la Consiliul Legislativ, în **Voci la distanță**.

Tot la Consiliul Legislativ a lucrat, ca subalternă a lui Burcea, și Corina, prietena Andei. Viața Corinei, străbătând regimuri politice diferite, reprezintă o narațiune autonomă ce se împletește, în funcție de capriciile de memorie ale Andei, cu narațiunea evenimentelor contemporane. Pe Corina a caracterizat-o adaptabilitatea: „Era distantă, dar sociabilă, și trecea nu doar cu arme și bagaje, ci și cu tot suflul de partea celor care o sprijineau.” Relația Corinei cu fiica ei, Mady, este o altă ipostază a raporturilor dintre părinți și copii. Iar moartea ei se integrează într-o dramatică temă de actualitate: pandemia de Covid, surprinsă în roman prin vocea narativă a Andei, izolată în vila de la munte. De Covid se îmbolnăvește și Letiția, dar cazul ei o îngrijorează mai puțin pe Anda, pentru că prietena din Franța are avantajul unui alt sistem de sănătate decât cel de care „beneficiase” Corina și al faptului că este ea însăși cadru medical.

Letiția evoluează în vârstă pe parcursul tetralogiei Gabrielei Adameșteanu. Adolescența și tinerețea le relatează la persoana întâi, în romanul din 1975, **Drumul egal al fiecărei zile**, cu autenticitatea neostentativă pe care o regăsim, patruzeci de ani mai târziu, în **Mémoire de fille**, (tradusă la noi sub titlul **Confesiunea adolescenței**), cartea din 2016 a recentei premiate Nobel, Annie Ernaux, al cărei debut precedase cu doar un an debutul Gabrielei Adameșteanu. În **Provizorat**, protagonista a ajuns la maturitate, iar **Fontana di Trevi** și **Voci la distanță** sunt cărțile senectuții. Perspectiva asupra morții se schimbă și ea de la o vârstă la alta. În romanul tinereții, sfârșitul subit al unchiului Ion este, pentru Letiția, o dramă zguduitoare, reprezentând primul ei contact cu moartea, iar episodul ocupă un loc central în economia textului. În **Voci la distanță** mor mai multe personaje: Corina, Sandi, Robert, mama Andei. Personajul narator (de astă dată, Anda, însă ajunsă la aceeași vârstă cu Letiția) le menționează cu adâncă tristețe, dar dramele nu mai sunt răscolitoare ca în tinerețe, ci intrate cumva în firea lucrurilor.

„Mă iertați, doamna doctor, vorbeam așa, ca-ntr-o femeie, ha-ha! Da’ gândul lor e numa’ să plece unde văd cu ochii! Io n-aș

fi plecat, și dacă aveam două mâini de muncă, un’ să-l las p-al meu? Un’ să las fata?! Da’ unele lasă de izbeliște și trei-patru copii și p-aci ți-e drumul, fac alții p-acolo. Io am stat, am văzut de-ai mei, de casă, mai un porc, mai găinile, cu-o mână, fără o mână...” - Glasul este al Petrei, femeia de la care cumpără ouă Anda, una din puținele ei legături, alături de Florentina, cu localnicii „urbei” de munte. Regăsim vorba, atât de autentic consemnată, a femeii din popor, pe care Gabriela Adameșteanu o percepe cu o acuitate uimitoare și o reproduce cu o naturalitate care impresionează încă de la Niculina din romanul de debut și care face din Vica Delcă, protagonista de neuitat a **Dimineții pierdute**.

Dar nu numai oamenii și tipurile lor revin în romanul recent din cele anterioare, ci și casele. Un rol central îl are palatul din strada Domnița Ralu, numărul 12. Povestea lui o cunoaștem din **Provizorat**: „Într-o sută de ani, casa ridicată pentru cinstirea Mariei Obrenovici și-a tot schimbat proprietarul, trecând din mână în mână” și dintr-o epocă în alta: de la iubita domnitorului Alexandru Ion Cuza a trecut, chiar dacă nu direct, la bogătașul Samuel Fischer, apoi la „comisarul pentru românizare”, legionarul Vasi Stamatiu, la Caius Branea, unchiul patern al Letiției, membru în guvernul Antonescu, pentru a deveni apoi, succesiv, Cartierul General al Armatei Sovietice din România, centrala Sovromurilor, sediul Asociației Culturale Româno-Sovietice, Poșta pentru Străinătate, incluzând și serviciul Securității pentru controlul corespondenței, în sfârșit Sediul de Partid al Sectorului 7. Aici se pare că se apropiase pentru prima dată Sorin de Letiția. Pare un loc predestinat, căci, în **Voci la distanță**, Anda și Letiția fac cunoștință întâlnindu-se întâmplător în fața acestui palat pe care Letiția încearcă zadarnic să-l recupereze. Peste drum, la numărul 13, își avusese Anda locuința bucurăsteană, care „se degradase ca și prima ei căsnicie”, dar care, renovată, avea să fie închiriată după Revoluție unei grădinițe de limbă engleză cu afterschool, semn al timpurilor.

În romanul **Provizorat**, Clădirea - do - minând amenințătoare precum Castelul lui Kafka, dar, spre deosebire de acesta, accesibilă unora dintre personaje - era simbolul epocii comuniste. Pandantului ei din **Voci la distanță** este Castelul (tot cu majusculă!) de lângă „urbea” montană, construit la începutul secolului XX de reprezentantul unei mari familii boierești, atribuit după naționalizare Securității și

ale cărui drepturi litigioase fuseseră vândute de moștenitori, după Revoluție, unor investitori care îl introduseseră, pentru profit, în circuitul public.

Partea a doua a romanului, **Folderul Andei** - unde se trece de la monologul vorbit, telefonic, la cel scris - se vrea povestea Castelului. Dar Anda tot amână această poveste, ca și promisa relatare a întâlnirii ei din tinerețe cu Castelul, pentru a se lăsa în voia amintirilor despre vacanța privilegiată petrecută la hotelul Amfiteatru din Olimp la invitația lui Gigi Trif, tatăl unui mic pacient al doctorei și chelner cu însărcinări speciale, probabil securist, fapt confirmat de misteriosul său accident fatal de mai târziu. Văduva lui, „învingătoarea” Flori, se va recăsători cu primarul afacerist al „urbei”; unul din cazurile convertirii postrevoluționare a foștilor securiști în prosperi oameni de afaceri.

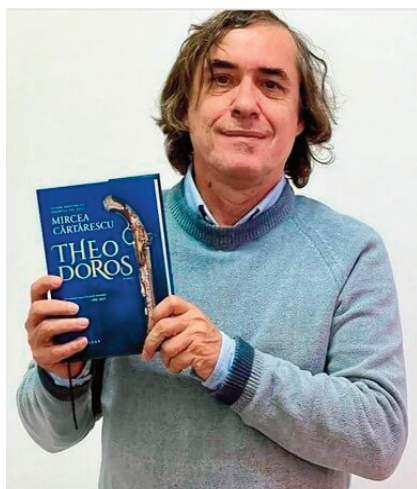
La hotelul din Olimp, vecin cu vila prezidențială, soții Burcea, medicii Anda și Andu, află diverse informații confidențiale (autentice sau menite dezinformării într-un scop sau altul?) despre familia Ceaușescu de la colegul lor, doctorul Tatarcan, aparent inițiat în misterele puterii, care îl fascinau și pe Sorin Olaru din **Provizorat**, unde alternează scenele de sex cu dezvăluirile de istorie recentă, într-un procedeu narativ extins la dimensiunile unui roman de la cunoscuta scenă a prelegerii de filozofie în pat din romanul lui Camil Petrescu.

Anda intenționa să scrie povestea Castelului ca documentare pentru romanul proiectat de Letiția. Tema scriitoarei trece și ea din romanele anterioare în cel de față, mai ales sub forma temerii prietenilor și a cunoștințelor ei de a nu deveni personaje de roman sau de nuvelă. Așa pășise Dorina, care exclama, în romanul **Provizorat**: „Vezi, Sorin, cum sunt scriitorii? N-au mamă, n-au tată, n-au niciun scrupul!” Din același motiv se temea și Sorin să-i spună Letiției toate secretele lui.

În **Voci la distanță**, prietena ei, Sultana Morar, este cea care se teme: „Acum, de când i-a venit ideea să se facă din nou scriitoare, Letiția vânează subiecte, de asta nu i-am spus nimic despre Claudia.”

Astfel, personaje noi se adaugă celor care circulă dintr-o carte a Gabrielei Adameșteanu în alta, populând spații în același timp veridice și simbolice și alcătuiind o frescă a zbuciumatului secol XX și a începutului de nou mileniu. Așteptăm un nou roman al autoarei, pentru ca această frescă să se îmbogățească în continuare.

Pe urmele lui Theodoros

MONICA GROSU

Anunțat în presă și așteptat cu interes, romanul *Theodoros* (Humanitas, 2022) al lui Mircea Cărtărescu a constituit un eveniment literar, ce a coagulat în jurul său nu doar un întreg aparat editorial, cu lansări, interviuri, turnee în țară și în străinătate, ci și o serie de recenzii sau dezbatere critice. Astfel, cartea a atras, în mod vădit, atenția, stârnind (justificat) curiozitatea cititorilor, a căror rezistență este pusă la încercare de o lectură nu tocmai facilă. Până și încadrarea în gen a romanului a devenit problematică, fiindcă *Theodoros* ni se dezvăluie, la fiecare nouă privire, altfel, înglobând o varietate de nuanțe și stiluri, într-un proiect ambițios, detaliat și polifonic. În esență, roman de aventuri, acesta înglobează, pe rând, referiri la povești fantastice și mitologice, evenimente istorice și religioase, epoci și zone geografice de la porțile Orientului până în Africa etiopiană, plus o sumedenie de alte trimiteri textuale ce stratifică discursul epic în reiterate halouri hermeneutice.

Dacă *Solenoid* se ridică pe fundamentele unor realități personale, unele chiar vise consemnate de-a lungul timpului în jurnal, *Theodoros*, cu o miză mai îndrăznească, se lansează în năucitoare povești de iubire și decădere, de o mai largă anvergură socială, istorică și literară. Construcția narativă este, la rândul-i, mai complicată și compozită, adunând într-o nevoie totalizatoare, mostre de erudiție și imaginație, luxuriante peisaje de un spectaculos exotism, dar și povești dintre cele mai înduioșătoare sau, alteori, terifiante. Această continuă pendulare între culturi și civilizații, între graiuri și mentalități și chiar între lumi posibile (dacă ne gândim că povestea lui Theodoros este scrisă de arhangheli), conferă textului dramatism și caracter epopeic. De fapt, intenția majoră

vizează scriitura, tehnica filigranată a împletirii verosimilului cu ficțiunea, a stratificării limbajului poetic, în așa fel încât toate palierele limbii, chiar și cele voit arhaizante, să fie pe deplin prezente într-o imagine de epocă, pe cât de expresivă, pe atât de pătimasă și grandioasă în faptele sale de măreție sau de decădere. Din acest exces de spectaculozitate și imprevizibil al destinului crește și protagonistul cărții, un ales în felul lui nebunesc de a cuceri lumea, de a trăi cele mai inimaginabile evenimente erotice sau existențiale.

Agățându-se livresc de un episod înălțat cu patru decenii în urmă într-o scrisoare din 1883, adresată lui Vasile Alecsandri de memorialistul Ion Ghica, autorul construiește un destin de excepție pentru copilul Tudor (Theodoros sau Tewodros II al Etiopiei), care nu este altul decât fiul unor servitori, Gligorie și Sofiana, ai familiei Ghica. Despre această premisă a cărții, autorul mărturisește în nota finală: „Theodoros, personajul central al romanului meu, a existat în realitate.” Bazându-se pe o epistolă către regina Victoria, păstrată în arhivele britanice, memorialistul Ion Ghica face o primă supoziție, anume că „tânărul servitor dispărut din Ghergani, de la curtea tatălui său, ar fi devenit, după câteva decenii de aventuri nebuloase, Împăratul Tewodros II al Etiopiei. Această supoziție nu are o bază istorică reală, dar deschide fascinantă perspectivă a unei istorii contrafactice, ficționale, mitice, arhetipale, tocmai potrivite să facă substanța unui roman.”

Rezultă, așadar, de la acest simplu pretext epistolar, un basm uriaș al devenirii eroului, alimentat de numeroase lecturi din propria-i copilărie, de povești populare sau texte religioase care, amestecate, compun un parcurs biografic, povestit de îngeri la persoana a II-a îndeosebi, ca și când personajul s-ar afla la finalul vieții, iar cartea scrisă a faptelor sale îl va însoți la marea judecată. În acest fel, finalul mută accentele de pe destinul protagonistului pe Cartea vieții lui, pe importanța scriiturii și a expresivității narative, inclusiv pe receptare. Important este nu atât ceea ce se petrece, cât felul în care ne raportăm la

evenimentele exterioare și cum le rememorăm. Actul lecturii rămâne sacru, încercat de solemnitate, precum cel al scriiturii biblice, implicând o totală responsabilitate: „Ne-am ridicat atunci în picioare, gloatele, diavolii și arhangheli, pârâșii și pârâșii, ținându-ne răsuflarea încât nici musca nu se mai auzea. Miriade de ochi, de vii și de morți, de fiare și îngeri, erau ațintiți spre degetul ce dădea filele, spre zâmbetul gurii și spre ncruntarea sprâncenelor marelui Cetitor, căci știam acumă cu toții că Judecata nu va pune în taler omul, cu păcatele și luminele sale, ci cartea, scrisă de noi, cu osârdie, vreme de jumătate de veac./ Iar dacă ea va fi primită în ceruri, va fi apoi primită și pe pământ.”

Ca o „carte a cărților” devine și această istorie a lui Theodoros, masivă și impunătoare, muzicală mai ales, căutând limba veche, rostită cu voluptate și cu încrederea în forțele ei de revitalizare a discursului literar, impregnat cu arome levantine și orientale, cu mirosurile căldurilor africane și cu gustul sărat al mării. Lectura romanului de față nu poate face abstracție de acest aspect stilistic, atât de pregnant împletit cu metatextul, cu multiplele prelucrări de motive și simboluri, cu subtilități narative și cu fantezia debordantă a poveștilor cu pirați, haiduci, călugări, regine, crime și scene de un debordant erotism. Theodoros le poartă pe toate acestea în ființa sa, se hrănește cu substanța lor, le compune și le recompune la nesfârșit, le rescrie (epistolele adresate mamei), pentru a duce povestea mai departe, cu farmecul și nebunia cuceritorului care nu se oprește niciodată din drumul său. Întâmplările iau proporții hiperbolice, fiindcă sunt prinse în iureșul unor povești infinite care nasc alte și alte povești, într-o ambianță specifică, ofertantă prin contrastele și strania ei bogăție.

Acesta este romanul *Theodoros* la o primă impresie, iar pentru o analiză mai amănunțită avem nevoie de mai multă atenție și de puțină detașare. Însă, dincolo de tot ceea ce s-a scris deja sau se va mai scrie, romanul lui Mircea Cărtărescu va rămâne un reper pentru complexitatea narativă și stilistică.

Ipostaze lirice

HORIA GÂRBEA

Răni ascunse, tristeți la vedere

Volumul cel mai recent de poezie al lui Horia Bădescu, *Rana ascunsă a fiecărei zile*, a apărut la Fundația Transilvania Leaders și la Editura Școala Ardeleană în seria de autor dedicată poetului, cu prilejul aniversării a 80 de ani de la nașterea sa. Este un adevărat eveniment celebrat cum se cuvine, în postfața volumului, de Răzvan Voncu. Cunoscutul critic, devenit de curînd coleg cu poetul omagiat, ca membru al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, se referă la „adinca maturitate” a venerabilului poet (și prozator) și îl pune sub semnele dramatismului și emoției.

Ce-i drept, Horia Bădescu inspiră (cititorului) și respiră el însuși o intensă emoție, atît în versurile calofile, elegant elaborate, cu sintaxă meșteșugită, cît și în poemele lapidare, lipsite de orice podoabe stilistice: „străzi pustii/ case pustii/ oameni pustii/ doar floarea țărâni mai crește/ în ei”.

Volumul acesta al lui Horia Bădescu adună poezii din mai multe perioade de creație, dar cu precădere este un volum al maturității. Apare în versuri destul scepticism și o temă adesea abordată este cea a pustului („străzi pustii/ de pustia lor copleșite/... în goliștea lor/ doar pietree-și amintesc/ lumina care moare pe ziduri/ și-n inima oamenilor”). Golul este și unui interior, care survine mereu, prin însăși lepădarea de sine, „ca de o molimă/ ca de dușmanul de care afli/ abia când căzută-i cetatea”.

Lumina este mai mereu crepusculară, muribundă și cedează locul întinericului celebrat de vietăți, „târătoare” și ascunse: „un imn pentru nunțile/ întinericului”. Singurătatea, vidul existențial, absența sînt conceptele cu care operează majoritatea poemelor.

Postfața lui Răzvan Voncu situează poezia lui Horia Bădescu în cadrele echinoxismului, acest al cincilea volum a integralei lirice fiind caracterizat de trăsăturile principale ale mișcării literare clujene pornite în anii relativului „dezgheț” din deceniul șapte al secolului trecut. Pe drept cuvînt, criticul situează generația '70, una intermediară, mai reflexivă față de predecesorii șaizeciști și mai cultivată, conectîndu-se la tradiție prin intermediul poeziei lui Lucian Blaga, în închiderea modernismului.

Poezia lui Horia Bădescu este mai întunecată decît a lui Blaga, cel din ultima etapă de creație, trece într-un regim nu doar nocturn, ci efectiv neguros, din care numai cîte un element rar se sustrage unei atmosfere apăsătoare: „Neîntinat cântecul mierlei”. Cîntecul acestei păsări contrastează cu tăcerea pe care alte creaturi, în alte poeme, o păstrează, maladiv și funebru: „tăcerea unui cântec de lebadă/ și deznădejdea unui heruv cu aripa/ smulsă”. Versurile următoare trimit la Blaga, într-un registru mai grav: „o singură zi răstignită între ce n-a fost să fie/ și ceea ce nicicînd nu va fi”. Dar altele sînt de o melancolie profund bacoviană: „O cafenea/ un birt în care se murea târziu, trist salon al singurătății pubere”.

Unde este locul poetului ?

Opera lui Gellu Dorian este una extinsă, aluvionară. Clapa copetei recentului volum *La locul meu* (Editura Rocart), abia cuprinde, enumerate cît de scurt, rezultatele unei cariere literare de o jumătate de secol din cei 70 de ani pe care poetul îi va împlini anul acesta. 23 de volume de poezie și încă opt antologii stau lîngă zece volume de proză, teatru, eseuri. Este remarcabil și meritoriu că, după atîtea performanțe, răsplătite cu numeroase premii, poetul, pentru că este vorba mai ales de un poet – cu evadări în alte genuri – își păstrează pofta de a scrie, de a cerceta noi teritorii lirice și chiar pe aceea de a se juca de-a non-poezia într-un text precum cel intitulat *Poezia de azi*. În acesta se afirmă că „Poezia nu se mai scrie”. Nici pe sine, nici din sine, ba nici pe hîrtie, nici pe tăblițe de lut, papirus, pielea tăbăcită a unei jivine etc. Cînd ajunge la capătul obiectelor cu care și pe care poezia nu se mai scrie, probabil că poetul observă că pagina s-a umplut, ba a trecut și pe pagina următoare și trage concluzia că poezia nu moare și nu tace.

Fiind atît de predispus de a elibera în jur poezie, de a emana atît lirism pe unitatea de timp, Gellu Dorian trebuie să manifeste, normal, o mare inventivitate formală, tematică, tipologică. Altfel s-ar plictisi de el însuși, ceea ce este clar că nu se întîmplă niciodată.

De aceea, poetul trage de toate capetele firelor lirice, ca un pescar cu o sută de undițe, neobosit să le scoată pe rînd pentru a vedea ce s-a prins în fiecare. Într-un poem el își imaginează un *Joc de noroc*, o loterie care mizează tocmai pe multitudinea combinațiilor, puține cîștigătoare, dar în care elementul esențial este norocul, cel ce poate surîde la oricare variantă jucată. El însuși se regăsește în toate variantele așa că, pînă la urmă, una tot va fi cîștigătoare, ieșită din „bolul plin de globuri pămîntești/ pe care ceilalți gellu dorian joacă la nesfîrșit/ pînă cînd nesfîrșitul se va sfîrși”. La final, „norocul e peste tot/ și eu nicăieri”. Cu astfel de combinații ingenioase și speculații îndrăznețe, Gellu Dorian își susține discursul ca și cum ar lovi mereu sfîrleaza pentru a-i menține dinamica rotirii, ferind-o să se lase pe o parte și să cadă, oprindu-se.

Poezia lui Gellu Dorian, este integrată clar post-modernismului optzecist, are dezinvoltură și adesea o anumită grație. Poetul știe să manevreze abil, inteligent toate registrele, ajutat fără îndoială și de marea sa experiență scripturală. Dacă el și-a propus să fie *La locul meu*, acest loc este al unei mașinării lirice, concepute pentru a deborda neîncetat text poetic. Dar este sigur că scriitorul nu se mulțumește să stea liniștit la locul său, ci vrea să își amestece textul în agitația lumii.

Poesia, amanta mea nepereche

IOAN HOLBAN

Am comentat, la vremea lor, aproape toate cărțile de poezie ale echinoxistului Dumitru Chioaru; citindu-i, însă, antologia *Opera poetică* (Editura Rocart, 2023), cuprinzând o selecție din volumele publicate între 1982 și 2004, puține la număr, elaborate, urmînd „firul vieții” care se toarce „logic și lin” - *Seară adolescentină*, *Secolul sfîrșește într-o duminică*, *Noaptea din zi*, *Viața și opiniile profesorului Mouse* -, la care se adaugă inedite din *Addenda - Melancoliile unui bătrîn cărturar*, am avut sentimentul net de a fi primit o carte nouă: uitarea tulbură amintirea poemelor de altădată, unele teme se estompează, altele - ba!, pentru a parafraza spusa lui Ion Bogdan Lefter care semnează o consistentă, prețioasă, temeinică *Prefață*, despre Dumitru Chioaru, „echinoxist”, sibian, postmodern...” cum spune; de altfel, *Prefața* lui Ion Bogdan Lefter și mărturisirea autorului însuși, un fel de profesiune de credință, *Cum am devenit scriitor*, împreună cu *Addenda* amintită, reprezintă elementele care transferă opera poetică dintr-un trecut din ce în ce mai vălurit, în imediata noastră actualitate literală.

Ion Bogdan Lefter, poet, critic literar, lider de opinie, în *Prefață*, e (și) un prozator cu toate ale sale, un povesteaș care știe să rostogolească poveștile generației '80 și care știe să (de)guste din ceea ce Mihail Sadoveanu și George Călinescu numeau „mierea trecutului”: Ion Bogdan Lefter este printre puținii, poate chiar, singurul în stare să facă o monografie în sensul istoriei literare ca sinteză epică a generației '80 care tocmai a trecut de epoca „tinerilor promițători”, azi, „expirații, după cum șoptesc veninos Nimeni, pierzînd destui congeneri pe drum, ajunsă în pragul retragerii de pe baricade, al seninătății vîrstei ce *adună* viața și bibliografia. Știința narațiunii, meșteșugul evocării, al rechemării trecutului, cum spune Gala Galaction, arta portretului fixează liniile de forță ale sintezei epice a lui Ion Bogdan Lefter. În perspectiva poveștii generației '80, Ion Bogdan Lefter reunește întîmplări și figuri dintr-un trecut *prezentificat* în amănunt, de la harta locurilor de unde veneau la București tinerii poeți cu afinități „evidente,”

într-o „nevoie de confruntare colegială” și de „coagulare generațională”, de „solidaritate exuberantă”, pînă la desantul echinoxistilor, în primăvara anului 1980, la Cenaclul de Luni, condus de Nicolae Manolescu. Ion Bogdan Lefter evocă întîmplări și, mai ales, face portrete de antologie, poze „la minutul” din *illo tempore*, păstrate intacte în memorie, mereu proaspete, într-un album al copilăriei noastre: iată, Marta Petreu și Ion Mureșan, în anii '80: „Marta Petreu - ochelaristă frumoasă și elegantă, subțire ca un lujer, recitatoare cu voce fermă, tăioasă, sentențioasă, în contrast uimitor cu fragilitatea ei corporală. Ion Mureșan - încă neintrat în viitorul lui rol de boem incontestabil, dar deja scandîndu-și poemele cu aplomb, cu scurte treceri ghidușe între momentele mai grandilocvent - „filosofice” sau cu prelungiri vag-cîntate ale anumitor cuvinte, uneori cu încheieri solemn-rezonante”. Mai mult încă, Ion Bogdan Lefter păstrează „cu mare acuitate” în memorie nu doar chipul, dar și *timbrul vocii* unor optzeciști de altădată (Andrei Zanca Sofalvi), pentru a-1 reda, azi, în pagini memorialistice ce se rețin, apoi, Dumitru Chioaru într-un, pentru început, „anti-portret” („Ochelarist miop, de unde șovăieli suplimentare. Voce stinsă și tărăgănată, inversul unei bune «dicții», scrie memorialistul); pe firul vieții, cum spune, în Clujul studenției, la Piatra Neamț și în mediile literare de acolo, Ion Bogdan Lefter își ur-

mărește protagonistul cu neascunsă afecțiune.

Despre nașterea sa spirituală, Dumitru Chioaru ne spune în mărturisirea *Cum am devenit scriitor* că „hotărîtoare pentru formarea mea ca poet a fost întîlnirea cu poetul Ion Mircea...”. Despre poezia sa, Dumitru Chioaru aduce drept mărturie poemele „adăugate” în *Addenda - Melancoliile unui bătrîn cărturar* pentru că, iată, aici se produce o sensibilă modificare a traseului liric din cărțile anterioare. E, mai întîi, poetul care, ca un păianjen, își țese lumea de litere, ca un „absent al vieții”, într-o lume ca „parodie a artei”, spre întîlnirea cu Poesia, închipuită, acum, precum aceea a femeilor mirositoare cu Iisus, după Învierea Lui: „S-a întors Poesia uimită/ de capul meu cărunt -/ pe unde ai umblat atîția ani?/ prin biblioteci și muzee -/ și ce-ai aflat?/ am scris un raft de cărți/ căutîndu-te -/ tu ai uitat că poezia/ e în altă parte?” (*De vorbă cu Poesia*). Apoi, la Paris, cu Paul Celan și la New York, căutînd pălăria lui Walt Whitman, „poet din Manhattan”, Dumitru Chioaru experimentează ce se vede, în *Poesia (II)*, anume, un parcurs rapid de la simbolism și romantism, la expresionism, prin suprarrealism: „Mașini telefoane computere - ay/ cît de mult veacul a înaintat!/ cît de repede Poesie/ te-ai demodat -/ iar eu ca inorogul am albit/ prin codri veștezi de simboluri/ și mai trist decît corbul/ stau pe bustul lui Pallas cernit/ privind înapoi ca-ntr-un hău/ Poesie - bate ceasul rău!/ Știi dragul meu în oraș/ și-a făcut apariția domnul Faustofel/ ras în cap cu ochelari de soare/ îmbrăcat în blue jeans și sacou/ din catifea raiată./ poartă sub braț baston cu măciulia/ înfățișînd un cap de pudel/ de gît i-atîrnă camera de filmat/ la toate întîlnirile mondene/ proaspăt bărbierit și zîmbitor/ e șic - are bani/ și-aș putea să vă fac cunoștință -/ mă ispăsea Poesia/ în timp ce citeam pe îndelete Faust/ și regretam dispariția magiei/ cînd aprinzîndu-mi pipa/ l-am zărit în mijlocul odăii/ pe domnul Faustofel/ așezat pe scaunul Poesiei/ picior peste picior”.

Se spune că după „Opera Omnia” nu mai poate urma nimic; după „Opera poetică”, însă, pot veni *celelalte* cărți ale lui Dumitru Chioaru: e încă timp pentru acestea.

Confesiunea unei insurgente

GELA ENEA

Anul 2022 aduce un nou volum în Colecția *Arca* a Editurii *Neuma*, cu un titlu provocator: *Jurnalul insurgentei Ana*, volum semnat de poeta Gabriela Ana Bălan.

Cartea conține șaptezeci și două de poezii, cu o pagină finală din care aflăm că autoarea a mai publicat încă șase cărți, deci are, cum s-ar spune, experiența scrisului, pe lângă faptul că se implică și în activități jurnaliste.

Citim în primul text, poem marcat de autoreferențialitate, că timpul Anei celei insurgente are textura unei coli de hârtie și forma unui fluture, așa că ne putem imagina tentația culorii și a zborului, ca pretexte lirice și, ca să ne convingem, cităm un fragment: „timpul meu/ o foaie albă de hârtie/ modelată în formă de fluture/ de mâinile mamei/ într-o zi de post”. (*Origami*)

Probabil că alegerea zilei de post are legătură cu purificarea sufletească, altfel, poeta ar fi venit pe lume într-o zi fără restricții.

Lectura versurilor următoare prilejuiește descoperirea unui spațiu familiar poetei, orașul care este „ca o tablă de șah”.

Următorul text, încărcat de feminism, este cel intitulat *Am adormit cu gândul*, în care Gabriela mărturisește „sunt femeia care-și apără/ patria visului/ și patria inimii/ cu arma cea mai puternică din lume/ cuvântul”.

Desigur, cuvântul are forță, beneficiază sau distructivă, poate fi considerat o armă, însă conotația sugerează deja ideea de conflict, ceea ce, până la urmă, cuvântul ar trebui să dezamorseze.

Despre cuvânt spune că îi este „întâiul prunc crescut /cu ambrozie”, însemnând, probabil, căutarea unui efect narcotic, întrucât sub așa zisa hipnoză, cuvântul să i se supună, să fie plurisemantic, încât să deschidă orizonturi de interpretare diferite pentru cititori.

Tonul imperativ este accentuat în textul *Gata cu poezia despre destinul acceptat*, unde poeta se consideră ca având capacități de premoniție, în legătură cu evenimente din viața proprie, asociind o locuțiune verbală al cărei sens ține de trecut, cu viitorul standard pentru verbele următoare, ceea ce creează un paradox, în versurile: „acum scriu tot ce îmi voi aduce

aminte/ că se va întâmpla vreodată/ și voi spune/ această femeie ciudată îmi știe/ viața pe de rost”.

Cred că s-a dorit o dedubalre a sinelui, într-un fragment existențial în limitele normalității și un al doilea care va scrie, sfidând cursul firesc al timpului și proiectând în viitor un trecut capabil de reinventare.

Următorul text, *Se aude tropot de cal troian*, reiterează ideea cuvântului ca armă, aceeași imagine a poetei care afirmă, convinsă, că „sunt doar o poetă/ singura armă îmi e cuvântul” și, în plus, ne asigură Gabriela Ana, „nici nu desenez steaguri pe sicrie”, ceea ce este, în versiunea cotidianului, un fapt ușor hiperbolic.

Filă de jurnal staționează „pe covorul pandemiei”, imortalizând câteva clișee cu damf politic: un Paris care „linge rânile de cenușă”, turnul Londrei împodobit cu pingui, bănuiesc din metal, vii nu ar fi avut cum să aibă atâta amploare, apoi, poate cea mai terifiantă imagine, cea a Moscovei care „își curăță turlele ruginite”, din păcate, după cum trăim aceste vremuri, și-a curățat nu numai turlele, ci și armele.

Remarc foarte multe texte din acest volum gândite a fi manifeste lirice, autoarea simte nevoia să se poziționeze mereu în raport cu arta sa, cu publicul receptor și chiar cu sine.

Astfel, poemul, frumos intitulat „Unde răătăcesc bătrânele, corăbiile sufletului”, ne propune o ipostază surprinzătoare a creației: „caut poezia / ca pe o iubită înecată/ mă întreb răzând pe ce mal o să plâng”, însă din care cauză ar plânge la final, după ce are puterea să rădă, e greu de precizat, numai poeta deține răspunsul corect, noi doar ne putem imagina că poezia pe care o caută să fi avut un destin dramatic, oricum ar fi, nu s-au inventat ape atât de adânci, încât să dispară cu totul Poezia în valurile lor.

În același ton al confesiunii se relevă și textul *Liniște*, unde autoarea adăugă monologul adresat, uzitând de un motiv din basme, acela al hrănirii unui cal costeliv cu jărat, pentru a-l transforma în bidiviu înaripat. Nu este cazul să credem, după cum ne asigură Gabriela, că acest mit este valabil pentru poezie.

Motivul cuplului, adiacent temei dragostei, este cel ce susține discursul liric în

Mai presus de cuvinte, poezie în care autoarea folosește antiteza *eu-tu, cer-pământ*, pe fundalul întâmplării de a se întâlni doi oameni: „întoarce-te în timp/ atunci când unul din noi/ a trecut printr-o poartă străină/ și am ajuns alături/ eu cu fața spre cer/ tu cu fața spre pământ”.

Cu un ton voit sarcastic, Gabriela evocă „epoca de aur”, pe care o prezintă în câteva tușe de umor negru, chiar titlul *Portocale*, pentru cine a trăit din plin vremea comunismului, este edificator, întrucât exoticele fructe se aflau mai degrabă în imaginație, decât în fructiere: „pe vremea mea cenzura interzicea cuvântul/ moarte în scrierile pentru copii/ eroii treceau în altă dimensiune/ dădeau ortul popii/ o mierleau dar nu mureau”.

Dacă ați crezut că există numai *1001 de nopti*, la Gabriela Ana Bălan există *1001 de poezii*, într-o vivacitate a creației ce uimește, poeta mărturisind „scriu pe tășul securii/ în fiecare zi câte o poezie/ ca și când ar fi prima/ din șirul celor încă o mie”.

O putem compara, la acest nivel de interpretare, cu vestita Șeherezada, ambele având drept temei amânarea morții, căci, tot în textul acesta, avem și justificarea: „să îmi pot salva sufletul/ de la uitare/ cea mai grea moarte”.

O aplecare spre suprealism demonstrează poemul *Tinerețe cu bătrânețe și moarte cu viață*, pentru că în versurile acestuia „cea mai bătrână girafă din lume” (nu știm de ce girafă și nu alt animal) a născut „treisprezece pui de porțelan”, plânsă fiind de timp, „singurul zeu care poate plânge”, iarăși numai poeta știe de ce este singurul și cum plânge el.

Ca și la alți poeți, se întâmplă ca inspirația să fie nu un daimon, ci un demon care nu excelează în fidelitate, părăsind-o uneori pe Gabriela: „mă trezesc în miez de noapte cu fața rănită/ m-a părăsit demonul inspirației/ e modul lui de a-mi arăta că pleacă”. (*Demonul care locuiește în trupul meu*)

Jurnalul insurgentei Ana este un volum cu imagini expresive, susținute prin alegorii, mai ales, dar și prin laitmotivul Cuvântului generator de stări poetice, de aceea îl recomand cititorilor interesați de poezia noastră contemporană.

0 poetică a identității

ANA DOBRE

... **SE DECELEAZĂ** în poezia Gabrielei Ana Bălan în volumul-confesiune *Jurnalul insurgentei anA*.

Poeta scormonește în afară, în inefabilul clipei, și în sine, în inefabilele sufletului, pentru a se clarifica, pentru a-și limpezi poziția, condiția, în complexul determinism al lumii celei aievea.

Definirea de sine, în aparent și în esențial, o conduce la conștientizarea alterității, nu neapărat acel *je est un autre*, ci al intuirii unui *celălalt*, un *altul*, care se ascunde în sine și pe care îl descoperă înfiorat ca parte integrantă a ființei sale. Este aceasta femeia care *doarme în trupul meu* și care *îmi știe visele pe de rost*, femeia pe care o presupune și pe care o află dând la o parte vălurile care ascund *quintesența*, reminiscență livrescă a umbrei zeiței Isis, cea care se definea sibilinic – „Eu sunt tot ceea ce a fost, este și va fi și niciun muritor nu a îndrăznit până acum să-mi ridice vălul”.

A descoperi ceea ce ești integral, ca ființă cu infinitezimalele misterului alcătuitor, coincide cu sensul devenirii nietzscheene, acel imperativ – *să devii ceea ce ești*, sens, pe care, autocontemplându-se, Gabriela Ana Bălan îl decelează în insidiile persoanei sale. Decelarea, descoperirea sunt urmate de o *trezire*, o recunoaștere de sine, întâmplare a ființei, posibilă doar în armonie cu natura: „îmi lipesc urechea de pământ/ întreb cărarea/ unde a dispărut învățătoarea/ văd urma tocurilor pe asfalt/ și pata de cerneală de la stiloul spart/ adie o nuanță de parfum de levănțică/ din nuielușa ei a crescut un salcâm/ i-am salvat fotografia/ pe un site securizat/ cu setări de confidențialitate/ doar eu...”

Aparentul prozaism camuflează tensiunea căutării. Introspecția este, deopotrivă, retrospecție: „undevea demult și departe/ poetul a plecat pe ape/ în marea lui rătăcire/ mi-a găsit ferestrele gândurilor/ deschise/ când îmi făceam ordine în vise/ de atunci scriu/ cu flacăra minții lui/ poezii”.

Această călătorie în labirintul sufletului îi revelează sensul destinului său – cu vântul, scrisul, poezia. Sensurile comunică pe canale inefabile și asigură transferul de la poet la poezie, de la cuvânt la metaforă. Dacă această căutare febrilă presupune o

exagerare a feminității rămâne, totuși, o ipoteză. Poeta nu excede, nici exaltă un feminism ardent, întrucât se simte bine în pielea ei de femeie, identificându-se drept *insurgenta anA* doar în raport cu efortul căutării de sine și al aflării acelui secret sigilat în străfundurile proprii ale ființei.

Revoluționarismul presupus de epitetul *insurgenta*, ca feminism, este legat mai mult de puterea de a revoluționa limbajul, de a-l scormoni pentru a căuta și afla etajele subterane ale ființei, de a-l aduce în matca stilisticii proprii, care să o conțină și să o fixeze în categoria creatorului. Căutarea ei are drept scop aflarea cuvântului *potrivit* în țesătura virtuală a sentimentelor concretizate în metaforă, atât de potrivite, încât să dureze, ca piatra zidurilor antice, rezistente în timp, cât veșnicia, imposibil de a le muta sau permuta. E *cuvântul ce exprimă adevărul* său, subieciv, adevărul care o fixează în roata timpului.

Alteori, poeta presimte un *demon* „care locuiește în trupul meu”, un *daimonion* socratic, care susține căutarea intermitentă și avertizează asupra pericolelor: „mă trezesc în miez de noapte cu fața rănită/ m-a părăsit demonul inspirației (...)/ demonii îndoielilor s-au spânzurat/ de corsetul prea strâmt/ și totuși am moară/ îmi macină zilele/ dar nu am Troțuș/ hârtia pe care scriu e ambalaj de cartuș/ și iată de ce nu sunt în rândul celorlalte poete”. *Demonul care locuiește în mine* ar putea fi un semn al sufletului, un expresionist sentiment al morții: „demonul care locuiește în mine/ nu îmi face niciun rău/ moartea mea stă cuminte prinsă în magnet/ pe ușa dulapului cu iubiri promise...”, relevând ideea certitudinii finitudinii, singura certitudine absolută în inexorabilul ei, ceea ce face ca începutul să coincidă cu sfârșitul, încheind, în același punct – viața și moartea, bucla temporală care-i cuprinde durata.

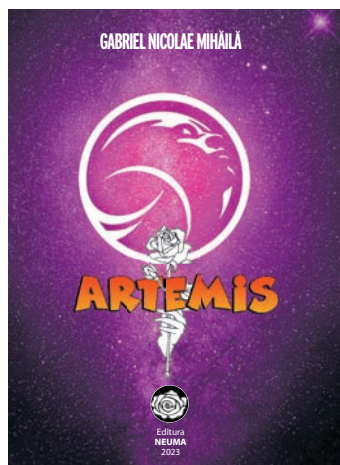
Căutarea ei este dramatică, atinsă chiar de un tragism al presimțirii unui *fatum*, iar evitarea lui ține de aflarea sinelui, a identității de sine. Poeta pare a da expresie lirică acelei întrebări de la judecata de apoi, când Divinitatea interoghează asupra identității cu întrebarea răscolitoare: *Cine ești tu? Numele meu este anA* ar putea da o sugestie de-

spre această neliniște existențială: „De la un timp numele meu este Ana?/ nu, anA! Tristă, mă pișc de obraz și/ răsuflu ușurată, sunt eu în oglindă/ vremea îmi vopsește părul/ vara blondă, toamna roșcată/ vine o iarnă cumplită și voi avea/ atât de mult alb pe tâmplă/ încât voi reuși să țin minte”, despre descoperirea alterității: „Cred că și cealaltă/ când iubitul o strânge în brațe/ dacă uit să mă opresc din scris/ își pipăie fața și se bucură că nu este/ Eu”, dublu demers enunțativ și interogație, finalizat cu o fragilă concluzie: „Atunci numele meu este anA/ fără niciun semn de întrebare”.

Credința mistică în capacitatea de a salva lumea, augmentată „la masa unde scrie poeta” ține și întreține stările poetei. Ipostazele feminității – femeia lui Lot, Ana lui Manole – jertfa necesară creației, cu o sugestie de revoltă camuflată, un calm feminism incipient, ipostazele eului, „sora mea de piatră”, *insurgenta anA*, „femeia celor două veacuri”, „sunt anA din oglindă/ iau lumea de la capăt scriu poezii/ primul veac cu cerneală/ ultimul cu pixeli/ pe deapsă și iubire/ mândrie și prejudecată/ agonie și extaz/ scriu despre o lume bună/ scriu până devine și mai bună/ lumea sufletului meu/ se va salva prin poezie”, sunt tot atâtea oglinzi în care se reflectă pentru a se regăsi pe sine în ceea ce are substanțial și autentic, pentru a suprapune aparența esenței, realul idealului.

Opțiunea poetei Gabriela Ana Bălan este o opțiune pentru ideal, pentru frumos, pentru poezie, pe care le gândește și le reprezintă ca posibilă soluție existențială. Așteptând o minune, Gabriela Ana Bălan a primit în dar poezia: „Dumnezeu s-a plictisit să mă tot întâmpine/ cu pâine și sare. Aștept o minune”, iar minunea a venit. Nu ar trebui să o imaginăm, ca pe un Sisif al cuvântului, fericită?...

Recentul volum de poezii, **Artemis**, al lui Gabriel Nicolae Mihăilă, este o dedicație insolită prin felul în care sinele poetic se asamblează, părintește, în iubirea pe care o poartă fetei sale cu numele atribuit în titlu. Este de pe acum o reverență în fața artei sale, ca om, o înminunare a faptului de a fi produs pentru eternitate o ființă vie, poezia trăirilor sale, a iubirii nemărginite. O zeiță care susține, iată, poezia tatălui său!

Volumul se împarte patru capitole. Primul este cel al revenirii în propria copilărie în care autorul reține primele lecturi școlare, din abecedar, *ana are mere*, bine știut de fiecare dintre noi, chiar dicția acestei propoziții are o încântare aparte.

Capitolul al doilea este dedicația în sine pentru copilul copilului de odinioară, intrat ca o binefacere și o reamintire a aceluia, devenit azi părinte și încercând să-și explice versificat bucuria de a retrăi prin copila sa.

Cel de-al treilea capitol încearcă să-l facă pe poet să se integreze în iubirea care l-a adus în această etapă a scrierii despre bucuria sa nemărginită, despre viața cea adevărată, condusă de acel zâmbet inocent de copil.

Cel de-al patrulea este un fel de adio de la alte lumi, mai puțin bogate în scopul de a fi!

Pornind de la simplul fapt că o propoziție cu subiect și predicat, citită și răsцитă în clasa întâi, *ana are mere*, poate să ne trimită la simbolul mărului și la importanța mitică a păcatului primordial, din care veșnic vor fi o evă și un adam și desigur o dragoste trecută sub incidența răului, o consider o introducere subtilă în contextul sentimentului patern și un exercițiu de trecere din propria copilărie în copilăria gingașă a ființei căreia i-a dat viață. În fond, și poezia este tot un nou-născut, tot o pledoarie pentru viață!

Trei, Doamne!

OTTILIA ARDELEANU

Ana este un soi de sacrificiu, de legendă, iubita-neiubită, femeia din realitatea crudă, cea care trebuie să se descurce, să depășească neînțelegerile, să suporte poate și o schimbare de sex. Ana-copil, Ana-tână, Ana-matură, exact ca trinitatea. Niciuna nu uită că *ana are mere*!

Ana este pretutindeni, independentă, pretențioasă, departe de lume, departe de sine, o ană puternică, ieșită din tipare.

Una dintre dovezi ar fi că *Ana nu are iubit/ nu are copil nu are părinți nu are nimic/ are fiecare zi pe care o tratează în mod diferit/ azi crește frumos într-un loc/ apoi în următoarea zi e deja departe/ cu oameni fără oameni/ cu prezență fără prezență*.

După lecția păcatului, învățată odată cu abecedarul, frumosul devine fructul păcatului! Capitolul al doilea este pentru Artemis-Maria, copila care pare să crească din poezia poetului-tată. *pe genunchiul ăsta s-a mai așezat cineva// și tremură de incertitudine!*

Cum să nu curgă fericire din poezie când însuși tatăl este un vers destinat fiicei sale?!: *Artemis zâmbește// Tati se face șină de poezie pe care învăț/ să merg de-a bușilea/ din oraș curge proaspăt ca dintr-o maternitate/ iar eu sunt zveltă ca o rimă albă// poemul ăsta are riduri de nou-născut/ poemul ăsta se roagă în locul nostru/ poemul ăsta n-are aripile smulse// Tati e cel mai fericit vers*.

De factură modernă, poezia lui Gabriel Nicolae Mihăilă întrunește însușirile lirice ale sentimentului parental, se apropie într-un fel original de poeziile copilăriei scrise de binecunoscuții Otilia Cazimir, Elena Farago, George Topârceanu, George Coșbuc, Tudor Arghezi.

Poetului îi place dialogul taciturn, prin versuri, cu dragălașa sa copilă și așază distanțele de orice fel ca punte de trecere dintr-o inimă în cealaltă. Și iată cum vede copila lucrurile vizavi de tatăl scriitor: **despre tata/ Artemis spune// e una din serile în care tata scufundă capul în pernă/ și își ține respirația câteva ore bune/ când tata lipsește/ o bucățică din mine se rupe dinăuntrul lui/ și pleacă în lume/ și lovește cu umerii de cer/ și dă cu mâinile de-a dura norii**.

În postura de tată, poetul face un dialog călduros cu fetea, încercând să-i explice neajunsurile lumii și câteodată și ale lumii literare. Ceea ce este special în acest volum

este tocmai acest dialog ca de la egal la egal în care, fie poetul, fie copila își revendică dreptul la a spune despre cum vede fiecare, din poziția sa, lumea, și cum și-ar dori să fie acest mediu înconjurător: *dar uite că sunt oameni frumoși/ pe care i-aș îmbrățișa și i-aș lua cu mine/ în buzunarul de la piept/ oricare ai fi putut să fii tu*.

În capitolul al treilea, numit Distanțe – Yin și Yang, Gabriel încearcă să descrie o matematică a iubirii. Poezia este tratată cu toată tehnologia, energia și cu tot mușchiul său poetic. Există frământări aici, există remușcări, amintiri filtrate, câțiva buni prieteni care nu sunt trecuți doar în revistă, ci reprezintă în esență personaje fără de care sensul de a fi s-ar pierde undeva în univers.

Poetul își are singurătățile sale, -deși aici este o pledoarie pentru Artemis-, în relație cu alte persoane, concomitent cu alte stări, totuși, *se aude un oftat de om singur/ ca o inimă din lemn/ la foc de seară*. Se poate întâmpla, atunci când te despați de o persoană iubită, spre exemplu. Iar asta este cât se poate de uman. În fond, poezia lui Gabriel Nicolae Mihăilă este despre relațiile interumane, dincolo de dragostea nemărginită pentru fetea sa care, de altfel, îi este muză în acest volum.

Poate un singur regret străbate sufletul poetului, dincolo de strălucirea acestei lumi, în prezența copilei și a poeziei: *am să mor sărac/ vând retină/ vând amintire/ vând lemnul din mine/ pe nimic*.

Altfel, cred că este despre o mare și sinceră iubire această poezie, acest volum, și că poetul, tânăr și exaltat, nu dorește decât să exceleze în sentimente, să se abandoneze în bărbatul dorit: *tu ai început să fii obraznică/ să-mi vorbești despre definitiv la prezent/ când eu ți-am spus întotdeauna/ că nu știu cum să întind mâna să-mi iei sânge/ venele către tine/ niște tranșee abandonate*.

Desigur, și alte aspecte colaterale unei vieți normale sunt abordate aici cu aceeași efervescență tinerească și cu același impuls specific unui cap de familie, poet pe deasupra, care investește dragoste în tot ceea ce face.

Ultimul capitol, este un adio, o singură poezie, *trandafirul omului sărac*! Ei bine, când nu ai pe nimeni, când nu ai pe masă nimic și nu mănânci poezie, te poți considera sărac! ■■■

Deasupra orașului este cerul

NICOLETA MILEA

Filiala București Poezie a Uniunii Scriitorilor din România ne propune o nouă apariție editorială, care continuă perspectiva sincroniei literare, deschisă în 2017, odată cu prima antologie lirică, pe baza unui criteriu fundamental: arta de a armoniza valori estetice în plină evoluție. Acestea sunt edițiile antologice publicate până în prezent:

CE STRADĂ E ASTA? *Poeți în peisajul urban*. Antologie coordonată de Horia Gârbea. Volum apărut cu sprijinul Primăriei Generale a Municipiului București, prin Muzeul Național al Literaturii Române. Editura Neuma, Cluj-Napoca, 2017 (215 p.)

BUCUREȘTI dincolo de timp. BUCUREȘTI – UNIRE – UNITATE. Antologie lirică dedicată Centenarului Marii Uniri. Coordonator: Horia Gârbea. Apare cu sprijinul Primăriei Municipiului București. Editura Neuma, Cluj-Napoca, 2018 (159 p.)

NOAPTEA, STATUILE ÎNTINERESC. *Poeți străbătând Bucureștiul, noaptea*. Antologie coordonată de Horia Gârbea. Volum apărut cu sprijinul Primăriei Municipiului din București prin Muzeul Național al Literaturii Române. Editura Neuma, 2020 (227 p.)

ORAȘUL. *Amintire și uitare*. Antologie lirică. Editor: Andrea H. Hedeș. Selecție și coordonare: Horia Gârbea. Coperta și DTP: Gelu Iordache. Volum apărut cu sprijinul Casei de Cultură „Ion Luca Caragiale” – Ploiești, al Asociației *MasterPeace Ro*, în cadrul proiectului *Erasmus+ Act in Education* și al Asociației Culturale Neuma. Editura Neuma, 2022 (348 p.)

Volumul din acest an, **Deasupra orașului este cerul**. Antologie lirică. Coordonator: Horia Gârbea. Editor: Andrea H. Hedeș. Coperta și DTP: Gelu Iordache, Editura Neuma, 2023 (133 p.), apărut cu sprijinul Casei de Cultură „I. L. Caragiale” din Ploiești, a directorului său, poetului Marian Dragomir, la a doua colaborare, și a Asociației Culturale Neuma, din Cluj, directoarei sale, poeta Andrea H. Hedeș (pentru a cincea oară).

Un proiect care și-a propus să investigheze universul sensibilității, original și curajos, pentru că, între senzațiile naturale ale vieții și expresia lor lingvistică, se interpun, implacabil, retorica, arta exprimării literar-artistice, conștiința estetică.

Antologia reprezintă una din reușitele liricii poetilor contemporani, în primul rând datorită multitudinii de semnificații pe care le cuprinde, datorită caracterului său de *opera aperta*, deplin originală atât prin fondul cât și prin forma liricii, datorită viziunii, dar și particularităților stilistice și nu în ultimul rând, mesajului pe care-l transmite.

Autori din generații diferite biologic (cel mai tânăr născut în 1997, cel mai în vârstă, în 1938), dar din aceeași generație de creație, înzestrați cu inventivitate imagistică și putere de sugerare, cu largi resurse și virtuozități stilistice, cei șaptezeci și doi de poeți, membri ai Filialei de Poezie-București, dau un plus de autenticitate și asigură consistența temei propuse: „Deasupra orașului este cerul”.

Poeta Ana Săndulescu își numește poemul după titlul volumului, cu o mică deosebire, folosește forma scurtă a verbului „a fi” la timpul prezent: „Deasupra orașului e cerul”.

Pornind de la cele două elemente fundamentale: „orașul” și „cerul”, distingem re-compuneri în diferite registre, ce semnifică esențialul în orizontul trăirilor interioare, ex.: Constantin Abăluță, „Sub cerul oblic – orașul”; Petre Ioan Crețu, „Cerul de sub orașul din noi”; Bogdan Ghiu, „Noaptea deasupra orașului e orașul nu cerul”.

Unele poeme evidențiază în titlu universul terestru, prin termenul „oraș”: Mihaela Aionesei, „Pășesc prin venele acestui oraș”;

Elena Armenescu, „Orașul plutitor”; Any Drăgoianu, „Deasupra orașului meu Dumnezeu va face o altă răpire”; Marian Dragomir, „orașul”; Victoria Milescu, „Deasupra orașului”; Costinel Petrache, „sufletul orașului”; Daniel Pișcu, „Orașul și...”;

O altă serie de poeme dezvoltă problematica propusă punând accent în titlu pe cel de-al doilea termen, „cerul”: Vilia Banța, „Deasupra doar cerul”; Liviu Capșa, „Rufe din cer”; Dumitru Ion Dincă, „Cerul de smoală”; Mircea Drăgănescu, „Podul, marginile cerului...”; Eliza Macadan, „pe cer e un portativ imprecis”; Nicoleta Stăvărache, „Deasupra tuturor e cerul”; Horia Gârbea, „despre cer”.

O sublimare prin condensare se revelează în titluri concentrate într-un singur cuvânt, menit să exprime niveluri diferite de intensitate ale trăirilor lirice și de aici eterogenitatea elementelor tematice și structurale: Valentin Busuioc, „Fereastră”; George Arion, „Urechea”; Lazăr Avram, „Armistițiu”; Radu Cange, „Jobenul”; Aura Christi, „Rugăciune”; Angi Melania Cristea, „Lampioane”; Simona-Grazia Dima, „Anamnesis”; Miruna Drăghici, „Moștenire”; Ioana Ieronim, „Decupaj”; Ion Bogdan Ștefănescu, „Avatar”; Stoian G. Bogdan, „Opulent”; Andrei Cosmin Tudor, „Graffiti”; Dan Tudor, „Încotro”; Corneliu Vasile, „Perspective”; Gelu Vlașin, „nouășpe (b)”.

Reținem două titluri concepute sub formă interogativă, lăsând liber firul afectiv, grav, tulburător-nelinistitor: Daniel Bănuțescu, „De ce pentru ca să fii tu acolo?”; Mihaela Stanciu, „ești bine?”.

Poeți și poeme, aflate într-o conexiune organică, susțin prospețimea lirică nebanuită și neașteptată, creația reflectă savoarea scrisului, mijlocitor între conștiința individuală a eu-lui liric și cititor/receptor : Flavia Adam, „Poem pentru prietenul meu”; Elena Armenescu, „Fii de zei”, Laurențiu Belizan, „cum trece o zi”; Mihaela Roxana Boboc, „Noaptea dintre ani”; Romulus Brâncoveanu, „Podul Grozăvești. Ianuarie 2023”; Gabriel Burlacu, „Casa copilăriei din Buzău”; Ion Cocora, „Un ceremonial al fericirii depline”; Evelynne Maria Croitoru, „Noaptea lumii”; George Daragiu, „Călătorind, călătorind...”; Viorel Dinescu, „Deasupra universului”; Dan Dobre, „Joc de copil”; Raluca Faraon, „evadat dintr-un poem de Vișniec (via Ioanid Romanescu); Carmen Firan, „Eșarfa albastră”; Carmen Focșa, „Lacrima neîncepută”; Mihail Gălățanu, „A venit cineva și a pus semnul (fragment)”; Lidia Laz, „Sfioasă atenționare”; Olivia Măndruțiu Rusu, „Trecem prin timp”; Constantin Marafet, „chemarea seninului”; Vasile Menzel, „Luceferi la ceresul car”; Nicoleta Milea, „De mână cu Orfeu”; Lucia Negoită, „Privitorul de nori” (poem în proză pe mai multe voci); Niculina Oprea, „nimic mai evident”; Vasile Poenaru, „Mio fiume anche tu”; Elena Liliana Popescu, „Axis Mundi”; Maria Postu, „Tu nu vezi, fata mea...”; Ofelia Prodan, „Norii negri”; Radu Sergiu Ruba, „Un inger”; Cristina Rhea, „Sentimentul de doi”; Ioana Sandu, „Cu vorbe puține”; Passionaria Stoicescu, „Poem tematic”; Liviu Ioan Stoiciu, „Un rest”; Grete Tartler, „Era o zi caldă de iarnă, strălucitoare”; Mircea Teculescu: „Ceva alb, ascuțit”; Eugenia Țarălungă, „explozie de hem MMXXIII”; Liliana Ursu, „Uneori misterios”; Lucian Vasiliu, „Monolog de monadolog”; Varujan Vosganian, „Zăpada mieilor”.

Este în antologie și un poem fără titlu, al lui Emilian Iachimovski, „*** (primul vers: Îmi duc oboseala ca un chelner bătrân)”.

Dacă am uitat cumva cum am pornit spre împlinirea acestei antologii, ne reamintește poeta Grete Tartler prin versurile de început ale poemului domniei sale: „Era o zi caldă de iarnă, strălucitoare/ datorită schimbărilor climei,/ când un prieten poet ne-a cerut poezii despre cer”.

Asistăm la un adevărat ceremonial al unor reprezentări uimitoare ca propeșime, dimensiune reflexivă și patos al noului, în rostirea unor expuneri artistice dintre cele mai viguroase. *Poemul tematic* al Pas-sionariei Stoicescu face să se regăsească în cadrul unei vaste construcții polifonice motive, mituri, semne, acte ale inițierii, memoria timpului și a evenimentelor: „Nimic nu va fi ca-nainte, păstrează distanța și crede!”/ Astfel îndeamnă orașul, „micul Paris altădată/ (pe când era mireasa fată)... **Sub el**, tuneluri și catacombe/ făcute *atunci*, să te aperi *și-acum*;/ în el, pești, târfe și bombe/ întru existența mafiei contemporane/ (chiar dacă-ți mai ies coșarii în drum),/ cu bălciuri de carte sărmene,/ unde poeții încă mimează misterul.../ **Prin el**, Neica Nimeni apasă butoane,/ urlă-n deșert telefoane,/ iar pe ecrane scrie: „Zonă fără acoperire!”/ Deasupra orașului este cerul...”

Atrasă de semnele ficțiunii și ale creației, plămăind noi tipare umplute cu sufletul său, Flavia Adam, disimulând, ne introduce într-un univers, care e, în fond, ale unei lumi dezvăluite cititorului avid de reflecția confruntată prin manifestările ficțiunii cu realitatea: „Ai vrut să scriu un poem pentru tine/ și iată-l gudurându-ți-se lângă picioare-/ cu pielea lui, încălzindu-te./ Ești fericit? Mai fericit decât ieri? Mai fericit decât mâine?/ Deasupra orașului, gândul meu e-un cer proaspăt./ Pe Dumnezeu ceartă-l acum, nu pe mine,/ când, pe jumătate nebun, glasul tău tulbure taie iarba!” (*Poem pentru prietenul meu*).

Plăcerea de a cunoaște (nu cu răceala unui simplu cititor, ci cu bucuria filologului) și de a descoperi valori literare, într-o creație cu însușiri artistice intrinseci am trăit-o citind poemul scris de Mihaela Aionesei: „Pășesc stingheră prin venele acestui oraș/ în care doar câinii mă vor/ și cerșetorii îmi aruncă ocheade/ când mă văd cum îmi port/ ca pe-o rochie de mireasă/ crucea de sare.”/ Deasupra cerul clo-tește/ precum sângele în taurul proaspăt răpus/ de un tril de rân-dunele.” (*Pășesc prin venele acestui oraș*).

Un mod aparte, integrat sensibilității moderne, de a contempla, de a gândi și de a traduce în limbaj artistic universul reprezentat, ni-l oferă mai tânărul poet Andrei Cosmin Tudor: „deasupra orașului,/ fie el București/ Madrid/ Londra/ New York/ sau Cairo,/ este cerul/ fie el albastru/ negru/ înstelat/ înorat/ sau violet în amurg tomnatic.”/ numai în București oamenii au uitat/ că au un cer deasupra capului?” (*Graffiti*)

Numirea/definirea unor topos-uri, explicarea unor simboluri ale unei lumi ce și-a făurit propriile sale semne le regăsim la mai mulți poeți, ele numind motive generatoare de atitudini și de anume vi-ziuni existențiale: Romulus Brâncoveanu, „În lumina verde a de-părării acolo/ Unde Dâmbovița se lasă călcată de ceva/ Ce n-ar fi orizontul ci neantul/ Stă Opera. Podul Calicilor”; Gabriel Burlacu, „La pervazul casei mele din copilărie/ Venea adesea în vizită o Lună/ Fru-moasă, pură îmbrăcată-n alb”; George Daragiu, „Să visăm ziua cea bună/ Luminând Calea Victoriei/ Totul este trecut/ Ascuns viitor”; Carmen Focșă, „Marginea cea mai de sus a orașului/ Pare a fi o lacrimă neîncepută”; Bogdan Ghiu, „Oraș peste oraș peste oraș Arhe-ologie cerească Nu și/ celestă Emanăm galaxie Armură/ Știre de presă”; Niculina Oprea, „doar câte un țipăt rătăcit/ de pasăre fără cuib traversează/ cerul de deasupra orașului”; Vasile Poenaru, „Și tu ești fluviul meu, București dezlănțuit,/ Fluviul meu, cu vărsare directă în Istorie”; Liviu Ioan Stoiciu, „atenție: Bucureștiul a devenit un/ loc de plecare...”

Elementele de recurență ale volumului implică opoziția între etern și efemer, între limitare și libertate, precum și aspirația *datului*, ca limită asumată. Motive poetice de mare efect sunt de fapt rodul confruntării omului cu timpul istoric sau cu cel spiritual, generator de atitudini. Autodefinirea poate fi apreciată în acest caz reprezentare a câmpului de acțiune: „Atât de rar ne-aducem aminte unde locuim/ și-atunci orașul devine un colocvii/ despre putere, avânt sau exal-tare,/ ba chiar și despre vătuita supraviețuire/ în griuri a dragonului ascuns,/ prevestitor al primăverii iminente.” (Simona-Grazia Dima, *Anamnesis*); „deasupra orașului/ singurătatea mușcă din oase/ și cerul atât de sângerie/ îmi pulsează în tâmpale.” (Mihaela Roxana Boboc,

Noaptea dintre ani); „Deasupra/ orașului poate fi orice,/ afară de ex-plozia unei bombe atomice.” (Radu Cange, *Jobenul*).

Tehnica postmodernă a intertextualității este marcată de Eugenia Țarălungă prin versurile eminesciene: „Un cer de stele dedesubt,/ Dea-supra-i cer de stele”, deschizând calea dezvoltării unui motiv roman-tic într-o viziune lirică proprie, nouă.

Manifestare directă a transcendenței, nicio ființă nu poate atinge în vreun altfel cerul, decât imaginar. Cer și pământ, macrocosm uni-versal, microcosmos terestru – în curgerea vremii! Multiplicări în sen-sibile receptări: „În zilele de vătrai ale verii deasupra orașului/ nuditatea ta în expansiune/ acoperă cerul ca pe apele mării/ până când cerul însuși devine o întindere/ de coapse arămii și sâni care alăptează din abundență/ cu voia lui Dumnezeu înger după înger./ trăim un ceremonial al fericirii depline/ cu păcatul ascuns în noi pre-cum o sticlă de băutură/ în sacul cu merinde” (Ion Cocora, *Un cere-monial al fericirii depline*).

Subtilități metaforice sugerează reprezentarea abstracțiilor în formă concretă, având ca efect plămăuirea unui univers poetic cu un imaginar propriu, inedit: „mi-ai zis:/ nu mai fi trist/ cerul este iar dea-supra orașului/ ieși la fereastră/ și-am ieșit/ iar fereastra era chipul tău.” (Valentin Busuioc, *Fereastră*); „Printre tăceri asurzitoare/ vei căuta ușa/ dintre tine și speranță...” (Evelyn Maria Croitoru, *Noaptea lumii*)

Sunt uimitoare numirile cerului, ca reflectare a imaginației: „Cerul ca un animal sălbatic/ se cutremură/ de împlinirea cuvintelor noastre (Christina Rhea, *Sentimentul de doi*); „cerul stă deasupra orașului ca o umbrelă pentru vise,/ unde nu încap două răsărituri” (Constantin Marafet, *Chemarea seninului*); „deasupra orașului este un cer provizo-riu/ adevăratul cer e încă în lucru” (Victoria Milescu, *Deasupra orașu-lui*); „Deasupra orașului de hârtie/ este cerul de hârtie” (Mircea Teculescu, *Ceva alb, ascuțit*); „tu nu mai vezi, fata mea, unde e cerul din oraș/ l-ai tot ascuns în geamantane ani de zile dar el,/ cerul a rămas acasă/ refuzând să te urmeze.../ Și-acel ultim și disperat,/ Tu nu vezi, fata mea...” mă urmărește și-acum/ când știu prea târziu ade-văruș.../ Deasupra orașului este cerul –” (Maria Postu, *Tu nu vezi, fata mea...*); „cerul e un decor în afara timpului,/ aripile nu mai au vârstă/ ca și cuvintele cu care mă îmbrățișezi în Grădina Icoanei.” (Liliana Ursu, *Uneori misterios*); „Cernut între lumi/ decupat după orizontul orașului,/ cerul se află însă exact acolo/ unde trebuie, cum a spus poetul/ se află, biblic, acolo unde trebuie să fie.” (Ioana Ieronim).

Norii și ploaia (forță creatoare a cerului), ca toate celelalte mani-festări naturale - momente/ elemente ale hierofaniei - sunt transfi-gurate sub pana poetului Varujan Vosganian, un intuitiv la un nivel cu rezonanțe profunde: „eu privesc norii care întrupează, pe rând, nălu-cile mele/ fiecare c-o jumătate de lume peste care adaugă/ o jumă-tate a lui/ îngerul din văzduh își imaginează vedeniile mele/ între câțelul pământului și al cerului, și ei tot albi...”

Disponibilitatea de a continua să se îplinească în reprezentări proaspete - vocație a harului de a pătrunde înlăuntrul lucrurilor cu acribia și acuta participare la toate formele de creație, poetul Horia Gârbea se (re)descoperă cititorului – în poemul care încheie antolo-gia, mărturie și neuitare a existenței noastre: „cerul trebuie străbă-tut/spuse pilotul avionului/cerul trebuie cercetat/ gândi astronomul/ cerul trebuie privit/ pentru norii lui/ crezu meteorologul/ ba doar pen-tru zodii/ interveni astrologul. Cerul e locul acela/ negru și rece/ în-trebă astronautul/ cerul e casa lui Dumnezeu/ avertiză preotul/ cerul nu există/ e o iluzie optică/ hotărî filosoful// pentru plăcerea voastră/ le spuse pictorul/ am să pictez un cer de toamnă/ spre apus/ cu câțiva nori/ dar și cu primele stele/ pentru că/ dragii mei/ voi încă nu ați înțel-es/ cerul este făcut pentru plăcere/ e desfătarea privirii/ și dacă pe el/ va trece și un înger/ plăcerea va fi încă mai mare” (*despre cer*).

Antologie a performanțelor lirice, vindecătoare estetic, „**Dea-supra orașului este cerul**” ilustrează inspirat dominante ale creației de o inedită originalitate atât în organizarea discursurilor poetice, cât și a realităților supraconceptuale raportate la poezia contemporană.

O realitate nedefinită, dar categoric mai cuprinzătoare decât gândirea noastră științifică sau artistică, provocatoare la introspecție, ne lasă impresia că vine de dincolo de noi și merge mai departe trecând prin noi.

Trăim în realitate, dar trăim și în fantastic, și în vis, și în tot atâtea feluri/forme, în câte inefabilul le încap.

O ființă secretă, asimilată esenței, scoate ca dintr-o oglindă chipurile noastre avute și prin ele ne ajută să cucerim prezentul nostru cel de toate zilele, cel de toate nopțile, cel de toate poemele!

Aceste câteva reflecții sunt asimilate unui fel de asemănare cu Poetul, nu după niște delimitări prealabile, ci după criterii sigure: ale esteticului și ale emoției artistice.

Pornind de la convingerea că nu poți cunoaște și nu poți vorbi despre ceva decât prin ceea ce porți în tine, îl înțelegi pe Liviu Capșa numai cu ajutorul acelor unelte pe care le pune la îndemâna cititorului, prin psihologia timpului și prin arta poemului.

Volumul „Zona de indulgență”. Poezie. Editura Neuma 2022, este structurat în două cicluri, aproximativ egale ca dimensiune: 1. Roboți sociali și 2. Zona de indulgență, denumirea celui de-al doilea ciclu fiind omonimă titlului volumului.

Și în această carte, ca în întreaga sa creație lirică, Liviu Capșa dovedește înclinații remarcabile pentru poezie, fiind dotat cu un acut simț al observației și cu o mare facilitate în arta compoziției.

„Roboți sociali”, poemul care dă titlul primului ciclu, caracterizat prin modalitatea directă a comunicării, aduce în planul liricii recenta noțiune științifică a celei mai noi cuceriri ce va marca viitorul umanității. În zestrăți cu inteligență artificială și capacități de a interacționa cu oamenii într-un mod empatic, roboții sociali „ca o explozie primordială/ răsar de sub pământ, din crăpăturile pietrelor/...capătă sens/ un cod universal îi unește// o evidență de necontestat/ roboții sociali se instalează/ în țărul obișnuinței/ nimic nu scapă privirii/ gândului, căutărilor/ labirintul vieții în veșnică extindere/ perpetuu se nasc întrebări/ arar se găsesc și răspunsuri// structuri în năvalnică expansiune/ alcătuiți cu contur efemer/ nimic nu le satură elanul/ nimic nu le ostiește avântul”.

În funcție de factorul socio-cultural, poemul se constituie stilistic ca unitate superioară enunțului mesajului: „din corpusculii luminii/ storc miere și ambră/ în cuibul vulcanilor culeg/ proteinele vieții/ mistere descifrează-n amprente stelelor/ au conver- sații filosofice/ cu meteoriți// când redevin umani/ roboții sociali își

Zona de indulgență

NICOLETA MILEA

caută locul/ precum peștii și păsările/ mîgrează spre ultima înmulțire/ înainte să îi risipească furtuna galactică/ să-i macine mecanica timpului”

Liviu Capșa scrie cu savoarea și cu grația limbii române, limbă nu demult la mare preț, și pe care acum, din păcate, mulți tineri o înstrăinează.

Destinul poeziei este acela de a întrupa o lume în cuvânt, de a conferi putere de sugestie trăirii umane, misterului esențial, de a crea viziuni artistice, care, dincolo de ficțiune, să evidențieze relația om-lume. Și această înțelegere esențială o pune în aplicare Liviu Capșa, într-un contrast tumultuos de trăiri și sentimente: „cât să ne mai suporte/ și-această biată, secătuită materie/ atomii și protonii ei toleranți/ infinitul cel mic ce ne-nconjoară/ cu-n inel de pământ, de ierburi/ de viței” (cât)

În ciuda aparentei simplități, poezia lui Liviu Capșa, asimilată cu un spațiu unde se produce convertirea amănuntului de viață cotidiană în eveniment liric, impresionează prin profunzime și rafinament: „țările mai au mai mult cer/ împărțea Domnului/ n-a fost deloc dreaptă/ belșug de cer peste belșug de pământ” (mai mult cer).

Este prezent exprimat aici și sentimentul principiului divin, dar nu în sens mistic. De aceea, cititorul nu se poate pronunța asupra fidelității lui sau dacă e mai degrabă de suprafață decât spiritual.

Într-o tonalitate amar-lirică, subliniază definirea relației cu societatea și cu timpul, dominantă afectivă a discursului liric fiind generată de conștiința fragilității omului, asumându-și cu o tristețe metafizică, existența bătrâneții și a singurătății: „acum e un om liber/ nu mai privește ceasul/ nu mai sare în pantofi// alene își molfaie singurătatea/ își soarbe cafeaua/ apoi, mai pune o pagină/ peste istoria familiei// de-un mileniu a trecut de copilărie/ de-un veac a ieșit din tinerețe/ s-a târât și din vârsta confuză/ ce-a lăsat urme// cea mai lungă/ se dovedește a fi bătrânețea/ ține morțiș să nu plece/ trage de timp// trufașă s-a instalat ca acasă/ controlează toate ungherele/ face glume deochete/ râde cu gura până la urechi/ apoi, împătorește durerea/ și-o pune, grijiule, la păstrare” (om liber)

Cutreierat de oboseala ființării și de nostalgia trecerii anotimpurilor (viața), eul liric reliefează motivul existenței în așteptarea recunoașterii crâmpiului de eternitate: „carne, lacrimi, sânge/ laolaltă stau într-un trup/ umblător/ așa se scrie o viață/ cu toate ale ei” (carne, lacrimi, sânge)

Aproape pamflet, poemul care numește cel de-al doilea ciclu, „zona de indulgență” reflectă aspecte ale realității sociale, într-un limbaj sugestiv, încărcat de semnificații contradictorii: „aici începe zona de indulgență (...) aici totul se va permite/ rigorile legii au greutatea/ fulgilor de pădăie/ nici un cod nu va mai tulbura faptele// interdicțiile sunt arse pe rug/ constrângerile sunt trase pe roată// aici totu-i pentru popor/ pentru setea lui de libertate/ egalitatea și fraternitatea se bat pe burtă/ la fiecare colț de stradă/ și masă// îngăduinței i s-a ridicat blazon/ toleranței i s-a bătut monedă// aici indulgența e politică de stat/ un stat vegetal, un stat mineral/ un stat din care/ se evaporă toți cetățenii”

Forma îmbracă perfect conținutul ce reflectă omenescul trăirii, al simțirii și al rostirii, în timp ce expresivitatea e dată de capacitatea limbajului poetic de a exprima, într-o manieră personală, idei concentrate, cu maximă încărcătură afectivă și subiectivă: „o dimineată de sâmbătă/ sunt în pat și citesc O viață,/ cartea lui Gabriel Chifu, care,/ prin fiecare pagină,/ răscoste și mângâie// sună telefonul/ trebuie să întrerup și să răspund/ și-n grabă caut un semn/ pentru carte// dar n-am nimic la îndemână// ba da, pe noptieră/ mai sunt câteva cărți/ întind mâna și prind una/ mai subțire/ (ca semnul de carte)// iată, o cârtică de psalmi/ de care și uitasesm// o strecur între filele cărții/ și iau telefonul/ când, nerăbdător, mă întorc/ la viața din carte/ nu mai găsesc semnul// s-a topit în cartea mai mare/ s-au contopit și-acum sunt una.” (o întâmplare)

Ca în toate poemele lui Liviu Capșa și aici prozodia este absolut liberă, mulată pe desfășurarea ideilor-imagini: „a fost cât un licăr/ de stea/ cât o cădere din cuib// și ce departe era orizontul/ câți munți își așteptau mutarea din loc// ce repede s-a chircit (...)// a fost cât mirarea unui curcubeu/ după ploaie/ cât zborul unui strop/ risipit de-o cascadă// neobservată trecu viața/ ca un pocnet de balon/ într-un parc de distracții.” (a fost sau n-a fost)

Artă poetului constă în capacitatea de a descoperi semnificații adânci, în fapte aparent banale și neînsemnate, dar subsumate neapărat universalului.

Poet emblematic, Liviu Capșa, și prin această recentă carte de poezie impune vocație lirică, atitudine, stil.

LUIZA CALA,
Sunt o callatianăEVELYNE
CROITORU

Poezia, pictura, antichitatea dobrogeană, marea cu energia și romantismul ei, reprezintă *semnătura divină* pe care Luiza Cala o dăruiește cititorilor cu această a douăsprezecea carte, **Sunt o callatiană**, Editura Neuma, 2023.

Iubirea neîngrădită a unui loc, Callatis și chemarea tulburătoare spre un alt timp, cel al *coloanelor cu capiteli dorice* și al memoriei adormite sub apele mării sunt temele predilecte din acest volum. Poeta Luiza Cala ascultă fascinat glasul istoriei din cetatea în care *amintirile se așază cunună pe frontispiciul templului*. Venită din *Heraclaea Pontica*, autoarea se dăruiește cetății Callatis (cea Frumoasă) cu toate simțurile deschise către darurile soarelui, vântului, apei, zeilor. Ea învie o lume a frumosului, a înțelepciunii, o lume în care *Dionysos, Apollon, Athena, Demetrios și Hermes binecuvântau Cetatea*. Piatra vorbește, dalta lui Oscar Han lasă misterioase urme, cerul se lasă *visat de Țuculescu și Tonitza, de Dimitrescu și Petrașcu*. Tăcerea Mangaliei este, de fapt destăinuire... Callatis este pentru Luiza Cala iubire, dor și chin, deopotrivă. Autoarea se simte ea însăși Cetate cu *toate viețile ei trăite cu toate morțile ei murite*. Luiza Cala recuperează imensele zone ale spiritului și scoate la iveală în forme lirice istoria antică a Dobrogei, îndreptată spre cunoașterea sau spre reamintirea originilor. Această rememorare, cu energia ei magică renaște în poeme și hrănește nevoia de cunoaștere a începuturilor, pentru a putea trăi prezentul și viitorul. Cartea deschide un orizont al poveștilor nisipului, al mării, al zeilor ocrotitori. *Să crezi în poezia mea*, pare a ne spune autoarea, enigmatic.

Timpul scufundat de istorie este readus de poetă într-un prezent dorit, unul al monologului interior în care cele trei straturi ale poeziei sale, cel real, cel magic și cel al visului se contopesc și din care extrage parfumuri de demult, esențe. Autoarea recrează un tărâm uitat, îl readuce prin intermediul simbolurilor, a *poveștilor șoptite de scoici*, cu forța sentimentelor transmise aproape vizual, un relief colorat al ideilor, ferestre de înțelegere: *Demult, când eram/ Suprema vestală,/ Am scris pe papirus/ Timpurile cetății*. Memoria cunoașterii, cu energia ei magică renaște: *Amintirile mele,/ Zăvorâte,/ Se așază cunună/ Pe frontispiciul templului/ Și este iar duminică în Callatis*. Eul profund al poetei este invadat de dorința de cuprindere a trecutului glorios: *Încă mai aud larma începutului, /Șuieră vâslașii asudați,/ Carele grele zgârie malul,/ Pământul negru/ ne promite bogății// Alte vieți,/ Alte bucurii,/ Cuceriri epocale/ Trimise lumii./ Conduc spre vase/ filosofi și cărturari,/ Culeg înțelepciune/ De pe trena lor.../ Vie fie-ți împărăția/ Cetate măreață*. Pentru autoare Callatisul este propriul Olimp, un Olimp maritim din albastrul căruia își construiește desfătarea estetică într-un epos străvechi. Cu aburul nisipului încins, poeta evocă istoria unui timp chemat, poziționându-se în interiorul acestuia, un timp în care filosoful *Heraclid* obișnuia seara, la malul mării, să dăruiască tainele filosofiei, sau un timp în care comerțul cetății înflorea, iar poeta bătea monede de argint cu frumosul *Hermes*, cel ce *puta aripi la coif și la încălțări*.

O neliniște creatoare străbate întreg volumul **Sunt o callatiană**, un fior metafizic, ceva între visare și interogație, împlinită de savoarea unor definiții lapidare și de un limbaj poetic elevat. Poemele transmit emoție, iar emoția este esențială în redescoperirea luminii din noi.

CĂLIN DENGEL,
Nimbus sau ritul neîmpăcării

Autor de poezie și proză, Călin Dengel profesează ca medic nefrolog, un motiv în plus să-i fie înțelese îngrijorările și luate în seamă avertismentele legate de poluare (dar nu numai) și de consecințele ei teribile. Modul în care medicul poet a ales să tragă semnalul de alarmă este unul absolut impresionant. **Nimbus sau ritul neîmpăcării**, Editura Neuma, 2022, cel de-al patrulea volum de autor, poate fi considerat o radiografie a orașului Ploiești, a experiențelor devenite univers pietrificat, sumbre, insinuate permanent în oameni, în case, în aer, în plante. Într-o complexitate pluridirecțională poetul găsește cele mai potrivite raporturi între asprime și deznădejde. El își populează universul poemelor cu versuri eruptive, laconice, organizate într-o dinamică proprie, cu desfășurări aspre, îndeosebi. *Adeziunea la delirul generațiilor devine o formalitate obligatorie* - ostentație, violență, sfidare, atitudini prin care autorul încearcă o descărcare, o compensare.

Diagramă a unor investigații exacerbate, poezia lui Călin Dengel se clădește pe o insolită personificare: *Omul negru, o simbioză dureroasă alcătuită din suferința și revoltă... Omul negru reprezintă încarnarea conștiinței în contemporaneitate, în mediul urban postindustrializare, numele său neavând nicidecum conotații de rasă*. Însăpăimântat și dezgustat de încheștările exasperate în care întunericul (omul negru) înghite încet totul, poetul simte acut grotescul și îl degajă prin toți porii. În fiecare poem vibrează ruina, spectrul morții, al dispariției. Prin văzduhul cenușiu poetul își simte *carnea îmbibată cu noxele rafinării*, ea, *carnea nu se mai strică*, sleită de suflu se întrece cu timpul, groparii caută *poporul cincinalelor* și dau de *zîmbetele împietrite* de suflul otrăvitor. Se simte setea de a previziona dispariția. Clausturat între umbre și furtuni, spiritualitatea este sufocată de violența unui ucigaș lent. Călin Dengel scrie o poezie sumbră și gravă precum o coborâre în infern, versurile sale sunt exprimarea suferinței cu accente tragice, ele oferă ferestre aproape vizuale poemelor: *Pe altarul orașului meu,/ la fiecare intrare (fără ieșire)/ trei făclii înalte/ seacă bolta cu umbre (mezozoice)// norii haini se îngheșuie peste frunți/ orbind vederea stelelor./ larna viitorului, (cu minți protezate)/ miroșind a chimie organică/ îngheață pașii condamnaților (la muțenie)*. Autorul introduce evoluții fantomatice într-o discontinuitate obsedantă. O poemă menită să definească o stare de fapt, cea care transformă oamenii în simple produse ale industriei. Cititorul poate auzi țipătul interior al poetului încătușat în propria neputință, în neputința de a schimba ceva. Categorii existențiale devin speculație metafizică. Suflul său este purtătorul și transmitătorul unui pustiu dezolant, distrugător. Într-un timp arid, poezia lui Călin Dengel arde. Poemele convulsive sunt traversate de accente dramatice, sentimente de un tragism tulburător: *Părinții vor îmbrățișa o tulpină/ și vor spune/ Acesta este catargul/ sufletului nostru/ smuls din viață/ mult prea devreme/ cu nedrept chin// La ce bun o pădure aiurea, care nu va opri cimitirele tinere?*

Stăpân al cuvintelor și înțelesurilor acestora, admirabil în tehnica provocării emoției, în capacitatea de a lucra cu simbolurile, glasul profetic, tulburător al poetului Călin Dengel dă un avertisment puternic, îmbrăcat în haina subtilă a poeziei.

Pe Calea Binelui

MIHAELA AIONESEI

Lupta dintre forțele binelui și ale răului este o temă care datează de la Facerea Lumii. Scena biblică a izgonirii din rai a primilor oameni care au îndrăznit să încalce poruncile lui Dumnezeu, lăsându-se ademiniți de forța răului, este arhicunoscută. E posibil ca tocmai această parabolă să fi stat la rădăcina luptelor pe care le-au dus personajele reprezentante ale binelui și răului din basmele care ne-au încântat copilăria, create mult mai târziu, special pentru a-i da binelui posibilitatea să triumfe. În această lume fantastică ne invită Iuliana Dinu să pășim cu încredere, pentru a urmări aventurile personajelor.

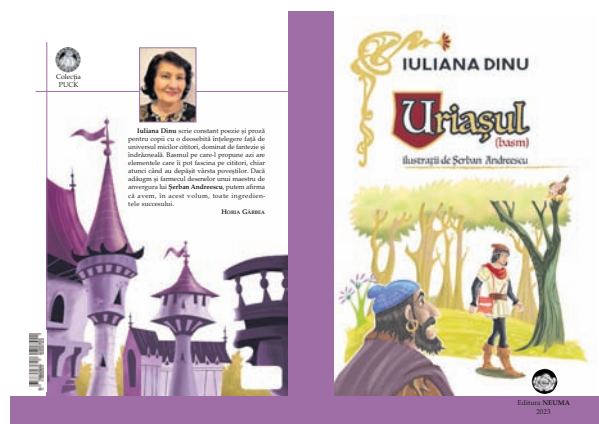
Autoare a nouă cărți, marea majoritate dedicate copiilor: fabule, poezii și proză pentru copii, dar și poezie religioasă, profesoara Iuliana Dinu, proaspăt intrată în Uniunea Scriitorilor din România, abordează un nou gen literar: basmul. De ce basmul? Ne lămurește chiar dumneaei într-un scurt motto scris pe prima pagină a cărții: „De ce revin, dragii mei cititori, la basmul copilăriei bunicilor noștri? Pentru că basmul modern își are sorgintea tocmai în el, în acea lume fermecată care este acum o realitate. În cazul basmului nimic nu se pierde, ci totul se transformă, iar alte milioane de copii vor visa la alți Feți-Frumoși și la alte Ilene Cosânzene care se numesc, poate, Alfa sau Beta.”

„*Uriașul*” este titlul celui mai recent volum apărut la Editura „Neuma”, girat de criticul Horia Gârbea care a făcut o prezentare succintă dar lămuritoare, pe coperta a patra: „Iuliana Dinu scrie constant poezie și proză pentru copii cu o deosebită înțelegere față de universul micilor cititori, dominat de fantezie și îndrăzneală. Basmul pe care-l propune azi are elementele care îi pot fascina pe cititori, chiar atunci când au depășit vârsta poveștilor. Dacă adăugăm și farmecul desenelor unui maestru de anvergura lui Șerban Andreescu, putem afirma că avem, în acest volum, toate ingredientele succesului.”

Foarte adevărat! Se pare că autoarea chiar deține cheia secretă a poveștilor. Pe mine m-a captivat. Am convingerea că oricine va intra în posesia cărții, o va citi pe nerăsuflăte. Pentru că folosește o abordare personală a basmului, care nu începe așa cum eram obișnuiți cu *a fost odată*, ci cu o „dimineată senină și blândă” dintr-un cartier în care trăia o familie care avea un băiețel pe nume Mihai care își dorea un câțel exact ca a vecinul lui. Pe măsură ce înaintezi, narațiunea stârnește curiozitatea cititorului, care pe bună dreptate, se întreabă după mai multe pagini, unde este basmul? Nu voi dezvălui misterul, ci voi îndemna la lectură, pentru că surpriza surprizelor către final apare. Este savuros și foarte ingenios gândit!

În rol de mămică sau de bunică, cunoscută și îndrăgita fabulistă Iuliana Dinu se simte foarte bine. Nu e doar un povestitor detașat care scrie despre acțiunile personajelor, ci unul implicat. Exact cum a procedat în cei cincizeci de ani în care a fost cadru didactic. Un promotor al binelui și al frumosului, al blândeții și armoniei, al valorilor tradiționale, de un bun simț și o noblețe sufletească rară.

Firul narativ prinde tocmai pentru că nu este previzibil, ci se desfășoară altfel. Tălmăcind povestea într-o manieră proprie,

care o diferențiază de tot ce se scrie în mod obișnuit în literatura pentru copii. Nu se vorbește despre împărăția nu știu cărui rege și fiul acestuia, despre balauri și alte personaje mitologice. Personajul principal este un băiețel care petrecându-și vacanța la sat, aude o poveste fabuloasă din gura bunicii. Marcat și impulsionat de forța binelui, mulți ani mai târziu, își propune să elibereze *Prințesa satului* din mâinile căpcăunului despre care auzise că s-ar fi aciuat în frumoasa pădure de la margina satului în care cine a îndrăznit să intre, nu a mai ieșit. Din acțiunile prezentate spre finalul basmului, când personajul principal este pus în dificultate, se deduce caracterul educativ al scrierii care ar putea deveni material didactic pentru micuții învățăcei. Binele este cel care sădit în inimă, acționează peste ani și ani, trezind în copilul devenit adult, dorința de a face bine. Nu lipsesc elemente care apar pe parcursul narațiunii ca un fel de talismane care-l feresc de rele, dar îl și ajută să aducă în preajma lui forța binelui: fluierul, muzicuța, securea. Personajele secundare care-i sar în ajutor voinicului, ne trimit cu gândul la frumoasele sentimente ale prieteniei: simpatie, loialitate, altruism. Și nu în ultimul rând, la unitatea în dreptate și adevăr, care-i leagă pe cei care-s în același gând și aceeași simțire „Unde-s mulți, puterea crește!”

Toate la un loc, sunt folosite ca o chemare, o întoarcere către tradiții, și poate, inconștient, autoarea tocmai pe acestea a vrut să le salveze prin acest basm. *Prințesa* poate fi chiar o metaforă a tradiției de la sat pierdută în timp. Poate a fost gândit ca o încercare de a readuce bucuria basmelor de altă dată, în locul tehnologizării care a cuprins și industria desenelor animate, în care foarte rar mai vedem o bunică, o zână bună, o Albă ca Zăpada, etc. Toate personajele feminine fiind înzestrate cu puteri paranormale, masculinizate, ori și mai rău, robotizate, care îndeamnă spre brutalitate și dominare, nicidecum spre înțelegere și armonie.

Există în scrierile Iuliane Dinu o gingășie, o curățenie, un îndemn pe calea binelui care nu se impune la fel de mult precum răul prezentat în alte scrieri ori producții cinematografice, dar care reușește să-i atingă pe cei care cu ardoare îl caută.

Este lăudabilă și de apreciat dorința autoarei de a readuce în actualitate și a împământeni binele prin tot ceea ce scrie. Nădăjduim ca învățăturile din această culegere de fapte bune – basmul, să ajungă la sufletul copiilor, să prindă rădăcini, și exact ca în basmul „*Uriașul*”, să-i transforme în luptători ai binelui de mâine. Am convingerea că numele autoarei Iuliana Dinu se va alătura constelației de scriitori care fac parte din literatura contemporană pentru copii.

Dincolo de lumină, poemul

FLAVIA ADAM

Poezia reprezintă, fără dar și poate, o sursă inepuizabilă de emoție, de bucurie a trăirii și a descoperirii, de balans între incertitudini și certitudini existențiale, de continuă experimentare a unor stări de a fi și a deveni, în armonie cu ritmul ascensiunii proprii respirației spirituale. Poate tocmai de aceea, de fiecare dată când am în față o carte de poezie, am așteptarea de a găsi, dincolo de coperte sau de titlul mai mult sau mai puțin incitant, ceva care să mă miște, care să mă determine să tresar, elemente care să mă scoată din starea de confort, din rutină. Desigur, acest lucru nu este întotdeauna posibil, intervenind și doza de subiectivism a cititorului fidel el însuși filtrele cognitive, sociale, spirituale și artistice, sub auspiciul cărora se conturează imaginea despre sine și despre lume.

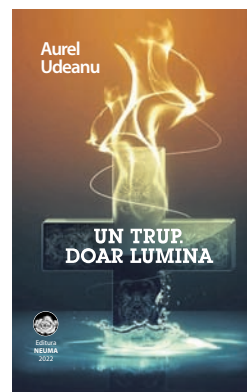
Publicat la Editura Neuma, în anul 2022, *Un trup. Doar lumina*, volumul autorului Aurel Udeanu, membru al filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor, face parte din categoria acelor cărți care, din punctul meu de vedere, pot trezi și menține viu interesul cititorului, pe parcursul lecturii.

Ceea ce pare o lipsă de asumare a descendenței, se poate traduce, în ansamblul unei crize identitare în plină desfășurare, în refuzul acceptării statutului uman și a perisabilității, în conștientizarea condiției de excepție a omului superior: *Mama mea n-a avut copii. (Eu nu sunt/ cel ce sunt. Sunt doar o idee/ izgonită în carne!)*. În aceste împrejurări, imaginea iconică a mamei este una tulburătoare, în contrast cu aparenta simplitate. Mama, cea care a dăruit viață, este mama legată de pământ și de tainele lui, de rodire, de credințe străvechi, de rosturile unei lumi arhaice, ritualice. Mama este asociată în mod direct cu veredele, cu nașterea, cu perpetuarea, cu viața și cu ciclicitatea acesteia: *Și-a revărsat întreaga/ afecțiune mama asupra celor verzi/ din grădina crescând în pânțele/ ochiului ei. Cald, protector. Aceeași mamă împlinind cu sfințenie ritualurile ciclice și părând înzestrată cu putere nelimitată, este mama cuprinsă de emoție și duioșie, mama care Cu colțul/ mamei își ștergea pe furis lacrimile/ să n-o vadă prunii și vrăbiile, mama care, după o atentă introspecție, În-*

grozită/ de ce a văzut înăuntru, s-a ascuns sub un lan/ de cartofi înfloriți (Mama mea n-a avut copii). Tot mama este cea care, din iubire, îi dăruiește copilului o stea norocoasă, pe care acesta, din neglijență, o pierde, explicându-și, astfel, căderea din nemurire, în efemeritate: *Nu am avut grijă de steaua mea norocoasă, de-aia/ sunt astăzi o lumânare aprinsă scurgându-se între/ degetele unui mort (Sleită de muncile grele din țarină)*.

M-a impresionat și poemul în care autorul relatează episodul conștientizării morții, copil fiind: *Da, când îmbătrânim noi murim*. Copilul plânge, mama încearcă să îl liniștească, explicându-i: *Asta/ este de la Doamne-Doamne. Poate că este/ mai bine acolo, sus. Dacă nimeni nu s-a/ mai întors, înseamnă că așa este./ Vom muri și vom vedea*. Copilul construiește un Doamne-Doamne din humă, îl frământă, îl modelează, îl hrănește, îl leagă, îl adoarme, așteptând să se facă mare, așa încât mama să nu mai moară, când va îmbătrâni. Acest lucru nu se întâmplă, mama îl convinge că Doamne-Doamne alege când să crească. În momentul în care copilul nu îl mai găsește, mama îl consolează, spunându-i că a crescut și s-a mutat în cer, pentru că *Acolo este casa Lui*. Episodul morții mamei este, de asemenea, unul al negării, al respingerii ideii de moarte, al respingerii ideii unui destin similar: *Într-o zi, Doamne-Doamne/ mi-a luat-o pe mama și a mutat-o sub pământ./ Pe mine nu mă va lua niciodată: L-am adus/ pe lume (Căderea în cuvințe)*.

Omul superior se detașează de condiția omului de rând, nu mai luptă pentru a fi omniscient, omniprezent, într-o luciditate desăvârșită, eliberându-se de cele lumești și încetând, în cele din urmă, după modelul camil-petrescian, să mai caute sensuri și idei, să mai creadă în iluzia cunoașterii absolute: *Foamea de sensuri n-o voi mai/ cunoaște vreodată/ (...) La sfârșit/ nu voi mai pune preț pe nimic din lumea asta./ Viața mea va fi doar un fum pe coș iarna./ Voi fi peste tot, fără a fi undeva/ (...) De-aia, nu încap în/ trupul meu, carnea-mi fuge de pe oase fără/ să se uite înapoi (Și în pământ mamei îi pasă de mine!)*. În așteptarea noului trup neputrezicios. *Luminos și a noii nașteri, una prin care va trece*

îndurând chinuri groaznice, neînchipuite, poetul este însoțit îndeaproape de imaginea călăuzitoare a mamei mutate alături de *Cel-făr'-de-Nceput-și-Sfârșit*, sub oblăduirea căruia *Vei pierde totul aici, dedesubt ca să câștigi totul deasupra (Cu mult mai greu, mai dureros va fi)*.

Tatăl e văzut ca un stâlp de susținere și, în ochii fiului, *ținea locul Celui Nepătruns pe pământ* în ciuda faptului că *În sat era considerat un neisprăvit (Când eram copil, tata se scula pe furiș)*. Tatăl este cel care pornește, la adăpostul nopții, să doboare stejarul (element cu o simbolistică specifică sacră, reprezentând puterea, protecția, măreția, rezistența, longevitatea, forța, chiar o axă a lumii, pentru celți și greci) din care să cioplească sicriul fiului, așa încât acesta să se poată naște din nou. Este, însă, împiedicat de *El, Lumina Căzută, Cel-Întunecat*, care, după o urmărire prin râpi și pâraie, reușește să oprească o nouă naștere și, implicit, nemurirea: *Numai El, Cel-Întunecat a aranjat totul să stau/ eu astăzi și să privesc adânc în sexul pământului./ Să nu mă pot naște cu adevărat în cer. (Un steag/ verde înfipt în creierul gelatinos al nimicului! Un surâs alb, răstignit pe fața cuiva!)* **(Căinele din fundul pământului măncașe)**. Neputința renunțării la aspirații generează imposibilitatea accederii la o lume superioară: *nu am murit de tot pentru cele dedesubt,/ de-aia sunt înlănțuit*. Viitorul este colorat în nuanțe suprarealistice, dând senzația unei secvențe science fiction: *O caleașcă de lumină trasă/ de două albine oarbe așteaptă sub fereastră./ Ziua de mâine în cine se va mai adăposti/ de frig? În cine, înaltule? (Ar fi trebuit să-nvăț de la nucul bătrân)*.

Prizonier al propriei vieți din care, oricât ar vrea, nu poate ieși, meditănd în tenebrele sinelui precum Iona, în burta peștelui, poetul Aurel Udeanu încearcă, folosindu-și eficient arta poetică și abilitatea de a trece prin registre lirice și conceptuale diverse, să străpungă cu stoicism și răbdare întunericul, așa încât, în cele din urmă, să ajungă cât mai aproape de Lumină.

Pribeag prin poienile verii e primul volum al lui Vasi Cojocar-Vulcan, poetul de pe Jiul de vest, pe care îl preia Editura Neuma, după primele trei. Totodată e prima ieșire din câmpul cultivării quasi-exclusive a formelor fixe japoneze. Nu cred că e o coincidență pură. Mai degrabă e semnul unei trepte de dezvoltare.

Poezia în forme fixe japoneze are, nu de ieri, o amploare notabilă. Iar V. Cojocar-Vulcan are un loc definit în contextul poetic dat. De-a lungul primelor 3 volume poetul a cultivat progresiv quasitotalitatea formelor cunoscute. Haiku formal, haiku liber, tanka, senryu etc. A continua pe această linie ar fi însemnat o stagnare. Treapta următoare e acest volum de poezie pur și simplu? Da și nu. Mai mult nu. Căci o parte din poeme rup atmosfera primelor trei volume, cu una independentă. Amestecată cu altă parte, în care regăsim atmosfera lumii definite de aproape un secol de poezie a formelor fixe japoneze. Cu muzicalitatea specifică acestui univers importat fericit în poezia românească.

Univers poetic compozit, abil construit. Ce pare a sugera că tranziția spre poezia-poezie ar trebui parcursă gradual. Ce urmează în planul formelor? Dificilă întrebare. Capacitatea evolutivă a poetului promite surprize.

Primele volume, nu doar consecvente cultivării formelor fixe japoneze, ci mai ales evolutive, au pus accentul pe forma specifică. Mi-e relativ greu să-mi schițez un tablou de ansamblu al mișcării românești în materie. Am acoperit o arie insuficientă pentru a ajunge la așa ceva. N-am de gând nici măcar să relev figura centrală a lui Corneliu Traian Atanasiu, care a editat un număr considerabil de volume de gen. Observ însă poziția bine conturată a lui Vasi Cojocar-Vulcan. Cititorii primelor trei volume ar fi avut o șansă de a anticipa cumva pe acest al patrulea. Faptul că a fost luat în considerare de Neuma, o voce editorială din ce în ce mai sonoră, mai accentuată, subliniază indirect, dar vizibil, în suși itinerarul poetic al autorului.

A pune accentul pe formă nu înseamnă căuși de puțin a reduce la formă. Iar conținutul poetic al subgenului importat din lirica japoneză nu înseamnă mai puțină substanță poetică. Ci doar un univers specific. Manifestat prin atmosferă și muzicalitate intrinsecă.

Structura acestui recent volum semnifică mai multe aspecte. Decizia poetului de a-și extinde discursul, promisiunea de

Copac în câmpie

RADU-ILARION MUNTEANU

a păși înainte și, mai ales, de a lărgi aria conștiinței de sine ca poet. Vor exista și cititori în primă lectură. Aceștia vor fi oricum răsplătiți. Cartușul girant de pe coperta a patra, semnat Ion Cristofor, oferă un diagnostic exact. Dar nu numai. Sugerează cu finețe că substanța poetică nu e suspendată pe nisip. Citit atent, textul are ca țintă întregul demers poetic de până acum. Iar raportul între calupul precedentelor 3 volume și cel girat, actual, e pus cu aceeași finețe implicită care dă unitate diagnosticului.

Cele 4 capitole se sugerează a fi etape a călătoriei interioare pe care autorulo parcurge reflectând, ritmându-și pașii și privindu-se în oglinda apelor. În ziarul clujan Făclia, o cronică a lui Ghidiu găsește unitatea tuturor celor 4 volume: legătura organică a omului cu natura. Fără a contrazice feelingul autoarei, observ un anume esențial. Titlul cronicii este... Călător neobosit (sic!) prin poienile verii. Preiau și diagnosticul acestei viziuni: Un volum ce abundă în scânteii existențiale, în dansuri simbolice și rătăcirii continue prin labirintul verde, un volum-ancoră în lumea obiceiurilor și practicilor ancestrale, în suflul pământului, un cântec de dor după frumos și necuprins... „Pribeag prin poienile verii” confirmă o scriitură matură, o voce puternică a liricii contemporane de care sperăm că vom auzi și în viitor. Iubitor și practicant al poeziei nipone, Vasi Cojocar-Vulcan este o prezență activă în mediile literare clujene...

Ca unul ce i-a urmărit itinerarul poetic al autorului dinainte de debutul în volum (Coliba mea de ceamur) aș defini călătoriile vizibile ale poetului drept călătorii interioare. Cu discret parfum inițiativ. Aspect pe care scriitoarea Diana Dobrița Bilea îl sugerează în titlul cronicii sale: Invitație în intimitatea sinelui Un emotivant motto:

Cine poate iubi/ mai mult/ Decât grierii/ În pragul toamnei?

Și o dilemă existențială: Unde să te duci/ Când/ ești doar/ o stea căzătoare.

Primul capitol, Poienile verii, e cel mai apropiat ca ton, de muzicalitatea poemelor de tip japonez. Deosebirea constă în polifonia volumelor precedente. Cumva

rigoarea formelor fixe e mai laxă. Dar mai ales tonul vag melancolic avrea nevoie de o asemenea doză de lejeritate formală. Diferența e de la o structură cristalină la o plasmă fierbinte emoțional.

Al doilea capitol, Trezirea la dragoste, e lansat de un motto adecvat: O, dragoste,/

Fii făuritoare de lume/ Iar eu să-ți fiu/ Ziua ta/ De duminică.

Un compendiu al nenumăratelor accepțiuni ale conceptului. Din lumea naturii, dimensiunea fundamentală a volumului, până la legendarul Zburător: Sufletul tău/ Strivit e-n pumnul meu/ Păzește-ți iatacul și somnul/ La noapte vin.

Al treilea capitol, Pe prisma Domnului, e introdus de at motto semnificativ: Cum aș putea ajunge la tine?/ Nu am făcut nici un pas/ Și deja îmi ești alături/ Veghindu-mi calea/ Și risipindu-mi ceața. Tema raportării la divinitate e vizibilă doar la început. Capitolul e dominat de temele generale, legătura cu natura și călătoria interioară. Surprinzător, finalul unui poem ar trebui să facă parte în capitolul anterior.

În fine, ultimul capitol se intitulează concluziv Zi după zi. Motto pe măsură: În zori/ Singur pe drum/ Din ceață/ Din când în când/ Oameni. Amestecul de melancolie nostalgică cu tristețe bucolică îl întâlnim în doze variabile în întreg volumul, dar mai concentrat în acest ultim capitol. Unde apar și autoportrete impersonale. Din când în când chipul mamei se întrevede prin cețuri tremurate. Și deodată izbunește, recitată cu voce a la Pavarotti o baladă a prutului auzim, citind, ecoul celebrei poezii a lui Alexe Mateevici. E climaxul întregului volum.

Ar fi neîndoios așa. Dar nu e numai atât. Am mai rezonat altundeva. Balada Prutului se vede a fi periheliul drumului de cometă flamboyantă al discursului. Realizăm că poemul punctiform: Nu-ți fie teamă!/ Ce înseamnă apusul/ Decât un alt răsărit/Privit peste umăr?/Joacă rolul afe-liului... Dece am folosit spectacularul cuvânt flamboyant pentru a defini orbita lecturii volumului? Cititorul cronicii e liber să-l schimbe. Ca cititor, cronicarul a tradus, poate imperfect sugestiv, seducția actului lecturii. Mai mult sau mai puțin prezentă la orice text poetic al poetului vulcălean. Dar cu precădere la acest volum quasi-hibrid.

Două vorbe despre copertă. Nu e doar picturală. Dar pe mine unul mă trimite la un alt volum. De critică. Gelu Ionescu. *Copacul din câmpie*. Nici o legătură între cărți.

ELENA ARMENESCU, CINCISPREZECE LUȘTRI

EVELYNE CROITORU

Specificul național de construcție identitară, ca formă a conștiinței, este prezent în literatura română și prin familia scriitorilor teleormăneni contemporani, Ștefan Mitroi, Ana Dobre, Nicoleta Milea, Stan V. Cristea, familie din care face parte și Elena Armenescu.

O viață de om, putem spune, dedicată carierei profesionale, familiei și unor elevate preocupări spirituale, concretizate și în cărțile publicate. Medic specialist în cardiologie infantilă, cu vaste și variate preocupări științifice, Elena Armenescu este o prezență constantă și activă cu o carieră medicală îndelungată și complexă. Este și membră a Uniunii Scriitorilor din România din anul 1998, este, de asemenea, membră a Societății Medicilor Scriitori și Publiciști din România. Autoare a peste 30 de volume de literatură și câștigătoare a unor importante premii în țară și în străinătate, Elena Armenescu a coordonat mai multe antologii de poezie și este prezentă cu poezie și proză în peste zece antologii prestigioase, majoritatea fiind antologii ale Filialei București Poezie a Uniunii Scriitorilor din România. Colaborează cu reviste literare importante, *Lucașul*, *Neuma*, *Viața Românească*, *Poesis*, *Caligraf*. A primit numeroase distincții și titluri onorifice, voi cita doar *Diploma și Crucea în grad de Ofițer* – pentru servicii aduse cauzei progresului, acordate în 2006 la Bruxelles de Regatul Belgiei. Într-o multitudine de abilități și competențe acumulate de-a lungul anilor a organizat și/sau a participat la numeroase manifestări științifice naționale și internaționale, contribuind la promovarea spiritualității românești. Numele ei este cuprins în istorii, dicționare și enciclopedii; este invitată frecvent în emisiuni radio și tv pe teme literare și medicale.

În spațiul elegant al Muzeului Național al Literaturii Române, s-au lansat de curând volumele *Călător prin labirint*, Editura Rawex Coms, 2023 și *Creativitatea – talentul iubirii*, Editura Zodia Fecioarei, 2023. Lansarea a fost dublată de un prilej special, fericit, un jubileu: împlinirea a *cincisprezece luștri* (trei sferturi de veac) de viață pământeană, după cum însăși autoarea afirmă. Este un prag în viață, un prag al bilanțului dar și al proiectării viitorului. Vârstele omu-

lui percepute de el însuși, conform tabelului fractalic realizat de Epstein, pot diferi: „nu există o corespondență liniară directă între vârsta biologică și vârsta sufletului... aceasta se întâmplă datorită libertății spiritului.” Este o definiție care se potrivește perfect Elenei Armenescu, al cărei spirit te încântă și te umple de bucurie la fiecare întâlnire. Ea posedă o tinerețe spirituală și acest lucru este vizibil atât în proză cât și în poezie; despre Elena Armenescu, poeta, am afirmat la lansarea volumului *Când albastru noaptea naște poezie*, apărut la Editura Neuma 2021, că actul creației sale dobândește, pe zi ce trece, noi semnificații raportate la conceptul pe care îl definește. Uneori, evenimentul cotidian este ridicat în plan poetic, alteori o stare de spirit poate declanșa exaltarea romantică a imaginației creatoare. Elena Armenescu le abordează cu delicatețe pe ambele, propunându-ne clipe de reflecție, de adâncire în propriul suflet, de contopire cu spiritul universal. Practicând literatura ca pe o gimnastică a minții dictată de suflet, autoarea își pune în evidență talentul și erudiția, unind vocația medicului - sub jurământul lui Hipocrate - cu chemarea stăruitoare a lirei lui Apollo, ambele aflate în slujba omului.

În volumul *Călător prin labirint* - la care mă refer în continuare - Elena Armenescu își revendică originile adânci din pădurile seculare ale dacilor, din râuri și câmpii, din limba strămoșilor, din cânt și joc românesc, din graiul Luminat de Credință: „Acolo sus pe piscul diamant înzăpezit/ Spre

Tine, Doamne, m-am dezlănțuit.” Acuitatea în a prinde cele mai fine nuanțe, bunul gust, judecata de valoare, bogăția informațiilor, energia spontană impresionează cititorul avizat. Natură discretă, cumpătată, structurată pe o disciplină interioară, Elena Armenescu promovează conținutul ideatic, observația subtilă și profundă, cuprinzătoare prin conținut și elegantă prin expresie. Purtând în suflet *Cetatea soarelui* - locul copilăriei, tărâm pe care înfloresc *straiul și graiul*, rostirea în armonia limbii române, în *limba mamei e veșnic primăvară*, continuitatea geto-dacă, valorile spirituale arhaice - Zamolxis și sacralitatea sunt preocupări constante ale scriitoarei. Dragostea luminează dar și cea biblică, creștinească, sărbătorile, obiceiurile și datinile, terapia prin umor, proverbul și ghicitoarea - comoră de înțelepciune și *inima*, inima cu cele peste trei miliarde de bătăi într-o viață - generatoare de câmpuri electromagnetice, toate acestea Elena Armenescu le scoate din *cămara sufletului* și ni le oferă în dar.

Am remarcat preocuparea pentru scrierile teologice, dincolo de celelalte domenii de interes, medicină, literatură, istorie, daco-românism. Toate transpar din alcătuirea *călătoriei prin labirint* a medicului scriitor, un labirint modern și totodată o sursă importantă de informare transfigurată liric. Concentrată dar explicită și cu trimiteri către surse, cartea *Călător prin labirint* oferă percepția autoarei asupra drumului de parcurs în viață, asupra adevăratelor valori ale fiecăruia, de fapt și valori ale neamului românesc. Elena Armenescu este o conștiință vie a comunității din care face parte, una încărcată de lumină divină pe care o revărsă din belșug împrejurul ei. Scriitoarea prinde în forme elevate substanța fluidă a propriei existențe, ca om de știință și, deopotrivă, de cultură, în forme plăcut lecturabile, cu fine interogații retorice, digresiuni lirice, caracteristice omului cu voință, spiritualitate, fermitate în idei și fapte, cu deplină înțelegere a sensului atotcuprinzător al Divinului. Elena Armenescu este ea însăși, prin scrierea sa, simbolul regăsirii interioare, al echilibrului - efect al conștientizării de sine, în contextul mai larg al poporului său.

■■■

Doina Adriana Nicolăiță intră în sfera liricii contemporane printr-o nouă carte, *Așteptările* (Editura Mirador, 2023), care lasă să se întrevadă „poeta pur și simplu [...] expresivă în profida unei simplități a exprimării”, afirmă exigentul poet Vasile Dan.

Titlul volumului anunță o stare de așteptare, însă nu una comună, fiindcă e vorba de starea poetică, prinsă în poemele sale într-un dialog cu poezia pe care o simte ca așteptare înfrigurată a împlinirii ființei sale, taină nedezlegată, ispită, ardere lăuntrică. Îi simte chemarea, pulsul, apropierea, limbajul impalpabil, înainte de-a deveni rostire.

Încă din primul poem, *Țesătura*, se conturează legătura sa cu poezia, metaforic o țesătură neisprăvită, destrămată continuu și reluată, în căutarea unor lumi nerevelate, a unei taine: „Țesătura asta cu toate înșiruirile ei încă n-am isprăvit-o/ deși o refac mereu și pe față și pe dos, o deșir și o înșir/ căutând cântecul ascuns în urzeala ei, în fibra tănuțită,/ în care e toată puzderia de înțelesuri și sușuri/ cu irezistibilele lor așteptări, ademeniri într-acolo unde/ nici cu gândul nu gândești, nici visul n-a hălăduit,/ nici picior n-a călcat, nici mâna nu a deschis vreo ușă”.

Asemenea Penelopei, poeta e în așteptarea miracolului regăsirii prin cuvânt, pentru ea poezia este o țesătură rară, miraculoasă, care tănuiește lumi invizibile ochiului comun, intuite doar de poeți. Așteptarea e asemenea unei respirații „pe multe de cuțit” când „aproapele ăsta nemăsurabil e din ce în ce mai palpabil”. Poezia e conviețuire cu sine însăși, cu partea invizibilă și necunoscută din ființa sa, care se cere dezvăluită pentru a-i curma rătăcirea și așeza pe un prag tămăduitor: „Cum să mă destăinui ție, îmi știi toți

Un dialog cu sine și poezia

SONIA ELVIREANU

porii și devenirea/ numai eu încă mă mai caut prin păpușă/ măcar de aș ști începutul, nici miezul nu-l cunosc,/ cu toate că rămăsese ceva ca un spin în jurul căruia mă rotesc,/ ceva din sinele meu, care e al tău, toate sunt ale tale, eu nu-mi ajung mie, dar mă continui în tine, mă lățesc,/ devin cât marea tăcere, marele nimic”; „eu mă tot adaug/ și mă întâlnesc cu nesfârșite avataruri,/ undeva într-o permanentă reactualizare și/ armonizare, devenind tu”.

Invocată mereu pentru preaplinul ei, poezia nu se ivește decât în „ceasul acesta fecund”, din arderea lăuntrică asemenea unui rug aprins. De la așteptare, presimțire, apropiere, intuirea invizibilului, chiar a limbajului încă nearticulat - „urechea subțiată prinde sunete de dincolo de sunete” - e un parcurs inițiat spre dezvăluire, rostire, oglindire, înțelegerea propriei ființe: „mă caut peste tot și nu-s/ deși a rămas alintul vântului/ într-un fonem unduios,/ aroma de boabe zdrobite proaspăt/ într-o ceașcă/ fiorul mângâierii imperceptibile/ și multe tănușuri./ Cea cu care mă întâlnesc e rămașița,/ de la ultima vedere au rămas doar fâșiile/ căzute lângă fântâna trecerii”.

Metafora dă expresivitate poetică conținutului ideatic, dezvăluind legătura tainică dintre poetă și poezie: „lumina e toată a ta, eu

sunt doar penumbra”. Pentru Doina Nicolăiță, poezia e deschidere spre nevăzut, căutare perpetuă și regăsire a sinelui „după atâtea irosiri existențiale”.

În viziunea acesteia, omul și lumea ar trebui realcătuite armonios, fiindcă au ieșit din tiparul original, e nevoie de o nouă geneză în care „toate să fie o continuă devenire,/ nici urmă de păcat, numai creație”: „Cum ar fi să lipești jumătățile risipite/ după ultimul experiment, să le reîntregești/ de-a fir a păr, întorcându-le în ele însele/ scuturate de toate adaosurile zgrunțuroase/ de excrescențele și încrengăturile crescute fără altoi,/ de răzvrătirile ieșirilor din matcă, din ritmuri,/ din tine însuși, să le dai șansa să scape de doi,/ devenind una”.

Așteptările Doinei Nicolăiță sunt acelea care prefigurează starea poetică, clipa de grație în care se manifestă nevăzutul în cuvânt, când îi cresc „aripi dedalice” pentru zborul dintre lumi. Poezia e partener de dialog în intimitate pentru înțelegerea sinelui, eliberare de convențiile lumești și renaștere spirituală. Permanentă ei ispită e redată prin trimiteri livești, mitologice și literare, limbajul colocvial se împletește cu cel metaforic pentru a da profunzime discursului poetic.

Poemele din *Așteptările* alcătuiesc un volum unitar tematic și agreabil la lectură. Dincolo de unele disonanțe ce forțează exprimarea ideii în defavoarea stării poetice ori versuri finale prea declarative (*Densități*), volumul Doinei Adriana Nicolăiță anunță o voce poetică conștientă de imperativul său poetic. Sugerăm poetei titluri mai plastice decât primul cuvânt din primul vers al fiecărui poem pentru ca să răzbată în ele miezul, nu detaliul exprimat prin adverb, substantiv ori verb.

■■■

Originala percepție a timpului

RALUCA FARAON

Cosmin Andrei Tudor, încă de la *Ludi*, volum publicat la editura Neuma, mi-a atras atenția prin textele sale concepute cu seninătate, cu dezinvoltură. Scrisul său are o personalitate vivace, de fapt, poezia sa e ca o făptură autonomă, în ciuda intertextualității pregnante și a trimiterilor livești mai mult sau mai puțin transparente. Naturalitatea cu care se configurează textele sale în *Jurnal poetic* – cel mai recent volum, apărut tot la editura Neuma, în 2023 – îmi confirmă faptul că tânărul poet nu experimentează, ci scrie după un impuls interior coerent (dar cerebralitatea nu creează senzația unei opintelii a formulării ideii poetice), astfel încât lectura dezvăluie o personalitate, mai degrabă decât o voce textuală abstractă, de apreciat cu atât mai mult cu cât formula literară e prea puțin specifică poeziei: jurnalul.

Modalitatea de concepere a prezentării textelor pe care a ales-o aici Cosmin Andrei Tudor (datarea, însoțită sau nu de indici de

spațiu) este (ca și în volumul *Ludi*, de altfel) o sugestie a autorității creatorului de rangul doi, o idee la care tot revine fie explicit, în versuri, fie implicit, prin inovațiile creative de control asupra structurii sau a formei textului. Nu e un exercițiu gratuit, o încercare forțată de a capta atenția, de a fi original cu orice preț. Dimpotrivă, și în *Ludi*, și aici, mi se pare un poem în sine felul cum concepe poetul *matrita* în care va topi gânduri și emoții.

Forma jurnalului presupune o încercare de sistematizare, de control a intimității, iar poezia lui Cosmin e, în principal, cerebrală, dar reflecțiile, aforismele pe care le dezvăluie textele sale nu dau niciodată impresia că sunt sforțate, calculate. Aici e meritul incontestabil al stilului său: naturalitatea. Pe mine mă poate deranja trimiterea transparentă la poezia de dragoste blagiană sau inversiunile care m-au agasat în timpul lecturii (o aluzie la retorismul romantic, din varii motive: fie omagiale, fie parodice). Nici nu alegerea poeziei de la finalul

volumului nu mă împac foarte bine. Mi-ar fi plăcut să se termine așa, cu o artă poetică: *scriitorului nu îi aparține/ niciodată nimic, ci/ el aparține celorlalți* (Poem XVII). Nici reflecțiile aproximative despre *demiurgul cel rău* și despre eșecul creației nu m-au impresionat, că nu toți putem fi Cioran, la o adică. Iată: *a distruge și a crea/ sunt sinonime/ nu a distrus Dumnezeu/ liniștea perfectă, absolută/ nimicul perfect și absolut/ pentru a face lumea aceasta/ gălăgioasă și relativă?* (Poem XIX) Dar, în ansamblu, cartea e exemplară prin firescul cu care versurile zămislesc un univers în sine, mimând notația cotidianului, așa cum se întâmplă în jurnalul obișnuit.

Poeemele numerotate cu cifre romane sunt semne variate ale unor frământări, neliniști, emoții, dar și reflecții expeditiv. Mai mult nu spun decât spun, pentru că notația minimalistă sugerează un anumit tip de autocenzură a informației pe care o completează adresarea implicită unui cititor ideal. E de apreciat în textele minimaliste ale lui Cosmin Andrei Tudor ironia sa terapeutică. Nu spune niciodată fâșiș, ci folosește un cuvânt cheie, care pare responsabil de o chestiune gravă, pentru a sugera, în profunzime, un lanț de cauze mult mai neliniștitoare decât efectul. Într-un poem, ironic, se configurează orașul ca imagine a claustrării: *un oraș în care/ doar monoxidul de carbon/ se mai simte/ liber* (Poem IV). Da, dar omul este cel care a generat, de fapt, închisoarea urbană și toate efectele alienării ce derivă din asta. În altul, se sugerează, la fel de ironic, că umanitatea riscă să se aneantizeze ignorând istoria. Nero e doar un pretext, anticipează dictatura spiritului, repetată și repetabilă: *orologiul sună/ în antica Romă/ romanii se-nspăimântă/ și de groază/ Nero ordonă/ arderea istoriei* (Poem VI).

Există, în textele lui Cosmin, o preocupare constantă pentru percepția timpului, nu de multe ori, cu valențe filosofice. Asta îl apropie, oarecum, de poezia modernistă. O face însă cu alte mijloace stilistice și de abordare decât prin gravitatea poezilor interbelici: *a început să fiarbă-n/ termometre/ mercurul/ timpul fierbe și el/ odaia se umple/ cu secunde/ ca niște vaporii de mercur* (Intoxicare). Sau: *dacă miroși timpul/ simți în nări/ miros de moarte* (Poem XXXV). Confesiunea lirică,

dublată de mărturisirea aceasta specifică a intimității, care e jurnalul, devin, inevitabil, o formă de conservare care încearcă să atenueze, să îmblânzească inevitabilul *căderii în timp*. Un poem tulburător e, în linia aceasta de neliniște a gândului morții, cel cu numărul LII: *n-am fost nicicând/ mai aproape de moarte/ mai c-am lovit-o/ cu umărul/ pe trotuarul nu prea aglomerat/ pesemne se grăbea/ undeva murea cineva/ și nu eram eu acela/ și nu eram eu acela...* E cel mai încărcat emoțional poem dintre toate, cel mai autentic, într-un fel, cel mai complex prin simplitatea brutală a confesiunii.

Erotismul e dezvăluit pudic, aproape cu deferență. Uneori, cu stropul de ironie jucăușă care e un aspect constant al scrisului său: *când mă apropii de tine/ mă doare/ o coastă* (Poem XLII).

Imaginarul poetic, în aspectul vizual, nu reflexiv, e dominat de culori, obsedant evocate. O trimitere nevinovată la simbolism, ca și sinestezii de tipul *portocaliului fluid* sau al poemului XXXVI: *miroase-atunci o floare/ și vei simți în nări/ culoare*. De fapt, admirația implicită față de poezia simbolistă e și în evocarea muzicii, mai ales într-un poem de tip aforism ca acesta: *muzica -/ limba lui Dumnezeu* (Poem VII) Bine, lipsește muzicalitatea specifică, dar intenția se sesizează ușor. De asemenea, pot fi trimiteri la corespondențele de tip simbolist, într-un poem admirabil, ca acesta: *simt cum în mine/ se frânge ceva./ așa își face simțită venirea/ toamna,/ prin această frângere/ de oase și nervi,/ de sânge și umori./ în clipele de liniște/ poți auzi cum/ trosnește sufletul în mine/ aidoma ramurilor uscate*. (Poem XXI). Trimiterile intertextuale din poezia lui Cosmin Andrei Tudor sunt către poezia care presupune un parcurs interogativ cognitiv, către poezia sugestiei, nu a descriptivului. Poezia căutării profunde, nu a răspunsului facil. Chiar și când alege expozeul filosofic sau meditativ, poetul se ascunde după corola de minuni a lumii, chiar dacă ea dezvăluie grotescul sau cinismul unor gânduri sau emoții.

În ciuda unor mici imperfecțiuni de dozaj al aluziilor textuale, *Jurnal poetic* al lui Cosmin Andrei Tudor reprezintă o reușită literară. Deja, poezia sa poate fi recunoscută prin naturalețe, ironie, ludic și atenție sporită acordată structurii volumului. ■■■

Volumul de versuri, publicat recent (2023) de către Teofil Răchițeanu și intitulat simplu *Poeme/ Poems*, ne produce o plăcută reîntâlnire cu un poet al Munților Apuseni, cu anglista Mihaela Mudure, care a tradus fără cusur poemele în limba engleză și cu Editura Napoca Star din Cluj-Napoca care le-a publicat. Cu alte cuvinte, este vorba de o apariție de calitate.

Teofil Răchițeanu este un poet cunoscut pentru forma și limbajul poemelor sale, ambele inspirate din tradiția locului de unde se trage. În *Cuvântul traducătorului*, Mihaela Mudure a schițat cu precizie și subtilitate caracteristicile esențiale ale versurilor lui Răchițeanu. În acest paratext, cititorul află tot ce are nevoie pentru a percepe corect sensul, ideatic și stilistic autorului. Traducătoarea le-a transpus în limba țintă cu o empatie traductologică vecină cu retrăirea actului poetic original. Nu este vorba doar de corectitudine lingvistică, ci și de capacitatea de a reda acele realități specifice unui univers rural extrem de puternic și de viu, în opera lui Teofil Răchițeanu, într-o limbă a unei culturi în care străvechiul fond rural este doar o vagă amintire.

Dincolo de temele abordate de către Teofil Răchițeanu – cum ar fi: vârstele omului

Teofil Răchițeanu și limba engleză

IOANA SASU-BOLBA

(*Bătrâni suntem*), natura și omul ca parte a ei (*Veni Moartea să mă ia*), iubirea (*Draga mea de dor cântă...*), trecerea timpului, toate învăluite în moarte (*Când ne naștem*) – sesizăm o anumită intenționalitate a traducătoarei. Poeemele, atent selecționate de Mihaela Mudure, formează un tot, o unitate de gândire. Între cele două momente esențiale ale vieții noastre pe Pământ (nașterea și moartea) sălășluiesc întâmplări și stări variate.

Potrivit unei anume „simțiri logice” – dacă acceptăm paradoxul acestei sintagme oximorice – poetul Teofil Răchițeanu ne reamintește că ne-am născut ca să murim, deci bucuria fiecărei nașteri este îngemănată cu tristețea morții încă de la început. Cu alte cuvinte, trăirile lui Teofil Răchițeanu nu se puteau exprima decât în versuri melancolice, pline de regret și suferință. Așa cum afirmă și

traducătoarea, Teofil Răchițeanu este un elegiac de calitate.

Remarcabil este și modul în care poetul ne transferă de la temele exprimate printr-un vocabular specific local, care amintește cititorului de străbunii noștri ai tuturor românilor, la universale înțelesuri. Chiar dacă tradiția satului a dispărut din cultura engleză (și cu atât mai mult din cea americană) de multă și intensă vreme, tematica trecerii de la naștere la moarte este universală, ea poate întâlni în oricare cultură. Există însă și o condiție a acestei universalități, respectată de către traducătoare și sesizabilă în traducere. Este vorba de redarea cât mai corectă și fidelă a sensului versurilor din română în engleză. Doar în acest fel, cititorul de limbă engleză poate înțelege esența poemelor și le poate echivala cu cele din cultura proprie. Faptul că poetul nu concretizează ceea ce prezintă, adică nu dă nume de persoane sau locuri, facilitează pătrunderea versurilor sale în universal. Natura, sub diferitele ei aspecte, mereu prezentă, mereu lângă poet, îl apropie, după părerea noastră, mai ales de epoca romantică.

Citind acest volum, iubitorii de poezie au ocazia să se bucure de modul în care tradiția românească a ruralului se îmbină armonios cu universalul. ■■■

Curajul de a spune lucrurilor pe nume

ADRIAN ȚION

Propoziții scurte, în ritm sacadat, verbe folosite la timpul prezent, descrieri succinte revărsate în secvențe dialogate percutante, prelungite. Prin acest ambalaj stilistic trepidant, dinamic, ce ține de cor relativul lingvistic *semnificant*, pătrunde cititorul în subiectul romanului *Poarta Milei* apărut la Editura Fundației Culturale „Ion D. Sîrbu” din Petroșani. Roman scris de Dorit Silverman, autoare a 19 romane, povestiri și cărți pentru tineret, bine cunoscută în literatura israeliană actuală. Anul apariției, în traducerea scriitorului israelian originar din România, Menachem M. Falek, este 2023. An în care, după susținute demersuri și travalii, autorul traducerii dorește și propune pătrunderea autoarei și a romanului ei în cultura română. Poetul Dumitru Velea, unul dintre susținători în postură de editor, sintetizează cu acuitate, de la bun început conținutul cărții: „Prin «istoria mică», romanul *Poarta Milei* repetă «istoria mare» a Israelului de ieri și de azi.” O problematizare recentă a vieții cotidiene din Țara Sfântă, văzută, nu din perspectivă turistică, ci din interiorul societății israeliene cu tensiunile istorice dintre arabi și evrei. Desigur, o falie evocativă dintr-un șir de problematizări recurente.

Atitudinea scriitoarei vădește o largă deschidere spre comunicare și înțelegere în acest spațiu al conflictelor mocnite, interminabile. Ea își alege eroii din rândul săracilor care trăiesc laolaltă într-un cartier al orașului Rehovot în primii ani ai independenței Israelului. Sunt evrei veniți din Yemen și arabi din cartierul Șaaraim (care înseamnă *două porți*). Două porți, poate două acolade simbolice deschise spre cele două culturi. Titlul romanului trimite spre o altă poară: Poarta Milei sau Poarta de Aur, una din porțile vechi ale Ierusalimului, monument important atât pentru evrei cât și pentru arabi. Naratorul este un copil pe nume Avram, care deschide ochii asupra lumii în casa unei familii de evrei emigranți din Rusia. Curtea lui Yafet, cu „pomul mare de smochine” devine leagănul copilăriei lui Avram, un fel de centru al microuniversului familial, cu vecinii și prietenii, cu întrebările despre Ben Gurion, care a adus independența statului, cu

temerile că arabii vin noaptea și ucid oameni în somn. Dar Avram este prieten cu Atef, vecin musulman, până ce observă treptat diferențele dintre ei și începe să reflecteze. De fapt, monologul intim al naratorului ridică întrebări, pune probleme axiale pentru cei ce trăiesc în acest perimetru al urii și răzbunărilor seculare. Copilul (din prima parte a romanului) îl admiră pe tatăl său care a lucrat cu Ben Gurion la Seger, „umăr la umăr” pentru ca „țara să le devină patrie”. La vârsta de 8 ani, cu mama lui bolnavă la pat, el asistă la plecarea lui Atef și a mamei sale Huda, musulmani alungați de tatăl său. Când îl întreabă pe Atef de ce pleacă, acesta îi răspunde: „Ca să nu mă lupt cu tine”. Dar firele narrative vor pune în evidență adevarul doar spre final dezvăluit.

Autoarea romanului operează cu simboluri străvezii, elocvente. De la semnificația atribuită porților monumentale, trece la coborârea imaginarului semnat în viziuni proprii unui copil. Naratorul Avram la 17 ani îl vede pe tatăl său, „paznic la poartă”, supraveghind viața celor ce-și duc existența în jurul curții cu marele smochin în mijloc. Și tresare când îl surprinde pe tatăl său făcând sex cu Huda în atelierul de pietre funerare, simțindu-și inima ca pe o „minge de carne”. Apoi așezarea personajelor în mintea copilului primește configurația unui joc de fotbal, unde, „pe teren, Huda e într-o poartă și mama mea e în cealaltă poartă”. Când în comunitatea consolidată în jurul smochinului din curte apare Bela, Avram se îndrăgostește subit și o vrea mireasă.

Substanța epică a cărții e distribuită în trei mari capitole ca trei etape din viața eroului-narator: *Șaaraim* (1936), *Porți de schimb* (1947) și *Regele golgheter* (2002). După moartea mamei Rahela, el părăsește casa părintească la 17 ani, participă la aplicațiile grupărilor militare pregătite pentru luptă, face parte din cei ce au inițiat kibuțuri, adică răspunde prompt la întrebarea imperioasă *Ce ai făcut pentru patria Israel?* Șocul primit printr-o dezvăluire paternă ridică vâlul de pe lucrui. Tatăl său recunoaște că Atef este fiul lui cu Huda, adică Avram și Atef sunt frați de tată, născuți, prinși în religii diferite și pe fronturi diferite. Mesajul romancierii este puter-

nic. El invită la conciliere între două popoare aflate în veșnic conflict și la eliminarea prejudecăților trecutului. Acest mesaj pacifist trimite spre aceeași tendință morală prezentă în romanul *Ai toată viața înainte* al lui Romain Gary / Emile Ajar, unde evreica „madam Roza” îl crește cu afecțiune pe copilul musulman Momo. Nu frumusețea, cum spunea Dostoievski, ci înțelegerea, eradicarea rasismului și ecumenismul vor salva lumea, dacă o vor salva.

În ultima parte a romanului, Avram are 76 de ani și călătorește spre nepoata sa Rivi, stabilită în satul Danon, sat de arabi, împreună cu iubitul ei Amir, arab și el. Avram merge la ea ca să-i spună cât de periculoasă e legătura cu Amir și vrea să-i despartă. Dar noile generații gândesc altfel. În drum trece prin Ierusalim, unde merge să-l întâlnească pe Dumnezeu, după cum mărturisește. Ajunge la Zidul Plângerii, dar nefiind un evreu ortodox, rămâne circumspect și vrea să analizeze obiectiv societatea, credințele și lumea în care trăiește, deși respectă pe cei ce se roagă și se închină cu habotnicie în fața zidului. În preajma Zidului Plângerii însă el vede „ziduri noi” formate din tancuri arse și mașini de război. Epicul edificat ca virtual conflict între Avram și Atef se diluează în lirism romanțios și o altă lumină se așează în ficțiunea *Poarta Milei*, sinteză și cronică de familie, cu deschidere, poate, spre o altă eră. Dorit Silverman conduce firul narativ prin meandrele timpului istoric cu istețimea proprie unui spirit spectacular, folosind un limbaj accesibil, cu priză la cititorul comun. Fără ornamente stilistice care să îngreuneze ritmul lecturii, ea folosește expresii și sintagme fie din idiș, fie din arabă, ceea ce colorează și dă autenticitate discursului. Ba chiar face loc, pe ici pe colo, umorului evreiesc întotdeauna tonic, revigorant. Dorit Silverman este o romancieră cu o altă optică asupra scrisului și asupra lumii în care trăiește. Cartea aceasta îi pune în evidență curajul de a spune lucrurilor pe nume, într-o parte a lumii cu atâtea probleme conflictuale, etnice, religioase, politice, sociale, ceea ce face din ea o scriitoare angajată în lupta pentru o lume mai bună.

Strigătul poetului

MENUȚ MAXIMINIAN

Poezia lui Nicolae Avram este născută din suferință căci doar trecând prin întuneric vei cunoaște lumina. Atât în *Federeii*, cât și în *All death Jazz*, Nicolae Avram ne-a obișnuit cu această lume în care grotescul este la el acasă, în care am descoperit dramatismul orfelinatelor și lupta cu răul.

Pe aceeași linie este și volumul *Marea din spatele caselor de piatră cu acoperișul roșu*, apărut la Editura Școala Ardeleană, în care, de această dată, ne întâlnim cu suferințele poetului întru așteptarea veșniciei cuvântului.

Despre volum, Ovidiu Nimigean spune că „coboară în nucleul elegiac al „federeilor”, constituind un concentrat de subiectivitate ce intensifică și purifică monstruosul conglomerat de pulsuni abisale, nostalgii, culpe, eșecuri existențiale, aspirații. Poezia trăiește aici între irupția viziunii și haloul ei mistic, împăcând dicteul cu simbolul. Poetul („blestemat”) se mișcă în aceeași lume a vinovaților fără vină, a dezmoșteniților prin simplul fapt că s-au născut, într-un straniu peisaj de spectre – paradis băntuit sau infern hieratic, unde fuzionează demonul și angelicul, iar cruzimea, atrocitatea, incestul, crima se autoflagează dostoievskian prin rugăciune”.

Ilustrațiile de Marius Hagău întregesc această atmosferă în care păsări călătoare poartă pe aripi firul vieții. Durerea este cântată în 50 de psalmi întregiți cu stropi din gândurile poetului, model preluat după psalmistul David. De curând am văzut mormântul marelui împărat al lui Israel, David, de pe Muntele Sion, din neamul căruia era și Hristos. Mormântul proorocului David, pe care îl cinstesc deopotrivă cele trei confesiuni monoteiste (creștini, evrei și mahomedani), se află aproape de foișorul Cinei celei de taină. La mormânt se cântă psalmii zi și noapte, doi rabini stau și se roagă la cel care a lăsat omenirii întregi Sfânta Psaltire, cartea de laudă și de rugăciune către Dumnezeu.

La Nicolae Avram ne întâlnim cu psalmi ai suferinței, ai strigătului poetului, psalmi construiți după alte structuri decât cele ale bisericii, după cele ale omului ce își recunoaște păcatul, dar este conștient și de talentul de a lucra cu cuvântul. Psalmii merg în străfundurile pământului scoțând de la întuneric secretele lumii.

Cartea este „pe măsura poeziei celei mai adevărate”, după cum spune, pe coperta IV, Radu Vancu. „Poezia se naște din atrocitate și e autodevoratoare până la anihilarea aproape completă a realității palpabile, din care mai rămân vagi repere ființiale sau spațio-temporale încă numite („năsaud”), precum rămășițele pământului, probe ale unei existențe certe și insuportabile”, scrie Minodora Sălcudean. Și, totuși, poeziile acestea sunt ale speranței că într-o zi dreptatea își va face loc în lumea tulbură în care păcatele vor ieși precum delfinii la țarm și în care „nu mâncăm altceva decât zăpadă și sângele lui hristos”. (Psalmul 26)

Imaginile acestea tari („clipa în care-mi iau copilașul mort în brațe este unică” – Psalmul 1) ne poartă pe drumul în care lumina este sfărâmiată de „fumul de la incinerator”, poetul știind că nimic nu ne aparține și că totul se face în viață cu sacrificiu „am scris un poem iar tu l-ai luat ca pe o nouă primă” (Psalmul 4)

În atelierul de creație, poetul este cel care își pune energiile întru slujirea cuvântului spunând răspicat „sunt mort doamne un mort viu și eu nu știu nimic” (Psalmul 2), știind că doar prin dedicarea cu totul creației cuvântul va prinde forță „l-ai lăsat pe tatăl tău și pe mama ta și m-ai urmat într-o casă cu o curte uriașă”.

Poezia lui Nicolae Avram este una care coboară în adâncurile păcatului, poetul autoflagelându-se întru așteptarea creației „iau o lumânare și umblu prin lume gol și cu pielea jupuită” (Psalmul 6). El este cel care reușește să alunge „ploile adunate pe pervazul ferestrei”, repetând de mai multe ori un psalm „ai milă doamne de sufletul meu”.

Când „lumea a început deodată să moară atârând sub ferestre” (Psalmul 11), când „vine o vreme când trebuie să-ți faci socotelile cu viața” (Psalmul 15), într-o lume plină de „alcool și sex mizerie scârbă minciuni” (Psalmul 38), poetul poartă poezia dintr-o lume în alta. Psalmul 50 este ca un testament în care poetul își spune dorința întru așteptarea vieții de apoi „vreau un mormânt fără niciun vierme / (când m-am întors acasă înflorise mălinul) / un mormânt albastru precum cerul”.

Uniformizând totul, fără punctuație, inclusiv numele proprii fiind cu litere mici, chiar și cele ale sfinților, Nicolae Avram propune o întâlnire cu lumea fără artificii inutile, cu viața dură, plină de pericole la tot pasul. Versurile acestea nu pot fi citite de către oricine ci doar de către cititorii cunoscători de poezie care știu să descopere dincolo de licențele tari sensul liric al cuvântului. Și da, Nicolae Avram este un învingător ! A luptat cu licențe și sisteme, cu prejudecăți și cu întuneric și a ieșit în lumină !

■■■

NICOLAE AVRAM

marea

din spatele caselor de piatră
cu acoperișul roșu

Crevasa adâncă dintre extreme revelează o umanitate abisală, de o autenticitate și o tensiune care ne amintesc sunetul aproape uitat al marii poezii. — O. NIMIGEAN

Cartea Doamnei Ana Dobrescu, *Un secol cu Marin Preda*, apărută la Editura ROTipo în anul 2022 se cere studiată. Nu este o lectură facilă, are adâncime și gravitate. De cum o deschizi înțelegi că ai în fața ochilor o carte care va pretinde mult timp pentru a fi parcursă, dar, care te va răsplăti în egală măsură.

După ce, cu minuție adună cu mare atenție materialele, cu măiestrie, autoarea realizează selecția lor trecându-le prin filtrul ochiului experimentat al cercetătorului asistat permanent de scriitorul înzestrat. Cad, pe rând sub lupa criticului literar, Ana Dobrescu, „*Moromeții* și romanele din ciclul moromețian, *Delirul*, *Marelui singuratic*, cele mai multe – *Risipitorii*, *Intrusul*, chiar *Delirul* și *Marele singuratic*, *Cel mai iubit dintre pământeni*, mai mult romane citadine decât rurale”, nuvelele și povestirile din *Întâlnirea din pământuri*. Li se adaugă însemnările din *Jurnal intim*, dialogul cu Florin Mugur pornit ca interviu solicitat de revista *Argeș*, devenind, „de la a doua întâlnire, promisiunea unei serii de convorbiri, desfășurată pe parcursul a șase luni.” Propriile argumente sunt susținute de autoare prin citate bine alese, aliat perfect ale convingerilor pe care le afirmă sau le susține despre opera lui Marin Preda, de multe ori, prin vocea scriitorului însuși.

Cartea se încheie cu 3 capitole. *Ultimul Moromete: Memorie voluntară, nostalgie involuntară* aduce în discuție cartea lui Sorin Preda (1951-2014), nepot al lui Marin Preda, *Moromeții – ultimul capitol* (2010), scrisă la 30 de ani de la plecarea lui Marin Preda. Este de reținut relația scriitorului cu puterea comunistă: „Fără să fi fost un disident zgomotos, Marin Preda nu a pactizat, s-a ținut departe, ultimul scriitor cu conștiință, cum îl prezenta și Dan C. Mihăilescu, în sensul că nu a făcut mari concesii, nici nu a lăsat pe mai marii comuniști ai zilei: „M-au făcutăștia membru de partid pentru că altfel nu pot să fiu director fără să am car-

net roșu. Nu că aș fi avut mare tragere de inimă (eu credeam, după 1945, că vom rămâne în sfera de influență a Vestului), dar au intrat rușii în țară și n-am avut ce face...” Auzim în continuare vocea Anei Dobrescu: „E durere și revoltă, este un cuțit răsucit în rană, o neputință de a descoperi adevărul... Când ne gândim la moartea lui Marin Preda, ne putem aminti vorbele lui spuse la înmormântarea mamei: Pământul este bun că el ne naște, dar este și rău că atunci când se cascadează și te apucă nu-ți mai dă drumul”.

Capitolul *Marin Preda văzut de Stan V. Cristea* face referire la lucrarea *Marin Preda. Repere biobibliografice* (2022) de același autor, cu cele două ediții anterioare, 2012 și 2017, „cu adăugiri majore de fiecare dată”. Ana Dobrescu remarcă în această carte stabilirea perioadei de formare a lui Preda (1929-1948) și cea a deplinei consacării (1948-1980), dar și cele cinci perioade de creație, cât și cele în care scriitorul a fost urmărit de securitate: 1962-1966, 1971-1976, 1979-1980. Autoarea punctează ceea ce trebuia spus cu voce clară: „Detractorii lui Marin Preda rămân fără replică de cele mai multe ori în fața evidenței și operei celui care a *ars* pe altarul adevărului vieții și al creației. Și oricâte umbre s-ar strădui unii să releve, cu o osândă demnă de fapte culturale mai bune, eterna lumină, *lumina eternă a zilei de vară*, pe care Marin Preda a descoperit-o în lumea țărănească în care s-a format continuă/va continua să se manifeste împiedicând umbrele mistificării să-și continue acțiunea corozivă”.

Inspirată în fiecare pagină, Doamna Ana Dobrescu încheie cartea exact așa cum Marin Preda însuși ar fi vrut ca ea să se încheie. Capitolul ultim, *În loc de postfață*, punctează ideea fundamentală, care a fost credința lui Marin Preda în miracolul iubirii: „În spiritualitatea românească, această lume creată de Marin Preda, cu însemnele unei mitologii personale, prin forța iubirii (‘I-am iubit mai mult decât m-au urât ei’, replica emblematică a scriitorului care vorbește oricui, *in eternum*, despre puterea extraordinară a iubirii, reluată, ca testament literar, la finalul romanului *Cel mai iubit dintre pământeni*: „Dacă dragoste nu e, nimic nu e...” va dăinui, ca *Luceafărul* lui Mihai Eminescu, atât timp cât va exista limba

română, în piatra căreia a zidit un univers în care ne recunoaștem.”

Bibliografia și Bibliografia generală se întind pe următoarele aproape 7 pagini.

Urmează prezentarea profesoarei de limba și literatura română la Colegiul Național „Al. D. Ghica” și operei impresionante a scriitoarei Ana Dobrescu.

Cu aceeași subtilă intuiție, cele 20 de capitole ale cărții nu sunt numerotate, nu poate fi prins în nici un număr finit sensul operei scriitorului Marin Preda.

Cartea stă sub cuvântului tulburător al lui Marin Preda, ales cu aceeași precizie a ochiului autoarei: „Dacă aș ști că efortul pentru scrierea unui roman mă poate costa viața, mi-aș lua toate măsurile de siguranță pentru a înlătura o eventualitate cum ar fi boala din care să mi se tragă moartea. Dar unica măsură hotărâtoare, aceea de a renunța la scris, nu aș lua-o.”

Scriitorilor se adresează Marin Preda când spune: „dacă gândul «trebuie să scriu!» este însoțit de credința cutremurată că, dacă nu scriu, nu am rost pe lume, inspirația vine mai curând decât dacă am aștepta-o nepăsători și între timp ne-am petrece viața în chefuri.”

Nouă celorlalți, cu gravitatea sa absolută ne spune: „Se poate trăi oricum, putem trăi și într-o grotă, cum au făcut-o milioane de ani strămoșii noștri îndepărtați. Bineînțeles, ființa umană nu s-a născut ca să scrie literatură, să picteze sau să facă muzică. Dar, în mod bizar, s-a descoperit cu timpul că fără artă omul trăiește urât, adică, așa cum i s-a întâmplat lui Ivan Ilici din nuvela lui Tolstoi, își duce viața în întuneric și moare în întuneric. Ne putem întreba dacă există cineva care, totuși, să se poată lipsi de sentimentul sublim pe care ți-l dă lectura unei cărți cu adevărat mari. Doar niște oameni care sunt ei înșiși artiști și care au deja în conștiința lor sentimentul artei.”

Monografia – studiu de istorie literară în 439 de pagini, este o analiză de adâncime, cu întindere, a operei lui Marin Preda, susținută de însemnările din jurnal și vocea criticilor de-a lungul vremii.

Un secol cu Marin Preda va rămâne o carte – document în care acribia unei munci imense de cercetare însoțește și susține talentul scriitoarei Ana Dobrescu.

Deși multe valori culturale tradiționale sunt păstrate, în prezent oamenii Lo Lo din Lung Cu, Dong Van și Ha Giang nu au absolut nicio scriere

Distribuirea fluturașilor de informare bilingvi oamenilor Cham din provincia An Giang

Limbile minorităților etnice în diversitatea și egalitatea culturii vietnameze

PHAM VAN ANH, ANH DAO

Traducere din limba engleză ANDREA H. HEDEȘ

Rezultatul recensământului populației și locuințelor din 2019 a arătat că grupul etnic majoritar Kinh a reprezentat 85,3%. Rata de 14,7% a fost distribuită între celelalte 53 de minorități etnice. Schimburile culturale și comerțul au ajutat minoritățile etnice să facă progrese încurajatoare; cu toate acestea, cultura lor tradițională a fost afectată în mod semnificativ, în special limbile minoritare au dispărut treptat, unele grupuri etnice fiind pierdute. „Sunetul de clopot” al limbilor minoritare atrage atenția asupra unei nevoi presante, deoarece acestea sunt moșteniri imateriale prețioase care necesită o conservare urgentă.

Dispariția limbii naționale

În ultimele decenii, dispariția limbilor minorităților etnice a devenit o problemă comună la nivel mondial, pericol asupra căruia cercetătorii avertizaseră. Multe teritorii, atunci când au fuzionat în țări, au folosit doar limba comună a acelor țări, ceea ce a condus la o accelerare a dispariției limbilor care reprezintă regiuni sau popoare. Lingvistul Claude Hagène a estimat că aproximativ 25 de limbi sunt îngropate la nivel global odată cu moartea ultimului utilizator de limbă în fiecare an. El a mai afirmat că atunci când o limbă dispare, lumea pierde un mod de a gândi și a vedea lumea din jurul nostru.

Din aceleași motive, în țara noastră, (Vietnam, n.n.), multe etnii nu mai au propria limbă scrisă și vorbită etc. O explicație este că aceste grupuri etnice au și distribuție geografică și reședință în zone și insule de graniță, foarte izolate și trebuind să se confrunte cu multe dificultăți, ducând o viață grea, cu dezavantaje considerabile care nu au oferit condiții pentru a-și documenta limba. Pe de altă parte, dacă oamenii din acel grup etnic doresc să facă comerț sau să facă afaceri cu alte grupuri etnice, trebuie să învețe limba comună sau să cunoască limba comunității mai mari și mai dezvoltate.

Mai ales pentru cei care s-au integrat cu grupul etnic Kinh, integrarea rapidă cu limbajul comun este, de asemenea, cel mai

rapid mod de a respinge întârzierile și de a aborda noi valori. Acesta a devenit un obicei și din ce în ce mai puțini oameni își folosesc limba pentru a comunica în viața de zi cu zi, ceea ce face ca această limbă să fie izolată și inutilă pentru comunitățile din jur. Un procent foarte modest de minorități etnice este acum capabil să vorbească și să scrie fluent în limba proprie.

Nu numai că se întâmplă acest lucru cu minoritățile etnice, ci și multe comunități puternice cu identități culturale bogate și diverse, cum ar fi Bahnar, Rade, Jarai și Xo Dang... s-au confruntat și cu aceste pericole. În timpul procesului de lucru din Zonele Muntoase Centrale, după ce am întâlnit cercetători și artiști implicați în traducerea epopeelor din Zonele Muntoase Centrale, mi-am dat seama că nu există oameni care să poată înțelege limba antică a celor din comunitatea Khan și Homon, transmisă inexistentă. Grupurile etnice Tày și Nùng își păstrează încă limbajul de comunicare, dar nu își mai mențin scrisul, și anume Nôm Tày și Nôm Nùng. Majoritatea celor din minoritățile etnice Tày și Nùng nu pot citi sau scrie în limba națională, sau pot citi doar o mică parte din sistemul scriiturilor, din cărți, din cărțile șamanilor, doar unii oameni care practică șamanismul.

Alte grupuri etnice precum Yi, Gelao, Qabiao, Pa Then etc. nu au absolut nici un text scris și doar câteva familii mai păstrează câteva fragmente cu acel tip de scris pe care puțini oameni îl pot citi. Cred că este timpul ca lingviștii vietnamezi să facă o statis-

tică pentru a afla câte limbi minoritare etnice sunt în declin, precum și să găsească o metodă de a păstra aceste limbi în mod eficient, viu și vizual, mai degrabă decât să ia doar notițe, să le înregistreze și să le păstreze cu atenție în arhive.

Folosirea culturii pentru a proteja suveranitatea

Realitatea istorică arată că, în timpul miilor de ani de dominație chineză, toate grupurile etnice din Vietnam au trebuit să lupte împotriva asimilării. Doar un număr mic de intelectuali și oficiali din capitale și orașe au învățat să vorbească și să scrie folosind caractere chinezești. Kinh, Muong, Tai, Tay, Nung, etc. au făcut eforturi mari pentru a-și păstra limba și cultura, precum și limba și identitatea Vietnamului. Vietnamezii au fost, de asemenea, foarte înțelepți când au interiorizat selectiv chintesența culturală a poporului Huaxia, un număr mare de cuvinte chino-vietnameze fiind absorbite și „vietnamizate” din punct de vedere al sensului și al sunetului, îmbogățind limba națională.

În perioada colonială franceză, zona muntoasă din nordul Vietnamului era o zonă sensibilă și căreia i-a fost acordată o mare atenție de către guvernatorii Indochinei. Chiar de la începutul secolului al XIX-lea, Franța a început să trimită oameni să studieze limba și cultura de aici pentru a găsi modalități de a pacifica și a atrage minoritățile etnice. Mulți preoți, oameni de cultură și ofițeri militari francezi au fost trimiși în Zonele Muntoase din Nord și în Ținuturile Centrale pentru a evangheliza și înregistra vocile, precum și ritualurile religioase ale acestor regiuni, dar scopul misionar nu a fost, mai mult sau mai puțin, atât de eficient pe cât se aștepta... ceea ce arată că identitățile naționale puternice ale grupurilor etnice din Nord sau din Munții Centrali au împiedicat Franța să-și ducă la îndeplinire schema de asimilare a grupurilor etnice de aici. Bogăția identității naționale este cea care a contribuit la obținerea independenței pentru a proteja suveranitatea teritorială, conectând minoritățile etnice, precum și majoritatea pentru a se ridica și recăștiga autonomia și libertatea.

În schimb, au înregistrat și stocat multe documente lingvistice valoroase despre unele minorități etnice din zona cu care au intrat în contact. Aceste documente de cercetare valoroase sunt păstrate acum la École française d'Extrême-Orient (EFEO) și au influențe importante asupra cercetătorilor istorici și culturali vietnamezi de astăzi. Au fost formulate multe teorii conform cărora, limba etnică, cu expresia pură ar putea fi rădăcina străveche a strămoșilor noștri. Cine știe, odată cu procesul de deplasare și extindere a teritoriului triburilor antice, limba s-a dezvoltat treptat și a introdus altele limbi noi, în timp ce grupurile care au rămas în vechiul ținut, care comunicau puțin cu alte culturi, le păstrează încă pe cele vechi. Păstrarea limbii nu înseamnă doar păstrarea culturii și a nuanțelor bogate ale unei țări, datorită combinării mai multor triburi, ci și păstrarea limbii străvechi a strămoșilor. Este, de asemenea, o armă pentru a dovedi originea națională și pentru a proteja suveranitatea teritorială.

Spre egalitate și diversitate în cultura vietnameză

Despre această problemă, Prof. Dr. Nguyen Van Hiep, Directorul Institutului de Lingvistică, a spus că problema conservării și menținerii limbilor minorităților etnice a fost de multă vreme o preocupare deosebită pentru Partid și Stat. Articolul 5, Capitolul I din Constituția Vietnamului din 2013 spune clar: „Grupurile etnice au dreptul de a-și folosi limba și grafia, de a-și păstra iden-

titatea națională și de a-și promova manierele și obiceiurile, tradițiile și cultura.” El a sugerat, de asemenea, că ar trebui să existe „Ziua limbii vietnameze” pentru a onora vietnameza și limbile minorităților etnice.

Prof. univ. Dr. Ta Van Thong (Academia de Științe Sociale din Vietnam) a mai adăugat: „Tendința de integrare internațională crește riscul declinului lingvistic al minorităților etnice. Între timp, limba nu este doar o parte a culturii, ci și un mijloc de a unifica voința și de a întări puterea unității naționale. Nu numai atât, dar păstrarea limbii minorităților etnice arată și statutul egal între grupurile etnice, demonstrând diversitatea culturii vietnameze.

Politica Partidului și Guvernului nostru a acordat o mare atenție conservării și protejării vocilor etnice prin proiecte de sondaj și elaborarea de strategii pe termen lung pentru această problemă. Cu toate acestea, protecția limbilor minorităților etnice necesită cooperarea atât a sistemului politic, cât și a comunității sociale. Sunt menționate în mod specific conștientizarea și atitudinea proactivă a minorităților etnice. Ele sunt cei care trebuie să joace rolul principal în ridicarea statutului națiunii lor. Numai în acest fel, toate politicile și liniile directoare ale Partidului și Guvernului au posibilitatea de a fi promovate pe scară largă și eficient.

Una dintre soluțiile implementate în mod eficient astăzi este organizarea unui studiu bilingv al limbilor kinh și ale minorităților etnice. Multe eforturi au fost investite în alcătuirea de texte, dicționare și manuale de învățare a limbilor străine; multe școli predau atât caractere etnice, cât și limbi naționale în același timp, iar elevii care frecventează aceste școli sunt sprijiniți cu burse. Funcționarii publici și ofițerii forțelor armate care lucrează în zonele minorităților etnice sunt încurajați să învețe limbile minorităților etnice ca limbă vie de bază. Posturile de televiziune și radio centrale și locale au toate canale specializate de difuzare și programe care folosesc limbi etnice precum Khmer, Rade, Jarai, Bahnar, Chams, Mong, Tai, Xo Dang, Tay etc. Hani, H're, Katu...

În plus, obiceiurile tradiționale impregnate de cultura națională sunt, de asemenea, îmbunătățite odată cu refacerea activităților festivalurilor, credințelor, culturii, sporturilor etc. Lucrările și compozițiile artistice tradiționale au fost recent traduse în mai multe limbi ale minorităților etnice și tipărite pentru a răspândi cultura locală și, valorificate prin intermediul dicționarelor bilingve. Acest lucru a ridicat nivelul limbii materne pentru minoritățile etnice și a ajutat la conștientizarea oamenilor pentru a-și păstra limba și cultura tradițională pas cu pas. Activitățile menționate mai sus au adus inițial condiții de supraviețuire pentru unele limbi minoritare etnice, ducând treptat la instruire și aplicare a acelei limbi în viața de zi cu zi a oamenilor, aducând vitalitate intrinsecă vorbirii și scrisului.

La 14 octombrie 2021, Prim-ministrul a semnat Hotărârea de aprobare a Programului Țintă național de dezvoltare socio-economică a minorităților etnice și a zonelor muntoase în perioada 2021-2030. Acest program include proiecte de conservare și dezvoltare, promovează valorile culturale tradiționale bune ale minorităților etnice pentru care limba este, de asemenea, un obiectiv important. Făcând asta am protejat o resursă prețioasă, am exploatat un muzeu viu, o sursă unică de turism pentru dezvoltarea economică și socială și am afirmat suveranitatea țării.

Publicitatea antropologică

MENUȚ MAXIMINIAN

Pentru a cunoaște un ținut, cea mai bună carte de vizită sunt poveștile. În străinătate este o adevărată modă ca publicitatea să se învârtă în jurul lucrurilor frumoase pe care le are un ținut. Volumul *Șapte zile în Țara Silvaniei*, scris de Camelia Burghel, ne propune întâlnirea cu un tărâm de basm văzut prin ochii etnologului. Faptul că este tradus și în maghiară și engleză deschide porțile pentru ca străinii să ne cunoască mai bine.

Ceea ce numim astăzi marketing, străbunii noștri o făceau fără a cunoaște acest termen, povestind oricui le trecea pragul despre frumusețile locului, fiind bune gazde prin punerea pe masă a tot ceea ce aveau mai bun și prin lumina ochii lor.

Despre Camelia Burghel și modul în care reușește să surprindă, prin cercetările științifice, am mai scris. Este dublu licențiată (Facultatea de Litere și Facultatea de Științe politice, administrative și jurnalistică, ambele la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca) și are dublu master (Facultatea de Litere – Universitatea Cluj, Facultatea de Istorie – Universitatea București). Doctoratul l-a obținut la Universitatea din Cluj, apoi a finalizat studiile la Școala Postdoctorală a Academiei Române, în coordonarea științifică a acad. Sabina Ispas. Etnolog specializat în magia terapeutică tradițională și formulele moderne de preluare a scenariilor magico-rituale, dar și în dinamica proceselor culturale din satele românești tradiționale, s-a remarcat cu seria *Satele sălăjene și poveștile lor* (10 volume până în prezent). A primit premiul ASER în anul 2014, pentru cartea *La nuntă în satele sălăjene*. Și să nu uităm de volumul *De la vrajă la vrăjeală – o antropologie asupra naturalului contemporan*. Cunoscătoare a patrimoniului cultural al Sălajului, Camelia Burghel prezintă, ca gazdă, călătorului date despre bisericile de lemn din satele sălăjene, costumele populare din colecțiile muzeale sau particulare, casele și arhitectura străbunilor, astfel încât cititorii să se bucure de „bogăția inestimabilă a patrimoniului cultural material și imaterial sălăjean”. Este o pledoarie pentru publicitatea antropologică, termen propus de cercetătoare.

„Consultându-ne cu colegii și prietenii, am mizat de la început pe competența doamnei Camelia Burghel, cercetător științific și un bun cunoscător al patrimoniului cultural al Sălajului. „Produsul” de marketing – pentru a rămâne în sfera publicității – este un album minunat realizat din perspectiva fotografiei de artă și bazat pe un studiu antropologic vast și captivant, cu date din teren” spune, în prefața cărții, Daniel Săuca, director al Editurii Caiete Silvane.

Făcând un expozeu asupra etnologiei și antropologiei culturale, Camelia Burghel spune că, în scriitura modernă a specialistului, descrierea etnografică „tinde spre abordarea globală a omului, în evoluția sa, la confluența dintre diversitate, alteritate și identitate, așa cum se manifestă acesta în cotidian”.

Camelia Burghel este un cercetător model care așază satul alături de oraș, care surprinde interferențele dintre cele două spații, de la urbanism și arhitectură la marketing sau industria ecologică. „Modernizarea tot mai accentuată a satului, urbanizarea lărgită și preluarea în urban a unor tipare comportamentale vechi sau, din contră, construirea altora noi, globalizarea și euro-

penizarea culturală, toate constituie fenomene vaste ce afectează profund tradițiile populare, multe dintre ele deja într-o disoluție regretabilă. Păstrarea identității locale, prin istorie și tradiție, valorificarea moștenirii culturale și digitalizarea patrimoniului mobil și imobil par a fi singurele șanse de stăvilire a unei posibile alienări umane postmoderne”, spune cercetătoarea.

Luând la pas satele sălăjene, ne oferă, posibilitatea de a fi părtași la poveștile oamenilor, la cunoașterea acestora prin propriul grai, explicat apoi de specialist, la cunoașterea casei tradiționale, interiorul țărănesc sălăjean semănând, pe alocuri, cu cel al nășăudenilor. De la modul în care femeile coseau și țesau, la obiceiuri specifice mai mult bărbaților, precum jocăritul, la olărit și la descrierea frumuseții costumelor populare, dar și a lăzii de zestre în care sunt așezate, la modul de existență prin agricultură și obiceiuri precum măsura oilor, la practicile magice pentru protecția casei, a celor dragi, dar și a animalelor, până la prezentarea unor bastioane medievale precum Cetatea Porolissum, Camelia Burghel ne dăruiește o adevărată poveste adunată din povești. Structura caselor, materiale de construcție, volumetrie, structură și expresie arhitecturală, interioare, mobilierul tradițional, categorii de ansambluri decorative, obiecte de prelucrarea textilelor și tehnici de lucru, hainele de purtat și de sărbătoare și evoluția acestora, munci agricole și creșterea animalelor, mentalități ale țăranilor fac parte a poveștilor frumoase din carte.

Implicată în multe proiecte culturale de salvagare a patrimoniului sălăjean, precum *Acasă, ca de mult*, privind restaurarea caselor țărănești, Camelia Burghel ne aduce în față nu doar frumusețea vetrelor țărănești, ci și a orașelor, muzeele din Zalău, Grădina botanică din Jibou, poveștile cu structuri arhaice. Apoi, povestea depopulării unor sate ce ne amintește și de cea a vetrelor din Țara Năsăudului. Ca studiu de caz are satul Chilioara, peste 200 de săteni găsindu-și de lucru în Italia, la Imola, acolo unde când ies duminică de la Biserică, pare că România s-a mutat în această țară.

Prin materialele adunate, cartea Cameliei Burghel devine documentar istoric, prin secvențe ale memoriei colective care vor rămâne peste generații, găzduind un orizont propriu de gândire al cercetătoarei, dar și un tipar mental bine fixat în climatul social și cultural, simplitatea vieții cotidiene, în care totul se învârtă în jurul sărbătorilor. Viața din neamurile așezate pe o vatră care va constitui mai apoi un sat, bunătățile din cămară, frumusețea sufletului, toate fac parte din șiraguri de lucruri frumoase ale neamului românesc, rugăciunea fiind întotdeauna împletită cu dragostea pentru tradiție. Nu lipsește din povestea Cameliei Burghel *Dansul socăcițelor*, modul în care oamenii își adunau recolta, o poveste colorată fiind aceea a modului în care era făcută renumita palincă de Zalău, riturile de trecere.

Dacă ar avea fiecare ținut un cercetător precum Camelia Burghel, țara aceasta ar fi plină de povești frumoase, iar străinii ar avea ce să audă despre noi. Ferice de Țara Silvaniei care are un asemenea cercetător ce a așezat-o la loc de cinste prin lucrările pe care i le-a dedicat.

JOSÉ EMILIO PACHECO

Când am plecat din Havana, Dumnezeu Doamne...

Prezentare și traducere TUDORA ȘANDRU-MEHEDINȚI

În bogata panoramă a literaturii hispano-americane contemporane, scriitorul mexican José Emilio Pacheco (1939-2014) se alătură pleiadei valoroșilor săi compatrioți: Octavio Paz, Carlos Fuentes, Juan Rulfo, Sergio Galindo etc., cultivând cu strălucire atât poezia cât și proza. Din opera sa, tradusă în multe limbi străine și încununată cu numeroase premii - în 2009 i se decernează prestigiosul Premio Cervantes, echivalentul Premiului Nobel pentru literatura de expresie spaniolă -, menționăm volumele de versuri *Los elementos de la noche* (Elementele nopții), *Los trabajos del mar* (Muncile mării), *Islas a la deriva* (Insule în derivă), *No me preguntes cómo pasa el tiempo* (Nu mă întreba cum trece timpul), *Ciudad de la memoria* (Orașul memoriei) etc., romanele *Morirás lejos* (Vei muri departe), *Las batallas en el desierto* (Bătăliile în deșert), precum și volumele de povestiri *La sangre de la Medusa y otros cuentos marginales* (Sângele Meduzei și alte povestiri marginale), *El principio del placer* (Principiul plăcerii) etc.

Diafana povestire de dragoste de față, al cărei titlu reia primul vers al cunoscutei habanere *La Paloma*, este o incursiune în lumea misterioasă care șterge hotarile timpului.

Mă aflam în Cuba doar în trecere, ca reprezentant ce sunt, sau eram, al companiei Ferroquina Cunningham, și în ziua aceea stăteam și ne răcoream după prânz în casa senatorului, aproape de râul Almendares, îmi semnase comanda, el are concesiunea tuturor farmaciilor din Havana, e prieten la cataramă cu președintele Gómez, fiind parteneri la societatea de cale ferată din Júcaro și la ziarul *Triunfo*, când au venit să-l anunțe, Dumnezeu Doamne:

- în Oriente negrii de pe plantațiile de trestie de zahăr se răsculaseră cu arma în mână, aveau să-i arunce în apă pe toți albi, să le taie beregata, să-i spintece, ce îngrozitor!

- și mi-am zis copleșit de spaimă: plec fără să mai pierd o clipă; senatorul i-a înjurat pe negri, doar acum sunt liberi și totuși nimic nu-i mulțumește și pe deasupra au ales să se revolte tocmai în ziua de azi, a zecea aniversare a Republicii; a încercat să mă liniștească, m-a asigurat că rechinul, adică generalul Gómez, avea să restabilească ordinea în douăzeci și patru de ore și că, dacă el nu izbutea, vor debarca trupele americane spre a salva vieți și averi;

- însă nu m-a convins, nu sunt de felul meu un bătaios, așa că am dat fuga cu un taxi la hotel și am sunat la agenția de vapoare; singurul care pleacă acum se duce în Mexic, dar dacă reușesc s-ajung în Mexic, în fine, nu contează, plătesc cât o fi, ridică ancora la șase, dau banii la bord sau acceptă un cec?

- pe chei alți negri cântau, încărcau butoaie, saci, cutii cu zahăr, oare știau de răzmeriță, aveau să se răskoale și ei? până când, în sfârșit, mi-au adus bagajul, m-am urcat într-o șalupă și apoi, pe scara suspendată, pe vaporul mare;

- vă puteți închipui ce bine m-am simțit când am intrat în cabina mea de pe *Churruca*, nu-s pe lume vapoare mai grozave decât astea ale Companiei Transatlantice Spaniole, atât de commode și au o mâncare excelentă; mi-a părut tare rău că nu mi-am putut lua

rămas bun de la toate persoanele care au fost extrem de amabile cu mine; bine măcar că, organizat cum sunt, îmi terminasem treburile încă de ieri; îndată ce vor deschide ghișeul telegrafic o să-i expediez un mesaj lui Mr.Cunningham, explicându-i de ce am plecat diin Havana, deși precis că el e la curent cu toate, la New York lumea se interesează mult de Cuba;

- stăteam și mă sufocam în cabină, am urcat pe punte, sirena suna, ridicau ancora, forturile La Cabaña și El Morro străluceau la intrarea în port, totul părea atât de liniștit, cine ar fi zis că în interiorul insulei negrii începuseră să omoare, să jefuiască, să violeze;

- însă turlele Catedralei se îndepărtau, casele de pe Malecón de asemenea, cartierul Vedado se zărea trandafiriu cu palmierii, grădinile, plajele care se micșorau treptat, prefăcându-se într-un desen chinezesc pe o boabă de orez, până când învolburarea mării le înghițea;

- și pe *Churruca* lumea era tristă, numai Dumnezeu știe ce o să se întâmple în inima țării, orchestra interpreta habanera aceea atât de melancolică, *La Paloma*, care, după cum îmi povestea mama, era cântecul preferat al lui Maximiliano și al Carlotei, bieții de ei, mai ales ea, care era ca și moartă, așteptând întruna, fără să-și dea seama că anii au trecut;

- cum nu cunoșteam pe nimeni am preferat să mă întorc în cabină până când va veni ora cinei, în vremea asta o să fumez o havană H.Upmann și o să termin de citit Insula Pinguinilor, ce roman frumos, ce mare e Anatole France; tocmai mă așezasem pe pat când au venit să-mi ia banii pe biletul de călătorie; când ajungem la Veracruz? în mai puțin de trei zile, dacă e vreme bună, mi s-a răspuns; dar vremea nu era bună și noaptea, privind în jos de la fereastra mare a restaurantului, vedeam cum se spargeau de bord talazurile înfricoșătoare;

- nu mi-a plăcut, căci dacă mi-e teamă de o răsccoală cu atât mai mult mi-e de un naufragiu, inconvenient serios în profesia mea care constă în a străbate dintr-o parte în alta America de Sud, și cum s-o fac altfel decât cu vaporul, chiar dacă astea de la Compania Transatlantică Spaniolă sunt foarte sigure și au un serviciu excelent;

- de aceeași părere erau și cei doi soți cu care am stat la masă, niște norvegieni destul de agreabili, deși nu prea amatori de conversație, dar nici eu n-aveam multe subiecte, și cum eu nu știu franceză iar ei doar puțină engleză și aproape deloc spaniola, abia am putut îndruga ceva despre operele lui Ibsen și întreba cum este Cristiania, dacă e un loc tot așa de înghețat ca Sanct Petersburg, despre care mai știu câte ceva fiindcă Dav, vecinul meu de palier de pe strada 55, s-a născut în Rusia;

- aș fi preferat o altă masă, cu oameni care să vorbească limba mea sau cu americani, pentru mine-i tot una, pentru că trăiesc în Manhattan din copilărie, însă am sosit ultimul și nu trebuie să mă plâng: a fost un adevărat noroc că am găsit bilet în condițiile astea;

- din pricina nervilor am mâncat puțin și am refuzat să joc cărți cu norvegienii; m-am dus să mă culc, n-am putut adormi, vaporul se scutura ceva de groază; scrâșnea până la ultimul milimetru; m-am

uitat prin luminatorul de punte, n-am văzut nimic, se auzea doar zgomotul valurilor, plesnetul ca un vuiet, ce straniu, ce chef am să stau de vorbă cu cineva, dar mi-e lene să mă îmbrac și să mă urc în salon unde o mai fi încă lume dansând;

- nici nu pot citi cu atâta zgâlțâială, de ce n-or inventa oare vapoare care să nu se miște atâta ca *Churruca*? și dacă pățim ceva, cu toată telegrafia fără fir cine ne-ar sări în ajutor în mijlocul Golfului?

- ce ți-e și cu marea asta, parcă-i turbată, o noapte ca-n iad și în zori e o farfurie întinsă, liniștită de tot, fără o încrețitură la suprafață, unde au pierit valurile uriașe din timpul nopții? și căpitanul a dat drumul la mașini cu toată viteza ca să străbată oceanul ăsta de ulei, și totuși mergem ca puricele în catran, deși vasul, bineînțeles, nu e cu pânze, ce curios!

- partea bună e că am văzut-o pe micuța spaniolă, bătrânii sunt pesemne părinții, e frumoasă-foc, cum să fac oare s-o întâlnesc ca din întâmplare, mai bine să aștept să se rupă gheața și să se înfripe camaraderia care domnește întotdeauna pe un vapor, chiar dacă atunci când vine clipa să cobori pe uscat, gata! s-a terminat, și parcă nici nu ne-am fi cunoscut; ce ciudat, sau nu chiar, pentru că într-o călătorie nimeni nu știe niciodată dacă va ajunge teafăr, poate asta-i pricina, și atunci se prefacă că n-are nicio grijă, de parcă s-ar afla într-o simplă promenadă;

- minunat! cel care stă de vorbă cu el e administratorul de la Cazinoul Spaniol din México, l-am cunoscut data trecută. Mă apropiu, ce bine-mi pare că vă văd, încântat de cunoștința domnule, sărut mâna doamnă, omagiile mele domnișoare; iar după-masă iată-ne stând pe șezlonguri și făcând conversație, ce fată încântătoare, e drept că părinții n-o slăbesc o clipă, bine c-am avut inspirația să-mi scot verigheta, ah, de m-ar vedea Cathy când nu sunt cu ea, bănuiește probabil că în călătorii mai fac și eu câte o escapaș, și yankeii fac la fel, chiar dacă au patru copii cum am eu și încă unul pe drum;

- biata Cathy, singură aproape tot anul, bine măcar că maică-sa e acum în Brooklyn, nu mai stă la Buffalo, nu ne-am înțeles niciodată eu cu soacră-mea, însă îi adoră pe copii;

- Isabel vine pentru prima oară în America și pot să-i vorbesc despre Manhattan și despre Niagara și despre drumul de fier de la Veracruz până în capitală; tatăl ei va fi directorul unei fabrici de textile în Puebla, nu-i este teamă de revoluție, crede că în Mexic va fi pace, dar e îngrijorată de Cuba;

- ce scumpă e Isabel, s-a născut în Tunis, ce curios, eu credeam că e din Madrid sau din Andaluzia, nu, părinții ei sunt catalani; marea sclipește, ce căldură! îmi zâmbește, nu sunt îmbrăcat cum se cuvine, se văd bărbați cu jobene, plastioane albe, orchestra cântă *Gaby Glides*; cum sună catalana? o întreb; chipul ei e însăși tinerețea, perfecțiunea și toată frumusețea de pe lume, parfum de apă de colonie, vântul îi resfiră părul până aproape de gură, mă învață câteva cuvinte;

- *oratge* furtună, *comiat* despărțire, *matí* dimineață, *nit* noapte, cum se spune în noaptea asta e bal? ce exasperant să cinez cu norvegienii, ea și cu mine ne aruncăm priviri, în sfârșit Isabel e în brațele mele, bătrânii ne lasă să dansăm doar valsuri, nu tangou; a doua noapte, *nit*, când nu dorm; mă gândesc la ea care precis că e cu gândul la logodnicul pe care l-a lăsat la Barcelona, e o prostie să fiu gelos, cum să-i pretinzi fidelitate cuiva care nici n-a avut habar că avea să mă cunoască; păze! să nu mă îndrăgostească de copila asta, ce naiba, mereu pățesc la fel, în loc să mă bucur de prezent mă încercă deja nostalgia care o să mă cuprindă mâine față de acest acum ce n-o să se mai întoarcă niciodată;

- ne despărțim, ea va pleca la Puebla, eu voi rămâne în Veracruz așteptând, n-o să ne mai vedem în veci, sau dacă ne vom mai în-

tâlni o să fim iar ca niște necunoscuți, ce trist! Dar iată-ne din nou pe covertă, soarele strălucește deasupra mării veșnic liniștită, în zare să văd trecând alte vapoare, ajungem la pupa, părinții veghează stând pe punte împreună cu spaniolul de la Cazinou;

- și ești lângă mine Isabel, ai optsprezece ani, iar eu uite, am deja riduri, am început să încărungesc, îmi cade și părul, simt că am trecut prin toate, în schimb tu abia deschizi ochii, ai viața înaintea;

- aș vrea să-i iau mâna, să i-o strâng, s-o sărut, nu știu; îi spun uite, și zâmbește: aruncă pâinea rămasă de ieri, pescărușii se reped s-o mănânce, se luptă pentru bucățile tari acum umezite de apa mării, totdeauna vin în urma vaporului? da, când pământul e aproape și rechinii se țin după el; de ce, că doar nu aruncă și carne; ba da, când moare vreun animal sau se îmbolnăvește, au aici boi, porci, berbeci, găini, ah da? nu știam; îi aduc vii, îi omoară acolo jos, de unde crezi că e carnea pe care o mănâcăm? nu vrei să vezi cazanele?

- niciodată n-o să uit ziua aceasta, aș vrea să fac precum Faust care a spus clipei: oprește-te, oprește-te; nu vreau să mă întorc pe strada 55, duminică în Brooklyn, plăcinta cu mere, copiii luându-se la bătaie cu verii lor, compania Ferroquina, pastilele, vitaminele cu fier, talcul, almanahurile, socotelile, încasările, mostrele, taxele de transport; vreau să petrec veșnicia cu tine, Isabel;

- ce repede, ce repede s-a lăsat noaptea, cea de pe urmă pe vapor, și înainte de a se întuneca de tot îi arăt un pisc în depărtare, nins: uite, e Citlaltépetl, Vârful Orizaba, muntele cel mai înalt din Mexic, o să ajungem la Veracruz în zori;

- petrecerea de rămas bun, din nou dans, ultimul, vino, lasă-mă să te simt în brațe, valsul *Pe valuri*, nu are un repertoriu prea variat orchestra asta, acum cântă iar *La Paloma*, mama mi-o cânta când eram în leagăn;

- lumea părăsește salonul; Isabel, nu pleca, părinții o strigă, vor să fie odihniți când coboară pe uscat; domnule ofițer, la ce oră ancorăm? la șase, dacă vrea Cel de Sus, domnule;

- don Baltasar îmi întinde mâna; mi-a făcut plăcere să vă cunosc, don Luis; plăcerea a fost de partea mea; nu, Isabel, ne luăm rămas bun mâine pe chei; nu, ochii ei nu s-au umezit, a fost o închipuire, acum mi-a intrat sare, ce rușine!

- dar n-o să dorm, o să beau, chelner, încă un pahar; e culmea să pățesc una ca asta la vârsta mea, m-am amețit, cât vin, cât whisky am băut? e cald, mi-e somn, trebuie să se zărească luminile din Veracruz, încă nu, doar farul, farurile, insulele;

- o să mă dezbrac, o să dorm, ce încântare să te afunzi în pat; vino, vino cu mine, Isabel, nu pleca; o să adorm, adorm încetișor, am adormit, visez ceva ce n-o să-mi pot aduce aminte, acum nu mai visez, m-au trezit brusc, sunt treaz, cine bate la ușă? Isabel, nu-i cu puțință, aud strigăte, pași în fugă, tânguiri, ce se întâmplă, de ce vine singură Isabel?

- pe când deschid ușa îmi spune: nu știi, nu știi, e îngrozitor, dar ce se întâmplă? și acum mă întreabă ea: când am plecat din Havana? răspund: pe 20 mai 1912, și știi în ce zi suntem azi? 23, 24, nu știu;

- nu, nu-i așa, îmi răspunde plângând; e 30 iunie 1982, s-a întâmplat ceva, am întârziat șaptezeci de ani, nu-ți poți închipui ce s-a petrecut în lume, n-o să crezi niciodată, uită-te prin luminator, spune-mi dacă recunoști ceva, privește spre chei, și oamenii sunt cu desăvârșire alții, nu ne lasă să coborâm, sunt înnebuniți, spun că e un vas-fantomă, *Churruca* de la Compania Transatlantică Spaniolă a dispărut după ce a plecat din Havana în 1912, tu și eu și toți ceilalți de aici știm că nu-i adevărat; dar când o să coborâm ce-o să pățim, Dumnezeuule Doamne, cum s-a putut întâmpla ce ni s-a întâmplat, cum o să trăim în lumea asta care-i cu totul altă lume?

Christopher Marlowe

Doctor Faustus (fragment)

Traducere și note: GEORGE VOLCEANOV

Doctor Faustus de Christopher Marlowe a apărut într-o primă ediție *in-cuarto* în anul 1604, la unsprezece ani după asasinarea genialului dramaturg elisabetan. Piesa a avut, de-a lungul timpului, un succes comparabil cu cel al marilor piese shakespeariene, rolul titular fiind jucat de actori de primă mână, precum Edward Alleyn, Orson Welles și Richard Burton. Goethe și-a scris monumentalul poem dramatic *Faust* inspirat de și în replică la piesa lui Marlowe. O primă versiune în limba română a apărut în anul 1964, în *Teatrul Renașterii engleze*, Vol. 1, E.L.U., în traducerea lui Leon Levițchi. Deși este o piesă spectaculoasă, cea dintâi din istoria teatrului universală care aduce pe scenă „efectele speciale”, cu un impact emoțional deosebit asupra spectatorilor din epocă, ea n-a fost niciodată montată în teatrele din România. Există, însă, o înregistrare prezentată de Teatrul Național Radiofonic (1994), în regia lui Cristian Munteanu, cu o distribuție din care au făcut parte Ovidiu Iuliu Moldovan, Mircea Albulescu, Virgil Ogășanu, Florian Pittiș etc. O traducere nouă a piesei va apărea în toamna acestui an în volumul Christopher Marlowe, *Opere*, II, la Editura Tracus Arte.

SCENA 3

FAUSTUS: Acum, când umbra globului terestru¹
Tânjind să-l vadă pe-Orion ploiosul²
Sare dinspre Antarctica spre boltă
Și-o-ntunecă cu suflu-i puturos,
Începe-ți, Faust, incantațiile
Și vezi dacă te-ascultă diavoli,
Căci te-ai rugat și le-ai adus și jertfă.

(Trasează un cerc)

În cerc³ sunt numele lui Iehova,
Anagramat 'nainte și-napoi,
Numele prescurtat al sfinților,
Simbolurile astrologice,
Zodiacul, stelele răătăcioare
Ce le silesc pe spirite să- apară.
Faust, fii hotărât, nu-ți fie teamă,
Cere-i magiei tot ce-ți poate da.

*Sint mihi dei Acherones propitii! Valeat numen triplex Jehovael
Ignei, aerii, aquatici, terreni, spiritus, salvete! Orientis princeps Lu-
cifer, Belzebut, inferni ardentis monarcha, et Demogorgon, propi-
tiamus vos, ut appareat et surgat Mephistopheles! Quid tu moraris?
Per Jehovam, Gehennam, et consecratam aquam quam nunc
spargo, signum crucis quod nunc facio, et per vota nostra, ipse nunc
surgat nobis dicatus Mephistopheles!*⁴

(Faustus stropește cercul cu apă sfințită
și își face semnul crucii. Intră Mefistofel.)

Îți poruncesc să pleci, să-ți schimbi înfățișarea,
Ești prea urât să mă slujești așa.
Prefă-te într-un franciscan bătrân⁵;
Ținuta sfântă-i bună pentru-un drac.

(Iese Mefistofel)

Văd că-au putere vorbele-mi cerești.
Cine nu și-ar dori să exceleze
În arta asta? Cât de maleabil
Este acest Mefistofel, cuminte
Și-umil! Și câtă forță e-n magie.
De-acum, ca vrăjitor, ești eminent,
Faustus, de-ai ajuns să-i poruncești
Până și marelui Mefistofel.
*Quid redis, Mephistopheles, fratris imagine!*⁶

(Intră Mefistofel după ce a luat înfățișarea
unui călugăr franciscan.)

MEFISTOFEL: Faustus, spune-mi, ce-ai dori să fac?

FAUSTUS: Ți-ordon să mă slujești în timpul vieții,
Să faci tot ce-ți va porunci Faustus,
De-ar fi să muți și luna de pe-orbită
Ori să inunzi cu-oceanele pământul.

MEFISTOFEL: Eu îl slujesc pe Lucifer, mărețul,
Și, fără permisiunea lui, n-am voie
Să te urmez; trebuie să-nfăptuim
Numai și numai ce ne poruncește.

FAUSTUS: Nu el ți-a poruncit să mi te-arăți?

MEFISTOFEL: Nu. Am venit aici că-așa-am vrut eu.

FAUSTUS: Nu incantația mea mi te-a adus?

MEFISTOFEL: Ba da, însă a fost *per accidens*,
Căci noi, când l-auzim pe unul că
la în deșert numele Domnului,
Se leapădă de Crist și de Scripturi,
Venim în zbor, doar-doar îl câștigăm

¹ În astronomia medievală se credea că noaptea este, de fapt, umbra Pământului, provocată de mișcarea de rotație a Soarelui în jurul planetei; „umbra pământului” este o imagine împrumutată de Marlowe din poemul *The Faerie Queene* (*Crăiasa zânelor*, III, X, 46) de Edmund Spenser.

² Și la Virgiliu constelația Orion este asociată cu precipitațiile (*nimbosus Orion*, în *Eneida*, I, 535 și *aquosus Orion*, IV, 52).

³ În magie, cercul avea rolul de invocare a spiritelor și de apărare a celui ce le invocă.

⁴ „Prielnici să-mi fie zeii Acheronului. Trăiască trinitatea lui Iehova. Salutare, spirite ale focului, aerului, apei și pământului! Lucifer, Prinț al Răsăritului, Belzebut, monarh al iadului în flăcări, și Demogorgon, vă rugăm să apară și să se înalțe Mefistofel. De ce întârzi? Pe Iehova, Gheena și apa sfințită cu care stropesc acum, și pe semnul crucii pe care-l fac acum, și pe rugăciunile noastre, trimiteți-ni-l acum pe Mefistofel!” în limba latină în original.

⁵ Într-un tratat despre magie publicat în 1584 la Londra, Reginald Scot afirma că spiritul invocat trebuie să ia o înfățișare umană; Marlowe transformă acest precept într-o glumă anti-catolică.

⁶ „De ce nu revii, Mefistofel, cu înfățișarea unui frate?” în limba latină în original.

De partea noastră, și-asta numai dacă-l
Paște pericolul de-a fi damnat.
Iar cel mai simplu mod de-a invoca
E să te lepezi de Sfânta Treime
Și să te-nchini pios lui Lucifer.

FAUSTUS: Asta a și făcut Faustus, și
Rămâne consecvent ideii că
Are un singur șef – pe Belzebut,
Căruia Faust i se și dedică.
„Damnarea” nu-i o vorbă să-l spăimânte,
Căci lui îi sunt totuna iadul – Raiul.
Sufletul său va fi alături de
Străvechii filosofi! Dar dă-le-ncolo
De fleacuri despre suflete; ia zi,
Ce-i Lucifer, stăpânul tău?

MEFISTOFEL: Regentul
Și comandantul duhurilor.

FAUSTUS: N-a fost
Cândva un înger?

MEFISTOFEL: Chiar așa, Faustus,
Cel mai iubit de către Dumnezeu.

FAUSTUS: Cum de-a ajuns stăpânul peste diavoli?

MEFISTOFEL: Pentru orgoliul și trufia sa,
L-a azvârlit din Ceruri Dumnezeu.

FAUSTUS: Dar voi, care-l acompaniați, ce sunteți?

MEFISTOFEL: Duhuri nefericite, -am uneltit
Cu Lucifer contra lui Dumnezeu:
Cu el, damnați suntem la nesfârșit.

FAUSTUS: Unde sunteți damnați?

MEFISTOFEL: În iad.

FAUSTUS: Bine, dar cum de ai ieșit din iad?

MEFISTOFEL: Păi, ăsta-i iadul, n-am ieșit din iad.
Tu crezi că, după ce-am văzut la față
Pe Dumnezeu și-am avut parte de
Eterna bucurie-a Cerurilor,
Nu-s chinuit de zeci de mii de iaduri,
Privat de fericirea nesfârșită?
Termină cu-ntrebările prostești
Ce-mi bagă spaima-n sufletul sleit.

FAUSTUS: Cum, marele Mefisto se consumă
Că e privat de bucurii cerești?
Învață de la Faust ce-i dârzenia,
Sfidează bucuriile de care
În veci n-o să ai parte. Mergi și spune-i
Lui Lucifer că Faust și-a atras
Moartea eternă-mpotrivindu-se
Divinității și-i încredințează
Sufletul dacă timp de două' ș' patru
De ani îi face toate poftetele,
Avându-te pe tine-n slujba mea,
Să-mi dai orice ți-aș cere, să-mi răspunzi
La orice întrebare, să-mi răpui
Dușmanii și să-mi aperi prietenii,
Să te supui mereu voinței mele.
Du-te la Lucifer, omnipotentul,
Te-aștept în cameră la miezul nopții,
Să-mi spui ce-a hotărât stăpânul tău.

MEFISTOFEL: Mă duc și-i spun, Faustus.

(lese)

FAUSTUS: Suflete de-aș avea cât stelele,
La toate-aș renunța pentru Mefisto.
Prin el voi fi-mpăratul lumii-ntregi,
Voi construi o punte în văzduh,
Să traversez oceanul cu oștire;
Uni-voi malul african, muntos,
Cu Spania și-amândouă-i vor plăti
Tribut coroanei mele. Împăratul
Și ceilalți potențați germani vor fi
La mila mea. Și-acum, c-am obținut
Ce mi-am dorit, mă duc să mai studiez
Această artă până când Mefisto
O să mi se arate încă-o dată.

(lese)

SCENA 13 (Fragment)

(les învățații. Orologiul bate ora unsprezece.)

FAUSTUS: Vai, vai, Faustus,
Un ceas, atât ți-a mai rămas din viață
Și-apoi vei fi damnat o veșnicie.
Oprți-vă, sfere cerești, ca timpul
Să stea în loc și miezul nopții-n veci
Să nu mai vină! Mândru ochi al firii,
Înalță-te pe boltă, dă-ne-o zi
Eternă; ceasule, preschimbă-te
'Ntr-un an, o lună, săptămână, zi,
Ca să se poată pocăi Faustus
Și să își izbăvească sufletul.
*O lente, lente currite noctis equi!*⁸
Stelele tot se mișcă; timpul zboară;
Va bate ceasul, dracii vor veni,
Damnarea îl așteaptă pe Faustus.
Vai, să mă-avânt spre Dumnezeu? Dar cine
Mă trage-n jos? Uite, pe firmament
Curge șiroaie sângele lui Crist!
Un singur strop, o jumătate doar
M-ar mântui. Isuse! Nu-mi zdrobi
Inima fiindcă-l invoc pe Cristos!
Da, vreau să-l chem. Mă cruță, Lucifer!
Dar unde-i sângele? S-a dus;
Și-uite-l pe Dumnezeu, și-ntinde brațul
Și se încruntă. Munți și dealuri, hai,
Vă prăvăliți pe mine, să m-ascundeți
De crunta lui mânie!⁹ Nu, nu vreți?
Atunci, am să plonjez chiar în țărână.
Pământule, te cască! Nu mă vrea.
Stele ce mi-ați ursit, la naștere,
Moartea și iadul, hai, sorbiți-mă
Ca pe o ceață-n măruntaiele
Acelui nor, ca vomitându-mi trupul
Prin gura-i fumegândă, sufletul
Să mi se poată înălța în Rai.

(Bate orologiul.)

⁷ Potrivit teologiei creștine, filosofii antici din era pre-creștină erau condamnați să rămână pentru totdeauna în Purgatoriu. Aici Faustus îl parafrazează pe Averroes (1126–1198), comentatorul arab al lui Aristotel.

⁸ „O, alergați încet, încet, cai ai nopții!”, vers din Amores (I, XIII, 40) de Ovidiu, ciclu de poezii tradus în engleză de însuși Marlowe.

⁹ Trimitere la *Apocalipsa* (VI: 15-16), unde „împărații pământului, domnitorii și căpitanii oștilor” se ascund în peșteri și strigă „munților și stâncilor: Cădeți peste noi și ascundeți-ne de fața Celui ce șade pe tron și de mânia Mielului.”

DE LA URBE, CĂTRE LUME - CRONICA DIN NÜRNBERG

MIRUNA DRĂGHICI

Grăbește-te acum, carte, și fă-te cunoscută pretutindeni unde vântul suflă liber. Nici când nu s-a mai tipărit ceva asemănător ție. O mie de mâini te vor înhăța cu dorință avidă și te vor citi cu mare atenție." Cuvintele lui Anton Koberger s-au adevărit pe deplin, istoria făcând din *Liber Chronicarum cum figuris et ymaginibus ab inicio mundi* (Cronica din Nürnberg) una dintre cele mai frumoase, apreciate și căutate cărți ale Renașterii.

Produs de vârf al spațiului cultural germanic, Cronica vede lumina tiparului în anul 1493, în Nürnberg. Situat în inima Sfântului Imperiu Romano-German, cu o populație de aproximativ 50.000 de locuitori, orașul se bucură de prosperitate, asigurată de comerțul intens și manufacturile puternice, dar și de o autonomie politică bazată pe statutul său de „oraș imperial”, guvernat de un consiliu local. Toate acestea au permis apariția și dezvoltarea unui climat cultural efervescent, impresionanta operă fiind un rezultat natural al interesului urbei pentru cunoaștere și dezvoltare multidimensională. În compilarea Cronicii, regăsim amprenta specifică epocii, curentul umanist ajungând pe meleaguri germanice, adus de savanții și artiștii italieni care călătoresc în nordul Europei, precum și de cei germani care se îndreaptă spre sud.

Proiectul este de la bun început deosebit de ambițios, cartea fiind destinată tuturor „celor care au chiar și un pic de educație”, după cum ne relatează Anton Koberger, tipograful căruia îi datorăm apariția Cronicii. Având o structură enciclopedică, paginile sale prezintă o istorie a lumii din perspectivă biblică, la care se adaugă material biografic, mitologic, genealogic și geografic. După mai bine de 500 de ani de la apariția sa, *Liber Chronicarum* este considerată de mulți specialiști cel mai reușit incunabul din istorie.

Prima ediție este tipărită în 1493, având un tiraj de 1300 de exemplare în limba latină și 600 în limba germană. Versiunea latină este tipărită în perioada 16 martie 1492 - 12 iunie 1493, iar cea germană (traducător fiind Georg Alt) între ianuarie - 23 decembrie 1493. Doi negustori bogați sunt cei care au inițiativa alcătuirii acestei cronici, cât și susținerea financiară a proiectului: Sebald Schreyer (1446-1520) și cumnatul său Sebastian Kammermeister (1446-1503). Dorind să depășească în amploare și frumusețe toate celelalte cronici existente, cei doi își asigură serviciile celor mai buni artiști și manufacturieri ai orașului: în 1491 semnează un contract cu Michael Wolgemut și Wilhelm Pleydenwurff, doi faimoși ilustratori de carte (tânărul Albrecht Dürer este ucenic la atelierul lor), însărcinați cu executarea xilografurilor. Tipărirea avea să-i revină lui Anton Koberger (1440-1513), unul dintre cei mai înstăriți și influenți cetățeni din Nürnberg, nașul lui Albrecht Dürer, un strălucit exponent al capitalismului burghez emergent. Atelierul său era cel mai mare al vremii, având circa 24 prese de tipar, cu reprezentanțe în Italia, Franța și alte părți ale Europei. Producția sa a fost estimată la peste 200 de volume, utilizând cele mai scumpe materiale disponibile, scrise de obicei în latină și bogat ilustrate.

Autorul versiunii latine este umanistul Hartmann Schedel (1440-1514), cartograf, medic și colecționar de cărți, membru al consiliului orașenesc din Nürnberg. Urmând învățământul umanistic la Universitatea din Leipzig, ulterior îl regăsim ca absolvent de medicină la Padova, în 1463. Contactul cu Renașterea italiană își spune din plin cuvântul, Schedel absorbind cultura și ideile din peninsulă, pe care le valorifică în mod strălucit la întoarcerea în orașul natal. Pentru alcătuirea Cronicii, Schedel utilizează material de proveniență medievală,

dar și contemporan, având drept surse *Supplementum Chronicarum*, a lui Iacopo Filippo Foresta din Bergamo, scrierile despre Asia și Europa ale lui Aeneas Piccolomini, cartea lui Flavius Blondus, dedicată Imperiului Roman, materialele biografice despre papi, scrise de Bartolomeo Platina, precum și alte scrieri atribuite lui Werner Rolewinck, Martin din Tropau sau Vincent de Beauvais. Multe dintre aceste materiale sunt extrase din propria bibliotecă, germanul fiind un avid colecționar de cărți, adunând de-a lungul vieții circa 600 de volume tipărite și 370 de manuscrise.

Fidel șablonului augustinian, utilizat de istoricii medievali, Hartmann Schedel și-a împărțit narațiunea în șase părți, dedicate vârstelor lumii, de la Geneză la Revelație. Era creștină este plasată la începutul celui de-al șaselea ev, iar ilustrația dedicată orașului Nürnberg se întinde pe două pagini, fără a fi însoțită de text, marcând astfel poziția privilegiată a urbei, în calitate de Nou Ierusalim.

Tipărită la o dimensiune de 45,3 x 31,7 cm, în format codex, versiunea latină are 326 de pagini, iar cea germană 297. Textul în latină este scris cu fonturi Italian Rotunda, cel german cu Schwabacher (un font semi-gotic), iar inițialele sunt scrise cu font Lombardic. Se pare că pentru desenarea, tăierea și turnarea fonturilor au fost necesare aproximativ trei luni.

Partea de text a Cronicii este organizată după cum urmează: o pagină de titlu, cuprinsul (referitor la personaje și locuri), o prefață referitoare la Geneză, secțiuni vârstele lumii (Adam, Noe, Avram, David, Captivitatea din Babilon, nașterea lui Hristos și Antihristul), Revelația, un text despre Polonia, unul despre Europa și un colofon cuprinzând detalii despre realizarea cărții. Cea mai cuprinzătoare este porțiunea care se referă la epoca creștină, fiindu-i consacrat un spațiu de la foaia 95 la 258.

Ambele versiuni sunt decorate cu 1804/1809 ilustrații create cu 645/652 de xilografuri, colorate apoi manual. Se apreciază că au fost necesari trei ani doar pentru realizarea plăcilor de gravură. Multe dintre acestea sunt folosite pentru a reda mai multe ilustrații diferite - de exemplu, imaginea Troiei este folosită pentru a ilustra și panorama orașelor Ravenna, Pisa, Toulouse și Tivoli. Controversa referitoare la o eventuală participare a lui Albrecht Dürer la executarea gravurilor a fost lămurită, acesta făcându-și ucenicia în atelierul lui Wolgemut în perioada 1486-1489, înainte de începerea lucrului la xilografurile pentru Cronică, în 1491.

Ilustrațiile înfățișează evenimente biblice, istorice și mitologice, portrete (mai ales regale și papale), arbori genealogici, hărți, vederi topografice din circa 100 de orașe europene și din Orientul Mijlociu, inclusiv Bizanț și Ierusalim. Cronică din Nürnberg este prima carte tipărită în care sunt înfățișate comete - în număr de 13, marcând evenimente astronomice din perioada 471 - 1472.

Dintre portrete, ne surprinde apariția figurii Cleopatrei (în veșminte renescentiste, evident), cea a vrăjitorului Merlin, Attila Hunul sau papesa Ioana, înfățișată cu pruncul ei în brațe. Și mai îndrăzneț este faptul că narațiunea o prezintă ca fiind în același timp pontif și mamă, îndepărtându-se de la datele consacrate ale legendei, conform cărora pontificatul ei s-ar fi sfârșit odată cu nașterea.

Dintre genealogii, cea mai importantă este cea a lui Isus, bazată pe Evanghelia după Matei: ilustrația se întinde pe două pagini, începând cu cea din stânga, unde se află patriarhul Noe, pagina din dreapta fiind consacrată strămoșilor lui Isus.

Cât despre hărți, cea consacrată lumii nu înfățișează America (cartea este publicată doar la un an după descoperirea lui Columb), Europa fiind plasată în centru. Regăsim toponime antice precum Scitia, Media și Parția, cea mai mare parte a Asiei fiind denumită Tartaria. Marginile sunt decorate cu 12 fețe, care reprezintă diversele vânturi, iar din colțurile ilustrației, cei trei fii ai lui Noe susțin întreaga lucrare, fiecare conform părții de lume pe care o stăpânește. Cu mare interes, descoperim descrierea și imaginea „Walachiei”, „o țară întinsă, care începe la Siebenburgen și se întinde până la Marea Euxină [...] Limba acestui popor este încă romană, deși mult schimbată și greu de înțeles pentru un italian.”

Cronică din Nürnberg nu duce lipsă nici de bizareriile specifice vremii. Astfel, cititorului i se înfățișează imaginea unui bărbat cu șase brațe, asemenea oameni fiind întâlniți de Alexandru cel Mare în expediția sa din India. Ni se relatează și despre oameni cu patru ochi, care sălăluiesc prin Etiopia sau cei din Eripiia, în Grecia, care au „gâtul asemeni cocorilor și cioc, în loc de gură”.

Din punct de vedere estetic, Cronică nu aduce inovații. Stilul ilustrativ este cel specific goticului din nordul Europei dinaintea anilor 1500, cu naturalismul său empiric: spațialitatea este aproape lipsită de coordonatele perspectivei, imaginea păstrând primitivismul planului bidimensional, din perioadele anterioare. Personajele, indiferent de epoca din care provin, sunt înfățișate în veșmintele germane ale zilei; astfel, elementul alogen, tulburător și potențial periculos, este înlănzit, personajele devenind apropiate, familiare cititorului. Viziunea concentrică, de inspirație ptolemeică, este folosită pentru redarea Universului.

Cât despre copertă, aceasta era fabricată din piele de porc; pentru decorațiunile cu inflorescență bogată s-au folosit pigmenți metalici, încrustați printr-o ciocănire minuțioasă. Între aceste coperti, paginile de hârtie erau cusute în cinci puncte, utilizându-se ață din bumbac.

Pentru tipărirea Cronicii, a fost necesară o mare mobilizare de resurse și materii prime: 400000 de foi de hârtie „super regală”, de dimensiuni mari, pe care Anton Koberger le-a achiziționat de la mai multe fabrici. Tot lui Koberger i-a revenit și activitatea de publicitate și distribuție a Cronicii: frumoasele cuvinte citate la începutul acestui articol fac parte dintr-un prospect în latină scris de acesta, pentru a prezenta publicului uimitoarea realizare. Prin intermediul reprezentanțelor sale din Europa, Koberger asigură vânzarea Cronicii la Florența, Bologna, Veneția, Milano, Genova, Paris, Lyon, Viena, Cracovia, Buda și Praga. Un exemplar legat, dar necolorat, costa 3 guldeni iar unul colorat circa 6 guldeni. Deși succesul cărții este mare, într-un inventar din 1509 ni se precizează că 600 de exemplare în latină au rămas nevândute. Acest lucru este cauzat, se pare, de apariția unor exemplare tipărite de atelierul lui Johann Schönsperger din Augsburg, între anii 1496 și 1500. Această ediție, pe care azi am numi-o plagiată, reproduce cu mare exactitate textul Cronicii tipărite de Koberger, însă oferă noi ilus-

trații, precum și formatul quarto, mai mic, mai comod pentru lectură și mai ieftin.

Cronică din Nürnberg a influențat lucrări ulterioare din spațiul germanic: aș aminti cartea lui Sebastian Franck, „Chronica, Zeitbuch und Geschichtsbibel”, „Cosmographia” lui Sebastian Münster, publicată la Basel, în 1544 sau „Historia von D. Johan Fausten”, tipărită în 1587 - în aceasta, Faust călătorește pe calul său înaripat, într-o succesiune de orașe care este cea din Cronică.

Au supraviețuit până astăzi circa 800 de exemplare în latină și aproximativ 400 în germană. Printre instituțiile care le dețin amintesc Centrul Harry Ransom al Universității din Texas, biblioteca Universității Cambridge, biblioteca municipală din Nürnberg, Biblioteca Națională din Viena, Universitatea din Gent, Biblioteca Națională din Praga, Biblioteca Regală din Copenhaga, biblioteca municipală din Lyon, Biblioteca Națională din Paris, Academia de Arte din Düsseldorf, Biblioteca Universității Frankfurt am Main, Academia și Biblioteca din Budapesta, Trinity College din Dublin, Biblioteca Universitară din Bologna și Genova, Biblioteca Ambrosiana din Milano, Biblioteca Angelica din Roma, Biblioteca Națională Universitară din Torino, Biblioteca Națională Marciana din Veneția, Universitatea Keio din Tokyo, Biblioteca Națională din Mexico City. Evident, pe lângă toate acestea, multe exemplare se află în colecții private. În România se găsesc 12 exemplare (Biblioteca Națională a României are două în colecțiile sale) din fabulosul incunabul. Contractele lui Koberger și inventarul din 1509 se află în posesia Arhivelor municipale din Nürnberg, iar biblioteca orașului deține însuși exemplarul lui Hartmann Schedel, alături de cărțile folosite de acesta, drept surse.

Într-un veritabil dialog cultural specific umanismului, scrierile lui Aeneas Piccolomini (cel care avea să devină Papa Pius II) au constituit una dintre sursele de inspirație pentru Schedel. În lucrarea sa intitulată „Germania” (1458) cărturarul italian ne-a lăsat o frumoasă mărturie a impresiei pe care i-a făcut-o Nürnberg: „Ce înfățișare splendidă prezintă acest oraș! Câtă frumusețe în locație, câtă învățătură acolo, ce cultură, ce guvernare superbă! Nimic nu lipsește pentru a realiza comunitatea civică perfectă. Câte de curate străzile, cât de elegante casele. Regii Scoției și-ar dori să trăiască precum un modest cetățean din Nürnberg.”

Putem recunoaște în alcătuirea Cronicii din Nürnberg o realizare culturală laică a burgheziei renescentiste, un produs specific unei epoci în care urbanizarea și apariția tiparului, ca industrie de vârf, asigură condițiile afirmării unei elite culturale locale. Impresionant este faptul că această elită locală reușește, cu mândrie, să-și proiecteze realizarea la nivel european, înglobând în Cronică o vedere deja cosmopolită, bazată pe coordonatele unui dialog artistic, religios, științific și istoric cu restul continentului. Privind și astăzi paginile somptuoase, pline de culori, cu scris elegant și paginație rafinată, nu putem să răspundem decât afirmativ la invitația de a vizita, prin intermediul spiritului, această urbe utopică. ■■■

Porți deschise teatrului

CODRUȚ RADU

Sinaia a găzduit în perioada 7-9 Aprilie 2023, cea de-a noua ediție a Festivalului - concurs de teatru pentru liceeni *Primavera*, pe mai multe secțiuni de participare și reprezentare, concurs de recitări „Din drag de Nichita Stănescu”, concurs de public-speaking „Sinaia speaks”, concurs „One man show”, concurs „Trupe de teatru”.

Demarat cu mai mulți ani în urmă, ca o manifestare restrânsă, între colegi, la Colegiul Mihail Cantacuzino, a trupei de teatru Oglinzi, cu din ce în ce mai numeroși invitați, a ajuns anul acesta să adune pe scena Cazinoului Sinaia, locul principal de desfășurare, 15 trupe de teatru din țară și din Republica Moldova. În total 160 de participanți, grupați pe cele patru secțiuni amintite, sub sloganul „Respiră și inspiră, trăiește pe scenă!”.

Organizatorii evenimentului, Asociația Socio-Culturală Prahova Excelsior Sinaia, împreună cu Colegiul Mihail Cantacuzino, în parteneriat cu Primăria Sinaia, Centrul Cultural Carmen Sylva, Centrul de Conferințe Casino, Inspectoratul Școlar Prahova și UNATC I.L. Caragiale București, au avut la dispoziție sălile speciale pentru evenimente culturale ale Cazinoului Sinaia. Deschiderea oficială s-a petrecut în Sala Ferdinand a Galeriei Regale, în ambianța unei interesante expoziții de artă sub însemnul cultural „Anul Reginei Elisabeta”. Cele două neobosite reprezentante ale organizatorilor, Mariana Cojoc-Wisernig și Cristina Florea, au făcut o trecere în revistă a celor implicați în acest eveniment, a sponsorilor indispensabili, a juriilor stabilite și evident a participanților. Juriile s-au constituit din personalități marcante din lumea teatrului, actori și profesori deopotrivă, Dorina Roman, președinte fondator la Teatrul Particular Brașov, Buburuz Cristina Gabriela sau Adrian Piciorea, compozitor pe lângă preocupările teatrale, fost membru al trupei de teatru Oglinzi din Sinaia, alături de reprezentanți locali din lumea culturală. Prima secțiune la start a fost concursul de recitări „Din Drag de Nichita Stănescu”, cu 18 participanți, majoritatea implicați mai degrabă emoțional decât spiritual în fenomenul poetic respectiv. A rezultat o reprezentare oarecum teatrală, așa cum era firesc la un festival de teatru, cu remarcă pozitivă că mai toți și-au asumat cu străduință rolul de actori. Nimeni nu a citit, n-a folosit telefonul și nu a fost nevoie nici de suflori. Până și diferențierea a fost într-o marjă îngustă, încât juriul a propus suplimentarea premiilor cu o mențiune specială. Au urmat reprezentațiile workshop de actorie, coordonate de Cristina Gabriela Buburuz și Dorina Roman, sub deviza „Adevărul din spatele cuvintelor”, o invitație la a juca teatru ad-hoc, la a răspunde artistic provocărilor profesorilor ori a căuta înclinațiile oculte spre improvizație, spre arta dramatică, în firea omului. Cele mai atractive momente ale festivalului au fost, neîndoindu-ne, reprezentațiile trupelor de teatru, desfășurate exclusiv în sala de spectacole de la Casino Sinaia, o locație cu multiple funcționalități, de o acustică desăvârșită, cu o configurație pe măsură, cu peste 400 de locuri în amfiteatru și la balcon. Începând de vineri seara, un adevărat maraton de teatru s-a derulat aici, fracționat de mai scurte reprezentații „man show”, până sâmbătă târziu, în noapte, când juriul a deliberat. A avut de unde alege, au fost puneri în scenă deosebite, trecute deja prin filtrul preselecției, de o decentă surprinzătoare în raport cu entuziasmul afișat, semn că participanții

și-au însușit regulamentul festivalului. Orientarea a fost evidentă, de la absurd la suprarrealism, ori de la dramă la burlesc, pe o spirală predilectă a supralicitării oricărui real strecurat prin ghearele prezentului artistic. Aparițiile, prezențele și reprezentările scenice au fost spectaculoase, în mai toate cazurile, demonstrând cu prisosință înclinații nu întâmplătoare spre teatru, dar și multe ore de repetiții preliminare. Au fost, ce-i drept, și încercări insuficient concretizate în unitatea spectacolului, mici defazaje între replici, sau poate nu cele mai nimerite împerecheri între texte și tinerii actori, unele trupe fiind chiar la început de drum, dar au fost și interpretări remarcabile, ca de pildă aceea a trupei Spiru Genius Acting din București, câștigătoare a Trofeului Masca pentru „Cea mai bună prestație în festival” cu o adaptare după piesa *Cântăreața cheală* a lui Eugen Ionescu. Au fost și alte reușite la acest festival, la nivelul așteptărilor, în cazul trupei Mircea Albulescu din Câmpina, câștigătoare Premiului I, cu piesa *Improvizație la Alma* a lui Eugen Ionescu, a trupei Belea din București, câștigătoare Premiului II, cu piesa *Suferință la pătrat* de Ion Băieșu, sau a trupei Aletheia din București, cu piesa *O scrisoare pierdută* a lui I.L. Caragiale, câștigătoare a Premiului III. Surprinzătoare, pe de altă parte, ca în cazul trupei Manhattan din Luduș, cu *Poveste din Cartierul de Vest*, a trupei Carpe Diem din Sighișoara, cu piesa *Al 13-lea clovn* de Claudia Maior sau a mai tinerei trupe Axotot din Bușteni, cu piesa *DI. Goe* după I.L. Caragiale. Să nu-i omitem nici pe ceilalți participanți la festival, fiecare având meritul de a fi îndrăznit să îmbrățișeze teatrul și să-l urce pe scenă. Impuls din Brașov, Fantastic, Art Energy și Teatrul din Ploiești, Liceenii din Rupea, Alfa din Onești și nu în ultimul rând, insolita trupă Micul Prinț din Republica Moldova. Premiile la celelalte secțiuni ale festivalului au plecat spre Constanța și Rupea (secțiunea de recitări), Ploiești și Constanța (secțiunea „One man show”), au mai rămas și la Sinaia (secțiunea „Sinaia speaks”). Peste tot au plecat însă amintiri inedite de la eveniment, unele însoțind nemulțumirea celor care au constatat că nu sunt (încă) cei mai buni, iar altele îndoiala că treptele artistice se urcă de la sine. Și într-un caz și în celălalt poate fi imboldul necesar creației, drumurile acestea sunt surprinzătoare, nu toate ajung în vârf, dar răspântiile pot fi deschizătoare de alte orizonturi.

■■■

Amphitryon - de la Palais-Royal la Cluj-Napoca

ALEXANDRU JURCAN

Există regizori care au atins apogeul valorii, ceea ce înseamnă o garanție, dar și o responsabilitate imensă, un fel de pact scris cu spectatorii virtuali. Toți așteptăm de la ei să ne uimească mereu, să nu facă rabat de la calitatea artistică. Pur și simplu ...nu mai au voie să dezamăgească – așa gândim, acordându-le creditul maxim. Acum vorbim despre Silviu Purcărete. Mereu în prim-plan, cu spectacole nominalizate, apreciate, premiate. Acum putem admira la Teatrul Maghiar din Cluj spectacolul *Macbeth* de Eugène Ionesco în regia sa. Imediat ne gândim la sindromul *Hybris* (oamenii se schimbă când li se oferă funcții și putere). Purcărete știe că „orice om cu piciorul în ligheanul puterii devine corupt” și că oricine „poate să devină criminal în momentul în care se află pe acel coridor”. E conștient că teatrul lui Ionesco nu e absurd, că „dacă ar fi absurd ar fi teatru al haosului”, dar Ionesco e un dramaturg „extrem de savant” și scrie un teatru „poetic și foarte modern”, unde tragicul se amestecă mereu cu umorul. Da, viața publică merge spre haos, iar la Ionesco orice act de corupție e „consecința căderii”. De câteva ori am revăzut *Faust* acolo la Sibiu, tot la Fabrica de Cultură. Regia: Silviu Purcărete. Din 2007-2008 încოice, se fac adevărate pelerinaje acolo, cu iz de legendă. Spectacolul rezistă, chiar dacă excelentul actor Ilie Gheorghe ne-a părăsit. Timp de zece ani l-a interpretat pe Faust, înnobilând hala industrială defaectată. Din 2017, Faust este jucat de Miklos Bacs, cu o dăruire specifică seriozității sale scenice.

Am aflat cu entuziasm că Purcărete pregătește *Amphitryon* de Molière la Teatrul Național din Cluj. Reflectam: ce e în sufletul unui asemenea regizor în fața unei noi provocări? Știe că va reuși? De la început, anunță data premierei. O siguranță de sine, demnă de un profesionist. Oare cum începe repetițiile? Ne-a prevenit asupra comediei: ambiguitate, tristețe, tonuri subversive... Premiera: 28 mai, 2023. O sală arhiplină, într-o așteptare frisonantă. Piesa *Amphitryon* s-a jucat prima oară în 13 ianuarie 1668, la Palais-Royal. Molière avea

atunci 46 de ani și juca rolul lui Sosie. Sigur că s-a iscat un mic scandal: se presupunea că sub masca lui Jupiter s-ar afla...Ludovic al XIV-lea. În limba greacă, *amfitrion* înseamnă *cel care hărțuiește ambele părți*. Astfel ni se propune tema dublului, a dublării. Amphitryon e comandantul trupelor tebane, iar Sosie e valetul său. Jupiter ia înfățișarea lui Amphitryon, ca să-l seducă soția, pe Alcmenă, iar Mercure ia forma lui Sosie, ca să-l însoțească pe Jupiter. Din acest moment, quiproquo-urile se succed vertiginos, într-un carusel lasciv al seducției, asezonat cu umor, ironie, burlesc, derută identitară, ambiguitate provocatoare. Piesa transgresează regulile comediei clasice și folosește versul liber, care conferă o suplețe aparte.

La început, sala e în întuneric. Ca un moment al genezei. Zgomote cernute ale nopții, parcă e pădurea lui... Shakespeare. Actorii își luminează fețele cu discreție. Incipitul pare prea lung, dar așteptarea se frânge în lumini vătuite. Muzica lui Vasili Șirli punctează accederea într-un spațiu oniric, hipnotic. Ca de obicei, scenografia e semnată de Dragoș Buhagiar, colaborator fidel. Spațiul e structurat pe verticală, orizontală și adâncime, în fluctuații ce deservesc ideea ambiguităților. Nu putea lipsi CORUL, un comentator modern (aici), surprinzător, creând imagini fluide, multifuncționale, în jocuri de oglinzi. Corul – *les autres/ceilalți*, a căror intruziune e ca un *fatum* de neocolit. Uneori cuvintele devin un fel de cântec, în intonații neutre, apoi

coboară la nivelul inițial, fără a crește în melodii care ar deturna sensul propunerii regizorale. Scenele de seducție, cele din alcov, mi-au amintit de *Casanova* lui Fellini, mai ales prin machiajul apăsător de...marijone fragile ale destinului repetitiv. Interesantă este scena dintre adevăratul Sosie și soția lui, ca un *mise en abyme*, în alte coordonate, a disputei dintre Amphitryon și soția sa, o contrapondere comică în joc de oglinzi. Există în spectacol scene memorabile, vizuale, eterice, relevante. Un fel de gradație dinamitează spațiul entropic, conferind iluminarea sensurilor, rotunjirea mult dorită. Actorii joacă în sală, în fața cortinei, pe scenă, dar și în...văzduh, într-o surprinzătoare levitație. Cristi Grosu (Mercur) e o alegere perfectă, inspirată: mobilitate, versatilitate, mutare de accente, între șiret, hâtru și ipostaze chapliniene. Ionuț Caras (Jupiter) impresionează mereu prin paliere interpretative rafinate, juste, printr-o ireproșabilă frazare. Matei Rotaru (Amphitryon) reușește să confere credibilitate unui personaj constrâns la contraste și gesturi disperate. Excelentă ca de obicei Irina Wintze (Cleantis), în ipostaze comice savuroase, credibile. Sânziana Tarța (Alcmena) își poziționează corect personajul între feminitate, fidelitate, uimire, iubire. Cătălin Herlo (Sosie) susține o partitură complexă, între simplitate, uimire, ignoranță și teamă. Romina Merei (Noaptea) punctează impresionant inefabilul, în volute estompate.

Silviu Purcărete a reușit să îmbrace piesa de la Palais-Royal cu alte veșminte, lăsând intacte sensurile, dar sublimându-le cu propria sa alchimie recognoscibilă.

„Somnul rațiunii naște monștri”

ELENA ABRUDAN

Alături de peisajele oferite de situarea pe tărul estic al Mării Mediterane, Valencia oferă vizitatorilor săi câteva obiective culturale care au transformat orașul într-o destinație turistică atractivă. Încântarea stârnită de vizitarea *Orașului Artelor și Științelor* proiectat și așezat de Santiago Calatrava și de Felix Candela la capătul fostei albie a râului Turia, poate fi egalată doar de contemplarea detaliilor obiectelor realizate din marmură, cristale și ceramică tradițională, numită *azulejos valencianos*, care decorează edificiile impresionante ale orașului, dar și de cercetarea colecțiilor de artă găzduite în muzeele Valenciei. Trecând podul peste grădina care se întinde în fosta albie a Turiei, al cărei curs fusese deviat în afara orașului, pașii mă poartă spre edificiul impresionant care găzduiește Muzeul de Arte Frumoase din Valencia. Reabilitarea edificiului unei foste școli arhiepiscopale de secol XVIII și transformarea ei în muzeu a fost cel mai important proiect cultural al regiunii Valencia din ultimii ani. Pe lângă o frumoasă colecție de artă spaniolă incluzând opere de El Greco, Velasquez, Goya, Murillo și numeroase lucrări ale artistului valencian Joaquin Sorolla, în această primăvară, Muzeul expune colecția completă de printuri ale gravurilor intitulate *Caprichos*, realizate între anii 1796 și 1798 de pictorul și gravorul spaniol, Francisco de Goya (1746-1828) și lansate la Madrid, la începutul anului 1799. Existența în Muzeul de Arte Frumoase din Valencia a acestei colecții de imprimeuri ale gravurilor realizate de artistul aragonez se datorează gestului generos al lui Angel Lopez Garcia-Molins, care în 2022 a donat seria completă de printuri ale celor optzeci de gravuri intitulate *Caprichos*, imprimate de Calcografia Nacional la 1868 și deținute de bunicul său, Antonio Garcia-Molins. Donatorul mărturisea că face această donație cu speranța că prezentul poate fi privit cu același ochi critic ca și în vremea lui Goya și că viitorul va fi mai plin de speranță decât cel sugerat de gravurile pictorului.

Încă de la prima privire, înțelegem că inteligența, luciditatea și puterea de percepție a pictorului, care investighează impulsurile și instinctele omului, au conlucrat la configurarea viziunii artistului despre viață, la cumpăna dintre secolele XVII și XIX, o perioadă când credințele și structurile tradiționale ale societății erau puse la îndoială. Prin *Capricii*, Goya a atacat abuzurile politice, sociale și religioase și a oferit contemporanilor o oglindă prin care să se întoarcă la ei înșiși și să găsească forța de a înfrunța prejudecățile, superstițiile și comportamentele imorale. Sugerând un reviriment moral și ontologic, Goya s-a întors la folclorul iberic folosind modele populare de caricatură și inovații tehnice de excepție. Schimbarea tematică față de lucrările anterioare și a tehnicii de reprezentare a realității a fost determinată în mare parte de contextul apariției și evoluției acestui artist talentat care a influențat evoluția artei din Spania, în secolele al XIX-lea și al XX-lea.

Născut aproape de Zaragoza, unde a primit educația primară, tânărul Goya a studiat cu un meaeștru local, iar mai târziu a plecat pentru aproape doi ani, în Italia. După întoarcerea acasă, s-a stabilit la Madrid unde a executat lucrări mari de pictură re-

ligioasă și schițe de tapiserii pentru palatul regal și alte reședințe luxoase. Aceste experiențe au contribuit la îmbogățirea tehnicii folosite de artist care se remarcă acum prin eleganță, siguranța aplicării liniilor și formelor, prin rafinamentul culorilor și finețea pensulației. Portretele reușite ale membrilor aristocrației spaniole fac din Goya un artist cunoscut și apreciat, un pictor la modă. Observator atent al vieții cotidiene, al oamenilor, al situației politice din Spania și al moravurilor vremii, continuator al lui Diego Velasquez (1599-1660), Francisco de Goya realizează, în decursul anilor, picturi care îi aduc celebritatea. Amintesc acum doar portretele bine realizate (1783-1792) ale unor persoane influente și ale directorilor Băncii Spaniei, pe care am avut șansa să le văd, anul trecut, expuse în Galeria Băncii Spaniei și faimoasa lucrare *Carol al IV-lea și familia sa* (1800) pe care am admirat-o în Muzeul Prado din Madrid. Succesul de care se bucură este însă întrerupt de o boală care îl ține aproape doi ani departe de pasiunea sa pentru pictură, pentru lucrările de mari dimensiuni, executate viguros, dar nuanțat, cu atenție la detalii. Boala îi provoacă surzenia și îi va afecta și în continuare calitatea vieții, dar pictorul continuă să lucreze. Treptat, lucrările sale reprezentau, în același timp, imagini izvorâte din propriile suferințe produse de boala sa și de experiențele de viață, când i se pare că grotescul, violența și nefirescul au pus stăpânire pe lume.

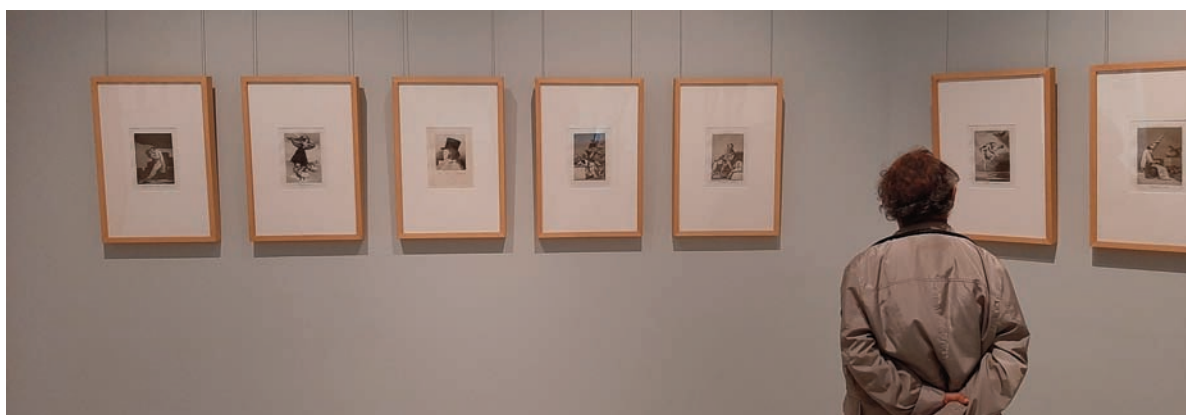
Contemplarea propriei suferințe și ridiculizarea contemporanilor își fac deja simțită prezența, dar seria *Caprichos* a fost realizată abia între anii 1797 și 1799. Acest ciclu tematic cuprinde optzeci de gravuri și prezintă imagini care prind viață atunci când rațiunea nu se poate opune dorințelor neînfrânate și variatelor manifestări ale lipsei de înțelepciune a omului. Înfățișând cruzimea, mârșăvia și prostia oamenilor, artistul introduce categoria estetică a urâtului, prezentă de altfel și în seria așa-numitelor „picturi negre” realizate de Goya, mai târziu, după terminarea războiului de independență (1807-1814). Așa cum

am arătat, schimbarea majoră a subiectelor, a tehnicii și a tonurilor în arta sa, începuse mai devreme, pe la 1792, după boala care a produs surzirea pictorului. Acest moment de introspecție și privire critică a diferitelor aspecte ale vieții a avut ca urmare prezentarea slăbiciunilor, ignoranței și lăcomiei oamenilor ca fiind manifestări la ordinea zilei în viața contemporanilor săi. Gravurile sunt deopotrivă sumbre și satirice punând în evidență privirea necruțătoare și spiritul satiric al pictorului. Artistul nu se rezumă la a prezenta urmările somnului rațiunii ca în gravura *Somnul rațiunii produce monștri*, ci și disprețul, ironia și sarcasmul la adresa contemporanilor. Desenul este realizat rapid, cu o mână sigură, incisiv și atent la detalii. Nimic nu stă în calea imaginației artistului care prezintă dezinvolt figuri expresive, obiecte, gesturi elocvente, detalii semnificative ale vestimentației și ale peisajului abia schițat. Cu aceste lucrări pline de vitalitate, Goya a inaugurat gravura romantică și satirică, executată în tehnica acvatint, mai inventive și mai rafinate decât gravurile franțuzești și cele englezești. Totuși, *Capriciile* lui Goya îmi amintesc gravurile realizate de Rembrandt între 1626-1665 și gravurile pline de imaginație realizate de artistul italian Giambattista Tiepolo (1696 - 1770) numite *scherzouri* și *capricii*. Gravurile lui Tiepolo reunite sub titlul *Scherzi de Fantasia*, cunoscute de Goya în perioada călătoriei în Italia, l-au influențat în folosirea elementelor fantastice, magice și a celor inspirate de tradițiile și foclorul local. La o privire atentă a lucrărilor expuse, putem spune că o parte a seriei de capricii este dedicată criticii moravurilor vremii sale, iar o altă parte este dedicată tocmai

vrăjitoriei și fantasmelor nopții cu superstiții ridicele și imagini de coșmar.

Această viziune personală asupra realității care-l înconjură a fost continuată mai târziu de către Francisco de Goya în seria *Los desastres de la Guerra* (1818-1815), *Tauromaquia* (1816) și *Los Disparates* (1816-1820). Realizate în faza de maturitate a pictorului, lucrările în alb-negru propun o privire critică asupra contemporaneității. Aceste lucrări de excepție, caracterizate de o imaginație debordantă, de utilizarea desăvârșită a tehnicii gravurii acvatint și inovații tematice și stilistice față de tendințele neoclasice ale artei vremii sale, reprezintă un punct de referință pentru arta spaniolă a secolelor următoare. Se știe că arta lui Goya este vizibilă în grafica lui Picasso, în special în schițele *Minotaurismului* (1935) și în imagistica picturii sale epice din *Guernica* (1937), dar și în fotojurnalismul contemporan care preia de la Goya maniera crudă de reprezentare a realității și puterea de a șoca a imaginilor. Influența de necontestat a lui Francisco de Goya asupra artei în secolele al XIX-lea și al XX-lea se datorează faptului că pictura și grafica sa reprezintă o expresie originală a comportamentului ființei umane, în general, și o schimbare față de tradiția artistică anterioară lui, în sensul înțelegerii necesității de a aborda aspecte extreme și profunde ale vieții. Puterea sa de a pătrunde dincolo de suprafața lucrurilor și de a analiza cele mai profunde impulsuri ale omului pregătește căile novatoare urmate de artiști în continuare. Artă sa este și acum admirată, studiată și tratată în diverse scrieri demonstrând astfel că ea aparține tuturor timpurilor.

Pe urmele spiritului

CODRUȚ RADI

Castelul Iulia Hașdeu din Câmpina găzduiește, de la reintrarea în circuitul turistic cultural, în 1994, tot felul de întâlniri literar-artistice, sub incidența controversatelor practici spiritiste care s-ar fi desfășurat aici. „Templul spiritului” a fost de la bun început conceput ca atare, de către Bogdan Petriceicu Hașdeu, în vederea reluării într-o altă dimensiune, atemporală, a legăturii cu fiica sa Iulia Hașdeu, prematur plecată la ceruri. Bântuit sau nu de fantomele trecutului, mai mult sau mai puțin îndepărtat, castelul te întâmpină cu un altfel de aer, romantic dar misterios, care îți taie respirația. Însăși repatizarea spațială, în afara oricăror tipare arhitecturale, derutează și induce o stare de teamă ancestrală. Acest lucru, resimțit sau nu individual, n-a fost o piedică pentru desfășurarea de evenimente literare și artistice aici, ba chiar le-a dat ceva din noblețea și bogăția culturală a locului.

Personalități de seamă, profesori, scriitori, artiști plastici, muzicieni, actori, au susținut prelegeri, prezentări de carte, recitaluri, expoziții de artă. În acest spațiu ezoteric, surprinzător închis într-o realitate bizară, recitalurile muzicale au o intensitate emoțională specială. Artiștii intră în rezonanță cu sala de audiții, cu oglinzile în care se întrevăd alții, cu treptele simbolizând vămile văzduhului și cu însuși văzduhul din capătul turnului. Muzica lor capătă alte profunzimii, frumusețea ei să pară desăvârșită, cucerește orice ungher al acestei cazemate, pentru a rămâne acolo ascunsă și a se împleti cu muzica Iuliei Hașdeu în clipele de taină ale renașterii spirituale. Iar expozițiile de artă plastică au și ele un loc aparte înăuntrul castelului, galeriile, la propriu și la figurat, de la demisol, adevărate catacombe. O să mă refer la una din aceste expoziții, a pictorului câmpinean Ionel Haloiu, organizată de către Uniunea Artiștilor Plastici - Filiala Câmpina. Accesul în expoziție se face, pentru a nu rupe vraja în continuitatea ei artistică, pe drumul celor șapte trepte spre eter, o scară la fel de ciudată precum cele dinăuntrul castelului, îngustă și disproporționată.

Ca toate celelalte elemente arhitecturale menite să îți atragă în permanență atenția. Expoziția, la o primă vedere, constituie o desfătare a ochiului, prin bogăția de culori, aparent indestructibile. Nici nu este de mirare, aflând că pictorul Ionel Haloiu este format la școala lui Alexandru Ciucurencu, și el un fel de discipol al lui Ștefan Luchian, prefigurându-se astfel un posibil model artistic, care mă duce cu gândul la un post impresionism clădit pe elemente clasice cu mijloace moderne. Prim planul imaginii, altfel într-un echilibru voit de artist în ansamblul ei, este realizat de cele mai multe ori printr-o minuțiozitate remarcabilă, comparând cumva tehnica vârful de cuțit cu cea a vârfului de ac. Și asta distrage atenția de la reperele din spațiul cultural, legătura cu ele nefiind, ca la Gheorghe Petrașcu, de pildă, dirijată spre reperul respectiv, ci se subordonează unei idei de compoziție pe care o sugerează artistul și o susține, de fapt, suficient de consecvent în plan artistic. Câteva exemple în acest sens, larnă la Peleş, Primăvară la Bran, Plimbare la Ateneu, sunt lucrări în care artistul se străduiește să evidențieze anotimpurile, respectiv plimbarea, în detrimentul sonorității edificiilor împinse oricum, imagistic, în plan îndepărtat. Poate fi acesta un efect post impresionist de accentuare a legăturii dintre oameni și natură, ca la Ștefan Luchian, nu totuși la fel de pregnantă în întregul imaginii, de vreme ce, oricât de inversate ar fi planurile tematice, cel secundar creează conexiuni de percepție cu reperul de bază, chiar într-o paletă cromatică eterogenă. În timp ce latura peisagistică este susținută de culori vii, pastelate, suprapuse sau dissociate în adâncimea lor. De altfel, raportul între culori, între tonuri, juxtapunerile repetate, trădează încercarea artistului de a controla toate detaliile tablourilor. Ca și oamenii care însușesc decorurile printr-o reprezentare evidentă, într-un același contrast cu liniile de fond, mai slab conturate, în culori mai pale, așa cum le stă bine, într-un raport asemănător de subordonare. **Ionel Haloiu** (foto), prin această compunere meticuloasă a subplanurilor artistice, stilizează lucrările lui ca efect global. Ceea ce conferă originalitatea pe care o căutăm, de obicei, în creația unui artist plastic și care rămâne ca certitudine în urma ochiului trecut de uitare.

Simfonia pietrelor singure

ALEXANDRU JURCAN

Să vorbim despre Flavius Lucăcel, e momentul său... La el burlescul coabitează cu absurdul, vocile se întretaie, realul cedează oniricului. Mi-am dat seama că adevărații lui receptori aparțin unui secol viitor, că el, Lucăcel, e un premergător bizar, dar fertil, necesar, implicat.

În 2011 i-a apărut la Editura Limes volumul *Trecătoarea pisicii*, iar acolo se află piesa *Scoici pe nisipul fierbinte*, care a devenit pe scena Naționalului clujean ... *Hell's Cabaret*, în regia lui Sorin Misirianțu. Un spectacol despre neant, moarte, iluzii, vulgaritate, iubire, disperare, coșmar, pericole, într-un cotidian mereu minat, pervers, utopic.

Tot la Limes, în 2016, piesa *Singurătatea pietrelor*, volum bilingv (tradusă în engleză de Ioana Sasu-Bolba). Am priceput deodată că vocile care se întretaie în pie-sele sale suntem chiar noi. Ne-am familiarizat cu ludicul sprijinit de burlesc, ba chiar cu dilatarea realului. Lucăcel dărmă, sintetizează, reclădește, rănește și vindecă.

Teatrul Dramatic *Elvira Godeanu* din Târgu-Jiu a realizat recent premiera cu *Singurătatea pietrelor* în regia lui Gelu Badea. Joacă Eugen Titu, Mihai Rădulea și Adelina Puzdrea. Am văzut piesa la Târgu Mureș, la teatru, sala studio. Trei personaje: mama, tatăl, copilul autist. Muzica originală de Oana Marinescu, extrem de eterică, coagulează intențiile regizorale. Pe scenă, trei scaune-statui distanțate. Copilul-gnom e la mijloc. Fiecare e pe planeta sa. Eugen Titu (copilul) la 68 de ani, creează un rol mai mult decât memorabil, cu echilibru sublim, într-un „balet” osificat al capului, știind că „trebuie să-i țin împreună” pe cei doi părinți, care își spun nimicuri, ascultă muzică la căști, se prostesc, își beau cafeaua pe terasă. El, copilul, e „delfinul” lor, „e un monstru, dar are un suflet poetic” – conchide tatăl. Regizorul Gelu Badea, profesor și pedagog subtil, a decelat perfect sensurile și mesajul piesei, din moment ce creează pe scenă distanța glacială, abolită

parțial de firele concrete și simbolice pe care copilul le leagă cu trudă. Proiecțiile sporesc slalomul gesturilor, combină culori și accentuează insesizabilul (păcat de intruziunea fățișă a celui ce filmează, care obligă la o ieșire forțată din convenție). Uneori plutesc litere, cuvinte (*Mel ove, Boy girl, Home, Heart*) - o obsesie carnală a comunicării. Criza cuplului e acută... „nu mai avem ce să ne spunem”... mama e îngier iar „eu sunt delfin”, povestea se repetă, cu vântul și copacul, cartea nu uită nimic, un copil nu poate schimba totul, iar pretutindeni „se întind șiruri de pietre fără nicio legătură între ele, șiruri nesfârșite de singurătăți”. Copilul știe că oamenii nu au milă, că acvariile lor sunt reci, dar el speră că mama îl va proteja de orice acvariu, atunci când el va deveni un delfin uriaș.

Ideea excelentă a regizorului cu copilul bătrân, înțelept, ca un *porte-parole* al unei lumi în cădere liberă, potențează ideea futilității relațiilor umane. Adulții repetă mereu fraze monotone, ca un patefon defect, într-un cerc vicios intratabil. O scenă memorabilă, sacră și magică: mama în brațele copilului! Poate că aici se produce accederea într-un spațiu sublim, subliminal, biblic. Recunosc că nu mi-a plăcut interacțiunea cu plicurile în sală, ca o ieșire din emoția construită, dar când am văzut la crimi pe obrajii spectatorilor am realizat că Gelu Badea a câștigat pariul regizoral.

Măgărița îndrăgostită pe calea ferată

ALEXANDRU JURCAN

Am citit pe nerăsuflăte *Străin în căsnicie* de Kusturica. Cartea a apărut la Polirom, în traducerea lui Mădălin Roșioru. Iubind enorm filmele regizorului, am fost curios să văd cum manevrează proza, ori dacă are alte teme, obsesii, orizonturi. Apoi m-am liniștit: Kusturica e la el acasă în realismul magic, în umor, compasiune, colorit, vertij situațional. Mai ales în povestirea *În strânsoarea șarpelui*. Războiul se împletește cu nunta, măgarul vorbește, iubirea e paralizantă, șerpii beau lapte oferit de Kosta și au premoniții stranii. Sentimentele cunosc paroxismul, levitația e posibilă, inerentele lacrimi se tocesc în umorul involuntar, splendid gra-dat.

Deodată mi s-a făcut dor de filmul *Zavet (Promite-mi)* din 2007, în care Kusturica i-a distribuit pe Miki Manojlovici, Alexander Bercek, Marija Petronijevic, Uros Milanovic. Regizorul are un univers propriu, inconfundabil, legendar, uman, cu o lume scoasă adesea din fătâni, cu animale deștepte, cu zburători neobosiți. Mereu se înalță personajele, ba suspendate de un clopot, ba de niște găleți pline cu nisip. Orice magie devine credibilă, maniheismul e în floare, cei răi au gesturi din desene animate, copiii se maturizează rapid și eficace.

Nepotul Tsane pleacă la oraș cu vaca, iar bunicul rămâne în satul pierdut, să-l tachineze pe peștorul Bosiei. Mafioții orașului fură, omoară, fac afaceri, se distrează în cluburi deocheate, afirmând că „țelul vieții e să omori un țaran”. Pistoale, nebunie, capace, spirala care adoarme, ceasuri răzvrătite, școala cu un singur elev și o singură profesoară, la care râvnesc toți privitorii... Apoi finalul magic, cu două nunți, cu acoperișul bisericii căzând în ritmul muzicii, cu zburătorul picat între ei, însă nimeni nu se oprește dintr-un dans al trupului și al inimii. Nunta se amestecă deodată cu o înmormântare, popa e furios și înjură sălbatic, armele trag în ritm de dans, profanul stă la braț cu sfințenia, merlele curg în râu, biblică e prezentă... Nu vi s-a făcut dor de Kusturica? Oricând e dispus să vă dea sentimentul tonic că viața e o nebunie unică și irepetabilă.

Am revăzut *On the Milky Road /Pe Calea Lactee*, scris, regizat, interpretat de Kusturica. Alături de el, joacă Monica Bellucci, Miki Manojlovic și chiar Stribor Kusturica (semnează și muzica filmului). De la început recunoști stilul inconfundabil. Un porc e sacrificat. Cadă plină cu sângele animalului. Găștele în cadă. Penele își schimbă culoarea. Șoimul pe umărul lui Kosta (parcă suntem în povestirea *În strânsoarea șarpelui*, nu?). Război, măgar, umbrela, șarpele spre laptele curs, făina risipită, focul, elicopterul, imensul ceas dereglat, câinele, levitația, dansul șoimului, o mașină care sughiță, o găină derutată în fața oglinzii, cineva cântă la... sticle, ea bea din două pahare concomitent, deruta de oi, ursul, cascada, trestia, filmări subacvate, totul se dăruie... Am uitat ceva? Dacă ești fan Kusturica, nu te miri de nimic, acceptă în extaz elementele de basm, fluturile din fântână, ceasul care face victime, ploaia, hiperbola pasiunilor, buburuza, dar și finalul cu Calea Lactee din pietre, bețiile grobiene, șoimul care arde în văzduh, încolăcirea șerpilor, plus becurile agitate (în toate filmele sale). Un realism magic specific, un puzzle supradimensionat, o apetență totală pentru fabulos.

Dacă tot figurează acum pe Netflix... de ce n-aș vedea a treia oară filmul *Viața e un miracol*? Bosnia, Serbia, haosul războiului, haz de necaz, ironie, poezie, dramă – un melanj inconfundabil. Trenuri, schimb de prizonieri, chefuri cu împușcături, printre pisici, câini, găște, explozii sacadate... Dar viața continuă! O măgăriță îndrăgostită, decepționată, încăpățânată și depresivă încremenește pe calea ferată, amintind de... Anna Karenina, numai că regizorul mută subtil și tonic accentele. Dragostea se naște când nici n-ai crede, iar atunci începe levitația magică, patul cu cei doi îndrăgostiți străbătând văi, munți, anotimpuri. Dragoste înseamnă să-ți presari hainele pe câmp, ca să te găsească iubita, sau să mâncați pepene roșu în zvârcolirile unei cascade. Inaugurarea căii ferate e un haos savuros, indescriptibil. Războiul din Bosnia din 1992 creează aici situații rocambolesce. O comedie dramatică cu lirism vizual și sonor. Slavko Stimac (Luka) și Natașa Solak (Sabaho) sunt fenomenali. Filmul e cu certitudine o declarație de dragoste făcută... vieții.

A RĂMAS CÂNTÂND

CODRUȚ RADU

James Marshall „Jimi” Hendrix s-a născut pe 27 Noiembrie 1942, la Seattle, sub numele adevărat Johnny Allen Hendrix, și a decedat pe 18 Septembrie 1970. A lansat în timpul vieții numai 3 albume de studio, comparabil cu Janis Joplin, *Are you Experienced* (1967), mai întâi în Anglia, apoi în Statele Unite, *Axis Bold As love* (1968), *Electric ladyland* (1968) și un album live *Band of Gypsies* (1970), iar post mortem au fost editate 6 albume live și 7 albume de studio, care vin să consfințească activitatea lui muzicală, după multe și controversate dispute de drepturi de autor. Eu, începător fan la vremea aceea, l-am auzit pe Jimi Hendrix cu mult înainte de a-l vedea (într-un concert video), făcând din el un idol pe seama imaginației dezlănțuite la înălțimea muzicii lui. N-a fost chiar printre primii mei preferați ai genurilor muzicale la modă, poate că l-am perceput sau l-am înțeles mai greu, precum o bună parte a generației sale. Am rămas suspendat între vocea și chitara lui care se confundau de cele mai multe ori, sfidând limbajul tradițional al muzicii și orice eventuală ecuație a acesteia, cu necunoscute prea multe. Venind parcă de nicăieri, într-o perpetuă dualitate mit-adevăr, virtuosul desăvârșit, cu o voce aparte și o prezență scenică insolită, a debutat fulminant, explodând chiar pe marile scene, după o perioadă scurtă de obscurantism în zona mărginașă a muzicii. Talentul lui genial a fost mirosit rapid și exploatat din plin, de-a lungul carierei sale, de către diverși cunosători sau intruși ai fenomenului muzical, mai ales pentru foloase materiale. Dar muzica de după Jimi Hendrix s-a consolidat pe ideile de compoziție și interpretare ale lui, într-un cult al chitarei, pentru mulți alți muzicieni (printre care discipolii săi Robin Trower, Stevie Ray Vaughan, Prince ori Living Colour), în cel mai ingenios și inegalabil mod de a cânta, revoluționând nu numai rock’n rollul dar și bluesul (de la clasic la electric).

Jimi Hendrix n-a vrut să copieze pe nimeni, un crez pe care l-a respectat cu sfințenie, chiar dacă a interpretat și creații ale altora, cărora le-a insuflat nota personală de originalitate până la a părea propriile creații. Fără vreun idol anume, deși s-a arătat interesat de marii chitariști de blues, precum Muddy Waters, a cântat împreună sau alături de nume consacrate deja sau a căror recunoaștere a venit mai târziu (Little Richard, Curtis Knight, Eric Burdon, Eric Clapton, Johnny Winter). Pioneeratul în muzică și-l face ca „muzician voiajor” adoptat de trupa Isley Brothers sau muzician de acompaniament pentru diverși cântăreți, precum Ike și Tina Turner, dar accede greu în lumea bună a muzicii din cauza felului extravagant de-a fi pe scenă, corelat cu faptul că nu îndrăznește să-și susțină vocal chitara care nu vorbește încă singură. Ascultându-l în diverse etape ale reprezentării lui muzicale, nu chitara pare să-i fi fost potrivnică vreodată, ci parcă o inhibiție ancestrală care se va dizolva încet-încet în vâltoarea vremilor alese pentru revoluția spirituală capitală, implicit muzicală. Cariera lui a fost tacit condiționată de momentele cruciale pe care trebuia să le resimtă ca declic creativ. Aparenta resemnare, dezamăgire poate, după încercările neconvingătoare de a-și deschide singur porțile afirmării, devine o stare de-a fi a lui Jimi Hendrix, repetată și în postura de geniu nu îndeajuns înțeles.

Este descoperit, zice-se, și sfătuit să-și facă o trupă proprie de o admiratoare englezoaică, Linda Keith, providența totuși, dincolo de orice speculație cronologică (biografică) legată de muzician, a fost să fie Chas Chandler, basist al trupei Animals. Acesta îi propune lui

Jimi să-l ducă în Anglia și să-i fie manager și producător muzical, o ofertă de nerefuzat după anterioarele nereușite din America. Chas a înțeles foarte bine că talentul lui Jimi Hendrix, un tip sfios, timid, neîncrezător, suspicios chiar, nu putea fi pus în valoare decât printr-o ruptură de trecutul lui muzical și formarea unui nou grup de acompaniament, în care să fie *leader* absolut, grup cât mai restrâns dar cu impact cât mai puternic. Pleacă în Anglia pe 24 Septembrie 1966, sperând că va realiza ceva în zona muzicii dincolo de mediocritatea în care se cantonașe până atunci. Cântă mai întâi cu Money și trupa Big Roll Band un concert de trei ore care îi va asigura recunoașterea muzicienilor englezi, iar după numai o săptămână cu nou înființata trupă Cream, întâlnirea cu Eric Clapton devenind una memorabilă. „Nu știam că este atât de bun”, spune acesta, care își va încreți părul apoi, pentru o bucată de vreme, ca reclamă făcută lui Jimi Hendrix. Nici eu nu am știut, mult timp după ce l-am văzut pe Eric Clapton cu părul negru și creț într-un concert, de cel!

În Anglia constituie grupul Jimi Hendrix Experience, mai în pripă dar serios, cu Mitch Mitchell baterist și Redding Noel bass, înregistrează în sfârșit piesa *Hey Joe* pe disc, prima lui interpretare de voce, puntea dintre el și Chas Chandler. Acest prim disc pune în evidență o muzică mai sofisticată, mai elaborată, care va deveni gen muzical cu asprimea și consistența lui, în care chitara are rolul preponderent. Jimi cântă pasional, se dovedește a fi și un bun textier, după multele lui lecturi Science Fiction, în timp ce Mitch, cu o înclinație specială spre jazz va imprima o complexitate și o melodicitate aparte. Totodată începe mitul *Hey Joe*, melodie care se va consacra drept una dintre cele mai bune ale genului, raportată la suratele ei din vremea aceea, în mod special la melodia *Wrapping Paper* a grupului Cream, un grup de super muzicieni care n-au putut realiza unitatea muzicală așteptată de la fiecare în parte. Fac această paralelă tocmai pentru a repune muzica la locul ei, la vremea respectivă.

Jimi renăscut pleacă apoi într-un turneu al lui Johny Hallyday în Franța, turneu care îl va marca în ceea ce privește aranjamentul și comportarea scenică în noua formulă, dar care s-a bucurat de succes, parcă primul adevărat succes din viața lui artistică și nu oriunde ci în sala Olympia din Paris. Urmează turneul londonez și primul adevărat concert alături, printre alții, de The Who, un alt grup non-conformist în manifestările artistice, frapându-și spectatori prin jocul complementar muzicii și prin nesupunerea la orice rigoare scenică. Înflăcărea lui, patima cu care se dezlănțuie pe scenă, face să dezamorseze toate frustrările acumulate până acum, toate spiritele încătușate într-un geniu, ca și reacția intrinsecă de a da tot ce se poate artistic mai bun. Cântă împreună cu noul grup Animals, în continuare în topul preferințelor unei muzici ce se schimbă de la o zi la alta, și acest lucru îl va stimula creativ, compozițiile din acea vreme intrând în eternitatea muzicii. Precum Purple Haze, Stone Free, Fire, Love of Confusion, Foxey Lady, Red House, pe texte uneori prea îndrăznețe, corectate după caz de Chas, chiar dacă la Jimi Hendrix construcția se realiza prin eliminări succesive și improvizații compensatorii spontane, până la conturarea întregului muzical. Avea mania sonorizării, înregistrările sale presupuneau, pe lângă reluări excesive, un volum cât mai înalt al sunetului pentru a-și pune în evidență calitățile instrumentale, probabil, și a da muzicii o nouă măsură. Credincios bluesului până la capăt, celui R&B tradițional, adevărat în simțire prin exprimare, își va folosi cu prisosință atutul,

chitara adică, pentru a scoate cântecul din ancestral ancorându-l într-un prezent continuu. Chiar dacă va încerca, mai apoi, combinații cu genuri muzicale complementare, pe noua direcție muzicală de după Flower Power, rockul psychedelic. Colaborarea cu inginerul de sunet Eddie Kramer, dar și cu alții, într-o permanentă relație de tolerare, l-a ajutat să-și pună în valoare, mult mai bine, muzica, sonoritățile doar gândite, impulsționându-i în același timp imaginația și creativitatea, într-o dinamică surprinzătoare. Pe de altă parte, un salt al popularității lui s-ar fi produs la concertul din sala Astoria din Londra, unde, în replică la gestul lui Pete Townsend de la Who, de a-și sparge chitara în timpul unui concert, într-un exces de furie apoteotică a muzicii, el va da foc la chitară după ultima piesă cântată, Fire, într-un concert paradoxal, de la inflexiuni lirice în melodii lente și cuminți, până la paroxismul sunetelor și al gesturilor însoțitoare. La Londra va cânta și varianta proprie a melodiei Beatles-ilor Sgt Pepper, considerată deja în Anglia printre primele melodii reprezentative ale noului curent psychedelic, care va trage după el muzica pe culmile expresivității artistice, dar tot aici se va opri din cântat în plin concert, pentru a spune „noapte bună” unei admiratoare care pleca. Poate era dintre acei fani pe care Jimi și-i dorea credincioși muzicii lui și implicit puterii de reformare a sufletului omenesc, într-o perioadă de cumpănă existențială. Iar muzica lui a fost, evident, mai bine receptată în Europa, unde noul rock era încununat Flower Power, mai degrabă, decât decadența mișcării repective, poate și pentru că nu căra în spate atâtea genuri și soliști consacrați, sau poate că europenii veneau cu mult mai multă tradiție în muzică, și cu educația muzicală corespunzătoare.

Jimi Hendrix pare să aibă această muzică în suflet, iar când simțirea ajunge suficient de puternică, faptul de a o exprima devine problema voinței, prin metodele intrinseci ale creației. În cazul unui talent desăvârșit, creația respectivă devine chiar un exercițiu de rutină al gândului, tampon între sufletul omenesc și spiritul universal. „Mă simt vinovat când lumea spune că sunt cel mai mare chitarist pe scenă”, „Numele tău nu înseamnă nimic, nu contează decât talentul și simțămintele tale, conform cărora trebuie să înțelegi ce se întâmplă cu muzica dintre note”, spune artistul, ducând mai departe vina de a fi cel mai bun chitarist, dar asociată numelui devenit legendă. Revolta muzicală care l-ar defini ca muzician este susținută, pe de-o parte, de textele sale dar mai ales de prezențele scenice. „Lăsați-mă să intru (în scenă) și ascultați-mă” este menirea lui artistică, cu receptarea de către public, într-o deschisă dar ireversibilă, de obicei, reciprocitate care vine să valideze în sinuarea artistului. Tot mai conștient de valoarea și talentul lui special, va compune din ce în ce mai elaborat, după reîntoarcerea în America, unde single-ul de debut (Mai 1967) cuprindea Hey Joe, melodie primită cu oarecare reticență, și 51 st Anniversary. De la al doilea album chitara va fi susținută de partituri de pian, va fi dublată ritmic dar și accentuată când este cazul, iar tobele vor armoniza această muzică într-un tot mai larg evantai sonor, în spiritul liber de exprimare al genurilor muzicale experimentale în care, totuși, jazzul primează. S-a ajuns chiar la imposibilitatea reproducerii integrale pe disc a sunetelor știute numai de Jimi, sunete nemaiauzite până atunci, ceea ce pare să fi încurajat pirateria din jurul înregistrărilor lui, apariția atâtor albume post mortem cu melodii în diverse stadii de compoziție, dar și de imprimare. Reîntoarcerea în America a marcat și începutul unui șir de concerte, alături de mari nume ale muzicii, Joan Baez, Jefferson Airplane, Grateful Dead, Santana, Doors, The Who, la Woodstock, John Mayall și Albert King la San Francisco, Johnny Winter sau Buddy Miles, un mare admirator care îi va lua locul la baterie lui Mitch Mitchell. Acest lucru a însemnat o altfel de recunoaștere și implicit succesul pe care l-a tot sperat, visându-l și provocându-l prin concerte în care a fost cap de afiș în timp ce deschiderea era asigurată de nume la fel de sonore, pre-

cum Eric Burdon sau Soft Machine, după ce în Anglia cântaseră Pink Floyd, Nice, sau Cream.

Anul 1968, în care aleargă de colo colo în America, hăituit de judecătorii care îl târăsc prin tribunale, victimă a multor aranjamente de culise, marchează o evadare la Zurich, alături de trupele Traffic și Move, deja într-o zonă mai sofisticată a muzicii, dar totodată este anul în care dependența lui de droguri devine dramatică și începe să-l afecteze „paranoia artiștilor”, ca și cum bizareriile lui vestimentare, sau cele legate de automobile și chitare n-ar fi fost de ajuns. Experimentează diverse versiuni de interpretare și înregistrare a melodiilor consacrate, alături de noii componenți ai trupei Experience, printre care Buddy Miles (la tobe) și Lee Michaels (la clape), încercând noi ecouri ale muzicii lui, dar spre sfârșitul anului apar semne de destrămare a trupei, iar turneul european de la începutul anului următor, cu numai trei membri, avea să accentueze lipsa de unitate a grupului, tot mai puțin implicat în improvizările lui Jimi Hendrix, cu o reprezentație jalnică la Londra, în februarie 1969, din păcate oarecum repetată și la Woodstock în același an, cu o trupă de acompaniament nouă. Dincolo de expresivitatea scenică, furtunoasă și sălbatică, intimitatea lui pare să fie întemnițată sufletului care nu-și găsește niciodată starea de echilibru între creație și spirit, situându-se mai mereu într-un ocult existențialism. Generos, risipitor chiar, este contradictoriu în simțăminte ca și în atitudine, nemulțumit el însuși de prestația de la festivalul Woodstock 1969, de unde pleacă în grabă cu un elicopter, fiind găsit inconștient la hotel. Începe să-și anuleze concertele și să evite participarea la vreunul, ceea ce va fi un dezastru financiar pentru firma lui deja cu probleme, în primul rând legate de punerea în funcțiune a studioului de înregistrări pe care și l-a dorit atât de mult. Ultimul proiect muzical, sinonim cu trupa nou înființată, Band Of Gypsy, se va dovedi greoi și imprecis conturat, cu un Hendrix nemulțumit de lipsa de creativitate, blazat deja, depășit de propriul succes, dar și obosit de o viață dezordonată. Se va finaliza totuși, în Februarie 1970, prin imprimarea în propriul studio, Electric Lady, controversat pentru alegerea variantelor de concert de însuși Jimi. Asta, după concertele de la Fillmore East, din Decembrie 1969, cu noua trupă de acompaniament consolidată într-o manieră total schimbată, mai cumințe, în ton cu tematica gravă și profundă a pieselor noi marca Hendrix, ori abordând free-jazz piese consacrate, dar care lasă încă sub semnul îndoielii regăsirea artistului. Tot mai „zburător printre nori”, incapabil să susțină un concert la începutul anului următor, ceea ce va duce la desființarea grupului abia constituit. Reunirea, mai apoi a fostului Experience, „Am parcurs un cerc complet. M-am întors de unde am plecat” (spune Jimi), va marca un șir de concerte în care se încearcă revigorarea pe o nouă direcție a muzicii sale, prin folosirea percuției. O reușită relativă a turneului european organizat, printre concerte anulate, prost organizate, ca de pildă cel din Anglia, mama lui adoptivă, unde va fi găsit în dimineața de 17 septembrie într-o stare de inconștiență din care nu-și va mai reveni, după un amestec de somnifere cu droguri, înlesnit, pare-se, de una din prietenile sale. Ceremonia înmormântării, desfășurată pe 10 Octombrie 1970, în natalul Seattle, cu rudele și apropiații lui Jimi Hendrix mai mult sau mai puțin invitați de sicriul deschis, consfințea pierderea unui mare muzician, nu și a muzicii lui, care cântă mai departe, la chitară, în cel mai îndumnezeit mod. În aceeași zi s-a organizat și un jam-session ad-hoc în memoria lui, cu o participare destul de discretă și puțin entuziastă, unde, pe lângă colegii și colaboratorii muzicali ai lui Jimi Hendrix, merită remarcată prezența lui Johnny Winter.

N-a fost să fie cum credea el „aproape că merită să mori, numai de dragul ceremoniei funerare”, dar, pe de altă parte „de îndată ce ai murit, ești readus la viață”, orice melodie ascultă din muzica lui duce povestea vieții mai departe și mai ales povestea muzicii. ■■■

Noroc chior

RALUCA FARAON

De curând, TVR Cultural a difuzat un film rar al lui Kieślowski, *Noroc chior*, incluzând (atât cât s-a putut restaura) și scenele cenzurate de comuniști. Filmul este tulburător nu numai prin ideea de fond, dar, mai ales, prin imaginile apăsătoare, în culori dense, prin prim-planurile insistente care captează chipul protagonistului, prin tot ceea ce neliniștește pe termen lung ca mesaj profund uman, elemente care sunt, în general, specifice artei regizorului polonez. A fost terminat în 1981, dar, din cauza cenzurii, a fost difuzat abia în 1987.

În cartea *Kieślowski despre Kieślowski* (ediție îngrijită de Danusia Stok), apărută la noi în 2000, la editura ALLFA, regizorul mărturisește că i se păruse, după ce a montat cam optzeci la sută, că e cam mecanic și că ideea celor trei finaluri posibile nu părea parte integrantă din întreg. A filmat din nou după o pauză de două sau trei luni, cam jumătate din material, plus restul de douăzeci la sută ce rămăsese și s-a declarat mulțumit. Cu toate acestea, prima jumătate de oră e fracturată, greoaie, cu o lumină difuză a cadrelor prezentate, mai ales în interior. Nici nu realizezi că e Kieślowski. După care totul devine familiar spectatorului obișnuit cu melancolia și misterul (și poezia implicită) din *Decalog*, *Dubla viață a Veronicăi* și *Trilogia culorilor*.

Scenariul original dezvoltă trei posibile variante de existență (cu alegerile și consecințele lor particulare) ale lui Wietold Długosz (Witek), jucat admirabil de vedeta viitoare din anii '90, Bogusław Linda (pe care regizorul îl va folosi și în episodul 7 din *Decalog*), interpretare recompensată cu un premiu la Festivalul de film din Polonia, în 1987. Studentul la Medicină, Witek, pe fundalul introducerii Legii Marțiale în Polonia anul 1981, renunță, după moartea tatălui său, la studii pentru un an sabatic, timp în care îl cunoaște, întâmplător, pe profesorul universitar (fost deținut politic) Werner, reușește în Varșovia să se înscrie în Partid, se regăsește cu fosta sa iubită, anticomunistă acum, Czuszka, cu care întreține o relație amoroasă și pe care o trădează fără să-și dea seama, astfel încât, relația lor se destramă și lui îi sunt zdruncinate încrederea în oameni și convingerile politice. Aceasta e prima variantă. În cea de-a doua variantă, Witek are un conflict cu un impiegat, este arestat și bătut de miliție, iar în timp ce execută condamnarea de 30 de zile de muncă forțată, îl întâlnește pe Marek, care făcea parte dintr-un grup de studenți anticomuniști și care publicau cărți interzise. Dintr-o eroare de comunicare, pentru că era în apartament cu soția unui prieten și nu voia să o dea de gol, Marek crede că el i-a denunțat pe colegii care au fost arestați de securitate. În această versiune, Witek se convertește și cere să fie botezat de un preot din mișcarea clandestină. În cea de-a treia variantă, Witek își termină studiile, se căsătorește cu o colegă de facultate, Olga, cu care are un copil, este un strălucit medic, dar piere într-un accident de avion, pe când se ducea la Paris să prezinte o lucrare a decanului, lăsând-o pe Olga văduvă și însărcinată.

Ca și în *Decalog*, cele trei variante se întretaie prin elemente comune care nu sunt simple leitmotive, ci dezvoltări, de fiecare

dată, la fiecare observare, nuanțe psihologice care aduc un plus de profunzime mesajului. Olga e studenta care, în momentul lecției de autopsie, îi mărturisește lui Witek că persoana de pe masă e învățătoarea ei pe care o ura; în varianta a doua, Witek îi povestește amantei despre asta, pentru ca în cea de-a treia, să îi vedem căsătoriți. Clandestinitatea în care va fi implicat direct Witek este anticipată în prima variantă de Czuszka care vindea cărțile tipărite de gruparea studenților din care și el va face parte, iar în cea de-a treia, Witek refuză să îi ajute pe studenții clandestini, deși fiul decanului face parte dintre ei. Kieślowski a vrut să sublinieze, după cum a mărturisit, că în sfera socială, suntem guvernați de întâmplare, singura noastră libertate e în sfera emoțională, de aceea, i se pare că Witek se comportă decent în toate situațiile posibile. Pentru el, finalul definitiv e însă cel în care avionul explodează, pentru că asta e finalitatea vieții noastre, indiferent dacă vom muri violent sau liniștit, în pat. Mie, personal, mi se pare varianta a doua cea mai definitivă, pentru că acolo Witek se convertește, îl descoperă pe Dumnezeu, caz în care atât viața cu arbitrarul ei, cât și moartea nu mai contează decât în măsura în care sunt înțelese din perspectivă spirituală.

Ca artificio cinematografic, Kieślowski a folosit imaginea unei monede care se rostogolește în bufetul gării, în timp ce Witek aleargă după tren; în funcție de prinderea sau nu a trenului, se vor desfășura evenimentele vieții sale. Așa se justifică și titlul filmului, dar care e perifrastic, pentru că în niciuna dintre variante protagonistul nu e fericit, în sensul realizării sociale sau, chiar dacă o are, în cea de-a treia, moare tânăr. Filmul a inspirat alte trei, ca idee cu trei variante posibile: *Run Lola Run* de Tom Tykwer (1998), *Sliding Doors* de Peter Howitt (1998) și *Mr. Nobody* de Jaco Van Dormael (2009).

„Un loc al timpului ca memorie a lumii”, O dublă bucurie: a jocului și a râsului, Mesaje cu urări, *Noaptea Valpurgiei*, gândită și imaginată la o scară halucinantă, „E comédie, mare comédie ...”, Vica Delcă interpretată de Tamara Buciuceanu

ION COCORĂ

24 martie 1991. Piesa lui Peter Weiss *Persecutarea și asasinarea lui Jean-Paul Marat jucată de pensionarii ospiciului de la Charenton sub îndrumarea Marchizului de Sade* a avut norocul de a deveni repede cunoscută. După spectacolul realizat de un alt Peter (Brook, desigur) cu Royal Shakespeare Company, criticii se vor grăbi imediat să vadă în ea „o experiență dintre cele mai înalte” pentru teatru. Interesul pe care i-l arată regizorii e uriaș și stă într-un fel sub semnul paradoxului: gradul de atracție e cu atât mai mare cu cât e vorba de un text dificil, cu o structură brechtiană, marcată decisiv de efectul distanțării. În povestea propriu-zisă, în care se prezintă întâmplări și personaje reale din timpul revoluției franceze, publicului i se rezervă calitatea de element activ al teatralității. Formula e comună, ca tehnică teatrală, inclusiv prin comentariile ce intervin în acțiune, unei întregi serii de autori, considerați ca fiind, în anii șaizeci, promotorii teatrului document. La noi însă, deși beneficiază încă din 1971 de o excelentă traducere a lui Gellu Naum, cenzura nu-i va lăsa cale liberă către scenele teatrelor. Motivul e simplu: temele politice au o mare transparență și de „tâlcu” lor spectatorul trebuie apărut. O piesă care înfățișează revoluția prin ochii și simțirea unor nebuni, chiar dacă obiectul ei în istorie e bine definit, e limpede că nu le iartă nici pe celelalte, ci le pune în discuție dintr-o perspectivă contemporană, oferind cel puțin trei nivele de lectură: unul al evenimentului istoric (la acesta cu o oarecare prudență, căci reconstituirea o fac pensionarii ospiciului Charenton care, constituiți sub conducerea domnului de Sade într-un grup teatral, repetă la 13 iulie 1808 ceea ce „s-a întâmplat cu cincisprezece ani mai înainte”); altul general-uman (Sade și Marat sunt două personalități cu biografii de o problematică existențială și morală tragică) și un al treilea cu substrat conjunctural (analogiile cu o societate în care puterea totalitară împinge existența cotidiană dincolo de limita suportabilului nu vor fi nicidecum de desconsiderat, dimpotrivă, pen-

tru artiștii din țările de Est ele sînt vitale). Pe de altă parte, piesa lui Weiss rămîne, oricît de tentați am fi să-i supralicităm semnificațiile, o operă dramaturgică originală, novatoare în multe privințe, prea statică poate, dar nu și limitativă pentru imaginația regizorilor. În versiunea sa scenică Peter Brook nu contează pe un spectacol politic, cu o problematică adusă în prezent, ci pe unul considerat de un critic de talia lui Stuart Hampshire de „lux”, așezat într-un „tipar estetic evocînd parcă pînze de Gericault”.

Marat-Sade ajunge să fie jucată în teatrele românești, așadar, nu numai după ce a fost aureolată de montări celebre în diferite țări, ci și după ce a fost ravnită vreme de două decenii. Oricum, câștigarea dreptului de a fi jucată, care atrage după sine modificări esențiale ale unghiului de lectură, se va finaliza tocmai cu sacrificarea a ceea ce s-a considerat de-a lungul anilor că ar fi putut fi un spectacol ideal, conturat probabil foarte exact și ca motivație și ca formă în mintea a multor regizori. Cauza e previzibilă și în firea lucrurilor. După decembrie 1989, orice creator autentic are revelația că istoria îi înglobează memoria experienței anterioare și-i contrapune o memorie a experienței recente. Astfel, miza spectacolului lui Victor Ioan Frunză de la Teatrul Național din Cluj-Napoca iese în evidență cu claritate: scena este, așa cum scrie undeva George Banu, „un loc al timpului ca memorie a lumii”. În acest loc, care include în același spațiu al scenei, alături de personaje și interpreții lor, și spectatorii, comunicarea teatrală se definește, atît în intensitate cît și în ierarhizarea temelor după măsura în care se apropie de realitate sau coincide cu ea, în funcție de subiectivitatea spectatorului. Pondere nu mai are acum tema puterii, aluziile abia pe ici-colo dacă mai trezesc reacții, și sigur prin trimiteri la alte zone de experiență, imaginația nu mai produce semne alegorice ori ermetice, în subtext se insinuează, în schimb, profund, cu emoție, tema revoluțiilor și a destinului celor ce le săvîrșesc. Starea dominantă

Scenă de grup

Mariana Popovici
și Marius Bodochi
în *Marat Sade*

Victor Ioan Frunză

Scenă din *Puricele*
cu Valentin Teodosiu
și Horațiu Mălăele

Horațiu Mălăele în *Puricele*

trăită de spectator e aceea a unui sentiment de zădărnicie. Impresia finală e deconcertantă: revoluțiile își devoră eroii, îi împing cu capul sub ghilotină, dar nu neapărat pentru a-i decapita, ci pentru a-i schilodi moral. Receptat într-un asemenea sens, „mesajul” lui Victor Ioan Frunză este teribil de actual. Aceasta pentru că, deocamdată, cuvântul *actual* socotim că e inoportun să fie eliminat din judecata critică. În rest, spectacolul se înfățișează de „obiecte” estetice în sine, autonome, parcă menite să creeze prin ele însele plăcere, să încânte; altele vin din interiorul textului, amplifică tensiunea și sensurile unor replici și situații, fac trecerea de la *comentariul* dramei lui Marat la *reconstituirea* ei. În cele din urmă, intră cu toatele în componența unei metafore regizorale coerente, mișcată cu energie, deseori exploziv, chiar dacă pe alocuri ar mai fi avut nevoie, totuși, de un plus de concentrare. Dar cum accentul cade în exclusivitate pe spectacol, ceea ce îl apropie pe Frunză ca atitudine de Peter Brook, e normal ca ideea de reprezentare să prevaleze, în susținerea ei acționând, ca elemente armonios integrate unui tonic spirit de echipă, scenografia Adrianei Grand și muzica lui Marius Marchiș. Cea dintâi conferă sălii de baie a ospiciului, indicată ca spațiu de joc de dramaturg, funcționalitatea unei convenții totale. Obiectele aflate aici (mese, grătare, frîghii etc.) îndeplinesc atribuții multiple, de la o scenă la alta conlucrează la edificarea mereu altor imagini, iar împreună cu costumele par a fi o proiecție în afară a fantasmelor din mintea personajelor. Cea de a doua e prin excelență teatrală. Însăși forma spectacolului e de tip orchestral. Partiturile muzicale se confundă, uneori, într-atît cu unele personaje încît devin un adevărat alter ego al interpreților.

16 octombrie 1993. Aseară, ceva mai înainte de a începe spectacolul, mi-am ocupat locul în Sala Mare a Teatrului Nottara cu puțin timp înainte de a începe spectacolul. Prima constatare pe care o fac e că scaunul pe care stau (rîndul 6, locul 18) e paradit rău de tot. Trebuie să fiu prudent, îmi zic, și să nu mă cutremur de răs pentru a nu risca să ajung pe dușumea. Nu pot să nu trag apoi cu ochiul la scenă. Decorul nu-mi sugerează ce va urma. Mi se pare a fi destinat unui spectacol convențional, cuminte. Un interior de salon burghez, cu minimum de recuzită (o canapea, o măsuță, ba două, una de toaletă, un sfeșnic și atît), dominat de un fundal elegant, frumos, dominat și de uși și ferestre cu vitralii. Cât privește textul, intitulat *Puricele*, nu e greu de ghicit, e o adaptare după piesa lui Georges Feydeau, *La Puce à l'oreille*, o comedie de mult etichetată, și încă de *pene subțiri*, de boulevard, cu intrigă de suprafață, cu încurcături peste încurcături, care nu mai spun, astăzi, cine știe ce, ori nu mai spun nimic, deși pot fi foarte gustate de spectatorii dornici să se amuze. Autorul e un maestru al genului: „stoarce” până și ul-

tima „complicație” posibilă dintr-o nevinovată scrisoare-capcană, farsă trasă și răstrasă de păr în teatru de secole, adresată unui soț bănuț de infidelitate conjugală. Nu scapă un personaj măcar să nu fie „prins” în „hora” unor peripeții pline de haz. Și e firesc să se întâmple așa: doar o citește și cine trebuie și cine nu trebuie. Astfel, într-o poveste nebună, nebună, dacă nu cumva și deocheată, evoluează soții și soții, servitori și stăpâni, femei din acelea, amatori de ele, se caută, se pîndesc, se ascund, se trezesc față în față când nu se așteaptă, fiind când păcălituri, când păcăliți, ilari prin gelozie și patimă sexuală, printr-o inocentă prostie. Pe deasupra, mai există și un personaj, Poche, portar de hotel, ce seamănă leit cu însuși soțul suspectat de consoartă. Ce iese, și de aici, e lesne de presupus. Indiferent de cât de „sus” e privit, cu ce exigențe și competențe, vodevilul lui Georges Feydeau rămîne în continuare o pagină dramaturgie capabilă de surprize. Lumea pe care o aduce pe scenă aparține Parisului din „la belle Époque”, reprezintă imaginea unei societăți la sfîrșit de secol, despre care Vito Pandolfi scrie că „îi corespunde un stil teatral greu recuperabil: o artă a comicului cu totul deosebită, făcută din ritm, impulsivitate, caracterizări incisive, replici ca săgețile, într-o mișcare aproape amețitoare și care face să țâșnească absurditățile vieții ca boabele de mazăre din păstaie, trecând dincolo de orice judecată, legitimize prin ele însele, într-o precipitare care e caustică și în același timp nevătămătoare”. Recunosc însă că și așa, fără să consider că „virtuțile” puse pe umerii textului nu sunt îndreptățite totodată, că ceea ce m-a atras spre spectacol a fost faptul că Horațiu Mălăele figurează pe afiș în calitate de autor al adaptării, regizor și actor (interpretare a scriitorului cele două personaje „gemene”, dovedind din nou că e unul dintre cei mai mari și originali comici români în viață). Nu conta deci pentru mine dacă el a citit sau nu fraza lui Pandolfi, important e că spectacolul său o ilustrează excelent, fiind o mostră de „recuperare” creatoare, potopind cu o dublă bucurie: a jocului și a rîsului. Piesa lui Feydeau e abordată fără prejudecăți și inhibiții, pur și simplu ca sursă de comic copios, dezlănțuit, în sine, care dă senzația că intriga și personajele nu sunt decît un pretext de caricatură, de năzdrăvănie. Chiar dacă nu se evită, uneori, facilul, ostentația sau se pierde, alteori, ritmul, regizorul și actorul Horațiu Mălăele nu scapă nici o clipă hățurile din mână, ci provoacă mereu, întinde curse, căci fantezia lui comică, în orice împrejurări și oricum se manifestă, născoceste o întreagă avalanșă de soluții, de efecte ingenioase, necăznite, de o ironie detașată, modernă. Armonios subordonat, ca viziune și stil, la o formulă de teatru inventivă, alertă, de o voită și fermecătoare gratuitate, *Puricele* îl re-confirmă ca pe un artist complet, inteligent și rafinat, care nu se lasă purtat de valuri, ci construiește și elaborează cu mîgală, fără să înăbușe plăcerea și spon-

Scenă de grup din *Faust*Gina Patrichi în *Dimineața pierdută*

taneitatea jocului, dimpotrivă, le stârnește cu voluptate. Actul doi, în special, e un veritabil delir. Într-un hotel-bordel conceput scenografic mai degrabă ca un mecanism de produs haz decât ca o reprezentare a unui spațiu, e imposibil să-ți imaginezi, dacă nu vezi, ceea ce se petrece, de ce performanțe sunt în stare actorii. Alături de Horațiu Mălăele, care își ia cu o oarecare "vinovăție" parcă partea leului, individualități puternice, cu contribuții decisive pentru verva și comicitatea spectacolului, realizează Dana Dogaru și Victoria Cociaș, ambele cu un dezvoltat simț al detaliilor, cu temperament, secondate fiind de Valentin Teodosiu, Cerasela Iosifescu, Cristian Șofron, Stelian Nistor, cum și de întreaga trupă în ansamblul ei. De altfel, în cele din urmă, spiritul de echipă nu e defel de neglijat, el acționează cu dezinvoltură și cu o uimitoare poftă de joc. Sigur, se vor găsi mulți dintre cei gata să mă întrebe: cu ce ai rămas după acest spectacol? Răspund: cu sentimentul că m-am eliberat de mizeriile cotidiene, că am fost absorbit de vârtejul unei bune dispoziții cum rar am mai întâlnit pe o scenă. Ce mai, cu Horațiu Mălăele, când se apucă de o treabă, nu e de glumit! Asta până și atunci când talentul său se exersează pe un text de Feydeau.

08.01. 2015. În sfârșit, odată cu ziua de Sfântul Ioan, lungul sezon al sărbătorilor de iarnă, Crăciun, Anul Nou, fie că le-am trăit la o tensiune și stare de spirit parcă mai reținută ca în alte dăți, adică dominat de oarecare apatie și tot soiul de presimțiri, legate mai ales de anumite indispoziții în ceea ce privește sănătatea, probabil unele ipohondrice, iată-mă acum cu telefonul și calculatorul în față, de astă dată obosit, dar și ușor melancolic, rememorând telefoanele primite sau citind mesaje cu urări. Faptul că o mulțime de persoane s-au gândit la mine mă bucură. Transcriu câteva nume cam în ordinea în care au urmat. Prima urare a venit de la George Banu. Ei îi urmează rând pe rând de la D.R. Popescu, dr. Ionel Sinescu, Cornel Ungureanu, Ion Caramitru, Mircea Martin, Familia Duncea, Dan Ghițescu, Horia Gârbea, Mircea M. Ionescu, Ioan Holban, Vasile Igna, Gelu Negrea, Marina Constatinescu, dna Sirca, Mihai Lungeanu, Adelin, Alina Naiu, Adriana Weimer, Vasile Șirli, Aura Corbeanu, Nicolae Onțanu, Mona Păunescu, Venerus Popa, Laurian Lodoană, Oana Tirpan, Andrei Novac, Daniel Vulcu, Lizica Mihut, Voica Radu, Catanga, Pădureanu, Nicu Dragos, Cristian Hadji-Culea, Emil Lungeanu, Anca Pandrea, Luiza, Emil Banea, Smaranda, Puși Dinulescu, Marinela, Manuela, A.G. Ardeleanu, Titus Suci, nașa Mariana din Greoni, Zinescu, Ludmila Patlanjoglu, Tomoiogă, Petru Romoșan, Costel, fratele Danei, Vasile Voia, Mișu Dinvale, Bobeică, Eugen Șerbănescu, Nae Iliescu, actorul și soția sa, Anca Neculce, actrița, Ștefania Mincu, Doina Cetea, Ada și Tavi Doclin, Emanoil Enghel, Mimi Caragiu, Constantin Cubleşan, Nicolae

Coande, Dumitru Vlădulescu... La aceștia se mai adaugă încă aproape un număr egal de vecini, de foști colegi, de alți cunoscuți, membrii ai familiei, prieteni mai mult sau mai puțin apropiați... Toți au ținut să-mi transmită gânduri de bine, sănătate și La mulți ani! Ceea ce mă surprinde e că dintre ei lipsesc Adrian Popescu și Nae Prelipceanu, prieteni străvechi, alături de care am visat în anii tineri clujeni. Nu am primit niciun semn de asemenea de la Angela Marinescu. În cazul ei însă nu sunt surprins. Căci de obicei ea mă sună aproape zilnic. Câteodată chiar și la miez de noapte. Când e vorba însă de un eveniment sau altul revine abia după ce acesta s-a consumat și își cere scuze că a uitat că a fost o anume sărbătoare ce mă viza direct.

2 februarie 2022. Aseară am văzut *Paracliserul* de Marin Sorescu. Un spectacol în care actorul Cladiu Bleonț își arată o altă față. Mă așteptam, cum s-ar zice, să tragă textul spre el, căci poemul sorescian se pretează și la o abordare mai lejeră, dusă spre un parodic sarcastic, din care actorului îi era la îndemână să extragă efecte de succes la public, dar nu a făcut-o, ci s-a întors pe sine către text, și a avut unde să se întoarcă.

5 iunie 2022. Cu două zile în urmă, duminică 3 iunie, eram Sibiu, la cea de a douăzecea ediție a celebrului festival al artelor, inițiat de Constantin Chiriac, am văzut, între orele 22 și 24, pentru a opta oară *Faust*, rămânând în final cu senzația că aș mai dori să-l văd din nou. Cum după lectura unui foarte bun roman sau volum de poeme simt nevoia să revin asupra lor și să le recitesc, la fel mi se întâmplă și cu spectacolele lui Purcărete. Puține dintre ele, de altfel, m-am mulțumit să le văd o singură dată. La majoritatea am fost prezent între spectatori de două-trei și chiar de mai multe ori. Doar câteva, nu știu dacă și din cele importante, au scăpat de ochii mei doar cu o singură reprezentație, cea de la premieră. Afirm sincer însă că după fiecare (re)vizionare interesul spectatorului și criticului a fost răsplătit cu vârf și îndesat. Ca spectator, de pildă, e imposibil să cuprinzi, oricât de atent ai fi, aflându-te în plus și sub tensiunea șocului imediat produs atât de originalitatea viziunii și forme de spectacol, cât și de maniera stilistică în care actorii își abordează personajele, toate amănunte relevante, întreaga suită de imagini frapante și surse de emoție, pe care le conține fiecare construcție spectacologică a uriașului regizor. Ceea ce e valabil și pentru critic. Pentru cel din urmă aș mai adauga și faptul, chiar dacă unii se vor considera loviți în orgoliu, că până și cel mai "normal", ca să zic așa, spectacol al lui Purcărete incită la speculații, judecata critică nefiind exclus să sufere de la reprezentație la alta modificări de profunzime, care înlătură eventuale opacități anterioare. Nu ceea

 Cătălina
 Buzoianu

ce se înțelege obsedează de obicei, deși și aici nimic nu e bătut în cuie, loc pentru interpretări și nuanțări se află berechet, ci tocmai ce rămâne abscons, acel ceva ce ține mai mult de inexprimabil decât de exprimabil. Ca urmare, Silviu Purcărete nu produce nici spectatorului și nici criticului o stare de confort. Primul nu e nicio-dată mai catolic decât papa, el arată o curiozitate imensă, se uimește și bucură. Cel de al doilea, în schimb, e posibil să reacționeze narcisist, preocupat să se „vadă” pe sine, să afișeze o mască sceptică, sub care nu e greu de bănuțat că se află un ins acru, cum îi stă bine, presupun mulți, unui exeget cu pretenții. O asemenea atitudine nu trebuie neapărat blamată. Ea ține într-o măsură mai mare sau mai mică de statutul profesiei. În ce mă privește, recunosc că nu fac parte dintr-o astfel de categorie de critici. Spectacolele mă interesează în general, și ale lui Purcărete în special, nu în primul rând prin perfecțiunea lor, ci fiindcă au asupra mea efectul unei bubuituri, a unei avalanșe de provocări și neliniști. Le privesc ca pe un obiect de interogații, întrucât mă pun în situația de *a întreba și a mă întreba*. Plăcerea și încântarea provin, așadar, atât din ce se spune, cât și din *cum* se spune.

Dar să mă întorc la *Faust*. Cu opt vizionări cred că dețin nu numai un record, dar îmi dă și sentimentul că încă nu m-am lecuit, fiind sigur că atunci când se va ivi ocazia mă voi afla iarăși printre spectatori. Nu ascund, pe de altă parte, că pe măsură ce repetițiile se apropiau de sfârșit, mai ales că veștile care circulau cu repeziciune erau din ce în ce mai provocatoare, copleșitnd de-a dreptul, în orizontul meu de așteptare s-a insinuat un spectacol creat de propria-mi fantezie. Ceea ce nu știu dacă totdeauna constituie și un avantaj. Fiindcă unui regizor, oricât de mare ar fi, nu trebuie să i se pretindă mereu montări uluitoare. În creația lui e firesc și chiar necesar să existe și momente de normalitate, de etape, de acumulări. *Noaptea Valpurgiei*, gândită și imaginată la o scară halucinantă, despre care am fost avertizat că e un spectacol în sine, am înțeles că în accepțiunea lui Purcărete nu e numai una a desfrâului devenit mod de viață, ci o veritabilă apocalipsă, când totul scapă de sub control, care în punctul ei de apogeu prevestește chiar sfârșitul domniei lui Mefisto. Căci te întrebi ce ar putea să urmeze mai departe? Purcărete o gândește și dimensionează cu mijloace teatrale, în datele unui barochism împins în extremis. Impresia dominantă e de haos, dar de un haos care, deși apare ca expresie a unei realități ieșite din țâțâni, dilatată până la limitele paradoxului, ale suprarrealismului, așază acțiunea, în derularea ei, într-o logică de complementaritate între imaginar și realismul cotidian. Pe alte componente, *Noaptea Valpurgiei*, așa cum se înfățișează, poate fi percepută și ca o proiecție în afară a eului nostru în stare de drog, o expansiune a imaginarului până la limitele transei. Imaginea nu e exterioară, deși regizorul mizează, ca în întreaga lui spectacologie,

 Scenă din *Puricele* cu Victoria Cociaș și Cristian Șofron

pe un anume efect de distanțare, capabil să întrețină iluzia spectacolului, a unui spectacol grandios, deși în același timp respinge totalmente ipostaza de „privitor ca la teatru” a spectatorului. *Noaptea valpurgică* poate fi percepută în contextul spectacolului, având în vedere forțarea extremă a evadării din cotidian, ca o *operă genială* creată de Mefisto, concepută ca un mecanism diabolic și sadic de supunere a lui Faust, care după ce a fost creată se întoarce împotriva creatorului ei. Exactă și pertinentă e din acest punct de vedere opinia Marinei Constantinescu, potrivit căreia spectacolul lui Purcărete constituie o „înscenare”. Aș zice o „înscenare” al cărei maestru de ceremonii (regizor) este Mefisto. Mereu complice, mereu șiret, mereu de neoprit, încă de la pășirea în spațiul de joc, acesta mizează pe înscenarea unei curse lui Faust, dar nu în scopul de a-l obliga să se deconspire, așa cum procedează Hamlet cu ucigașul tatălui său, ci în acela de a-l suprima. Efectul urmărit e acela de a întinde simultan o capcană publicului, de corupere a lui, momindu-l și pe el la un pact cu diavolul tocmai prin înfățișarea supradimensionată a „plăcerilor” în care e atras. Abia la a șasea vizionare am realizat că în *Faust* sunt două momente cheie, neobservate de niciunul dintre comentatori, în care savantul e supus la un proces de dublă exorcizare. Cel dintâi are loc la începutul primei părți, atunci când Mefisto îi dă târcoale lui Faust, folosindu-se de orice mijloace, pentru a scoate puterea dumnezeiască din el, exacerbandu-i vulnerabilitatea, călcâiul lui Ahile, ca să zic așa, și asigurându-se în felul acesta că nu-i va opune rezistență și va semna pactul fatal. Aparenta dezlănare, aglomerare de acțiuni, de apariții grotești, stranii, unele într-o desfășurare paralelă, altele suprapuse, totul într-o succesiune de imagini și mijloace de o spectaculozitate năucitoare, deseori parcă voit lipsite de coerență, creează prin supradimensionare și agresivitate un echivalent de bălci apocaliptic, în care desfrâul și dezmățul, voluptățile copioase, sunt imposibil de cuprins și urmărit în totalitatea lor, cum și de a stabili un impact emoțional, artistic în ultimă instanță. *Noaptea valpurgiei* încetează astfel de a mai constitui un spectacol în sine. Dimpotrivă, ea apare ca o componentă perfect integrată într-un edificiu monumental, excelent articulat și motivat stilistic la nivelul viziunii de ansamblu. Nu încapă nicio îndoială că aducerea în prim plan a lui Mefisto reprezintă elementul de bază a viziunii regizorale. Pactul omului de știință cu diavolul îl are în rol de protagonist pe Mefisto. Confruntarea are loc, dintr-un atare punct de vedere, între două mituri: mitul creatorului (Faust) care se distruge pe sine pentru a-și desăvârși opera și *mitul creatorului* (Mefisto, născocitor al teribilei nopți pentru a-și atrage în cursă adversarul) care va sfârși distrus de propria creație. Acest transfer de mitologie, prin contrapunerea mitului faustic celui mefistofelic, dacă nu cumva prin aducerea celui din urmă în prim-plan, reprezintă o răsturnare de perspectivă cu

Silviu Purcărete

Tamara Buciuceanu
în *Dimineața pierdută*

reperкусиuni de fond atât în ceea ce privește reformularea temelor existențiale și filosofice ale mitului, cât și a modului de a rescrie în limbaj teatral o operă literară celebră. Tema spectacolului imaginat de Silviu Purcărete nu e istoria tragică a lui Faust, ci forma de manifestare a dualității creatorului. Dacă Mefisto nu ar fi existat, cu siguranță că Faust l-ar fi inventat.

Cu aceste reflecții referitoare la *Faust*, ajuns oare la a câta generație de Margarete, cred că Silviu Purcărete a realizat, între multe altele, un spectacol cu adevărat emblematic în care, indiferent de text, de limbajele și formele utilizate, tema existenței și a creației devin obiect de meditație, ale cărui cordonate definitorii rămân durerea și tensiunea *facerii*.

27 decembrie 2022. Cum am notat în *Jurnal teatral* (publicat în *Neuma* nr. 1-2, 2023), George Banu mi-a trimis un proiect de scrisoare cu privire la avalanșa de sudălmii ce s-au abătut pe rețelele de socializare asupra regizorului Felix Alexa, propunându-mi să o semnez, pentru a deveni publică. Desigur, nu am avut niciun fel de ezitare în a-i împlini inițiativa. Nu dețin cunoștințe dacă *scrisoarea* pe care o inițiasă a devenit sau nu publică. I-am trimis, în schimb, în legătură cu respectivul caz, cronică Danei Pocea, în curs de apariție în *Contemporanul*, la ultimul spectacol al regizorului, *Conu Leonida față cu reacțiunea* (Teatrul Național din Timișoara), un spectacol cu adevărat șocant ca viziune și cu prestații actricești excelente, la care autoarea adăuga un **PS** ce exprima un punct de vedere referitor la *subiectul* ce a stârnit o cumplită „mânie proletară”. Întrucât dintr-o eroare personală această consemnare lipsește din Jurnalul menționat, fiind confuză și redusă la câteva rânduri, îmi permit să o completez și să fac corectura de rigoare: *Și totuși „E comedie, mare comedie...” Cam din primele zile ale lunii decembrie a anului abia încheiat breasla teatrală (mai ales prin unele voci ale criticilor) este în mare fierbere justițiară. Pe rețelele de socializare avalanșe de replici acide, veninoase, se revarsă în cascade. Felix Alexa, regizor cu operă de referință în spinare și profesor de autoritate profesională la UNATC, este acuzat de foste studențe de hărțuire și abuz sexual chiar dacă o bună bucată de vreme relația cu unele se pare că a fost temeinică, divergențele arătându-și colții când duhul iubirii a părăsit pe una din părți. Oare nu cumva hărțuirile și abuzurile au fost reciproce? În orice caz, în urma unor investigații făcute de Rise Project o serie de doamne și domnișoare s-au trezit deodată cu „onoarea” rău de tot și fonată. „Eu, domn judecător, reclam, pardon onoarea mea”, „Dar n-ar fi rău să-l dezarmăm cu desăvârșire, și-apoi să-l lucrăm pe onorabilul”. Replicile citate se pliază perfect pe logica poftelor de gâlceavă a persoanelor în „cestiune”. O, și de ar fi numai atât! Altfel zis, „am n-am” cunoștință dacă faptele sunt adevărate ori ba, iată că și eu mă aflu în treabă iluzionându-mă că există foruri abilitate capabile să*

decidă în ce măsură împriuinatul se face sau nu vinovat de mizeriile azvârlite în ochi. Atunci când judecăm pe cineva uităm că ne arătam pe noi și nu pe cel pe care îl condamnăm. „Murdar! Curat murdar”. Să lăsăm rațiunea care este constructivă și nu furia nimicitoare să ne gestioneze gândurile, cuvintele și propria moralitate. Răspunsul lui George Banu a venit prompt, în mai puțin de o oră: „Formidabil. Dintotdeauna am simțit-o aproape. Vă îmbrățișez, Biță”.

28 mai 2023. Ieri la Bookfest am avut bucuria să particip la lansarea unei ediții jubiliare a admirabilului roman al Gabrielei Adameșteanu, *Dimineața pierdută*, prilejuită de împlinirea a patru decenii de la apariția ediției princeps. Lume multă, vorbitori unul și unul (Mircea Martin, Ioan Cristescu, Paul Cernat, Corina Sabău și Ovidiu Șimonca), de față fiind și directorul prestigioasei Edituri Polerom, domnul Silviu Lupescu. La un moment dat am avut pornirea ca din rândul participanților la eveniment să ridic mâna și să cer îngăduința să rostesc și eu două-trei fraze scurte. Încerc să mi le aduc aminte: „Dragă Gabriela, îți invidiez teribil romanul. Nu știu ce ai făcut, ce vrăji și miracole ai strecurat în el, dar din cele auzite aici, cum și dintr-o relectură nu tocmai străveche, cum și după ce l-am văzut pe scenă într-un extraordinar spectacol regizat de Cătălina Buzoianu, îmi dau seama că după patruzeci de ani de când dăinuim împreună cu el se încăpățânează să rămână pururi tânăr. Din păcate, nu același lucru îl putem spune despre noi!”. Chiar dacă nu am rostit frazele dintre ghilimele recunosc că m-am întors acasă, după ce furtuna se potolise, încă marcat emoțional de împrejurarea la care luasem parte. Alternam în memorie pagini și personaje din carte cu scene din spectacolul a cărui premieră avusesse loc pe scena Teatrului Bulandra, dacă nu mă înșel în stagiunea 1987-1988, la patru-cinci ani după apariția cărții. Cătălina Buzoianu în adaptarea sa scenică nu a modificat nici structura formală a romanului și nici substanța și personajele lui. În felul acesta *Dimineața pierdută* și-a păstrat pe scenă imaginea literară, încorporând în spectacol atât tensiunea epicului, cât și a dramaticului. Scriitura regizorală, pătrunzătoare și cu priză la real, face ca cele două spații prezente în roman, al povestirii și al comentariului, să se mențină permanent într-o zonă a autenticului prezent atât la nivel social, cât și biografic. În Vica Delcă, personajul dominant, cu patent de unicat în literatura română, prin excelență teatral, plin de vervă și culoare, de vibrație existențială, Tamara Buciuceanu a fost magistrală. Păcat, iarăși folosesc cuvântul păcat, că viața spectacolelor e limitată în timp. Să ne bucurăm însă că prin *Dimineața pierdută* Gabriela Adameșteanu a scris un roman-spectacol dintre cele sortite să dureze.

Dincolo de blues

DUMITRU UNGUREANU

Marcian Petrescu are bluesul în sânge!". Aproape fără să gândesc, am emis această propoziție deunăzi, într-o discuție amicală, venind vorba despre magnificul „vrăjitor” al muzicutei. Observația, ca un adevăr înțeles de la sine, s-a coagulat în mintea mea de-a lungul sfertului de veac de când îl știu pe Marcian. Unii au bluesul în palme, alții în gură, majoritatea în suflet. Îi recunoști ascultându-i, nu neapărat prin cluburile ori pe scenele unde își câștigă faima și, câțiva dintre ei, existența. Eu prefer să le primesc darul ștanțat în spirală pe un disc: vinil, blu-ray sau CD. O fi comoditate din partea mea, dar știu că nu toți muzicienii profesioniști sunt gata să-și rupă sufletul pe scenă, într-o clipă de inspirație divină, uimind ascultătorii prezenți în sală ori pe cei care își rezervă plăcerea să „disece” ulterior înregistrarea.

Bluesul e un gen muzical aparte. Poate fi mimat de oricare instrumentist abil, însă trăiește prin sângele celor puțini și aleși. Marcian Petrescu se numără printre ei. L-au recunoscut muzicuțiști consacrați în arena mondială: Rick Estrin, Sugar Blue și mai cu seamă titanul Charlie Musselwhite. Tustrei i-au acordat încredere, intrând la dialog armoniic, și pe discuri, și-n concertele lor din România. Musselwhite este iar prezent pe cel mai nou CD al lui Marcian Petrescu – *Mai mult decât blues* (2023, SoftPlus Records), a cărui apariție s-a anunțat dinainte (și s-a confirmat ca) o sărbătoare pentru bluesmaniaci. Petrecerea de lansare de la sfârșitul lunii ianuarie a nimerit în toiul ninsorii, dar sala a fost arhiplină și ferică. Mărturiile filmate cu telefonul și distribuite pe internet stau mărturie. Pentru mine a fost un moment de amărăciune: eram la a nu știu câta confruntare cu gripa, răceala sau covidul, de-mi venea să mă izolez într-un butoi cu țuică, numai să scap! Și dacă m-am vindecat spre final de sezon, meritul aparține și acestui disc, pe care l-am savurat în avanpremieră și-l pun ori de câte ori mă apucă părerea de rău că „n-am fost acolo”, vorba unei vorbe celebre după revoluție!...

Titlul discului concentrează conținutul generos: ceva mai mult decât niște simple ori contorsionate piese de blues. Îmi asum opinia și spun: este o realizare de felul celor care se ivesc foarte-foarte rar în peisajul sonor specific unui gen anume sau în cariera unui muzician. Nu e blues: este sânge sub formă de muzică, sânge țâșnit din magma dătătoare de viață și împins de pulsațiile inimii spre invizibile și dureroase striatii ale nervilor. Marcian Petrescu revarsă din muzicuță o cascadă strălucitoare de sunete ample, senine și atât de melodioase încât dă impresia că însuși Divinitatea suflă în micul instrument! Revelația unei seri ploioase, când am ascultat prima dată albumul, mi-a gonit aleanul și am petrecut, probabil cea mai scurtă dintre nopți, într-o stare de insomnie plutitoare, ca un vis paradisiac. Știam că muzica bună te duce spre alte lumi, unde n-ai mai fost vreodată. Cu albumul de față, Marcian Petrescu te ademenește dincolo de orice lume imaginată de-un pământean, nedetectată nici de telescopul Hubble, nici de celălalt, mult mai performant, Webb. Și nici în detectorul de neutrini din Japonia (cel mai uimitor loc pământesc de care am auzit) n-ai să afli ceva asemănător! Nu găsesc și nu vreau să caut cuvintele potrivite pentru a transcrie

stări și senzații de nedescris. Știu că orice ascultător le are (sau le va avea) pe-ale sale. Doar acelea contează.

Las amănuntele tehnice în seama specialiștilor de care nu duce lipsă *șoubățul* băștinaș, și vreau să subliniez gestul lui Marcian Petrescu de-a omagia, indirect, câteva personalități artistice trecute și aproape uitate: Constantin Tănase, Ion Pribeagu, Horia Stoicanu. Discul e dedicat memoriei lui Valeriu Sterian, în a cărui emisiune TVR din 1998 Marcian debuta. Și, pe bună dreptate, mamei sale, Livia Petrescu, permanent furnizoare de benefice încurajări. Nu miră deloc prezența lui Mircea Vintilă, care – presupun că știe – își este dator sieși cu un disc de blues. Instrumentiștii Marian „Mac” Acioabăniței, chitară; Mihai Tăcoi, chitară; Sian Brie, chitară; Sebastian Soltan, chitară; Rareș Totu, chitară; Jimi El Laco, chitară; David A. Marin, chitară; Doru Marian Dima, chitară bas, Vlad Briciu, pian electric și orgă Hammond, sunt la înălțimea necesară unei producții artistice de mare clasă. Iar Charlie Musselwhite, colocvial și destins, pune accentul de înclinare, ca un părinte mulțumit de urmaș...

Ce se mai poate adăuga dincolo de starea de fericire împovăraătoare transmisă de blues? O singură și importantă constatare: Marcian Petrescu demonstrează, încă o dată, că bluesul se cântă bine și în limba română. Notele muzicale, ritmul, riffurile și limba engleză sună la fel oriunde pe Terra. Sângele (sufletul?) țipă în graiul în care fiecare bolnav de blues, interpret sau ascultător, se jelește (iar cunoscătorii știu că nu fac un joc de cuvinte): „Of, mamă, ce-am făcut de m-ai născut?!”

■■■

Marcian Petrescu
Mai Mult Decât Blues

Memorii născătoare de lumi ancestrale

RAMONA MÜLLER

Trecem de Gutâi, ne îndreptăm către Sighet și mai departe spre Vișeu. Ajungem într-un final la Săcel, locul unde istoria se trăiește viu prin oameni. Săcelul este o comună din județul Maramureș, compusă dintr-un singur sat, purtând aceeași denumire. Prima atestare documentară a acestui sat a fost în anul 1453. Este ultima localitate de pe Valea Izei, aflată în amonte, de aici făcându-se trecerea spre Valea Vișeuului. Ne îndreptăm spre Muzeul Ceramicii situat în centrul localității, chiar pe artera principală. Clădirea este nouă, spațioasă și caldă. Înainte de a ne dezmetici din admirația frumuseții clădirii, o tânără de statură mică, brunetă ne deschide ușa invitându-ne înăuntru. În atelier surpriza mare vine de la un om mic. Un copil de 4 ani și jumătate lucra la roata de olărit. Ne privește inocent cu ochi mari de un albastru profund. Măinile mângâie și presează grămjoara de lut pe care o analizează atent la fiecare mișcare de rotație. Ne salută pițigăiat:

– Bună ziua! Vă place aici la noi?

Ne întâmpină și tatăl lui, meșterul olar Dumitru Tănase Burnar. Nu-i dau mai mult de 35 de ani. Cer permisiunea de a fotografia. Sunt captivată de minunea de copil. Cocoșat pe mai multe perne, cu mâncile suflecate își udă din când în când palmele, pentru a modela argila roșie. Roata de olărit acționată electric învârtă destine și toarce în spirala timpului generații. Prin ferestrele mari intră generoasă lumina alintând pereții albaștri ca ochii micului olar. Numeroase articole artizanale sunt atârinate sau așezate pe polițele încăperii – oale, olcuțe, blide, căni, ulcele de diverse forme și dimensiuni, opincuțe, toate din lut. Deasupra capului asemenea unor grinzi erau prinse scânduri pe care se odihneau pentru uscare alte obiecte finite. *Marele Tănase* începe să ne povestească despre ceramica de Săcel, care este una aparte:

– Noi folosim ceramica de Săcel conform vechilor tradiții dacice. Din tată-n fiu am păstrat tehnica, forma și modelul de odinioară. La sfârșit lustruim oalele, când sunt aproape uscate, cu un *bghicășel*, o piatră albă de râu, foarte fină. Așa căniile devin mai lucioase când le atingi. Ele nu sunt smălțuite. Lutul nostru este acesta, ne arată un morman de argilă roșie. Săpăm în

pământ manual o groapă între 8 și 12 metri, ca la o fântână. Este un singur loc unde se găsește această argilă, pe un deal numit Drovodeava. Sunt mai multe straturi de pământ. Se alege pământul cel bun, care este mai moale, unsuros și roșu, apoi îl cărăm acasă cu căruța.

Privesc din nou la *micul Tănase*:

– Cum te cheamă? Îl întreb sorbindu-l din privire.

– Tănase și am patru ani și jumătate, îmi răspunde cu o voce plină de fericire.

– Îi place mult la roată, completează mama lui. Preferă mai mult să modeleze decât să se joace.

Îndemnat de tatăl său, olarul-copil îndemnat, după ce *gătuie* ulciorul modelat, ia o sârmă și taie vasul de pe roată. Instrumentele folosite sunt simple și vechi: o pensulă din lână de oaie, o bucată din lemn de fag care dă forma vasului și un burete folosit pentru excesul de apă.

– Ne-am mutat aici de curând, continuă *marele olar Tănase*, de două luni. În vechea locație, unde au lucrat tatăl și bunicul meu, este un cuptor vechi de 400 de ani, cioplit în piatră de lut, în care se ard oalele. Acolo va fi cândva un muzeu. Ceramica noastră de Săcel este arsă la roșu și nesmălțuită, fără lacuri. Pe cei de dinaintea noastră nu îi interesau atât de mult cum arăta vasul pe exterior. Vasul trebuie să fie bun să păstreze în bună stare alimentele, apa și vinul. Ceramica noastră îmbătrânește ca și omul, devine maronie odată cu trecerea anilor. Noi suntem la a 13-a generație de olari. După cum vedeți cel mic este pasionat de olărit. Ceea ce îmi doresc eu cel mai mult este să pot organiza tabere pentru acest meșteșug, pentru ca turiștii și copii să poată învăța și prelucra pământul roșu. Nu este atât de important să cumperi o farfurie, cât de mult înseamnă o experiență de viață, să atingi cu palmele tale argila de Săcel. Cu pensula muiată în *șar* se desenează linii simple sau valuri de apă, ca dărele timpului din calendar. Se lucrează cu așteptare, dar nu se cuvine întârzieri.

Tânăra mamă ne împachetează câteva ulcele. Mulțumim pentru găzduire și ne luăm rămas bun.

– La revedere! Să mai veniți, se aude vocea zglobie a micului olar Tănase.

Ne îndepărtăm cu sufletul plin. Aluatul de olar dospește prin ceramica roșie de

Săcel, unică în lume. Sângele pământului. În Maramureș fiecare loc are povestea lui țesută uneori pe firul continuității dacilor liberi și a urmașilor acestora. E o mare înțelepciune să îngădui anumitor vremuri să se plieze pe lumi ce merită fertilizate. Următorul obiectiv este străbunica mașinii de spălat, *La vâltoare, la Moara lui Mecleș*. Aceasta este situată pe partea stângă a drumului principal dinspre Moisei spre Bărsana. Trecem podețul peste Iza. Cergi colorate atârnă și ne zâmbesc a bun venit! Dănilă Mecleș a fost ultimul morar din sat. Acum ne întâmpină băiatul lui, care nu este morar, el lucrează în asigurări. Pășim pragul morii. Miroase a lemn și făină de mălai.

– Moara are o istorie lungă, ea fiind construită în anul 1850 de 16 evrei și vândută mai apoi străbunicului meu, care fusese pe vremea aceea sluga lor. Evreii au vândut-o doar străbunicului meu pentru că au fost mulțumiți de munca lui.

Gazda pune în funcțiune mecanismul morii, care se află la *subsol* și ne explică detaliile tehnice. Iza curge fără început, fără sfârșit. Piatra de moară macină boabele de porumb, iar mălaiul scurs pare o rază de soare. Ca acum 150 de ani în urmă. Camera de sus este camera unde se prelucra lână. Aici găsim două mașinării vechi din 1905 aduse din Germania, funcționale și azi. Una dintre ele este *foșalăiul*, un leagăn-pieptene de metal cu 1000 de cuie de fier, prin care se dau călții de lână și se alege ce este mai bun. Al doilea dispozitiv este un *dăracul* cu mai multe tambururi. În urma procesului de prelucrare lână este stocată sub formă de suluri, după care se toarce pe fuiorul tipic maramureșean. De la zeci de clienți în trecut, în prezent dacă mai vin două bătrâne din sat pentru lână. Vâltoarea completează tabloul arhaic al morii. Apa Izei se învârtă în sensul acelor de ceasornic albind și împropiind culorile cergilor, țealelor și covoarelor. Un trecut curat, la fel ca șuvoaiele Izei. Buncii noștri, nu degeaba, spălau veșmintele în apele limpezi. Petrecem mai mult de o jumătate de oră povestind.

Apă și pământ. Lumea începe și se termină în același loc. Rotații infinite în vâltoare, în fuiorul maramureșean, în mișcările ciclice ale micului olar descriu un ritual vechi de adevăr și iubire.

Amintiri și pohte copilărești

FLORICA BUD

După cum bine știm cei care beneficiem de ele, *pthitoii* (hribele ori mănătărcile) sunt cele mai bune dintre ciupercile de pădure. În Ulmeni nu creșteau și nu cresc nici acum hribe. Dar mergeam în căutarea lor în satul vecin. Treceam Someșul, cu barca ori cu podul plutitor, în satul Chelița, ce se răsfiră pe dealuri împădurite, unde se ascundeau ciupercile de ochii culegătorilor. Chelița a făcut parte din Comuna Ulmeni acum oraș, ca atare satele comunei au devenit cartiere. Eu sunt chiar din satul Ulmeni. Dacă ar fi să respectăm adevărul din acte, mulți *șulmedehni* au *hălci* de pădure pe dealurile chelițene. Alături de ei sunt și eu proprietară, moștenindu-i pe părinți. Mi se pare ciudat să mă închipui proprietară de copaci, după cum îmi vine greu să cred că voi ajunge să numărăm fie copacii, fie cioturile rămase după... *furi*.

Au așteptat ani de zile ai mei, alături de alți săteni, să își primească pădurea înapoi, cu sau fără... copaci. Dar acțiunea de punere în posesie s-a împotmolit undeva la centru. Bătrânii satului erau convinși că vor rămâne cu ochii în soare, așa cum au pățit și la desființarea *colectivului* (C.A.P.-ului). Uite cum *oamenii de factură nouă* au închis cu dispreț cercul suferințelor părinților noștri, siliți să intre în C.A.P.-uri cu tot ceea ce au avut. Când țărani, mai mult sau mai puțin *chiaburi* au fost nevoiți să își ducă - *marhăle* (vitele), carele, șaretele, plugurile, *sămănătorile* și tot ceea ce aveau de preț acasă - în curtea noului organism comun numit C.A.P., s-a ținut evidența acestora în registre. După ce s-au desființat C.A.P.-urile, cei care au rămas în viață, dintre cei cărora li s-a luat *găzdășagul*, au crezut că cineva autorizat să o facă, va lua acele registre și vor împărți foștilor proprietari, ceea ce a mai rămas din ce scria în aceste registre. Aș... de unde! Cine să aibă vremea țaranului român, pentru care legea e mai presus de orice? Dar cine credeți că erau cei care s-au dus cu nerușinare să ia vitele din grajduri și ceea ce mai găsea prin curtea *colectivului*? Exact cei care, fie că nu au avut ce să preda statului, fie veniți în sat cu mâinile în buzunar, nu aveau nimic trecut în *registre*! Ai mei, alături de alți oameni de bun simț, au rămas cu buzele umflate și cu gustul amar că în noua orânduire tot puturoșii și nesimțiii au câștigat cauză. Desigur că nu i-a luat nimeni la rost pe cei care și-au însușit, ce nu au avut niciodată. Așa că mulți bătrâni au plecat, dintre noi, triști că nu și-au văzut nici pământurile nici pădurea. Cumva, cumva, cu pământurile s-a rezolvat. Uneori după lungi procese, pentru că cei care s-au urcat pe pământul, primit spre folosință, de la C.A.P. nu au vrut să renunțe la el, chiar dacă nu aveau nici un act de proprietate. Cei moșteniți cu dreptul în mână au avut mult de tras. Iubirea lor pentru pământ și pădure este cunoscută, dar greu de înțeles pentru unii. Nu a fost ușor să strângă bani pentru a putea cumpăra o bucată de pământ. Țăranii făceau bani doar din vânzarea păsărilor, a animalelor, a grâului și porumbului. Să nu mai vorbesc de suferințele prin care au trecut când au fost siliți să se înscrie în C.A.P. De luat a fost simplu de primit înapoi a fost cam greu. L-au mai plătit încă o dată cu anii așteptării. Am moștenit bucată de pădure, dar nu am fost să vedem dacă mai sunt copaci în ea. Poate vom merge la vară.

Dar să mă întorc în copilărie. când Ulmeni era comună, iar noi copii, nu atât de des cât ne-am fi dorit, mergeam vara în excursii. Unde să mergem altundeva decât la Someș ori în Chelița, după

fragi și ciuperci. Nu îmi aduc aminte să fi mers cu părinții. Am fost cu școala, dar de cele mai multe ori cu vecina, doamna Finuca, fata preotului Negruțiu. Era genul de femeie-căpitan curajoasă, zic acum, să preia grija unor copii. Dar o făcea. Singurul ei viciu era țigara. Pe vremea aceea nu prea vedeai femei fumând. „Doar doamnele și femeile rome”, vorba mamei mele. Ajungeam veseli nevoie mare că nu am avut nicio peripeție cu trecutul Someșului. Nu ne ramânea altceva de făcut decât să decidem soarta unor *pthitoii* pe care îi vânam cu sărg prin acea pădure. Sărg-ul era prezent, doar hribele se cam ascundeau de noi. Doamna Fina era cea mai norocoasă. Desigur nu era dânsa de vină că nu vedeam hribele. Eram mai norocoși la *Pomnițele de pădure* (Fragii). Obosiți ne scoteam merindea adusă de acasă, vezi bine culesul hribelor face poftă de mâncare. Doamna Fina găsea o buturugă mare pe care aseza ștergarul și masa era comună: *clisă* (slănină), ouă fierte, *pthită* cu unsoare, unii aveau chiar cârnați. Divers era desertul: plăcinte, *scoverji* (clătite), *lipii*, *lângalauă*, *reteșe* (plăcintă cu ulei și zahăr învârtită sub formă de melc), *pancove* (gogoși), coptături (prăjituri) cu mere ori brânză și ciurigăi (minciunele). Doamna Finuca aduce pentru noi mâncare diferită de a noastră, cum ar zice mama, „mâncare domnească legată cu ață”. Bune hribele dacă le găseam, dar tot mai sigure erau cele aduse de către prietenele bunicii, în schimbul unor alimente. *Barther-ul* se făcea repede: *pthitoi*, *pomnițe de pădure* (frăguțe), mure... contra: slănină, *picioci* (cartofi), lapte etc. Lelea Mărie a lui Joska era una dintre ele, *prietenă* cu bunica Valeria și cu celelalte bunici de pe ulița noastră, numită *Ulicioara Dintre Biserici*. În vremea copilăriei mele, pe bunicile de pe ulița noastră le dura mereu capul și *bumbul minune* pentru suferința lor era Antinevralgicul. Noi, copiii, îl cumpăram de la *Pothică* (farmacie). Acum, pe mamele noastre nu le doare capul, ci au tensiune și cardiopatie ischemică. Cum au evoluat bolile satului românesc atât de spectaculos, doar drumurile către *bold* (prăvălie) ne pot lămuri și... supărările părinților noștri! Mă tem că azi nu primiți de mâncare nici de post și nici de dulce, chiar dacă nu sunteți vinovați de umilințele știute și neștiute la care au fost supuși cei care au fost botezați între două războaie, fie opincari, fie mămăligari, fie boi buni de tras în jug! Iar din când în când... în vreun discurs domnesc, ei erau numiți, *Talpa Țării*.

VULTURUL ȘI VRĂBIUȚA

GELU NEGREA

Calendaristic vorbind, traversăm cu toții o perioadă tulbure, de primăvară-vară, din care, sub aspect meteorologic, nimeni nu înțelege nimic. Cu sau fără legătură cu chestia asta vântoaso-canicularo-pluvială, fotbalistic vorbind, lucrurile stau identic la fel, dacă nu chiar de-a dreptul în stângul amfibologic (elevii lui Hagi înțeleg fără îndoială aluzia!). Iar acestea nu doar pe meleagul nostru carpatino-euxin, ci în toată Europa, de la Pacific pân-la granița sa din ce în ce mai neclară cu Asia de Vest. Câteva exemple edificatoare:

În România pitorească și dominată suav de vreo cinci ani încoace de C.F.R.-Clujul lui Dan Petrescu lucrurile s-au holomocit anul ăsta subit și fără motiv aparent, iar ceea ce părea o glumă temporară (instalarea Farului pe primul loc al clasamentului încă din primele etape ale acestei ediții de campionat) s-a transformat pe parcurs într-o glumă definitivă. Cu o tură înainte de încheierea ostilităților din competiția numită nu știu de cine (și mai ales de ce) Super Liga de fotbal a României, două echipe aveau șanse la titlul de campioană: formația de juniori construită și condusă de pe margine de Gică Hagi și grupul de jucători de diferite vârste adunați în Ghencea de M.M. Stoica și condusă prin telefon de la Palat de Gigi Becali – respectiv, F.C.S.B., reprezentanta clubului cu același nume, pe care sus-numitul Gigi o anunță de vreo șapte ani drept virtuală campioană, iar jos-menționatul Becali o recunoaște sistematic de fiecare dată drept la fel de regretabilă pierzătoare a încă unei ocazii în acest sens. Mediocra echipă bucureșteană având deocamdată pe banca tehnică un antrenor din Cipru, Malta, San Marino sau altă țară cu fotbal la fel de dezvoltat, n-a înțeles în prima instanță, din motive de vocabular, despre ce era vorba în propoziția disputei de la Ovidiu, astfel încât a ajuns să conducă rapid întrutotul accidental cu 2 – 0. Treptat, ea și-a revenit însă la forma și fondul care o caracterizează de 8 ani încoace, de pe vremea lui Costel Gâlcă, și a încasat cu talent 3 goluri care a așezat Farul pe meritata poziție de campioană. În partida imediat următoare, F.C.S.B. a arătat însă ce poate când se concentrează, pierzând cu 1 – 5 cu o formație feroviară care, în urmă cu puțini ani, înota prin diviziile inferioare. Pentru a nu știu câta oară, patronul a anunțat public faptul că vinde echipa și, concomitent, că se răzgândește...

(Paranteza 1: Tot în România au urmat câteva meciuri crâncene menite să stabilească formațiile de pe la noi care vor evolua – sau nu – în cupele europene. Nimeni nu înțelege rostul înscrierii lor în competițiile continentale cu pricina și asta de aproape patru decenii, dar formalitatea continuă...).

(Paranteza 2: În primul meci de promovare în Super Ligă Dinamo – F.C. Argeș 6 - 1! C-așa-i în tenis...).

Treburile relativ asemănătoare, cu finaluri profund diferite însă, s-au fost petrecut prin Bundesliga cea germană, unde abonata la titlu, Bayern München, părea că, de data asta, a pierdut întrecerea în favoarea Borussia Dortmund, care, asemenea Farului, a condus cea mai mare parte a campionatului teuton, iar în ultima etapă își juca șansa mării pe propriul teren cu o adversară de mână a doua, Mainz, în vreme ce Bayern evolua în deplasare, la F.C. Köln. Dacă băieții din Dortmund, susținuți de 80.000 de suporter, câștigau,

asa cum era firesc, titlul zbura în vitrina lor, unde era așteptat de mai bine de un deceniu. Numai că echipierilor Borussia (unde, în paranteză fie spus, a jucat cândva și conaționalul nostru Marcel Răducanu) le-a căzut plumb în ghețe, nefiind în stare a fi capabili să treacă de o echipă pe care, în mod normal, o puteau învinge și legați la picioare, partida terminându-se cu un incredibil 2 – 2. În timpul ăsta, plictisitoarea campioană Bayern și-a făcut treaba cu un anost 2 – 1 care i-a mai îmbogățit neașteptat cu o unitate statistica triumfurilor și așa impresionantă. Să fie primit...

Glume și sărbători în tradiție latină se petrec și prin campionatul italian unde, după 33 de ani, Società Sportiva Calcio Napoli a recâștigat titlul cucerit întâiași dată în două rânduri pe vremea când tricoul bianco-azzurro strălucea biruitor pe pieptul lui Diego Armando Maradona. Succesul celor cunoscuți pe scurt sub numele F.C. Napoli s-a conturat decisiv și timpuriu cu multe etape înaintea încheierii disputei din Serie A. Altceva bate la ochi însă dacă te uiți pe clasamentul competiției în cauză. Locul al treilea, la aproape 20 de puncte diferență, este ocupat de Internazionale Milano, nimeni alta decât finalista ediției din acest an a Champions League! Înțelegeți dumneavoastră, doamnelor și, mai ales, domnilor, cum devine chestia asta? Că eu, unul, nu, deși mă străduiesc cât pot, ajutat fiind și de împrejurarea că, de vreo două decenii, în cartea de identitate figurez cu domiciliul stabil pe strada Străduinței. Un maledetto imbroglio, cum ar zice un italian iubitor de cinematografia națională, în general, și de Claudia Cardinale, cea din 1959, în special.

Cuvine-se a mai poposi italienește preț de un alineat fotbalistic și pe Stadionul Olimpico din Roma la sfârșitul meciului pe care echipa lui Ștefan Radu, Lazio, a disputat-o în compania echipei lui Vlad Chiricheș, Cremonese. Cea din urmă este aproape retrogradată, dar asta face parte din viața majorității jucătorilor români care activează pe la cluburile din străinătate. O apreciabilă excepție face sus-numita și la fel de sus-plasata Lazio care, la această oră, ocupă locul secund în Serie A. I-aș ura să-i fie de bine, indiferent dacă victoria împotriva celor din Cremona n-ar fi coincis cu ultima apariție în tricoul lazial a unuia dintre jucătorii eminenți ai formației din Peninsula: românul Ștefan Radu, care, în intervalul de 15 ani în care a evoluat în echipamentul alb-bleu, a bătut două recorduri neatrinse de vreun coechipier în întreaga istorie a clubului: 427 de meciuri jucate, dintre care 349 în Serie A. O glumă dintre cele mai proaste cu puțință: Ștefan Radu a îmbrăcat tricoul echipei naționale a României de 13 ori, ceea ce înseamnă că a jucat câte 26,8 partide în prima ligă italiană pentru a putea bifa una prezență în glorioasa noastră reprezentativă. Atât de glorioasă încât alți fotbaliști români, nimeriți, pare-se, din greșeală pe la cluburi străine ajungeau să numere mai multe selecții sub tricolor decât partide jucate prin echipele de unde-și luau salariul.

În fine, precum și în ultimele rânduri: anul ăsta, Super-Real Madrid s-a oprit în semifinale Champions League – poziție la care alte cluburi superfinanțate și plină de supervedete (gen P.S.G., Bayern și altele asemenea...) tot visează de nu mai știu câți ani. Asta e, dragilor: pentru a ajunge în vârful unui munte, vrăbiuța trebuie să urce, dar un vultur coboară...

Ajută pe cineva să-și vindece sufletul

Maria Pal *Deschizi colivii*, Editura Napoca Star

Poeta clujeană Maria Pal propune un volum de versuri în proză, versuri aflate în dialog cu propriile picturi care ilustrează cartea. Nu știm, picturile au cheile ce deschid coliviile lirice sau poemele cunosc cifrul ce deschide ușa imaginilor pictate? E un fel de *work in progress* lectura acestei cărți aparține. Poezia Mariei Pal face aici un pas înainte, pășind cu încredere pe acest teritoriu al liricii în proză, teritoriu în care pare a fi revenit „acasă”: „Orașe înlăcrimate, presărate-n văzduh. În calea păsărilor cântătoare. Case minuscule cât niște muhuri de nori. Oameni culegând aripi. În colivii foarte-nalte. Cu gratii de fulgere. Cu triluri din ce în ce mai firave. Închizi cercuri în jocul nepotrivirilor. Cenușa înghită foc după foc. (...)” (Închizi). Titlurile, toate la indicativ prezent, persoana a doua singular, indicativ prezent, sunt urmate de propoziții simple, scurte, tot la prezent, conferind poeziei valoare de notație, de constatare, de sentință, oferindu-i un ritm sacadat, un fel de grabă, de neliniște și un sentiment al secvențializării, al imediatului, al imperativului chiar, într-o lume împovărată, în care totul stă sub semnul recuziunii, al întoarcerii, voite sau nu, spre sine și spre un punct terminus.

Oana Boc *Scrierea academică în domeniul științelor umaniste. Tehnici și norme*, Presa Universitară Clujeană

O carte binevenită, un instrument necesar tuturor celor care „lucrează” cu textul științific. Textul de pe coperta IV a cărții este lămuritor:

„Cartea *Scrierea academică în domeniul științelor umaniste. Tehnici și norme* oferă o îndrumare clară și eficientă pentru redactarea textelor științifice de tip academic: teză de licență, disertație, teză de doctorat, lucrare de grad, comunicări științifice, articole științifice etc., în conformitate atât cu normele standardizate în spațiul academic internațional, cât și cu cadrul legislativ și cu documentele universitare din România.

Astfel, în această carte își găsesc răspuns întrebări precum: care sunt etapele pe care trebuie să le parcurg pentru a scrie teza/textul?, cum să aleg titlul lucrării?,

cum să elaborez planul de cercetare?, dintre atâtea surse bibliografice, ce să aleg și ce să nu aleg?, cum să mă raportează corect și onest la cărțile și la articolele pe care le citesc?, cum să procedez ca să nu plagiez?, cum să utilizez citatul?, cum să redactez bibliografia?, ce rol au și cum se redactează notele de subsol?, cum să îmi prezint teza în fața comisiei de evaluare? etc.”

Pe lângă aspectele teoretice (care sunt amplu prezentate, sistematizate, explicate), lucrarea oferă și numeroase exemple concrete, comentate și analizate, cu scopul de a face cât mai inteligibile tehnicile și normele scrierii academice.

Așadar, lucrarea se adresează în primul rând tinerilor cercetători (studenți, masteranzi, doctoranzi) care pot găsi în aceste pagini un ghid care să și orienteze pe toată durata elaborării textului, oferindu-le repere importante, teoretice și practice, pentru fiecare dintre etapele activității de redactare.

De asemenea, profesorii coordonatori ar putea utiliza această carte ca instrument de lucru pentru identificarea rapidă a unor explicații, exemple și soluții, cu scopul de a-i orienta pe studenți în activitatea de redactare. În acest fel, cartea ar putea contribui la eficientizarea procesului de redactare și la o importantă economie de timp în cazul profesorului îndrumător, care adesea este pus în situația de a le explica studenților diverse aspecte de metodologie a cercetării științifice.

Lucrarea le poate fi utilă și profesorilor din învățământul preuniversitar care pot găsi, mai ales în exemplele propuse, repere sau chiar exerciții pe care să le ofere elevilor pentru formarea competențelor de redactare.”

Mihai Fircă

Dragostea cu parfum
de migdale amare

Mihai Fircă *Dragostea cu parfum de migdale amare*, Editura Vinea

O carte de poezie apărută în colecția deja cunoscută, tip „cutie de bomboane”, a editurii Vinea. „Principalul merit al acestor texte este lipsa totală de patetism, evitarea tiradelor umanitariste precum și a capetelor de acuzare, autorul lăsând imaginile să vorbească de la sine, pentru că ele nu au nevoie de un comentariu.” afirmă Octavian Soviany în prefața acestui volum. Totuși, imaginile poetice se pare că au un comentariu, tot imagistic, în ilustrațiile, remarcabile de altfel, reproducând picturi semnate de Marcel Voinea. Ajungem și la poet, și la poezie. Interesantă alegerea titlurilor celor două părți ale volumului: *O singură aripă* și *Aripa absentă*. Titlurile poemelor poartă, unele, ecouri brâncușiene, soresciene, rezonanțe folclorice transmutate în poezia cultă, *Un pumn de țărână*, *Pâinea soarelui*, *Joc în doi*, *Descrierea păsării-dragoste*, *44 de linguri*, *43 de cuțite*, altele, poartă o amprentă personală mai interesantă tocmai prin autenticitatea asumată, *Vagonul cu vise*, *Ghetoul roz*, *Iepurele verde de tablă*, *Katia*, *unde este copilul tău?* Confesivă, reflexivă, delicată, lirica lui Mihai Fircă spune o poveste ivind ascuțite neliniști: „O mie de vise și zece mii de povești./ Dar de de am doar atât,/ unde sunt anii?// Piticul șmecher apare din zid,/ are cuțite strălucitoare,/ se oprește în mijlocul camerei și cântă la acordeon./ Dați-mi și mie o armă!”

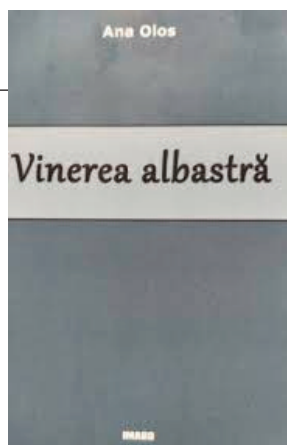
Sonia Elvireanu

Însoriri
în sămburele liniștii

Sonia Elvireanu *Însoriri în sămburele liniștii* Editura Ars Longa

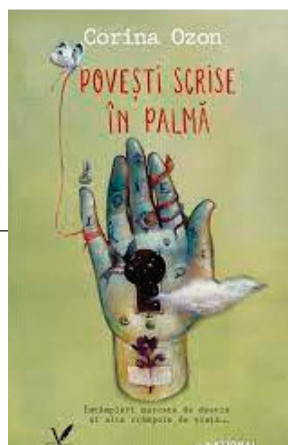
Sonia Elvireanu este poetă, traducătoare, scrie recenzii de carte la numeroase reviste literare din țară, are o cultură francofonă solidă, totuși, atunci când vine vorba de titlurile propriilor cărți, nu se desprinde de zona unui romantism desuet, anacronic și care nu servește propriei poezii. Care, altfel, are, acolo unde poeta prinde curajul măr-turisirii de sine, imagini demne de reținut: „Vântul spulberă norii peste lanurile de tutun,/ ies dintre șiruri cu mâinile înverzite și miros amăru,/ urc digul, privesc cerul și apa, zidul morii, la margine de sat,/ podul peste care trec spre târg căruțe cu alese bucate,/ strâng în brațe câmpia largă până la orizont,/ albastrul atât de limpede mă despovărează/ de fuga printre lujerii umbroși, uriași, (...).” Printre sutele de cărți primite la redacții ori de către criticii literari, cine are atâta timp și dispoziție să treacă dincolo de un titlu și o copertă pentru a descoperi posibile mici bucurii intelectuale, neașteptate bijuterii literare? O întrebare valabilă pentru toți scriitorii!

Ana Olos *Vinerea albastră*,
Editura Imago

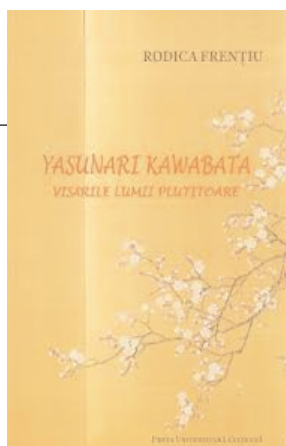
Despre Ana Olos aflăm din prefața semnată de regretatul Mircea Braga că are un serios *background* universitar, „având cursuri centrate pe literaturile engleză, americană și canadiană, prezentă la nu puține congrese, simpozioane, colocvii, naționale și internaționale, din zona anglisticii (...)”.

Vinerea albastră, numită uneori volum de, alteori roman, poate fi citit atât ca o carte de povestiri cât și ca un construct postmodern, un roman de tip *patchwork*. Un roman modern prin alcătuire, cuminte, tradiționalist prin conținut și tehnica de scriere. Rezultatul este unul lăudabil, o lectură plăcută, învăluită în melancolie, amintiri și elemente care „agață” cititorul transilvan, prin identificarea acestor elemente în propria istorie de familie dar și cititorul din celelalte cercuri, mai largi, prin surpriza dezvăluirii unei lumi departe-aproape. Iată cum realizează Ana Olos două portrete în câteva rânduri: „Probabil că lipsa de ambiție a bunicului Losonz se trăgea și din dragostea lui pentru Etel Nagy, neam de slugă și analfabetă, dar a cărei frumusețe trăda o viță nobilă. Ea l-a făcut să devină tată la șaisprezece ani și l-a mai fericit apoi cu încă treisprezece copii. Primii zece, numai fete, și abia după aceea doi băieți, ultimele două fete venind ca supliment. Ca să mai scape de grija copiilor, bunicul a devenit fochist și apoi mecanic de locomotivă, străbătând distanțe lungi, până în Galiția. Se întorcea atât de obosit acasă că nu mai putea face altceva decât să le spună povești nepoților, acoperit de rotocoalele fumului înălțat din țigara înfiptă în sipcă, de-asupra mustăților răsucite în sus. Bunica Etel trebuia să se descurce singură. Și nu s-a plâns de asta niciodată.”

Corina Ozon *Povești scrise în palmă*.
Întâmplări marcate de destin și alte crâmpene de viață...
Editura Național, Editura pentru artă și literatură

În palmă, se spune, stau scrise liniile vieții, întreaga poveste a unui om, destinul, destinația, soarta, fatum. Corina Ozon citește în palmă povești pe care doar ea le poate decifra, le rescrie și le dăruiește tuturor. Sunt povești ancorate în contemporaneitate, dar nu strident. Romanciera și-a găsit un stil propriu, elegant, molcom dar cu ruperi de ritm strălucitoare, cu accente și răsturnări de tâlc surprinzătoare. Naturalitatea cu care personajele lunecă în neliniști, iubire, curaj, nesiguranță, amintire, în ziua de ieri sau în universuri paralele, transformă poveștile lor în povestea fiecăruia dintre noi. „Trecuseră atâția ani și încă nu putea să asculte până la capăt melodia *Nu am chef azi*, cântată de Vama Veche. Imediat cum începeau versurile, „Ne vedem joi, ne vedem joi”, cu vocea ca o tânguire a solistului, își simțea stomacul răsucindu-i-se atât de tare încât nu mai putea suporta. În primii ani, plângea instantaneu de la primele acorduri, dacă se întâmpla să audă melodia în autobuz, în taxi sau în magazine. Există melodii pe care nu poți să le mai asculți niciodată, iar când apar pe neașteptate, sunt ca o pedeapsă.” (Soba de teracotă albă)

Rodica Frențiu *Yasunari Kawabata*.
Visările lumii plutitoare,
Editura Presa Universitară Clujeană

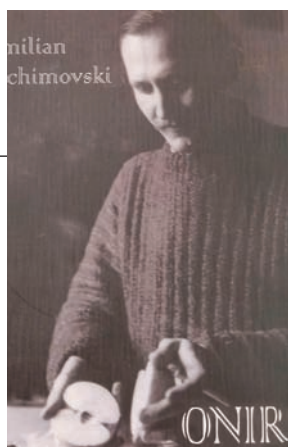
Specializată în semiotica culturii și poetica japoneză, în urma unor stagii postdoctorale în Japonia, traducătoarea în limba română a scriitorilor japonezi Mori Ōgai și Nagai Kafū, cu expoziții de calligrafie japoneză, distinsă cu Premiul de Aur (Hiroshima, 2017), Rodica Frențiu, Prof.univ.dr.habil și director al Departamentului de limbi și literaturi asiatice și al Centrului de studii japoneze Sembazuru (Facultatea de Litere, U.B.B.) Rodica Frențiu este o prezență elegantă și discretă în spațiul cultural și literar. Nutrind convingerea că munca sa „vorbește” îndeajuns, scriitoarea, o adevărată esteta, aduce, din timp în timp, în fața cititorilor, adevărate bijuterii, răsfăț pentru spirit. Este și cazul celei mai recente cărți, despre care Florina Ilis afirmă în prefață: „Rodica Frențiu are în vedere toate aceste aspecte în cercetarea operei lui Yasunari Kawabata, dar departe

de a ne oferi un text de critică foarte tehnic din punct de vedere filologic, izbutește prin volumul *Visările lumii plutitoare* să ne introducă în fascinantul univers de creație al lui Kawabata, dezvăluindu-i cu finețe și rafinament fațetele expresivității artistice, precum și sensurile poetice de adâncime."

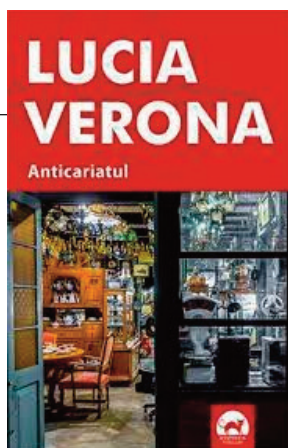
Stelian Țurlea *Femeia Deltei. Povestiri abracadabrante*,
Editura Integral

Neobosit, plin de inspirație, scriitorul Stelian Țurlea are o capacitate de a scrie/face literatură de invidiat, la fel cum, de invidiat sunt și disciplina și determinarea pe care numărul impresionant de cărți publicate le impune. Reușește să fie „mereu la prima întâlnire” cu pagina albă dar și cu cititorul, al cărui timp și inteligență le respectă. Cu un stil sprintar, cu notație fină și precisă, jucându-se cu firul textului ca un motan cu ghemul de lână - o plăcere care transpare la lectură, cu pauze precise și cu ruperi de rîm calculate, textele sale, bine controlate, devin povești care, sub masca, uneori, a genuinului, pun degetul pe rănile societății. „Situații abracadabrante: insolite, bizare. Le recunoaștem cu ușurință – și ne delectăm cu ele în filme. Cu pasiunea, răbdarea și curiozitatea de a trage de firul unor asemenea întâmplări, cu puterea cuvintelor atât de vii ordonate de el într-un flux logic până la finalul neașteptat, Stelian Țurlea ne aduce în față câteva asemenea situații. Și locuri surprinzătoare, aproape neștiute, cum ar fi Delta Văcărești. Fără să înțelegem ori să le dăm atenție – din grabă, nepăsare sau atâtea alte cauze -, n-am trecut și noi prin sau pe lângă asemenea situații?”

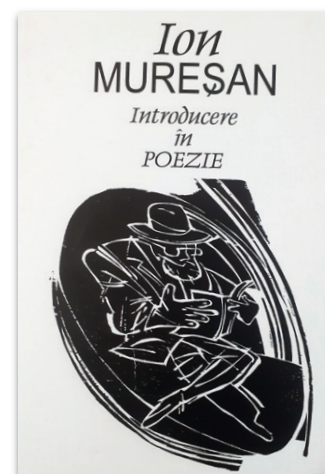
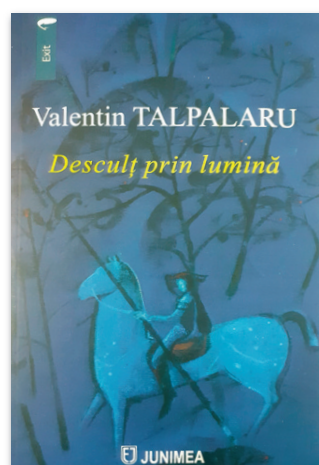
Emilian Iachimovski *Oniris*,
Editura Oscar Print, București

Încă o carte frumoasă, atât ca obiect cât și ca... poezie, publică poetul Emilian Iachimovski. În mod normal, o atât de bogată producție lirică ar putea fi... de rău augur. Poezia e o flăcără care consumă până la cenușă, fiind nevoie de timp pentru renașterea phoenix-ului. Cumva, poetul reușește să nu recurgă la auto-pastișă nici în versuri nici în ilustrațiile cu care își descifrează, decantează neliștile. Cele mai nou stau sub semnul lui Oniris: „Adierea își oferă pielea spre mângâiere./ Un verde-sclav așteaptă în haină subțire,/ spre mare pe părții alunecă ouă de păsăret,/ și de broască, iar un rid se așază în plus/ sub ochiul meu. Gusta sarea de mare din vis./ Vino sau nu, în golful de umbră,/ în vântul cu gust de călătorie.”

Lucia Verona *Anticariatul*,
Editura Tritonic

Lucia Verona este binecunoscută nu doar ca dramaturg, autoarea unei serii de romane polițiste și, prin aceasta, creatoarea unui personaj celebru în branșă, Stella Marian-Harrington, însă talentul său de prozatoare se manifestă și în povestire și roman. Acest recent volum are o poveste aparte: ideea volumului s-a înfiripat... cu o lună înainte de primul târg Gaudeamus de după pandemie. Atfel, acesta cuprinde „texte din cele mai diverse, scrise cu ani în urmă sau alaltăieri, unele mai lejere, cu umor, altele în care umorul coexistă cu drama sau *la vie en rose* devine *Noir*, unele de sine stătătoare, altele extrase din câte un roman, (...). Toate au (sau aproape toate) măcar o umbră de mister. Ca obiectele dintr-un anticariat.” Mărturisește autoarea în începutul volumului. O lume cu clipiți blânde fascinează prin misterele mici și mijlocii, prin anticari sau dive precum senzaționala Stelissima, prin lumea excepțională în care se învârt personajele, o lume la care mulți dintre cititori nu au acces, prin fiorul adus de suspiciunea de crimă ce planează asupra personajelor, prin întorsăturile de situație atent puse în scenă: „Discret, așa cum se cuvenea într-un hotel de cinci stele, ucigașa blondă fusese arestată sub acuzația de crimă cu premeditare și dusă la poliție, împreună cu bătrânul ei soț, acuzat de bigamie. Barul de pe faleză al hotelului rămase deschis până târziu în noapte. Grupul de români sărbătorea eliberarea lui Mihai.”

Semnul vizual sub care stă **NEUMA este un trandafir**, această floare care transcende granițele culturale, religioase, etnice, deoarece frumusețea și armonia semnificațiilor sale sunt un simbolon care are puterea de a ne aduce împreună. Trandafirul NEUMA este un trandafir înflorit, rosa centifolia, trandafirul cu o sută de foi, metaforă a cărții și a revistei și vorbește despre curajul de a înainta crezând până la capăt într-un ideal. **NEUMA este un semn** de notație muzicală fără portativ, constând din puncte și virgule, folosit în Evul Mediu pentru cântarea liturgică. Astăzi NEUMA este utilizată doar în cântarea bizantină și gregoriană, în special în comunitățile monastice. Dincolo de această semnificație, care deja o singularizează, o frumoasă poveste spune că NEUMA ar fi la origini un proto semn care, în funcție de nevoia cititorului, semnifica gest scenic în teatru, sunet în muzică, cifră în matematică. Această generozitate și disponibilitate de dialog cu

De ce NEUMA?
De ce NEUMA?
De ce NEUMA?

celălalt, până la transformare, pentru a împlini nevoia interpretului său, fără a se pierde pe sine, dimpotrivă, îmbogățindu-se, a făcut ca NEUMA să fie cel mai potrivit nume pentru Editură și pentru Revistă. Revista NEUMA este o revistă cu profil cultural.

La fiecare două luni veți putea citi un număr dublu care va acoperi teme de la literatură la istorie, de la teatru la filosofie, de la sport la educație, veți putea urmări viața

culturală a românilor din diaspora și veți putea descoperi împreună cu noi adolescenți talentați la rubrica „Teen Spirit”, veți afla care sunt cele mai recente cărți ale Editurii NEUMA și îi veți putea cunoaște pe autorii lor, iar despre complexa și bogata dramaturgie contemporană românească veți putea citi în paginile consacrate teatrului, veți afla despre cele mai noi apariții editoriale prin recenzii ale celor mai recente și valoroase cărți din literatura română contemporană și din literatura străină iar oameni de cultură din țară și din străinătate vor fi mai aproape de cititorii noștri prin interviuri.

Credem cu tărie în importanța și în necesitatea culturii, în rolul ei formator esențial. Răspândind lumina culturii în întunericul ignoranței putem să ne aducem contribuția - o picătură - de armonie într-o lume frământată.

(Extras din Editorialul primului număr al Revistei NEUMA – 1-2/2017)

45 RĂZLEȚE <i>Plăcerea nerușinată de a trăi,</i> Gelu Negrea	ETNOLOGIE <i>Limbile minorităților etnice...,</i> Pham Van Anh, Anh Dao, traducere Andrea H. Hedeș	69
46 PUNCTE DE VEDERE, <i>Sfinți și dobitoci,</i> Răzvan Nicula	<i>Publicitatea antropologică,</i> Menuț Maximinian	71
47 EVENIMENT EDITORIAL <i>Tetralogie. Dancing Queen cu Voltaren,</i> Horia Gârbea	LITERATURA LUMII <i>José Emilio Pacheco, prezentare și</i> traducere Tudora Șandru Mehedinți	72
48 EVENIMENT EDITORIAL <i>Gabriela Adameșteanu, Voci la distanță,</i> Gheorghe Lăzărescu	TRADUCERI NOI <i>Christopher Marlowe,</i> traducere și note George Volceanov	74
50 <i>Pe urmele lui Theodoros,</i> Monica Grosu	VIAȚA CĂRȚILOR <i>De la urbe către lume,</i> Miruna Drăghici	76
51 CARTEA DE POEZIE <i>Ipostaze lirice,</i> Horia Gârbea	TEATRU <i>Porți deschise teatrului,</i> Codruț Radi	78
52 <i>Poesia, amanta mea nepereche,</i> Ioan Holban	EVENIMENT TEATRAL <i>Aphitryon – de la Palais-Royal</i> <i>la Cluj-Napoca,</i> Alexandru Jurcan	79
53 FOCUS NEUMA <i>Confesiunea unei insurgente,</i> Gela Enea	PLASTICĂ <i>Somnul rațiunii naște monștri,</i> Elena Abrudan	80
54 <i>O poetică a identității,</i> Ana Dobre	<i>Pe urmele spiritului,</i> Codruț Radi	82
55 VOLUME NEUMA <i>Trei, Doamne!,</i> Ottilia Ardeleanu	TEATRU <i>Simfonia pietrelor singure,</i> Alexandru Jurcan	
56 <i>Deasupra orașului e cerul,</i> Nicoleta Milea	ECRAN LITERAR <i>Măgărița îndrăgostită,</i> Alexandru Jurcan	83
58 <i>Zona de indulgență,</i> Nicoleta Milea	MUZICĂ <i>A rămas cântând,</i> Codruț Radi	84
59 <i>Luiza Cala, sunt o callatiană,</i> Evelyn Croitoru	CINEMATECA <i>Noroc chior,</i> Raluca Faraon	86
60 <i>Călin Dengel, Nimbus sau ritul neîmpăcării,</i> Evelyn Croitoru	JURNAL TEATRAL <i>Un loc al timpului ca memorie a lumii,</i> Ion Cocora	87
61 <i>Pe calea Binelui,</i> Mihaela Aionesei	ROCK <i>Dincolo de blues,</i> Dumitru Ungureanu	92
62 <i>Dincolo de lumină, poemul,</i> Flavia Adam	CĂLĂTORII <i>Memorii născătoare de lumi ancestrale,</i> Ramona Müller	93
63 CARTEA DE POEZIE <i>Elena Armenescu, Cincisprezece luștri,</i> Evelyn Croitoru	CULINAR <i>Amintiri și pohte copilărești,</i> Florica Bud	94
64 <i>Un dialog cu sine și poezia,</i> Sonia Elvireanu	CONTRE-PIED <i>Vulturul și vrăbiuța,</i> Gelu Negrea	95
64 <i>Originala percepție a timpului,</i> Raluca Faraon	96	
65 <i>Teofil Răchișteanu și limba engleză,</i> Ioana Sasu-bolba	VITRINA CU CĂRȚI De ce NEUMA?	100
66 <i>Curajul de a spune lucrurilor pe nume,</i> Adrian Țion		
67 <i>Strigătul poetului,</i> Mneuț Maximinian		
68 CARTEA DE CRITICĂ <i>Eternul Marin Preda,</i> EllaLeynard		

edituraneuma.ro
revistaneuma.ro

